

Det synes mig billigt att nu söka tillmötesgå jämväl det snart tio år gamla önskemålet om en anspråkslös avlöningsförbättring för amanuensen vid konstsamlingarna. Jag gör detta så mycket hellre, som jag icke kan undgå att finna den nuvarande ersättningen åt denne amanuens vara oskäligt låg i förhållande till det arbete, som utkräves av honom. Jag skänker alltså mitt förord åt förslaget att höja ifrågavarande arvode till 800 kronor. Därutöver bör enligt min uppfattning amanuensen komma i åtnjutande av den tillfälliga löneförbättring, som kan komma att beviljas övriga extra befattningshavare i statens tjänst.

Då behovet av detta anslag är av stadigvarande natur, kunde det visserligen synas riktigast att, såsom ock ifrågasatts, uppföra arvodet å ordinarie stat. I likhet med universitetskanslern anser jag emellertid, att härmed bör för närvarande anstå.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att till arvode åt en amanuens vid universitetets i Lund konstsamlingar bevilja på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 800 kronor.

[114.]
Professur i
förhistorisk
och medeltidsarkeologi.

59. **Professur i förhistorisk och medeltidsarkeologi.** Till avlö-
nande av en föreståndare för historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet vid universitetet i Lund hava en följd av år utgått särskilda av riksdagen på extra stat anvisade medel. Dessa hava under vart och ett av de senare åren uppgått till ett belopp av 4,000 kronor, och har därjämte föreskrivits, att, därest vederbörande föreståndare är innehavare av docentstipendium, avlöningen skulle på föreskrivet sätt minskas. Som föreståndare har sedan lång tid tjänstgjort docenten i nordisk konstarkeologi S. O. H. Rydbeck.

Beträffande föreståndarens tjänstgöringsskyldighet m. m. äro bestämmelser den 10 november 1911 meddelade av Kungl. Maj:t. Utom vissa föreskrifter rörande vården och underhållet av museets samlingar stadgas, att föreståndaren skall årligen under 30 timmar för studerande vid universitetet giva undervisningskurser i nordisk fornkunskap eller medeltidsarkeologi eller, efter vederbörligt av kanslern för rikets universitet på förslag av humanistiska sektionen meddelat tillstånd, annan däremot svarande undervisning.

Härjämte har kanslern enligt särskilda beslut den 13 december 1911 och den 6 december 1913 fastställt instruktion att iakttagas vid vården av historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet.

Lunds universitets historiska museum, vilket huvudsakligen omfattar föremål från de förhistoriska perioderna och från medeltiden, är inom båda dessa områden utan gensägelse det mest betydande i vårt land näst statens historiska museum i Stockholm. Universitetets samlingar utgöra ett för undervisningen i fornkunskap vid universitetet oundgängligen nödvändigt och för forskningen i nordisk konstarkeologi synnerligen viktigt material. Då från Lunds universitet framhölls nödvändigheten av att detta material på allt sätt skyddades och förkovrades, vilket näppeligen låte sig göra i önskvärd utsträckning inom museets gamla lokaler, framlade Kungl. Maj:t förslag för 1917 års riksdag angående ändrad inredning av förutvarande zoologiska institutionsbyggnaden för inrymmande därstädes av historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet. För ändamålet skeddes ett belopp av 105,436 kronor, vilket ock av riksdagen beviljades. Då på grund av inträffade prisstegringar det sålunda begärda anslaget visade sig otillräckligt, föreslog Kungl. Maj:t 1918 års riksdag att för ändamålet anvisa på tilläggsstat för sistnämnda år ett ytterligare belopp av 33,821 kronor. Jämval denna framställning blev av riksdagen bifallen.

Ifrågavarande ändringsarbeten äro nu slutförda, och museet har flyttat in i sina nya lokaler. Givet är, att det ökade utrymmet låtit samlingarna mera komma till sin rätt, på samma gång de blivit mer tillgängliga för undervisningen och forskningen vid universitetet. Vården av samlingarna fordrar emellertid ävenledes en sakkunnig ledning, och det är mot bakgrunden av senast berörda förhållanden, man torde hava att betrakta ett förslag, som nu föreligger från Lunds universitet, nämligen inrättande av en professur i förhistorisk och medeltidsarkeologi, vars innehavare tillika skulle vara föreståndare för historiska museet och medaljkabinettet.

Vid universitetet i Uppsala finnes sedan år 1914 en professur i nordisk och jämförande fornkunskap; ämnet hade där förut representerats av en biträdande lärare med viss undervisnings- och examinationsskyldighet.

Det nu från Lunds universitet utgångna förslaget har sin upprinnelse i en av professorn E. Wrangel till humanistiska sektionen ingiven skrivelse, däri Wrangel anhållit om förslag i fråga om höjande av föreståndarens för historiska museet lön till det belopp, som både institutionens betydelse och nuvarande föreståndarens vetenskapliga meriter betingade, eller åtminstone till ett belopp, icke understigande 6,000 kronor, med tre ålderstillägg å 500 kronor, samt om denna avlönings upptagande å ordinarie stat. För åtnjutande av ålderstillägg skulle nuvarande föreståndaren få räkna sig till godo sin föregående tjänstgöring. Wrangel anför vidare i denna skrivelse följande:

[114.]

Den tjänstgöring, som docenten Rydbeck såsom museets föreståndare utfört, torde under alla dessa år ha varit mera betydande än vad hans hittillsvarande löneförmåner betingat. Nu inflyttar museet i nya lokaler, och då torde denna tjänstgöring bli än mer betungande, på samma gång som museets stora betydelse mera kommer till sin rätt.

Egentligen borde föreståndarens ställning kunna anses likvärdig med en professors. Den nuvarande föreståndaren har också meddelat undervisning i arkeologi samt examinerat i nordisk och jämförande fornkunskap. En professorslön för honom skulle vara väl motiverad. Om emellertid sektionen nu på grund av andra äldre krav icke anser sig kunna föreslå en sådan lön, anholder jag, att den ville begära ovan anförda belopp — 6,000 kronor med tre ålderstillägg à 500 kronor — såsom ett provisoriskt minimum.

Vid ärendets behandling inom humanistiska sektionen den 8 april 1918 beslöt sektionen uppdraga åt sitt beredningsutskott jämte professor Wrangel att inkomma med förslag rörande den sålunda väckta frågan.

I anledning härav avgav beredningsutskottet, bestående av professorerna M. P. Nilsson, A. Stille och A. Moberg, en till sektionen ställd skrivelse, så lydande:

Den betydelse, som Lunds universitets historiska museum har och som genom de sista årens förvärv blivit ytterligare stärkt, framträder med sin fulla styrka vid museets nu förestående överflyttning i egna lokaler, då det kommer att disponera den förutvarande zoologiska institutionsbyggnaden. Även medeltidsavdelningen kommer här att visa sig intaga en rangplats bredvid den förhistoriska.

Det är utan vidare klart, att det nuvarande provisoriska tillståndet i museets ledning ej vidare kan äga bestånd för ett museum av denna betydelse. Museets föreståndare kan ej längre uppföras på extra stat utan måste beredas en tryggad ställning genom avlöning på ordinarie stat och en avlöning, vars storlek motsvarar föreståndarens ansvar och museets betydelse.

Det är än vidare klart, att det enastående tillfälle till arkeologisk undervisning och skolning, som beredes genom museets universitetet tillhörande samlingar, i möjligaste mån bör utnyttjas till den arkeologiska utbildningens, forskningens och fornminnesvårdens bästa. Vid systeruniversitetet i Uppsala har vikten av arkeologisk undervisning vunnit erkännande därigenom, att år 1913 en professur i nordisk och jämförande arkeologi upprättades. Vikten av en sådan undervisning torde vara ännu större och behovet kännbarare vid Lunds universitet icke blott på grund av avlägsenheten från Sveriges centralmuseum, statens historiska museum i Stockholm, utan framför allt därför, att de gamla danska landskapen, både vad förhistorisk och medeltidsarkeologi beträffar, bilda en särskild arkeologisk provins. Den arkeologiska forskningen har också ärorika traditioner vid vårt universitet från Sven Nilssons dagar. För den arkeologiska utforskningen av och för fornminnesvården inom denna särskilda arkeologiska provins är en inom densamma förlagd, grundlig arkeologisk utbildning nödvändig, vars rätta plats just är universitetets historiska museum och dess samlingar. Detta behov har redan tagit sig uttryck genom en rad av med särskild dispens vid härvarande universitet avlagda examina i nordisk och jämförande fornkunskap; åtskilliga andra äro omedelbart förestående.

Det till Lunds universitet knutna historiska museet, som intager ställningen av ett centralmuseum inom den skånska arkeologiska provinsen, är den naturliga medelpunkten för arkeologisk forskning och undervisning inom den. Dess samlingar måste bilda grund-

valen för undervisningen. En dylik undervisning har sedan gammalt meddelats men i ett för de nuvarande förhållandena otillräckligt omfång. Föreståndaren åligger en föreläsningsskyldighet av 30 timmar om året, men han har dessutom lett övningar och exkursioner, ehuru privat, så att de ej kommit till synes i diarierna. Det synes självfallet, att om föreståndarens avlöning höjes, därmed följer en motsvarande höjning av hans undervisningsskyldighet.

Under dessa förhållanden är den enda rationella lösningen upprättandet av en professur förenad med föreståndarskapet för samlingarna i likhet med förhållandet vid Uppsala universitet. För en effektiv undervisning kräves den förtrogenhet med samlingarna och det fria förfogande över dem, som endast möjliggöres, om professorn tillika är föreståndare för samlingarna. Med tiden kommer säkerligen behovet av en arkeologisk professur även vid vårt universitet att vinna beaktande, men om professuren skulle bli skild från föreståndarskapet för museet, skulle undervisningen lida därpå, och tillfällen till förlamande slitningar mellan professorn och föreståndaren vara tänkbara. Erfarenheten vid motsvarande institutioner — man kan till exempel tänka på de ofta mycket betydande arkeologiska samlingarna, som stå under professorn i klassisk arkeologi vid utländska universitet — visar, att föreningen av professur och föreståndarskap är det riktiga och att båda även med hänsyn till arbetets omfattning äro väl förenliga. Härvid måste särskilt tagas i beaktande, att undervisningen i arkeologi på grund av ämnets natur blott till en mindre del kan bestå av katederföreläsningar och huvudsakligen i demonstrationer, övningar med det material, som är underställt föreståndarens vård, därmed förenade arbeten och i exkursioner och grävningar och andra undersökningar, som kunna komma föreståndarens fornminnesvårdande uppgift till godo. Blott en sålunda anordnad undervisning kan giva den erforderliga vetenskapliga och praktiska skolningen för arkeologisk forskning och fornminnesvård, och den bör anordnas efter en i enlighet med ovan anförda uppgjord särskild undervisningsplan.

Den nödvändiga löneförbättringen för föreståndaren skulle ej komma att mycket understiga en professorslön, och en ökad undervisningsskyldighet är konsekvensen av en dylik löneförbättring, ehuru den dock ej torde kunna höjas till det önskvärda, full professorstjänstgöring. Det är därför det enda riktiga att taga steget fullt ut och begära en professur förenad med föreståndarskapet för det historiska museet, i all synnerhet som det kan befaras, att om föreståndaren som sådan nu erhåller en avsevärd löneförbättring och självständigare ställning, detta kan försvåra eller stänga vägen till önskemålet, en arkeologisk professur.

Med hänsyn till den betydelse, som museets medeltida samlingar ernått, och vikten av forskning och fornminnesvård även på det medeltida området bör professuren upprättas i förhistorisk och medeltidsarkeologi. Föreningen av dessa båda ämnen är historiskt berättigad på grund av sammanhanget mellan utvecklingen under den förhistoriska tiden och medeltiden, och den styrkes därav, att det arkeologiska arbetet och forskningen mer och mer synes vända sig till ett tillgodoseende av båda dessa perioder. Redan riksantikvariern Hildebrand har gjort betydande insatser på båda områdena, och bland den yngre generationens män, som inlagt förtjänster även om medeltidsarkeologien, kunna, utom föreståndaren för Lunds universitets historiska museum, docenten Rydbeck, nämnas antikvarierna Janse och Arne samt riksantikvariern Sahlin. Likaledes ha utgrävningar, som fordra arkeologisk skolning och teknik, företagits även av medeltida minnesmärken t. ex. på Adelsö och i Alvastra.

Med stöd av det ovan anförda hemställas, att sektionen ville anhålla, att vid Lunds

- [114.] universitet upprättas en professur i förhistorisk och medeltidsarkeologi, vars innehavare tillika är föreståndare för Lunds universitets historiska museum.

Wrangel har förklarat sig i huvudsak instämma i sistberörda skrivelser innehåll.

Vid ärendets behandling inom sektionen den 13 april 1918 hänvisade Wrangel till vissa utlåtanden av t. f. riksantikvarien O. Janse, i vilket f. riksantikvarien O. Montelius instämt, och yttranden av museidirektören Dr M. Mackeprang i Köpenhamn och museidirektören Dr F. Beckett samt anförde:

Dessa utlåtanden framhäva till fullo den stora betydelse, som Lunds universitets historiska museum äger, samt att hedern för den rangplats, museet nu intar, till stor del tillkommer den nuvarande föreståndaren, docenten dr Otto Rydbeck. Särskilt medeltidsavdelningen har under honom utvuxit; men också den förhistoriska har betydligt ökats. Egentligen borde detta museum kräva sin föreståndares krafter odelade. I Uppsala åter äro förhållandena helt annorlunda; där äro fornsakssamlingarna vida mindre betydande, och där kunna kraven på musei- och fornminnesvård icke jämföras med dem i Lund, då ju statens historiska museum och den centrala fornminnesvården äro situerade helt nära. Ännu är det dock väl icke på länge att tänka på, att både en professur i arkeologi och en fast, väl avlönad föreståndarplats för det historiska museet här kunna upprättas. Jag förenar mig därför med konmitterades förslag, så mycket hellre som jag redan i min skrivelse av den 8 mars framhåvt, att både museets betydelse och föreståndarens vetenskapliga förtjänster väl motivera en professorsställning.

Vad tjänstgöringsskyldigheten för föreståndaren som professor beträffar, så är det att märka, att den museiverksamhet han utövar är i väsentlig mån av pedagogisk art.

Under en avsevärd tid framåt måste hans arbete till stor del inriktas på sådana ting som: förklaringar och upplysande etiketter vid föremålen, avfattande och utgivande av en tryckt vägledning, upprättande och uppsättande av kartor och undervisningsplanscher, anskaffande av plastiska avbildningar (av gravskick m. m.) samt vidare ledning av undersökningar inom och utom museet, grävningar m. m. Det synes därför rimligt, att de direkta undervisningstimmarna inskränkas till ett antal, motsvarande 2 timmar i veckan, därav 1 timme s. k. katedrala föreläsningar, samt att för övrigt undervisningen kan koncentreras och lämpas efter förhandenvarande museala arbeten. På detta sätt äro förhållandena ordnade vid flera arkeologiska universitetsinstitut i utlandet.

Till slut vill jag ytterligare betona nödvändigheten av att museiföreståndarens ställning oförtövat blir förbättrad och att hans lön sättes på ordinarie stat, helst på sätt som konmitterade föreslagit.

Jag anser mig böra ävenledes återgiva de av Wrangel åberopade utlåtandena. Så anför t. f. riksantikvarien Janse:

Genom de av Sjöberg, Sven Nilsson, Bruzelius och Söderberg m. fl. hopbragta och även under de senaste åren betydligt ökade förhistoriska samlingarna har Lunds universitets historiska museum blivit en av vårt lands dyrbaraste och viktigaste arkeologiska samlingar, och under den tid docenten, doktor Otto Rydbeck varit museets föreståndare har särskilt den medeltida avdelningen vuxit ut till ett historiskt material av medeltida kulturskatter av största betydelse.

Genom de av Rydbeck företagna omordningarna har också samlingarnas modernetvetenskapliga uppställning tagit ett betydande steg framåt. Lunds universitets historiska museum kan därför också nu såsom arkeologiskt museum för förhistoria och medeltid anses såsom ett av de viktigaste i Skandinavien och i vårt land såsom det förnämsta näst efter statens historiska museum.

Men ej allenast att Lunds universitets historiska museum med sitt läge i ett förhistoriskt viktigt kulturområde och i ett medeltida kulturcentrum sålunda blivit en rik skattkammare för oersättligt kulturhistoriskt studiematerial utan har också detta museum genom sitt samband med universitetet fått både rikare betingelser och större förpliktelser än de allra flesta andra museer i vårt land.

Då museet nu flyttar in i större och bättre lokaler och därigenom får större möjligheter till utveckling, uppstår också helt naturligt en livlig förhoppning om att museet såsom vetenskaplig institution även måtte alltmåra kunna göra sitt rika material räntebärande för nordisk och svensk kulturhistorisk forskning.

För att ett sådant mål skall kunna nås synes mig också en synnerligen viktig betingelse vara, att museets föreståndare får en fast väl avlönad ställning och att han, även om han fortfarande kommer att verka såsom universitetslärare, icke måtte av denna tjänstgöring hindras i det betydelsefulla museala arbetet.

Museidirektören Mackeprang yttrar:

Fra gammel Tid har Sven Nilssons Navn kastet Glans over Lunds Universitets historiske Museums forhistoriske Del, men er end denne Samling stadig meget betydelig, maa det dog erkendes, at Museets Tyngdepunkt nu afgjort ligger i dets middelalderlige Del. Fortrolig med denne gennem egne Studier tager jeg ikke i Betænkning at udtale, at den, naar Hensyn tages til dens lokale Begrænsning, fuldtud kan staa Maal med Nordens egentlige Centralmuseer, at den er et uvurderligt Skatkammer for Studiet af Skaanes middelalderlige Kunst. Jeg skal saaledes pege paa de to, hver for sig enestaaende Samlinger af Krucifixer, saavel de malinstøbte romanske som de træskaarne Triumfkrucifixer, der begyndende med Ø. Vrams fortsætter sig i en saa statelig Række, at intet andet nordisk Museum ejer Magen. Ligeledes kan frambæves den øvrige Samling af middelalderlige Træskulptur med dens udmærkede Altertavler og Enkelthfigurer, Runestenene og den Samling af romansk Stensulptur, der danner et saa værdifuldt Suplement till Domkirkens Samling. Men ogsaa af efterreformatorisk kirkelig Kunst indeholder Museet ypperlige Prøver, ligesom Middelalderens profane Kultur er smukt repræsenteret bl. a. ved de righoldige, godt konserverede Borgfund fra Skanør.

Det turde være indlysende, at skal et baade kvalitativt og kvantitativt saa betydeligt Museum kunde udnyttes videnskabeligt, udviddes med nye, sagkyndigt udgravede Fund og Erhvervelser og holdes i den tilbørlige museumsmaessige Røgt og Pleje, da vil det kræve sin Mand helt og ubeskaaret, ikke mindst nu hvor det faar sin egen selvstændige Bygning. Jeg tror derfor med Sikkerhed at kunne tale i alle danske Museumsmands Navn, naar jeg tager den Frihed at udtale Haabet om, at det maa kunne lykkes at skaffe dets hidtidige Forstander, Docent Dr. Otto Rydbeck, en fast og betrygget Stilling, i hvilken han udelt vil kunne vie sine Kræfter til den Samling i hvilken han alt har nedlagt et saa betydeligt Arbejde. Om den Nidkærhed hvormed han hidtil har røgtet dens Tarv taler jo intet tydeligere end den Omstændighed, at den alt to Gange har sprængt sine Rammer for at kunne rumme de talrige Forøgelses der er tilkomne i hans Tjenestetid, ligesom den gode Tilstand hvori Samlingens enkelte Stykker befinder sig taler til Ære for hans Ævner som praktisk Museumsmand. Og hertil kommer end-

- [114.] vidare, at han ved sine talrige Arbejder saavel i forhistorisk Arkæologi som i Middelalderens og Renæssancens Kunsthistorie har vist, at han ogsaa i videnskabelig Henseende i fulde-te Maal er berettiget til en saadan Plads; alene hans saa skarpsindige og dybtgaaende Studier over Domkirkens Bygningshistorie vilde gøre ham værdig hertil.

MUSEIDIREKTÖREN Becketts utlåtande är av följande lydelse:

Som en af Dr. Otto Rydbecks faa danske Kaldsfæller i snævrere Forstand kan jeg ikke undlade at benytte Lejligheden til her at gøre opmærksom paa den Betydning, Lunds Universitets historiske Museum, som i det væsentligste skylder Dr. Rydbeck sin nuværende Skikkelse, har faet ogsaa for danske Forskeres Studium af Fortidens Mindesmærker, i det det paa visse Omraader, nemlig med Hensyn til middelalderlig Skulptur i Sten og for en enkelt Gruppes Vedkommende ogsaa i Træ, er endog rigere forsynet end Nationalmuseet i København. At den videnskabelige Bearbejdelse af Museets Materiale og det overordnede, fra Museet udgaaende Tilsyn med Landsdelens Mindesmærker helt og fuldt vil lægge Beslag paa en Videnskabsmands Tid og Arbejde er i sig selv saa indlysende, at det ikke behøver udtrykkelig at nævnes.

Derimod griper jeg Anledningen til at minde om, at Dr. Rydbecks to videnskabelige Hovedværker, Disputatsen om Skaanes middelalderlige Kalkmalerier og Studierne over Lunds Domkirkes Bygningshistorie har vundet Anerkendelse og Anseelse langt ud over Skandinaviens Grænser. Ved deres grundige och dybtgaaende Analyse, deres skarpe og klare Argumentation indtager de en høj Rang indenfor vore Dages skandinaviske Fortidsforskning.

I Slutningen af sidstnævnte Værk lader Dr. Rydbeck Blikket glide ud over det øvrige Skaanes kirkelige Arkitektur fra den ældre Middelalder. Saa vidt det kan ses, baade heraf og af andre, senere offentliggjorte Studier, er der hermed fra Dr. Rydbecks Side givet et Løfte om at optage Skaanes Fortidskunst til sammenhængende videnskabelig Undersøgelse, en Opgave hvortil han alene maa anses for at være fuldt rustet. Men til at gennemføre denne Opgave i dens hele Udstrækning kræves en Myndighed, som formentlig alene den fuldt ansvarlige Leder af Sydsverrigs betydningsfuldeste historiske Museum kan besidde.

Wrangel har vidare i sitt sistberörda yttrande åberopat museets tillväxt och därvid hänvisat till en av amanuensen vid museet O. Sundin i detta avseende avgiven redogörelse. Som densamma är belysande för ökningen av museets samlingar, anser jag mig böra här återgiva den. Redogörelsen är av följande innehåll:

Undertecknad har vid genomgående av universitetets historiska museums realkatalog med hänsyn till samlingarnas tillväxt sedan år 1901 funnit, att de förhistoriska föremålen ökats på ungefär följande sätt, för

stenåldern	6.443;
bronsåldern	350;
järnåldern	256;

Summa 7,049 stycken föremål; eller

fördelade efter förvärvandet per läsår:

år 1901—02	14	stenåldersföremål;	0	bronsåldersföremål;	0	järnåldersföremål;	[114.]
» 1902—04	82	»	11	»	4	»	
» 1904—05	355	»	7	»	17	»	
» 1905—06	421	»	8	»	43	»	
» 1906—07	93	»	25	»	1	»	
» 1907—08	247	»	23	»	11	»	
» 1908—09	215	»	6	»	1	»	
» 1909—10	744	»	4	»	9	»	
» 1910—11	643	»	7	»	2	»	
» 1911—12	278	»	4	»	3	»	
» 1912—13	304	»	126	»	4	»	
» 1913—14	1,098	»	30	»	52	»	
» 1914—15	578	»	35	»	42	»	
» 1915—16	370	»	9	»	7	»	
» 1916—17	393	»	51	»	30	»	
» 1917—18	408	»	4	»	30	»	

I ovanstående beräkning äro ej upptagna följande ännu ej katalogiserade lerkärlsfragment, nämligen ett hundratal från Södra Lindveds mo-se samt de till flera tusental uppgående, som tillförts museet genom utgrävningarna vid Östra Torp, ävensom massor av flintspån och flintavfall m. m., som ej är specificerat i katalogen.

I ovanstående förteckning är visserligen den Nisbethska samlingen å 200 nummer upptagen i totalsiffran för åren 1909—10, men å andra sidan äro ej upptagna den till museet skänkta i dagarna inkommande samlingen, som tillhört apotekare Baumbach i Engelholm, vilken samling består av cirka 400 särdeles vackra förhistoriska föremål samt cirka 100 föremål, som komma att inköpas av Olof Christoffersson i Alstad.

Före år 1901 funnos i samlingarna inemot 13,890 föremål. Härifrån hava icke undantagits flintspån och etnografiska stenföremål. Den förhistoriska samlingen har sålunda under åren 1901—1918 ökat med mer än 50 %.

Sektionen betonade på det allvarligaste nödvändigheten av att historiska museets föreståndare ofördröjligen erhöile en ställning på ordinarie stat och med löneförmåner, som motsvarade hans ansvar och (arbete samt) museets betydelse, och beslöt att under hänvisning till vad i kommitterades skrivelse samt av professor Wrangel i särskilt yttrande anförts angående omfattningen och anordningen av den undervisning, som skulle kunna åläggas innehavare av den föreslagna professuren, i överensstämmelse med kommitterades förslag, att ingå till större konsistoriet med hemställan, att detta ville bland universitetets petita till 1919 års riksdag upptaga en professur i nordisk och medeltidsarkeologi, vilkens innehavare samtidigt skulle vara föreståndare för det historiska museet. Det av riksdagen årligen å extra ordinarie stat beviljade anslaget till t. f. föreståndaren för det historiska museet skulle därvid bortfalla. Med erinran därom att frågan om föreståndarens för historiska museet ställning blivit aktuell genom museets inflyttning i nya lokaler, vilka skola låta detta framträda såsom vad det i

- [114.] verkligheten är, en av universitetets allra förnämsta och dyrbaraste vetenskapliga samlingar, och kräva motsvarande arbete för vård och vetenskapligt tillgodogörande, beslöt sektionen än vidare att visserligen såsom önskemål åter upprepa sina äldre petita om en professur i statistik och en professur i slaviska språk, men ansåg sektionen, att av hänsyn dels till den större angelägenheten av den begärda anordningen för det historiska museets räkning, dels ock till nu rådande allmänna ekonomiska svårigheter med framförandet av dessa petita borde anstå.

I enlighet med sektionens hemställan avlät också det större akademiska konsistoriet den 25 maj 1918 framställning till kanslern om utverkande av proposition till 1919 års riksdag om beredande av medel till en professur i nordisk och medeltidsarkeologi, vars innehavare tillika skulle vara föreståndare för universitetets historiska museum samt mynt- och medaljkabinett. Skulle anslag till en dylik professur emellertid icke beviljas, vore anslag alltjämt erforderligt till avlönande åt föreståndaren för berörda institution.

Vid ärendets behandling inom konsistoriet anförde professorn G. Björling:

Ehuru jag gärna skulle sett, att den ifrågasatta nya professurens ämnesområde angäves på ett logiskt och språkligt mera tilltalande sätt, vill jag emot ett enhälligt sektionsförslag icke framställa något yrkande utan ansluter mig till kommitterades hemställan.

Sedan sektionen i skrivelse den 4 juni 1918, under anförande att skrifvel inkommit i dess förut anförda yttrande, anhållit om sådan rättelse, att i dess ovanberörda hemställan i stället för »professur i nordisk och medeltidsarkeologi» måtte införas »professur i förhistorisk och medeltidsarkeologi», hemställde det större akademiska konsistoriet i skrivelse till kanslern av den 7 juni 1918, att, därest en underdånig framställning om inrättande av berörda professur komme att av kanslern till Kungl. Maj:t ingivas, den av sektionen begärda rättelsen i professurens benämning måtte bli iakttagen och anslag sålunda begäras för ett professorsämbete i förhistorisk och medeltidsarkeologi. Enligt konsistoriets protokoll den 5 juni 1918 åberopade professor Björling vid anmälan av denna fråga sitt vid ärendets behandling inom konsistoriet den 25 maj 1918 avgivna yttrande.

Det förslag, som sålunda till kanslern ingivits från de akademiska myndigheterna i Lund, har emellertid mötts av vissa gensagor från närmaste ämnesrepresentant vid Uppsala universitet, nämligen professorn i nordisk och jämförande fornknuskap O. Almgren. I en till kanslern avlåten skrivelse av den 26 augusti 1918 har Almgren framlagt förslag till en annan anordning av arkeologiens eller fornknuskapens representation vid Lunds universitet än myndigheterna därstädes tänkt sig. Almgren anför i sin skrivelse följande:

Den av Lunds universitets större akademiska konsistorium till kanslersämbetet ingivna framställningen om åtgärder för upprättandet vid nämnda universitet av en professur i nordisk och medeltidsarkeologi, förenad med föreståndarskapet för universitetets historiska museum, har, sedan den bekantgjorts genom tidningarna, väckt rätt mycken betänksamhet inom vederbörande fackkretsar på grund av den föreslagna sammankopplingen av flera var för sig högst krävande arbetsuppgifter inom ramen av en enda ordinarie befattning. Då naturligen ingen representant för den förhistoriska arkeologien kunnat deltaga i behandlingen av denna fråga inom vare sig den humanistiska sektionen eller konsistoriet i Lund, har undertecknad såsom den för närvarande ende svenske universitetsprofessorn i nordisk och jämförande fornkunskap ansett som sin plikt att låta denna vetenskaps önskemål vid ett för dess framtida utveckling inom vårt land så betydelsefullt tillfälle komma till kanslersämbetets kännedom före ärendets vidare behandling.

Med professor Wrangel och de av honom citerade fackmännen instämmer jag till fullo däri, att Lunds universitets historiska museum är av den betydelse, att »dess föreståndare, även om han fortfarande kommer att verka såsom universitetslärare, icke bör av denna tjänstgöring hindras i det betydelsefulla museala arbetet». Men då den naturliga följden av en sådan uppfattning blir, att den föreslagne professors undervisningskyldighet måste begränsas minst på sådant sätt, som professor Wrangels av sektionen och konsistoriet tillstyrkta yrkande innebär, så måste jag å andra sidan på grund av min erfarenhet såsom universitetslärare i nordisk och jämförande fornkunskap intyga, att en sålunda begränsad undervisning icke kan bli tillräckligt effektiv för detta omfattande ämne, och det naturligtvis ännu mindre om detsamma enligt förslaget skulle ytterligare tillökas med medeltidsarkeologi. Det är väl också i känsla därav, som sektionen (utan angiven motivering) ansett sig böra i professurens titel utbyta det av kommitterade föreslagna ordet »förhistorisk» mot »nordisk». Man torde ha funnit anledning här till i kommitterades synnerligen välgrundade framhåvande av den föreslagna befattningens centrala betydelse för utforskandet av de gamla danska landskapens arkeologi. Visserligen kan den av kommitterade angivna undervisningsplanen med fullt skäl betecknas som ideal med avseende på de fordringar, som äro fastställda för filosofie kandidatexamen i nordisk och jämförande fornkunskap, enär dessa huvudsakligen äro begränsade till den nordiska arkeologien med endast den nödvändigaste översikten över huvuddragen av den allmänna europeiska. Men för den djupare vetenskapliga inblick i ämnet, som tillhör licentiatexamen och doktorsgrad, är en begränsning till nordisk arkeologi otänkbar; för detta stadium måste, på grundvalen av kandidatstudierna i den nordiska fornkunskapen, huvudvikten läggas på ett grundligt inträngande i den allmänna förhistoriska arkeologien. Alldeles detsamma måste naturligtvis förhållandet vara med medeltidsarkeologien. Det låter sig alltså icke göra att skapa ett licentiatexamensämne av nordisk fornkunskap och nordisk medeltidsarkeologi, varvid tillägget av den sistnämnda skulle ekvivaleras genom borttagandet av den jämförande fornkunskapen.

För övrigt är ingenstades i de hithörande handlingarna tydligt angivet, huruvida man verkligen tänker sig, att »nordisk och medeltidsarkeologi» skulle bli ett enda odelat examensämne, eller om man menar, att professorn i nämnda ämne skulle, såsom nu är fallet med t. f. museiföreståndaren, förordnas att examinera i »nordisk och jämförande fornkunskap» och kanske dessutom i medeltidsarkeologi, vare sig som ett särskilt ämne eller såsom den gren av konsthistorien den åtminstone delvis nu utgör. Det första alternativet synes mig synnerligen olämpligt även på den grund, att därigenom skulle uppstå en mycket stor olikformighet i hithörande examensämnens avgränsning

[114.] vid våra två universitet. I Uppsala lär det aldrig kunna bli tal om att överflytta åtminstone den kyrkliga medeltidsarkeologien från ämnet konsthistoria, vari den nu, såsom väsentligen gällande arkitektur och figurlig konst, utgör en synnerligen integrerande och för närvarande livligt behandlad del, till ämnet »nordisk och jämförande fornkonst». Den profana medeltidsarkeologien har snarare viktiga beröringspunkter med sistnämnda ämne, framför allt i avseende på forskningsmetoderna, men även den förutsätter för att kunna bedrivas som verklig vetenskap en så djup inblick både i den allmänna konsthistorien och i medeltidslitteraturen, att dess sammanslagning med den förhistoriska arkeologien till ett enda studie- och examensämne antingen skulle åt detta giva alltför orimliga proportioner eller ock framtinga en beklaglig ytlighet vid dess studium. Den profana medeltidsarkeologien torde för övrigt ännu ej vara så bearbetad, att den lämpar sig till examensämne.

Vad ovan sagts om omöjligheten av att förena förhistorisk och medeltidsarkeologi till ett examensämne måste emellertid i kanske ännu högre grad gälla i fråga om professorskompetens till ett sådant ämne. Såvitt jag kan överskåda förhållandena, finnes bland de svenska forskare, som kunna tänkas vilja reflektera på den föreslagna professuren, ingen enda, som åtminstone i närvarande ögonblick kan anses genom utgivna skrifter hava, enligt vanliga kompetensfordringar, ådagalagt fullgiltiga professorsmeriter i vartdera av de två ifrågakommande ämnena, även om de skulle begränsas endast till Norden, vilket ju dock med avseende på professorskompetensen vore ännu olämpligare än i fråga om examina. Om det också kan tänkas, att någon skulle till den tid, då professuren skall besättas, hinna förvärva sådan fullgiltig kompetens, så torde det vid framtida ledigheter på grund av båda ämnenas alltför stegrade utveckling säkerligen bli ännu svårare att erhålla fullt kompetenta kandidater. Man skulle tvinga unga forskare, som ville meritera sig för platsen att splittra sitt vetenskapliga arbete över alltför stora områden, vilket säkerligen vore till nackdel för deras forskningars grundlighet. Att slå av på kompetensfordringarna för endera ämnet kan ej gärna ifrågakomma, allra minst för den förhistoriska arkeologiens vidkommande, som ju vid systeruniversitetet redan ensam bildar ämnet för en professur.

Enligt vad jag sålunda anför, anser jag det praktiskt omöjligt att förena föreståndarbefattningen vid Lunds universitets så betydande historiska museum med en verkligt effektiv professur, vare sig i »förhistorisk och medeltidsarkeologi» eller i »nordisk (fornkonst) och medeltidsarkeologi» eller ens i »nordisk och jämförande fornkonst». Om man nödgats pålägga den nuvarande tillförordnade museiföreståndaren, vars specialfack som bekant är medeltidsarkeologien, den snart sagt orimliga uppgiften att med en undervisningsskyldighet av endast 30 timmar om året uppbära hela ansvaret för undervisning och examination (till och med för licentiatexamen) i nordisk och jämförande fornkonst, i vilket ämne han ej själv skrivit någon större avhandling (endast några, för övrigt mycket värdefulla uppsatser), så får denna provisoriska nödfallsanordning icke tagas till förebild vid ett definitivt ordnande av museiföreståndarskapet och den arkeologiska undervisningen vid universitetet.

För visso är tiden när som helst mogen för inrättande av en självständig professur i nordisk och jämförande fornkonst även vid Lunds universitet. Det faller av sig självt, att denne professor liksom i Uppsala bör hava museets förhistoriska avdelning till sin institution och vara prefekt för densamma. Huru då skall ordnas för museets medeltids- och renässansavdelning kan ju diskuteras. Lämpligast är väl, att den förblir under professors i konsthistoria prefektur, tills en professur i medeltidsarkeologi eller dylikt kan upprättas.

Men såsom ovan framhållits, är Lunds universitets historiska museum redan nu alltför betydande för att det, liksom tills vidare är fallet med dess motsvarighet i Uppsala, skulle kunna, under prefektur av professorer, som äro fullt upptagna av sin undervisning och sina vetenskapliga arbeten, skötas av amanuenser. Här fordras ovedersägligen en särskild museiföreståndarbefattning. En viss motsvarighet därtill finnes ju redan vid universiteten i de botaniska och zoologiska museernas konservatorer, men föreståndaren för det historiska museet, vilket i sektionens skrivelse reut av betecknas som Lunds universitets mest betydande institution, måste tydligen i avseende på både kvalifikationer och löneförmåner ställas på en högre nivå än dessa. Utom ledningen av själva museiarbetena bör han nämligen hava till sin uppgift att under professorns (resp. professorernas) överinseende handla de studerande i den praktiska sidan av arkeologien, såsom museiarbeten, utgrävningar, uppmätning och beskrivning av fornlämnningar och äldre byggnader. Det är nämligen ej sagt, att den genom vetenskapliga arbeten bäst meriterade arkeolog, som erhåller professuren, också är fullt lämpad för ledningen av de praktiska övningarna. Vidare skulle denne museiföreståndare, såsom av kommitterade framhållits, ha en rik uppgift i fornminnesvårdens tjänst, och det kan ifrågasättas, om ej redan i hans instruktion borde upptagas skyldigheten att i mån av tid stå till riksantikvariens disposition för utförande av fornminnesvårdande uppdrag inom Skåne och närmast angränsande landsdelar. Därmed skulle tillika behovet av en »landsantikvarie» för nämnda del av vårt land bliva tillgodosett; och det skulle kanske ej vara olämpligt, att museiföreståndaren finge titeln antikvarie liksom de med honom i många avseenden jämförliga tjänstemännen vid statens historiska museum.

För ett rationellt ordnande av ifrågavarande förhållanden vid Lunds universitet torde det alltså bliva oundgängligt att inrätta två ordinarie befattningar, en professur i nordisk och jämförande fornkunskap och en museiföreståndarbefattning med nyss angivna biuppgifter. Till sistnämnda befattning vore naturligtvis museets nuvarande t. f. föreståndare, docenten Rydbeck, självskriven på grund av sin mångåriga, högst förtjänstfulla verksamhet, som även i vidsträckt mån omfattat utförande av uppdrag i fornminnesvårdens tjänst och handledning av studerande i praktisk fornforskning. Men därtill kommer att han genom sina stora avhandlingar i medeltids- och renessansarkeologi uppenbarligen enligt sakkunnigas mening äger obestriddig professorskompetens i detta ämne, »nordisk konstarkeologi», vari han är docent. Då han dessutom äger så pass stora meriter i förhistorisk arkeologi, att det provisoriska handhavandet av undervisningen och examinationen i detta ämne kunnat anförtros åt honom, så vore det i betraktande av alla dessa förhållanden säkerligen orimligt att sätta honom i subalternförhållande under en nytillskapad professor i nordisk och jämförande fornkunskap.

Det måste förvisso betecknas som en honnörssak, att åt docenten Rydbeck, som så länge och på ett så utmärkt sätt ägnat alla sina krafter åt det allmännas tjänst i en lågt avlönad och endast på extra stat uppförd men dock med självständigt ansvar förbunden befattning, äntligen beredes en både fullt tryggad och mot hans kvalifikationer fullt svarande ställning. Detta torde lämpligast kunna åstadkommas därigenom, att åt honom inrättas en personlig professur, vare sig i nordisk konstarkeologi eller i medeltidsarkeologi, med åliggande för honom att dels vara museets föreståndare, dels meddela en viss (t. ex. 2 veckotimmars) undervisning i sagda ämne. Han skulle därigenom få tillfälle att kraftigt bidra till utvecklingen av medeltidsarkeologiens studium i vårt land. Då han som professor tillika vore sektionsmedlem, skulle under hans tjänstetid prefektur och föreståndarbefattning för museet salunda sammanfalla.

Men om en sådan personlig professur nu måste begäras, finnes väl knappast ut-

[114.]

sikt till att samtidigt kunna utverka inrättandet av en ordinarie professur i nordisk och jämförande fornkunskap. Därför torde man för undervisningen och examinationen i detta ämne tills vidare böra åtnöja sig med en sådan biträdande lärarbefattning, som fanns i detta ämne vid Uppsala universitet under åren 1907—1913 och där sedan ombildades till ordinarie professur. Dock torde, med hänsyn till nuvarande ekonomiska förhållanden, löneförmånerna för en sådan befattning i Lund redan från början böra sättas högre, förslagsvis till 5,000 kronor (i stället för 3,500 kronor, som eventuellt genom docentstipendium kunde höjas till 5,000 kronor). Därigenom skulle nämligen de för platsen bäst kvalificerade forskarna lockas att anmäla sig som sökande, vilket ju vore av särskild vikt för en befattning, som i åligganden och ansvar skulle stå en professur så nära och just förbereda inrättandet av en ordinarie sådan.

Skulle denna ordinarie professur i nordisk och jämförande fornkunskap, såsom ju är att hoppas, komma till stand, medan Rydbeck ännu kvarstår som museichef, finge naturligtvis den nye professorn finna sig i att under Rydbecks återstående tjänstetid icke hava prefektur över museets förhistoriska avdelning. Efter Rydbecks avgång skulle så tiden vara kommen för inrättande av en ordinarie museiföreståndar- respektive antikvariefattning enligt ovan angivna program.

Om den sålunda föreslagna utvecklingsgången anses lämplig, skulle alltså de närmast behöfliga åtgärderna i denna sak vara, att nödiga anslag å extra stat begäras dels för en med museiföreståndarskapet förenad personlig professur åt docenten Rydbeck, dels för en biträdande lärarbefattning i nordisk och jämförande fornkunskap. Det vore synnerligen önskvärt, om dessa tvenne krav, båda högst angelägna och ömsesidigt beroende av varandra, kunde framläggas redan för 1919 års riksdag, så mycket mer som ju sektionen betecknat ett ordnande av hithörande förhållanden såsom angelägnare än dess tidigare petita om professurer i slaviska språk och statistik.

I anledning av denna Almgrens skrivelse har humanistiska sektionen i Lund till kanslern avgivit infordrat yttrande av följande lydelse:

Då professorn O. Almgren vidtagit den ovanliga åtgärden att till kanslersämbetet inlämna en polenik mot ett från Lunds universitet utgående förslag, torde, innan huvudfrågan upptages till behandling, först ett missförstånd och ett misstag i den inlämnade skrivelsen böra beriktigas.

Almgren drager vissa slutsatser därav, att ordet »förhistorisk» under ärendets gång utbytts mot »nordisk». Detta beror på ett misstag vid expeditionens utskrivande i sektionen, varom anmälan, som vederbörligen passerat större konsistoriet, kort efter avläts till kanslersämbetet.

Almgren för vidare ett vidlyftigt resonemang under eventuell förutsättning, att sektionen skulle ha för avsikt att låta »förhistorisk och medeltidsarkeologi» som examensämne träda i stället för »nordisk och jämförande arkeologi». En sådan avsikt har aldrig förefunnits, och därför har ej heller den tanken uppstått, att det skulle behövas att uttryckligen fransäga sig en dylik avsikt, helst som det redan förut finnes exempel på att det med en professur förenade examensämnet är annorlunda begränsat än professuren själv.

Almgren framställer som den lämpligaste anordningen: 1) en professur i nordisk och jämförande arkeologi förenad med prefekturen över motsvarande avdelning av museet, 2) prefekturerna över medeltidsavdelningen förblivande hos professorn i konsthistoria, tills en professur i medeltidsarkeologi eller dylikt kan upprättas, 3) en sär-

skild museiföreståndare — respektive landsantikvariebefattning, men kommer som slutresultat till följande anordning: 1) en personlig professur i nordisk konstarkeologi eller medeltidsarkeologi för docenten Rydbeck förenad med föreståndarskapet för hela museet, 2) en biträdande lärarbefattning i nordisk och jämförande arkeologi, varvid dock prefektoren över motsvarande avdelning av museet skulle förbli hos Rydbeck till dennes avgång ur tjänsten.

Till det senare förslaget är att anmärka, att det under alla omständigheter är olämpligt, att den, som upprätthåller undervisningen i ett ämne, icke har högsta ledningen av de samlingar, som användas för undervisningen, såsom sektionen redan i sitt förslag framhållit, och detta gäller, vare sig han är professor eller biträdande lärare.

Med iakttagande av denna erinring skulle det naturligtvis blott vara glädjande, om den rikare personalutrustning och dyrbare anordning, som ettdera av Almgrens förslag medför, kunde genomföras. Den omedelbara anledningen till att sektionen framställt sitt förslag var museets snabba tillväxt, som först vid museets nu företagna omflyttning i sina nya lokaler framträdde i sin rätta dager, jämte önskan att i största möjliga mån utnyttja museets samlingar för undervisning. Ur denna synpunkt syntes det sektionen som den enklaste utvägen, att den nuvarande på extra stat uppförda föreståndarbefattningen för museet utbyttes mot en professur, vilken en utvidgad, ehuru dock med hänsyn till ämnets art på särskilt sätt anordnad och begränsad undervisningsverksamhet kunde påläggas. Givetvis följer härmed att professorn och museichefen skulle befrias från en del museitekniska arbeten genom effektivt biträde, vilket med museets tillväxt i alla fall blir nödvändigt inom den närmaste framtiden.

Almgren invänder, att de uppgifter, som sålunda föreslagits till förening, äro alltför omfattande eller i varje fall, att de svenska forskare, som kunde tänkas komma i fråga, allt för ensidigt inriktat sig på ett av ämnena för att besitta en full kompetens även i det andra. Vad föreningen av professur och föreståndarskap beträffar, erinrar Almgren i förbigående om de naturvetenskapliga institutionerna. Det torde vara skäl att draga ut denna jämförelse vidare. Ställningen som föreståndare för en stor naturvetenskaplig institution till exempel i zoologi och den därmed förenade ledningen av forsknings- och undervisningsarbeten på institutionen, anskaffning av därför nödigt material och värden och förmeringen av samlingarna anses icke blott kunna förenas med professuren i ämnet utan vara nödvändigt förbunden med den, och professors undervisning lämpas efter de särskilda förhållanden, som detta medför. Förhållandet synes vara alldeles analogt i den avsektionen föreslagna professuren.

Vad föreningen av förhistorisk och medeltidsarkeologi beträffar, stå här emot varandra specialistens krav på att varje ämne för sig blir representerat av en specialforskare, och universitetets önskemål att inom den av kostnadssynpunkt begränsade ramen bereda plats åt en så omfattande utbildning, som förhållandena medgiva. Detta har lett till att i talrika fall två ämnen sammankopplats till en professur — det torde ej vara svårt att finna exempel på redan existerande kombinationer, vilkas ämnesomfång och utsträckning fullt motsvara eller överträffa den föreslagna föreningen av förhistorisk- och medeltidsarkeologi. — Härmed följer, att man endast i undantagsfall kan finna en innehavare, som dokumenterat sig som specialforskare på båda områdena, och det är ett ständigt återvändande uttryck i sakkunnigbetänkandena, att en starkare kompetens på det ena området får uppväga en svagare på det andra. Från special-

[114.] forskarens synpunkt är ett dylikt förhållande naturligtvis att beklaga, från universitetets oundvikligt, såvida det ej vill helt och hållet kasta en hel rad ämnen över bord. Det torde dock vara bättre, att någon undervisning i ett ämne finnes att tillgå än att undertrycka den, därför att den icke meddelas av en specialforskare.

Med hänsyn till detta förhållande och med hänsyn till önskvärdheten, att museets samlingar komma till fullt utnyttjande för undervisningsändamål och att museets och undervisningens ledning ligga i samma hand, har sektionen föreslagit den påklagade kombinationen, ej som en ideal och orygglig lösning av frågan — i framtiden skulle man väl kunna tänka sig en förändring av professurens omfång och museiverksamhetens anordning — utan som den lösning, som med de minsta kraven på statsanslag — en synpunkt som under närvarande kristider starkt tränger sig på — på bästa möjliga sätt tillgodoser de olika behov, som göra sig gällande.

Med överlämnande av detta sektionens yttrande har det större akademiska konsistoriet i skrivelse till kanslern av den 21 september 1918 förklarat sig instämma i vad sektionen i ärendet anfört.

I underdånig skrivelse den 28 oktober 1918 har kanslern hemställt om proposition till 1919 års riksdag i överensstämmelse med konsistoriets hemställan, sådan den blivit i berörda skrivelse den 7 juni 1918 närmare angiven. Kanslern har i ärendet anfört följande:

Historiska museet vid universitetet i Lund har under de senaste decennierna vunnit en storartad utveckling och utgör för närvarande, sedan det erhållit en ny, ändamålsenlig lokal, en av universitetets allra förnämsta vetenskapliga institutioner. Det är därför av stor vikt, att ledningen av museet bliver på ett fastare sätt än hittills organiserad och att förty befattningen såsom föreståndare för museet uppföres på universitetets ordinarie stat. Vidare bör tillses, att museets rika samlingar på bästa sätt och i största möjliga utsträckning komma den vetenskapliga forskningen och undervisningen till godo. I likhet med de akademiska myndigheterna i Lund anser jag detta på ett gynnsamt sätt kunna åstadkommas genom inrättande av en professur, vars innehavare ställes i spetsen för nämnda institution och tillika förklaras skyldig meddela vetenskaplig undervisning ävensom examinera inom hithörande vetenskapsområde.

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrivelse den 17 december 1918 hava antikvarien T. J. Arne m. fl. framhållit i stort sett enahanda synpunkter, som kommit till uttryck i Almgrens ovanberörda framställning.

Departementschefen.

Då numera det historiska museet i Lund erhållit förbättrade lokaler, varigenom dess samlingar bättre än tillföre komma till sin rätt, och vidare museet utvidgats till att för närvarande vara en av de större och mera betydelsefulla institutioner, som äro knutna vid universitetet, synas mig alla skäl föreligga att bereda föreståndaren för denna institution en fastare ställning. Den enklaste anordningen torde då kunna synas vara den, att å universitetets stat uppfördes en sådan föreståndarbefattning. Emellertid är det uppenbart, att man för att tillgodose arkeologiens eller fornkunskapens

intressen vid undervisningen och examinationen måste ålägga denne föreståndare vissa skyldigheter i berörda avseenden. Att för ändamålet samtidigt skapa en särskild biträdande lärarbefattning, vare sig å ordinarie eller extra stat, anser jag mig ej kunna för närvarande förorda. Huruvida vid nu angivna förhållande en särskild föreståndarbefattning bör inrättas, vid vilken i så fall böra förbindas vissa skyldigheter i avseende å universitetsarbetet, såsom undervisning och examination av dem, som studera fornkunskap, eller, på sätt de akademiska myndigheterna i Lund tänkt sig, en ny professur upprättas, vars innehavare tillika skall vara föreståndare för museet, synes mig i sak icke innebära några väsentliga olikheter. De av professor Almgren och av antikvariern Arne m. fl. framhållna synpunkterna innebära onekligen i vissa avseenden beaktansvärda uppslag, men såsom omständigheterna för närvarande te sig vid Lunds universitet, erbjuder det föreliggande förslaget en tillfredsställande lösning av frågan med minsta kostnad för statsverket, och anser jag mig därför böra förorda Lundakonsistoriets av kanslern tillstyrkta förslag. Ett godtagande av detta förslag behöver givetvis icke innebära något för en oöverskådlig framtid bindande. Det må bli en kommande tids sak att i enlighet med dåmera utvecklade förhållanden ordna denna fråga på det för vetenskapen och undervisningen mest gynnsamma och tillfredsställande sätt.

I avseende å benämningen av den ifrågasatta professuren »förhistorisk och medeltidsarkeologi» måste jag erkänna, att denna synes mig mindre tilltalande. Vissa andra möjligheter äro givetvis tänkbara, dock torde det vara förenat med svårighet att finna en benämning, som adekvat motsvarar den omfattning av professuren förslaget avser. Enär den föreslagna benämningen fullt täcker de ämnesområden, som äro avsedda att företrädas av ifrågavarande professur, och enär ett enhälligt förslag i detta avseende föreligger från sektionens sida, har jag låtit mina betänkligheter härutinnan falla och får förty förorda den av myndigheterna föreslagna benämningen.

I avseende å tjänstgöringsskyldighet för innehavaren av nu omhandlade professur torde särskilda föreskrifter böra meddelas av Kungl. Maj:t.

Därest professuren upprättas, förfaller givetvis den av universitetet eventuellt väckta frågan om fortsatt anslag å extra stat för år 1920 åt föreståndaren för historiska museet. Anordningen kommer att medföra en ökning av det ordinarie anslaget till universitetet, universitetsstaten, med 7,500 kronor; den omedelbara ökningen i kostnaden för statsverket inskränker sig emellertid till 3,500 kronor. Ålderstillägg till innehavaren av den nya professuren kommer i enlighet med vad som gäller beträffande övriga professurer att utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget till ålderstillägg.

På grund av det anförda tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att i utgiftsstaten för universitetet i Lund, avdelningen A) Avlöningar m. m., c) Professorer m. fl., filosofiska fakulteten, humanistiska sektionen, uppföra en professur i förhistorisk och medeltidsarkeologi, vars innehavare tillika skall vara föreståndare för historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet, med enahanda avlöningsförmåner, som tillkomma universitetsprofessorer i allmänhet, och med skyldighet för tjänstens innehavare att vara underkastad dels de bestämmelser i avseende å tjänstgöringsskyldighet, som kunna varda i vederbörlig ordning bestämda, dels ock de för nämnda förmånens åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna,

ävensom att för ändamålet höja det *ordinarie anslaget* till universitetet i Lund, universitetsstaten, med ett belopp av 7,500 kronor.

Ökat anslag.

[115.]

Höjning av arvodet för amanuensen vid historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet.

60. **Höjning av arvodet för amanuensen vid historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet.** I utgiftsstaten för universitetet i Lund, avdelningen A) Avlöningar m. m., hava under rubriken c) Tjänstemän och betjante vid universitetets samlingar och inrättningar m. m., till och med år 1918 förekommit två titlar: »Historiska museet» samt »Mynt- och medaljkabinettet». Från och med år 1919 hava dessa titlar jämlikt 1918 års riksdags beslut sammanförts till en: »Historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet», och därunder är uppförd den amanuens, som förut upptagits under »Historiska museet», med anteckning att han även tjänstgjorde vid mynt- och medaljkabinettet. Arvodet för ifrågavarande amanuens har utgjort och utgör fortfarande ett belopp av 500 kronor.

Sedan flera år tillbaka har från universitetets sida påyrkats, att detta amanuensarvode skulle höjas till 1,200 kronor. De skäl, som anförts till stöd för detta år efter år upprepade yrkande, äro på följande sätt angivna i en till det större akademiska konsistoriet den 30 april 1914 avlåten, av den humanistiska sektionens tillstyrkan beledsagad skrivelse av föreståndaren för ovannämnda nu sammanslagna institutioner, docenten O. Rydbeck:

Under de senast förflutna tio åren hava samlingarna i universitetets historiska museum fördubblats till sitt omfång. Att göromålen genom institutionens kraftiga tillväxt ökats helt betydligt ligger i öppen dag. Den beskrivande katalog över samlingarna, som påbörjats (en lappkatalog vid sidan av förvärvskatalogen) kräver mycket arbete, enär den skall omfatta ej blott de efter hand inkommande nyförvärven utan alla till museet hörande föremål.

Intresset för fornsaker och forntida minnesmärken är alltjämt i stigande, och en

följd härav blir, att antalet grävningar och undersökningar såväl på det förhistoriska som det medeltida området mer och mer tillväxer, särskilt då man nu långt mera än förr förstår att iakttaga och anmäla anträffade fornlämningar.

Till följd av museiföreståndarens under de senare åren ökade arbete på alla områden, såväl vad den rent museala och undersökningsverksamheten angår som beträffande föreläsningsskyldigheten har också mer och mer gjort sig gällande behovet av en amanuens med sådan avlöning, att denne tjänsteman kunde vara till verklig nytta för institutionen under största delen av året. Visserligen är sedan gammalt vid museet fästad en amanuenslön på 500 kronor — jämte konstmuseets den lägst avlönade amanuensbefattningen vid universitetet — men för detta arvode tjänstgör amanuensen blott en timma om dagen under terminerna. Under ferierna, då grävningar och undersökningar pågå som bäst, har han ingen som helst skyldighet att tjänstgöra.

Att den del av det ökade, nödvändiga museiarbetet, som hitintills, i brist på avlönad arbetskraft, måst utföras så gott sig göra låtit av intresserade studenter, ej kommer att minskas är säkert. Med all sannolikhet kommer det i stället att i avsevärd grad ökas, sedan större konsistoriet medgivit, att historiska museet, efter de zoologiska samlingarnas avflyttning till den nya institution, som är under uppförande, skulle få det nuvarande zoologiska museet åt sig upplåtet. I följd härav kommer, under förutsättning av att medel till byggnadens inredning beviljas, museigöromålen att ytterligare tilltaga. Till denna stora byggnad skulle då förläggas de förhistoriska, medeltida och etnografiska samlingarna jämte mynt- och medaljkabinettet, vilka samtliga förvaltas av historiska museets föreståndare, varjämte det finnes goda utsikter för att även domkyrkans betydande samlingar komma att sammanföras med universitetets.

De ökade göromål, som erfordras för den tidsenliga vården av en så stor institution som universitetets historiska museum, vilken fortfarande tenderar att kraftigt tillväxa, måste sålunda hava till följd, att museiföreståndaren behöver ett bättre avlönat biträde än nu är fallet (att som hitintills allt framgent kunna anskaffa frivilliga arbetare torde ej vara någon lämplig utväg att lita till), och i ännu högre grad kommer detta behov att framträda vid museets flyttning och vid den i samband därmed stående utvidgningen och sammanslagningen av de olika samlingarna.

Såsom synes har Rydbeck till grund för sitt i skrivelsen framställda förslag om amanuensarvodets höjande särskilt åberopat historiska museets samt mynt- och medaljkabinettets förväntade överflyttning till den gamla zoologiska institutionsbyggnaden. Denna överflyttning har nu blivit verklig, sedan riksdagen åren 1917 och 1918 beviljat erforderliga medel till den nämnda institutionsbyggnadens anordnande för sitt nya ändamål. Den hade beräknats vid ingången av år 1919 stå fullt färdig; redan i september 1918 blev emellertid byggnaden färdig i sitt nya skick och verkställdes överflyttningen.

Inspektören för historiska museet, professorn E. Wrangel har i en till det större akademiska konsistoriet under år 1918 avlåten skrivelse erinrat om att historiska museets överflyttning till den nya stora lokalen gjorde museets behov av betydligt ökade arbetskrafter kännbart. Och i sina riksdagspetita till 1919 års riksdag har konsistoriet åter upptagit en framställning om ökande av arvodet för ifrågavarande amanuens till ett belopp

[115.] av 1,200 kronor. Konsistoriet har därvid betonat, att historiska museets — jämte mynt- och medaljkabinettets — överförande till de nya lokalerna, där avsevärda delar av museets hittills lagrade samlingar kunde uppställas, komme att för amanuensen medföra en högst väsentligt ökad arbetsbörda, varför anslagskravets beviljande hörde till ett av universitetets trängande önskemål.

Kanslern för rikets universitet, som funnit förevarande framställning synnerligen väl motiverad, har i skrivelse den 15 augusti 1918 hemställt om proposition till riksdagen i enlighet med konsistoriets förslag.

Departement-
mentschefen.

Med hänsyn till det ovan omförmälda lokalbytet och därmed i flera avseenden följande livligare verksamhet vid historiska museet torde man ej längre böra undanskjuta universitetsmyndigheternas enträgna begäran om ökat arvode för amanuensen, en begäran som otvivelaktigt stödes av andra åberopade förhållanden. Med arvodesförhöjningen avses att vederbörande föreståndare skall kunna av amanuensen utkräva ett avsevärt tillskott i arbete, utöver vad hittills ansetts skäligen påfordra; även under sommaren skulle, enligt vad jag inhämtat, krävas något biträde av amanuensen. Ökningen är föreslagen att utgöra 700 kronor, så att arvodet skulle komma att uppgå till 1,200 kronor. Frånsett den nu ifrågakvarande amanuensen åtnjuta de å ordinarie stat uppförda amanuenserna vid universitetet i Lund arvoden till tre olika belopp: de högst avlönade — huvudsakligen klinikamanuenserna — uppbära 2,000 kronor; därefter följer en grupp med arvoden av 1,200 kronor; några hava blott 800 kronor i arvode. Då man torde böra inränga den nu ifrågakvarande amanuensen i någon av dessa kategorier, lär det ej böra ifrågasättas att stanna inom den grupp, där arvodet utgör 800 kronor. Härmed skulle man näppeligen vinna mycket i det syfte, för vilket arvodesökningen ifrågasatts. Jag vill därför ansluta mig till det väckta förslaget att höja arvodet till 1,200 kronor.

Jag bör i detta sammanhang erinra därom, att, såsom framgår av vad jag anfört under punkten 76 i det föregående, motsvarande befattningshavare vid universitetet i Uppsala för närvarande kontant uppbär ett belopp av 320 kronor, varjämte han undfår 2 famnar ved in natura, samt att även för honom ifrågasatts arvodesförhöjning.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att höja det för amanuensen vid historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet i utgiftsstaten för universitetet i Lund, avdelningen A) Avlöningar m. m.,

under rubriken c) Tjänstemän och betjante vid universitetets samlingar och inrättningar, upptagna arvodet, 500 kronor, till 1,200 kronor samt för ändamålet öka det *ordinarie anslaget* till Lunds universitet, universitetsstaten, med 700 kronor.

61. **Materiell för historiska museet.** Till höjning av materiellanslaget för historiska museet vid universitetet i Lund anvisade 1918 års riksdag på extra stat för år 1919 ett reservationsanslag av 5,500 kronor.

[116.]
Materiell för
historiska
museet. ♡

Behovet av denna ökning var framkallat av museets — och det därmed förenade mynt- och medaljkabinettets — förflyttning till nya lokaler i den gamla zoologiska institutionsbyggnaden. I museets dittillsvarande lokaler inom gamla bibliotekshuset hade museet ej haft att sörja för sådana för hela denna byggnad gemensamma utgifter som bränsle och elektrisk kraft. I de nyanordnade museilokalerna åter måste museet självt betala kostnaden för sådana utgifter. Museets ordinarie materiellanslag, 2,000 kronor, hade dittills i sin helhet kunnat användas och behövde fortfarande användas för museets övriga utgifter, främst inköpen av fornsaker, och kunde ej avses för omförmälda nytillkomna omkostnader. För dessa beräknades till bränsle 5,200 kronor och till elektrisk kraft 300 kronor, tillhopa alltså ovannämnda belopp av 5,500 kronor.

I den skrivelse från föreståndaren för historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet, docenten O. Rydbeck, som gav anledning till berörda extra anslags beviljande, bebådades, att en förhöjning av det ordinarie materiellanslaget skulle komma att visa sig nödvändig även på grund av den allmänna prisstegringen — ej minst å fornsaker — samt till följd av den ökade vakthållningen i de nya lokalerna. Påkallande fortsatt extra anslag för år 1920 till samma belopp och för samma ändamål som för år 1919 har Rydbeck nu jämväl framställt begäran om beredande av ökade medel för berörda antyddade ändamål. Rydbecks nya, den 27 mars 1918 till det större akademiska konsistoriet i Lund avlåtna skrivelse innehåller:

På grund av historiska museets förflyttning till egen institutionsbyggnad och den allmänna stegringen av priset på fornsaker m. m. måste dess hittillsvarande årsanslag med nödvändighet anseeligt ökas. Det till 5,500 kronor uppgående reservationsanslag, vilket vid 1918 års riksdag begärdes för år 1919, måste därför äskas även för år 1920.

Att det ordinarie årsanslaget, 2,000 kronor, vilket måste användas såväl till inköp av fornsaker som till anskaffande av monstrar, konserveringsutensilier, böcker, till resor och undersökningar i arkeologiskt syfte med mera, även i övrigt är i starkt behov av ökning torde utan vidare framgå av jämförelser med likartade anslag åt andra museer av samma storlek samt av den omständigheten, att universitetets reservfond ofta måst anlitas för täckande av nödiga utgifter utöver årsanslaget.

[116.]

Då emellertid innevarande kristider äro föga lämpade för framställning om fullt behöfvlig ökning av det nu utgående ordinarie årsanslaget, torde förhöjning nu böra begäras — utom beträffande medel till bränsle och elektrisk kraft — endast i den mån som detta nödvändiggöres av den ökade vaktställningen med anledning av museets fördelning på flera våningar samt av de höjda priserna på fornsaker, materialier m. m. Visserligen kan under nuvarande förhållanden tänkas, att museet hålles tillgängligt med endast en våning i sänder, men i varje våning torde oftast två vakter vara behöfliga, och därtill kommer, att vissa dagar i veckan, nämligen söndagar och om möjligt någon söckendag dessutom, bör hela museet vara tillgängligt för besökande. Som en utav dessa vakter kommer museets vaktmästare att tjänstgöra, men för biträdande vakter torde en summa av omkring 400 kronor böra räknas. Då härtill kommer, att även fornsaksmaterialet stigit i pris och att detsamma i än högre grad är fallet med alla omkostnader för grävningar, resor, montrar, konserveringsutensilier och dylikt, är det i hög grad av behovet påkallat att erhålla ett tilläggsanslag av 1,000 kronor på extra stat, en höjning som endast avser att i någon mån kunna bibehålla museets hittillsvarande inköpsförmåga vid samma nivå som för ett par år sedan och att, så gott sig göra låter, hålla samlingarna tillgängliga för allmänheten. Med anledning härav får undertecknad vördsamt hemställa, att konsistoriet måtte ingå till Kungl. Maj:t med anhållan om ett extra anslag av 6,500 kronor åt historiska museet å extra stat för år 1920.

Med anledning av denna framställning, som förordats såväl av museets inspektor, professorn E. Wrangel som av humanistiska sektionen, har det större akademiska konsistoriet hänvänt sig till kanslern för rikets universitet med hemställan, att kanslern måtte utverka det av Rydbeck begärda extra anslaget för år 1920.

I skrivelse den 16 augusti 1918 har härefter kanslern tillstyrkt avlåtande av proposition till riksdagen i överensstämmelse med konsistoriets förslag, därvid kanslern framhållit, att de av museets föreståndare anförda skälen till fullo motiverade den begärda ytterligare höjningen av det extra anslaget.

Departementschefen.

Jag ansluter mig till kanslerns berörda hemställan. Det för år 1919 utgående extra anslagsbeloppet är utan tvivel för samma ändamål erforderligt jämväl under år 1920, och mot kravet på ökade medel för vaktställning, inköp, resor m. m. torde ej heller någon invändning böra riktas. På sätt Rydbeck och de akademiska myndigheterna föreslagit synas de båda begärda posterna å 5,500 kronor och 1,000 kronor lämpligen kunna hopslås till en anslagssumma å 6,500 kronor.

Ökat anslag.

Jag hemställer alltså om förslag till riksdagen

att till höjning av materiellanslaget för historiska museet vid universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 6,500 kronor.

62. **Mekaniska arbeten vid fysiska institutionen.** På därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar har riksdagen till bekostande av mekaniska arbeten vid universitetets i Lund fysiska institution på extra stat för vartdera av åren 1918 och 1919 anvisat ett belopp av 1,500 kronor.

[117.]

Mekaniska arbeten vid fysiska institutionen.

Vederbörande hava anhållit om beviljande på extra stat för år 1920 av fortsatt anslag för samma ändamål. Med anledning härav hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till bekostande av mekaniska arbeten vid universitetets i Lund fysiska institution anvisa på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 1,500 kronor.

63. **Geologisk-mineralogiska institutionens materiellanslag.** I den för universitetet i Lund gällande staten är under avdelning B) Till materiell m. m., uppfört ett belopp av 2,600 kronor till den geologisk-mineralogiska institutionen.

[118.]

Geologisk-mineralogiska institutionens materiellanslag.

Till höjning av detta anslag anvisades på extra stat för vartdera av åren 1916—1919 ett belopp av 1,000 kronor.

Dylikt anslag är erforderligt jämväl för år 1920.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till höjning av materiellanslaget för geologisk-mineralogiska institutionen vid universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 1,000 kronor.

64. **Kurser i havsbiologi i Öresund.** På framställning av Kungl. Maj:t har riksdagen på extra stat för år 1919 anvisat ett anslag av 1,675 kronor dels för anordnande under sommarmånaderna av kurser i havsbiologi i Öresund eller närgränsande havsområden, dels ock för företagande med studerande vid universitetet i Lund av havsbiologiska exkursioner under pågående terminer.

[119.]

Kurser i havsbiologi i Öresund.

Sedan nu anmälts, att enahanda anslag erfordras även för år 1920, får jag hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att dels för anordnande under sommarmånaderna av kurser i havsbiologi i Öresund eller närgränsande havsområden, dels ock för företagande med studerande vid universitetet i Lund av havsbiologiska exkursioner under pågående terminer anvisa på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 1,675 kronor.

[120.]
Geografiska
institutionen.

65. **Geografiska institutionen.** År 1916 blev seminarieriktorn, filosofie doktorn H. M. O. Nelson utnämnd till professor i geografi vid universitetet i Lund. Vid sitt tillträde till professuren fann Nelson, att det vid universitetet befintliga geografiska seminariet, vars föreståndare han var, ej förfogade över tillräcklig undervisningsmateriell. Enligt Nelsons mening borde det kompletteras och utvidgas till en geografisk institution. I en till rektorsämbetet vid universitetet avlåten skrivelse hemställde därför Nelson om utverkande för en sådan institution av dels ett engångsanslag å 5,800 kronor, dels ock ett årligt anslag av 2,250 kronor, därav 800 kronor beräknades till arvode åt en amanuens.

Nelsons hemställan föranledde det större akademiska konsistoriet i Lund att bland sina riksdagspetita till 1917 års riksdag upptaga mot Nelsons hemställan svarande anslagsäskanden, dock att dessa gingo ut på medels anvisande å extra stat för år 1918.

Konsistoriets omförmälda anslagsäskanden hade ej omedelbar framgång. Hos 1917 års riksdag begärde Kungl. Maj:t i enlighet med vederbörande departementschefs förslag allenast 1,700 kronor på extra stat för år 1918 till materiell m. m. för den geografiska institutionen. Riksdagen beviljade detta belopp. Till denna för institutionen ofördelaktiga avknappning av anslagssumman medverkade enligt vad framgår av bilaga till statsverkspropositionen till 1917 års riksdag, åttonde huvudtiteln, punkt 101, dels att det geografiska seminariet nyligen — vid 1911 års riksdag — erhållit ett extra anslag å 5,000 kronor till erforderlig utrustning m. m., dels ock att tillräcklig utredning ej ansågs föreligga.

Bland universitetets i Lund petita till 1918 års riksdag återkommo den geografiska institutionens av Nelson uppställda anslagskrav med den modifiering, att engångsanslaget, med hänsyn till vad 1917 års riksdag redan beviljat, nedsatts från 5,800 kronor till 4,100 kronor samt att amanuensarvudet begärdes förhöjt till 1,200 kronor. Nelsons i ämnet gjorda framställning visade, vad angick det av 1911 års riksdag beviljade anslaget, att därav nu icke borde hämtas skäl för att vägra ytterligare engångsanslag. Även i övrigt var den av en specificerad kostnadsberäkning åtföljda utredningen tillfredsställande. Då jag den 14 januari 1918 inför Kungl. Maj:t anmälde anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln för år 1919, fann jag mig alltså icke böra förhålla mig avvisande till Nelsons anslagskrav. Jag hemställde därför om förslag till riksdagen att dels bevilja anslag på ordinarie stat till arvode åt en amanuens med 800 kronor — det belopp som Nelson från början begärt — dels likaledes på ordinarie stat anvisa medel med belopp, som av Nelson äskats till årligt materiellanslag

för institutionen, 1,450 kronor, dels ock på extra stat för år 1919 anvisa 2,500 kronor till materiell m. m. för densamma. [120.]

Kungl. Maj:ts i enlighet härmed gjorda framställning till riksdagen bifölls av densamma.

Ej heller vid 1918 års riksdag erhöll således Nelson tillfullo vad han begärt såsom extra anslag till materiell m. m. för institutionen: sedan 1917 års riksdag anvisat 1,700 kronor, återstod 4,100 kronor, varom han gjorde framställning, men blott 2,500 kronor blevo anvisade. Anledningen till att jag inskränkte mig till att föreslå utverkande av detta mindre belopp inhämtas av mitt anförande till statsrådsprotokollet ovannämnda den 14 januari 1918. Ur detta anförande ber jag få återgiva följande ord, vilka torde visa, att jag ingalunda leddes av någon underskattning av geografiens studium eller överskattning av den geografiska institutionens redan förvärvade utrustning. Jag yttrade:

En oundgänglig förutsättning för att geografin skall kunna få den betydelse för bildningen, som betingas av ämnets beskaffenhet, är, att studiet därav grundas på en god och riklig åskådningsmateriell. Det ligger nämligen i det geografiska studiets natur, att det icke kan grundas enbart på litteraturstudier. Att geografiska institutionen i Lund icke motsvarar de krav i nu förevarande hänseende, som skäligen böra ställas på densamma, synes mig oförtydligt framgå av den förut omnämnda kostnadsberäkningen, upptagande den utrustning, som ännu saknas vid institutionen men som av Nelson vitsordats vara »mest oundgänglig». Jag finner mig därför böra understödja Nelsons begäran om ett extra utslag för att försätta densamma i ett tillfredsställande skick. Med hänsyn till rådande förhållanden och ovissheten att därunder kunna bringa de avsedda inköpen till stånd torde emellertid beloppet för närvarande kunna begränsas till 2,500 kronor.

Å den av Nelson från början såsom engångsanslag till materiell för geografiska institutionen begärda summan, 5,800 kronor, återstår, efter det 1917 och 1918 års riksdagar beviljat tillhopa 4,200 kronor, ett belopp av 1,600 kronor. Nelson har under år 1918 anhållit om utverkande av sagda belopp. I skrivelse till det större akademiska konsistoriet i Lund har Nelson anförat:

Då mina under föregående år inlämnade kostnadsberäkningar till institutionens iståndsättande torde vara uttömmande och ingen invändning mot där framförda beräkningsgrunder synes ha framställts samt de uppgjorts efter en prisskala, som redan överskridits, varigenom en del beräknad materiell m. m. tydligen numer ej kan anskaffas inom den för två år sedan uppgivna slutsumman för institutionens iståndsättande, kännes en nedättning i det beräknade beloppet av 1,600 kronor som en förlamande faktor vid institutionens utveckling.

Då vidare är att hoppas, att de svårigheter, som onekligen i enlighet med departementschefens framställning förefinnas för att erhålla en del utländsk materiell, under

[120.] år 1920 skola vara hävda, vill jag vördsamt föreslå, att konsistoriet måtte hemställa om beviljande till geografiska institutionen av ett anslag på extra stat för år 1920 av 1,600 kronor.

Den framställning i ämnet, som konsistoriet i enlighet med Nelsons av den humanistiska sektionen förordade begäran avlätit till kanslern för rikets universitet, har av kanslern, under tillstyrkan av bifall, med underdånigt utlåtande den 16 augusti 1918 överlämnats till Kungl. Maj:t.

Departement-
mentschefen.

Icke utan skäl ansåg jag det ovisst, om geografiska institutionen skulle kunna under rådande förhållanden använda hela det för år 1919 begärda extra anslagsbeloppet, 4,100 kronor, till inköp av den avsedda materiellen. Då nu framställning gjorts om beviljande för år 1920 av det belopp, 1,600 kronor, varmed summan avknappades i Kungl. Maj:ts framställning i ämnet till 1918 års riksdag, har jag trott mig böra från Nelson infordra yttrande i fråga om institutionens inköpsmöjligheter, sådana de nu te sig. Nelsons svar går ut på att väl en del möjligheter till inköp av vissa instrument, kartverk och böcker avskurits eller försvårats, men att å andra sidan anslagsbehovet skärpts, så att svårigheterna numera ej ligga i att använda anslagsmedlen, utan att få dem att räcka till; prisen å materiellen hade nämligen i hög grad ökats. Nelson har tillika överlämnat ett förslag till användning såväl av de för år 1919 beviljade som de för år 1920 begärda anslagsmedlen, tillhopa 4,100 kronor. Förslaget upptager följande poster:

	Kronor.	Kronor.
1 avvägningstüb	350: —	
1 tublirjal	300: —	
1 diopterlinjal	50: —	
1 mätband	25: —	
2 termometrar	50: —	
1 djuplodningsapparat	70: —	
1 strömmätare	180: —	
Instrumentväskor	60: —	1,085: —
1 skioptikonapparat	250: —	
Skioptikonbilder	150: —	
Kamera med stativ	350: —	
Officiella och andra kartverk: Skandinavien och Finland, Island ...	250: —	
Prov å ekonomiskt viktiga produkter	100: —	
Kurvometer, hektograf	100: —	
Ritbord, ritutensilier	400: —	
Kalkerbord	300: —	1,900: —
Böcker	450: —	
Monter, kartsåp	400: —	
Diverse: bokband, kartonger, körslor, frakter, etc.	265: —	
	Summa kronor	4,100: —

Beträffande detta förslag anmärker Nelson, att prisen i en del fall äro medvetet lågt beräknade och torde komma att överskridas. Poster som fotografier, planscher, nödvändiga dubletter — bland annat ytterligare 1 eller 2 avvägningstuber och tublinjaler — måste utgå av årsanslagen, likaså kostnader för vissa inventarier.

Med hänsyn till vad i ärendet upplysts lärer nu ej någon invändning böra göras mot behovet av ifrågavarande anslag eller mot önskvärldheten av att det snart må komma geografiska institutionen till del.

Jag hemställer därför om förslag till riksdagen

att till materiell m. m. för geografiska institutionen vid universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 1,600 kronor.

Minskat anslag

66. **Amanuens vid institutionen för ärftlighetsforskning.** På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning anvisade 1917 års riksdag medel å allmänna indragningsstaten för inrättande med ingången av år 1918 av en personlig professur i ärftlighetslära vid universitetet i Lund för professor Nils Herman Nilsson-Ehle. Enligt de av Kungl. Maj:t den 9 november 1917 fastställda bestämmelserna rörande Nilsson-Ehles åligganden har han bland annat att förestå den vid lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp uppförda institutionen för ärftlighetsforskning med tillhörande försöksfält samt därstädes anordna, leda och övervaka försök i teoretisk och tillämpad ärftlighetslära.

[121].

Amanuens vid institutionen för ärftlighetsforskning.

Redan vid förberedelserna för ifrågavarande professurs inrättande hade framhållits som önskvärt såväl för undervisningen som ock för de vetenskapliga arbetenas bedrivande, att en amanuens kunde anställas vid försöksfälten. Det ansågs emellertid, att med framställning härom kunde anstå, intill dess erfarenheten visat i vad mån behovet härav gjorde sig gällande.

Nu har Nilsson-Ehle i en av den matematisk-naturvetenskapliga sektionen med förord beledsagad skrivelse till det större akademiska konsistoriet i Lund upptagit sistnämnda fråga och hemställt om utverkande av ett årligt anslag till en amanuens vid berörda institution.

I skrivelsen anför Nilsson-Ehle huvudsakligen följande:

På grund därav, att styrelsen för Alnarp välvilligt upplåtit plats för undertecknads ärftlighetsförsök redan åren 1916 och 1917, ha de förberedande arbetena för den nya institutionens blivande försök redan fortskridit så långt, att ej mindre än omkring 10,000 kvm. eller 1 hektar år 1918 torde bli upptagna av experiment, i huvudsak tillhörande föreståndarens egna arbeten. Efter mitt tillträdande av den nya professuren den 1 januari 1918 ha dessutom redan fem studerande planerat och delvis påbörjat självständiga arbeten (av dem ha tre av mig tilldelats olika arbetsuppgifter inom ärft-

- [121.] lighetslärans område), och ännu flera torde sannolikt snart tillkomma, varför med säkerhet kan förutses, att försökens omfattning under 1918 och nästföljande år kommer att ytterligare ej oväsentligt tillväxa. Under sådana omständigheter torde hjälp åt föreståndaren kunna anses vara av behovet påkallad, för att institutionens verksamhet skall kunna bedrivas på vederbörligt sätt i enlighet med den tänkta och i sektionens skrivelse framhållna planen.

Amanuensens första och viktigaste uppgift skulle bli att under en sammanhängande tid med oavbruten tjänstgöring varje vår och höst biträda vid försökens praktiska planerande och anläggning på fälten eller med andra ord att tjänstgöra som försöksassistent. I planen för institutionen ingår, att Alnarps egendom bekostar städerska vid institutionen samt arbetsfolk för sådd, skötsel och skörd o. s. v. å försöksfälten. En försöksassistent, som biträder vid ledandet av dessa praktiska arbeten, är här ej upptagen, enär dennes roll — särskilt med hänsyn till att universitetsprofessurens uppgift omfattar försök och undervisning såväl i teoretisk som praktiskt tillämpad ärftligbetslära — lämpligare borde övertagas av den påtänkte blivande amanuensen vid universitetet.

Vidare skulle amanuensen biträda vid de i bestämmelserna för professors tjänstgöringsskyldighet fastställda demonstrationerna av de pågående försöken ävensom vid annan extra förevisning av försöksfälten under sommarens lopp, vid upplägget av de vetenskapliga saulingarna från försöken och vid institutionens journalföring samt dessutom — inom ramen för den tjänstgöringsskyldighet som kan åläggas honom — deltaga uti sådana löpande observationer och annotationer över materialet på försöksfälten samt uti andra vetenskapliga arbeten därstädes, såsom korsningar m. m., vilka — särskilt under år med påskyndad utveckling av försöksväxterna — äro av brådskande natur.

Det större konsistoriet påkallade kanslerns för rikets universitet medverkan till uppförande av ett anslag å 1,200 kronor på universitetets ordinarie stat till arvode åt den ifrågasatte amanuensen, och kanslern, som fann anslagsäskandet väl motiverat, hänsköt i skrivelse den 16 augusti 1918 berörda anslagsfråga till Kungl. Maj:t. Dock ansåg kanslern, att arvodet tillsviðare borde uppföras å extra stat, till dess större erfarenhet vunnits beträffande amanuensens tjänstgöring.

Departementschefen.

Utan tvivel är det av stor vikt, att professor Nilsson-Ehle ej blir i saknad av erforderligt biträde vid de icke minst ur ekonomisk synpunkt viktiga arbeten, som tillkomma honom såsom föreståndare för ifrågasatt institution. Behovet av det biträde, som nu avses, torde få anses vederbörligen styrkt. Vad arvodets storlek beträffar kan man, såsom jag i det föregående erinrat, till förebild välja mellan tre olika belopp, som utgå till arviden vid nuvarande amanuensbefattningar vid universitetet. Det av dessa belopp, som universitetsmyndigheterna för sin del ifrågasatt, finner även jag vara väl avvägt.

Nilsson-Ehles personliga professur uppehålls genom anslag från allmänna indragningsstaten. En motsvarande anordning beträffande amanuensbefattningen synes ej lämplig, utan arvodesbeloppet bör, såsom univer-

sitetskanslern föreslagit, uppföras å extra stat under åttonde huvudtiteln. Det må erinras, att då ifrågavarande institutions materiellanslag, vilket utgår från allmänna indragningsstaten, år 1918 behövde förstärkning, blev nödigt belopp uppfört å tilläggsstat under åttonde huvudtiteln. Med ännu större skäl torde amanuensarvudet böra anvisas å sistnämnda huvudtitel. Amanuensen bör förordnas tills vidare för ett år i sänder.

Jag hemställer alltså om förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens vid den med professorn N. H. Nilsson-Ehles professur vid universitetet i Lund förenade institutionen för ärftlighetsforskning anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 1,200 kronor.

Nytt anslag.

67. **Räknebiträden vid astronomiska observatoriet.** Bland de anslagsäskanden, för vilkas framläggande för riksdagen det större akademiska konsistoriet i Lund begärt kanslerns för rikets universitet medverkan, avser ett höjning av anslaget för anställande av räknebiträden vid astronomiska observatoriet.

[122.]

Räkne-
biträden
vid
astronomiska
observatoriet.

Det anslag, vars höjande ifrågasattes, beviljades på Kungl. Maj:ts framställning av 1911 års riksdag. På grund av denna riksdags beslut är nämligen i utgiftsstaten för universitetet i Lund, avdelningen A) Avlöningar m. m., c) Tjänstemän och betjante vid universitetets samlingar och inrättningar m. m., under titeln Astronomiska observatoriet uppfört ett anslag av 1,500 kronor för anställande av räknebiträden.

Det större konsistoriets ifrågavarande framställning avser, att detta anslag skall höjas med 3,500 kronor, så att detsamma komme att uppböras till 5,000 kronor. Denna framställning grundar sig på en av föreståndaren för universitetets astronomiska institution, professorn C. V. L. Charlier till konsistoriet avlåten skrivelse. I skrivelsen anför Charlier:

Huru stor nytta anslaget till räknebiträden än gjort har det likväl varit nödvändigt, på grund av arbetenas omfattning, att dessutom erhålla anslag från annat håll, vilket också lyckats huvudsakligen tack vare bidrag från universitetets reservfond eller från medel stående till Kungl. Maj:ts förfogande, ett bidrag som de senare åren uppgått till 2,000 kronor per år. Den utomordentliga ökning i levnadskostnaderna, som framkallats av krigsårens förhållanden, har emellertid gjort det omöjligt och även orimligt att erhålla räknebiträden för samma låga löner som förut (det var ännu för 7 år sedan möjligt att erhålla kvinnliga kompetenta räknebiträden för 50 kronor per månad), och för att ej riskera att observatoriets vetenskapliga arbete, som för varje år ökas och för närvarande står inför mycket stora och viktiga uppgifter, skall inställas, är det nödvändigt att hos statsmakterna anhålla om en väsentlig ökning i det

[122.] nu utgående anslaget för detta ändamål. Om jag därvid inskräuker mig till det minsta behöfliga antalet av räknebiträden (4 stycken) och den minsta erforderliga lönen (100 kronor per månad) så erfordras inalles ett anslag på omkring 5.000 kronor. I förhoppning att ytterligare erforderligt belopp måtte kunna ställas observatoriet till förfogande från annat håll, anhåller jag på dessa grunder vördsamt, att konsistoriet ville hos Kungl. Maj:t göra hemställan om att det årliga anslaget till räknebiträden vid observatoriet måtte från och med år 1920 ökas med 3,500 kronor per år.

Charliers hemställan förordades av den matematisk-naturvetenskapliga sektionen vid universitetet.

Med skrivelse den 16 augusti 1918 överlämnade universitetskanslern handlingarna i ärendet till Kungl. Maj:t. Kanslern yttrade därvid:

Av de för ifrågavarande anslagsäskande anförda skälen synes mig tydligen framgå, att anslaget i fråga bör höjas med av konsistoriet föreslaget belopp. Dock torde en ökning av det ordinarie anslaget till 3,000 kronor vara tillfyllest. Återstående begärda 2,000 kronor synas mig lämpligen böra utgå å extra stat, då en del av de ökade kostnaderna för ifrågavarande räknebiträden måste anses bero på den nu rådande dyrtiden.

Departementschefen.

Anslaget till räknebiträden beviljades samtidigt med att den astronomiska institutionen erhöll anslag till nybyggnad. Genom dessa båda anslag möjliggjordes den energiska utveckling av det vetenskapliga arbetet vid astronomiska institutionen i Lund, som ägt rum och som föranlett det nu framställda kravet på anslagsförhöjning. Från början var anslaget avsett för blott 2 räknebiträden. Charliers begäran om anslagsökning utgår från ett antal av minst 4 biträden, och han synes begränsa sig till detta antal blott under förutsättning att han kan erhålla ytterligare erforderliga medel till sitt förfogande. Jag har all anledning att understödja Charliers begäran, dock med den modifikation, som universitetskanslern föreslagit.

Jag tillstyrker alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels höja det i utgiftsstaten för universitetet i Lund, avdelningen A) Avlöningar m. m., c) Tjänstemän och betjante vid universitetets samlingar och inrättningar m. m., under titeln Astronomiska observatoriet för anställande av räknebiträden uppförda anslaget från dess nuvarande belopp, 1,500 kronor, till 3,000 kronor eller med 1,500 kronor;

dels för ändamålet höja det *ordinarie anslaget* till nämnda universitet, universitetsstaten, med ett belopp av 1,500 kronor;

Ökat anslag.

dels ock till höjning av ovannämnda anslag till anställande av räknebiträden anvisa på extra stat för år 1920 ett förslagsanslag, högst 2,000 kronor.

Nytt anslag.

68. Höjning av arvodet till notarien hos filosofiska fakulteten.

[123.]

I utgiftsstat för universitetet i Lund av den 13 november 1885 fastställdes arvodet å ordinarie stat till notarien hos filosofiska fakulteten att utgå med 300 kronor. Genom Kungl. Maj:ts beslut den 14 augusti 1896 höjdes berörda arvode från och med år 1897 till 500 kronor, med vilket belopp arvodet uppfördes även i den av riksdagen år 1907 godkända staten för universitetet. Med hänsyn till den ökning i arbete, som blev en följd av 1907 års reformer av de filosofiska examina, beviljade riksdagen efter framställning av Kungl. Maj:t å extra stat för vartdera av åren 1911 och 1912 ett belopp av 250 kronor till höjning av ifrågavarande arvode. Denna löneförbättring har därefter jämlikt beslut av 1912 års riksdag tillagts det å ordinarie stat för filosofiska fakultetens notarie uppförda arvodet, vilket således för närvarande utgör 750 kronor. Förutom detta arvode äger notarien rätt att uppbära sportler, bestående huvudsakligen i lösen för betyg, som utfärdas över de inför fakulteten avlagda examina.

Höjning av
arvodet till
notarien hos
filosofiska
fakulteten.

Hos det större akademiska konsistoriet i Lund har nu filosofiska fakulteten gjort framställning rörande höjning av notariens arvode till 1,500 kronor och till stöd därfor andragit:

Redan år 1909 gjordes hemställan om en ökning av ifrågavarande lön till 1,000 kronor, vilken hemställan alltsedan år 1913 årligen upprepats. Alldenstund denna hemställan ej vunnit vederbörandes beaktande, har årligen, sedan 1913, ett tillfälligt anslag å 250 kronor utanordnats åt fakultetsnotarien ur universitetets reservfond.

Med hänsyn till den alltjämt växande arbetsbörda, som vilar på filosofiska fakultetens notarie, anser sig fakulteten ej böra inskränka sig till ett upprepande av sin tidigare gjorda hemställan. Enär ungefär hälften av notariens inkomster utgå i form av sportler, vilka varit och torde förbliva ungefärligen konstanta (cirka 750 kronor), innebär den föreslagna regleringen av notariens lön i själva verket endast en höjning med 50 %, vilken höjning med hänsyn till den ökade arbetsbördan och penningvärdets fall ingalunda kan synas oskäligen.

Det större konsistoriet har i skrivelse till kanslern för rikets universitet biträtt fakultetens framställning. Även kanslern, som den 24 september 1918 till Kungl. Maj:t avlätit skrivelse i ämnet, har funnit en förhöjning av notariens arvode erforderlig. Kanslern har emellertid ansett ökningen böra inskränkas till 250 kronor. Hans berörda skrivelse är av följande innehåll:

Med erinran att kanslersämbetet för rikets universitet vid flera föregående tillfällen, senast i skrivelse den 2 oktober 1917, gjort framställning om arvodesförhöjning

åt filosofiska fakultetens i Lund notarie, vilka framställningar emellertid icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd, får jag, som, innan utredning föreligger om en allmän revision av löneförhållandena vid universitetens kanslier, anser mig icke kunna föreslå högre arvode åt nämnde notarie än som för närvarande utgår till notarien vid filosofiska fakulteten i Uppsala eller 1,000 kronor för år, hemställa, att proposition måtte avlätas till 1919 års riksdag om höjning av notariens vid filosofiska fakulteten i Lund arvode till 1,000 kronor.

Departementschefen.

Såsom av det föregående framgår har det länge varit ett önskemål att bereda notarien hos filosofiska fakulteten i Lund förbättrade avlöningsförmåner. Detta önskemål torde icke längre kunna undanskjutas. I likhet med universitetskanslern och på det av honom angivna skälet kan jag dock icke tillstyrka, att arvodet till nu ifrågavarande befattningshavare bestämmas till högre belopp än det, som utgår till notarien vid filosofiska fakulteten i Uppsala, eller 1,000 kronor.

Ökat anslag.

Jag hemställer alltså om förslag till riksdagen

att höja det i utgiftsstaten för universitetet i Lund under avdelningen A) Avlöningar m. m., c) Tjänstemän och betjante vid universitetets samlingar och inrättningar m. m., under titeln Kansliet uppförda arvodet för en notarie i filosofiska fakulteten från dess nuvarande belopp, 750 kronor, till 1,000 kronor och förty öka det *ordinarie anslaget* till universitetet i Lund, universitetsstaten, med ett belopp av 250 kronor.

[124.]

Undervisning i bokföring.

69. **Undervisning i bokföring.** För anordnande vid universitetet i Lund av undervisning i bokföring enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela, har riksdagen anvisat på extra stat dels för år 1909 ett belopp av 900 kronor (detta anslag avsåg undervisning i ämnet under höstterminen 1908 och år 1909), dels för vart och ett av åren 1910—1916 ett belopp av 600 kronor, dels ock för vartdera av åren 1917—1919 ett belopp av 300 kronor.

Nu gällande bestämmelser rörande användningen av detta anslag återfinnas i nädiga brev den 18 december 1908 och den 24 november 1916.

Undervisning av ifrågavarande slag synes i sådan omfattning, som för de senare åren bestämts, fortfarande böra äga rum vid universitetet.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till anordnande vid universitetet i Lund av undervisning i bokföring enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 300 kronor.

70. **Universitetsbiblioteket.** Till materiell m. m. för universitetsbiblioteket i Lund har för vart och ett av åren 1909—1919 anvisats ett extra anslag av 10,000 kronor. [125.]
Universitetsbiblioteket

Jämväl för år 1920 erfordras, enligt vad vederbörande anmält, dylikt anslag till enahanda belopp, och jag får fördenskull hemställa om förslag till riksdagen

att till materiell m. m. för universitetsbiblioteket i Lund anvisa på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 10,000 kronor.

71. **Utgivande av universitetets årsskrift.** I det föregående har jag under punkten 91 berört frågan om anslag för utgivande av universitetets i Uppsala årsskrift. Till den utredning jag i sagda punkt lämnat tillåter jag mig nu, då jag skall upptaga frågan om anslag till motsvarande publikation i Lund, att hänvisa i vederbörliga delar. [126.]
Utgivande av universitetets årsskrift.

Frågan om ökat anslagsbelopp för Lunds universitetets årsskrift har väckts av dennas styrelse, som i skrivelse till universitets större akademiska konsistorium därom anfört följande:

Från och med år 1914 har Lunds universitet för utgivande av sin årsskrift uppburet ett av riksdagen på extra stat beviljat anslag av 5,000 kronor. Kostnaden för utgivande (d. v. s. för sättning, tryckning, papper och häftning samt de mycket obetydliga expenserna) har emellertid årligen i medeltal uppgått till i det närmaste dubbla beloppet mot det uppburna statsanslaget. För täckande av det belopp, varmed kostnaderna således överstigit detta, har årsskriftens styrelse årligen haft att förfoga över en summa av 800 kronor, som av universitetsbiblioteket erlagts som lösen för de exemplar, vilka detta använt för uppehållande av sina bytesförbindelser, samt en lika stor summa, varmed fysiografiska sällskapet bidragit till tryckningen av årsskriftens andra avdelning (omfattande de medicinska, matematiska och naturvetenskapliga ämnena); genom försäljning har även något litet influtit; men till stor del har bristen måst täckas genom bidrag av i årsskriften medverkande författare, för vilkas i denna intagna avhandlingar tryckningskostnaden överskridit ett visst icke så synnerligen högt tilltaget maximum; vad som sålunda av dylika författare under åren 1914—1917 gäldats har uppgått till något mera än en tredjedel av kostnaden för årsskriftens utgivande under nämnda år.

För år 1918 kommer ju årsskriften att, och detta i vida större omfång än vanligt, utgivas som festskrift vid universitetets tvåhundraftioårsjubileum. Kostnaderna härför komma naturligtvis att högst betydligt överstiga det vanliga statsanslaget, men ett tillfälligt sådant är särskilt för det ifrågavarande ändamålet beviljat, varjämte ur universitetets reservfond anvisats 12 500 kronor. Företaget torde härigenom vara någorlunda tryggt, ehuru det på grund av på senaste tiden inträffade prisförhöjningar, vilka det icke varit styrelsen möjligt att förebygga, antagligen bliver nödvändigt att göra framställning om något ytterligare bidrag ur reservfonden.

[126.]

Men för år 1919 ställer sig frågan om årsskriftens utgivande synnerligen bekymmersam. Kostnaderna för sättning och tryckning, vilka mot slutet av förra året betydligt stegrades, hava nu nyligen ytterligare höjts, så att de äro ungefär 75 % högre än de voro på den tid, då årsskriften för första gången erhöll statsanslag till nuvarande belopp; de båda papperssorter, vilka användas för årsskriften, betingade då ett pris av respektive kronor 8:— och kronor 7:50 pr ris och erhållas på grund av i god tid träffat avtal ännu för den nu under tryckning varande årgången (festskriften) till pris av respektive kronor 16:— och kronor 15:— men betinga eljest ett pris av kronor 25:— och 24:—; till lägre pris än dessa sistnämnda kan det ej tänkas bli tillgängligt för nästa årgång, men väl är möjligt, att priserna komma att ytterligare stegras. Även kostnaden för upplagens häftning har undergått förhöjning. Tager man hänsyn till alla dessa förhöjningar, vilka tydligen äro en följd av det pågående världskriget men icke, även om fred bliver slutet, kunna antagas komma att redan under den närmaste tiden därefter utjämnas, visar det sig, att årsskriftens utgivande, så vitt nu kan beräknas, för år 1919 kommer att vara förenat med kostnader, som i fråga om densamma första avdelning med inemot 100 % och i fråga om andra avdelningen med över 100, i vissa fall med ända till 115 % överstiga samma kostnader, sådana de voro före världskriget. Och att ytterligare prisstegringar komma att äga rum, torde man väl med tämlig sannolikhet kunna emotse.

Det vanliga statsanslaget å 5 000 kronor bliver under sådana förhållanden för år 1919 i vida högre grad än eljest otillräckligt. — Att bidragen från universitetsbiblioteket och fysiografiska sällskapet skola kunna i någon nämnvärd grad höjas är ej att förvänta. Att de i årsskriften medverkande författarna skulle i större utsträckning än hittills bidraga till kostnaderna för densamma utgivande anser styrelsen sig så mycket mindre kunna tänka på, som det enligt dess mening skulle i hög grad vara både i den vetenskapliga produktionens och i årsskriftens intresse, om det knappa utrymme, som i årsskriften plägar kostnadsfritt ställas till en och samma författares förfogande, kunde betydligt ökas, en anordning, som särskilt under nuvarande förhållanden, då svårigheten att för dräglig kostnad få vetenskapliga arbeten publicerade är större än eljest, vore synnerligen önskvärd. — Och att universitetets reservfond, som under år 1918 bliver ovanligt starkt anlitad och som under detsamma även för årsskriften tages mycket i anspråk, skall befinnas i stånd att under år 1919 i nämnvärd grad understödja densamma, vågar styrelsen ej hoppas.

Å andra sidan äro f. n. till intagande i årsskriften, särskilt i dess andra avdelning, anmälda åtskilliga avhandlingar, vilka föreligga tryckfärdiga, men för vilka plats icke kan beredas i den nu löpande årgången, utan vilka måste ligga över till nästa årgång. Sammanlagda kostnaden för de sålunda för andra avdelningen avsedda avhandlingarnas befordrande till trycket överstiger redan betydligt det belopp, som för nämnda avdelnings vidkommande under ett och samma år plägar stå till styrelsens förfogande.

Under de förhållanden, för vilka nu redogjorts, och med tanke på den stora betydelse, som årsskriften äger för vårt universitet och det vetenskapliga arbetet vid detsamma, anser sig styrelsen böra hos konsistoriet göra hemställan om vidtagande av åtgärder för beredande åt årsskriften, på samma sätt som för år 1918 skett för de flesta av universitetets institutioner, av ett auslag å s. k. tilläggsstat för år 1919.

Då de av styrelsen gjorda beräkningarna giva vid handen, att för årsskriftens utgivande i vanligt omfång under år 1919 erfordras ett belopp av minst 20 000 kronor — efter all sannolikhet ett högre belopp — och då styrelsen, såsom redan blivit

nämnt, anser det, särskilt med hänsyn till den rådande dyrtiden, vara synnerligen önskvärt, att större utrymme än hittills varit brukligt måtte kunna upplåtas åt i årsskriften medverkande författare, hemställer styrelsen, att det av densamma ifrågasatta tilläggsanslaget måtte begäras till belopp av 15.000 kronor.

[126.]

Konsistoriet överlämnade styrelsens framställning till kanslern för rikets universitet med hemställan, att denne måtte hos Kungl. Maj:t söka utverka avlåtande av proposition till riksdagen om anvisande av ett anslag å 15,000 kronor på tilläggsstat för år 1919, varigenom de för sistnämnda år till utgivande av årsskriften beviljade medlen skulle komma att utgöra tillhopa 20,000 kronor.

Kanslern har i underdånig skrivelse den 16 augusti 1918, med vilken handlingarna i ärendet överlämnats, anfört följande:

Av den vid framställningen fogade utredningen framgår tydligen, att en betydlig höjning av detta anslag är av behovet påkallad, men, under förutsättning att anslag kommer att beviljas för bidrag till kostnaden för tryckning av doktorsavhandlingar, torde någon minskning i det begärda anslaget kunna vidtagas, då behovet att i årsskriften intaga doktorsavhandlingar då torde bli mindre. Jag får därför i underdånighet hemställa om nådig proposition till 1919 års riksdag om beviljande på tilläggsstat för år 1919 av ett anslag å 10,000 kronor till Lunds universitets årsskrift samt, då samma anslag tydligen erfordras jämväl för år 1920, om ett anslag å extra stat för sagda år å 15,000 kronor för samma årsskrift.

Departementschefen.

Samma skäl, som andragits till stöd för förhöjning av anslaget till Uppsala universitets årsskrift, kunna åberopas för ökat anslag till motsvarande publikation i Lund: kristiden har där på detta område givetvis haft samma prisleförhöjning till följd som i Uppsala. Ett betydligt förhöjt anslag bör således enligt min mening beredas även Lunds universitets årsskrift.

Såsom av min framställning under punkt 91 inhämtas fick årsskriften vid Lunds universitet under åren 1912 och 1913 nöja sig med ett mindre anslag än systeruniversitetets årsskrift åtnjöt. Detta berodde på det förhållandet, att Lunds universitet var det mindre, med mindre antal vetenskapligt produktiva krafter och mindre antal studerande. Det uppvisades emellertid från Lunds universitets sida, att för Uppsala universitets årsskrift avsevärda medel från olika håll stodo till buds utom statsanslaget, medan Lunds universitets årsskrift väsentligen var hänvisad till statsanslaget. Båda årsskrifterna ställdes också åter lika i fråga om statsunderstöd. Då jag till handläggning upptagit de nu föreliggande frågorna om dylikt understöd och därvid övervägt till vilken storlek anslagsbeloppen borde sättas, har jag funnit vad nyss omförmäls till stöd för att likställa de båda årsskrifterna fortfarande hava giltighet och anser således för den

skull, att även för Lunds universitets vidkommande ett anslag av 15,000 kronor bör på 1920 års stat äskas av riksdagen.

Av den i ärendet förebragta utredningen synes mig otvetydigt framgå, att jämväl för år 1919 ökade medel behöva ställas till förfogande för utgivande av universitetets årsskrift. Det tillskott utöver förut anvisat belopp, som nu bör ställas till vederbörandes disposition, torde emellertid kunna begränsas till 8,000 kronor. Till denna fråga återkommer jag i annat sammanhang.

Med stöd av det anförda får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att för utgivande av Lunds universitets årsskrift bevilja på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 15,000 kronor.

[127.]

Eldarbefattning vid universitetsbiblioteket.

72. **Eldarbefattning vid universitetsbiblioteket.** Universitetsbiblioteket i Lund har alltsedan år 1884 varit försett med centraluppvärmning; sådan fanns redan i det gamla bibliotekshuset och är även anordnad i den nya biblioteksbyggnaden, som biblioteket tog i besittning år 1907. Biblioteket har ej åtnjutit särskilt anslag till maskinist eller eldare, utan avlöning till sådan har utgått ur bibliotekets materiellanslag, vilket till bekostande av ersättning till eldare ävensom ökad kostnad för bränsle vid 1887 års riksdag höjdes med ett belopp av 1,200 kronor.

Framställning har nu av kanslern för rikets universitet gjorts om uppförande å universitetets stat av avlöning till en eldare, vilken även skulle hava att ombestyrja vissa andra arbeten för biblioteket. Då jag funnit mig böra understödja denna framställning, anhåller jag att få här återgiva den skrivelse i ämnet från dåvarande överbibliotekarien C. af Petersens, varpå kanslerns framställning grundar sig.

I denna till det större akademiska konsistoriet avlätna skrivelse, dagtecknad den 5 april 1918, yttrade överbibliotekarien:

Under de första åren efter centraluppvärmningens införande ombesörjdes eldningen mot viss betalning per dag av en eljest icke vid biblioteket anställd person; sedermera övertogs detta uppdrag på enabanda villkor av en vid biblioteket anställd vaktmästare, vilken, dock med biträde av annan av honom avlönad person, bibehöll detsamma jämväl under de första åren efter inflyttningen i det nya bibliotekshuset, i vilket värmeledningens skötsel på grund av anläggningens omfattning kräver vida mera arbete än vad fallet var i den gamla byggnaden. Från och med hösten 1910 har särskild eldare varit anställd mot en avlöning, som till och med år 1914 utgick med 500 kronor och sedermera, bortsett från ett honom under fjolåret tilldelat dyrtidstillägg, utgått med 600 kronor per år.

Denne särskilt anställde eldare har även alltjämt för biblioteket fullgjort andra uppdrag. Det har ansetts, att underhållet av parkområdet kring bibliotekshuset, den s. k. Helgonabacken, åligger universitetsbiblioteket på samma sätt som vården om andra universitetsinstitutioners universitetet tillhöriga omgivningar åligger dessa. Bibliotekets område är emellertid jämförelsevis stort, och, oaktat anordningarna där äro av enklaste slag, erfordras mycket arbete för detsamma bibehållande i någorlunda tillfredsställande skick. Detta arbete utföres av eldaren mot timavlöning, som plägar utgå efter ungefärligen samma måttstock som den för i staden Lunds tjänst anställda arbetare gällande. Denna hans avlöning plögade före den av världskriget förorsakade dyrtiden uppgå till omkring 400 kronor per år.

Samma person innehar även ett annat uppdrag för biblioteket, nämligen att tjänstgöra som ett slags gårdskar. Såsom sådan har han att ombesörja snöskottning på biblioteksområdet, vilket arbete somliga vintrar kan vara ganska drygt, vidare att rensa kloakbrunnarna kring biblioteksbyggnaden m. m. d. Därjämte anlitas hans biträde stundom, då vaktmästarnas arbetskraft ej räcker till, för bokavdämning, flyttningsarbeten och andra dylika bestyr. Avlöningen för vad han sålunda såsom gårdskar eller eljest såsom tillfälligt biträde utför utgår efter samma måttstock som för parkområdets skötsel och plögade före världskriget uppgå till omkring 100 kronor per år.

Ifrågavarande persons avlöning för åt biblioteket utfört arbete kan således, bortsett från av dyrtiden föranledda förhöjningar, beräknas till ett sammanlagt belopp av omkring 1,100 kronor per år.

Såväl för värmeledningsapparatus bestånd som ur bränsleekonomisk synpunkt är det tydligtvis för biblioteket av vikt att till eldare hava en därtill fullt kompetent person, och då denne måste hava tillträde till de flesta av detsamma lokaler, är det även av stor betydelse, att han är en fullt pålitlig man. I betraktande härav och jämväl med hänsyn därtill, att de övriga göromål, vilka för närvarande åligga eldaren, äro sådana, som nödvändigt måste fullgöras och till största delen — såsom skötseln av parkområdet och snöskottningen å detta — äro av den art och omfattning, att de icke rimligtvis kunna tänkas utföras av bibliotekets vaktmästare, synes mig fullgiltiga skäl förefinnas för eldarens uppförande på ordinarie stat. Detta torde lämpligast kunna ske på det sätt, att vid biblioteket anställas en person, motsvarande och i fråga om avlöning likställd med den i universitetets stat under rubriken räntkammaren upptagna funktionär, vilken där benämnes »eldare», som tillika är trädgårdsdräng, dock att han, på det att han måtte kunna användas även för andra göromål än de genom dylik benämning angivna, torde böra kallas endast »eldare» samt antagas med vilkor att jämte skötseln av värmeledningen skola för biblioteket fullgöra även annat arbete i den utsträckning, som genom av mindre akademiska konsistoriet på överbibliotekariens förslag utfärdad instruktion bestämmes. Härmed vunnas, att hans arbetskraft, i den mån den ej toges i anspråk för värmeledningens och parkområdets skötsel, städse kunde på det för biblioteket ändamålsenligaste sättet utnyttjas. Den avlöning, som jag för en dylik befattningshavare ifrågasatt, överstiger icke vad eldaren för närvarande, bortsett från ifrågakommande dyrtidstillägg, för sina olika uppdrag sammanlagt uppbär.

Jag anser mig böra påpeka, att vid universitetsbiblioteket i Uppsala, vilket för övrigt i motsats mot vårt, utöver det till rikets båda universitetsbibliotek med ungefär samma belopp utgående statsanslag, åtnjuter särskilt anslag för inköp av bränsle, från och med år 1916 finnes anställd en maskinist med för sådan övlig lön och uppgift att jämte skötandet av värmeledningen hava närmaste tillsynen över belysningsanordningarna samt, i den mån hans tid medgiver det, sköta böckernas regelbundna dammande.

[127.]

Jag anser mig emellertid icke hava anledning att för vårt bibliotek föreslå någon härmed fullt analog anordning, vilken för övrigt skulle ställa sig kostsammare än den av mig föreslagna. För skötseln av de elektriska anordningarna är här annorledes på tillfredsställande sätt sörjt.

Då det är antagligt att, därest den av mig ifrågasatta befattningen kommer till stånd, till dess innehavare kan komma att antagas den person, som nu sköter och allt sedan hösten 1910 skött de göromål, vilka skulle med platsen förenas, anser jag önskvärt, att i likhet med vad förut vid flera liknande tillfällen ägt rum — bland annat då genom beslut av 1917 års riksdag den dittillsvarande extra vaktmästarbefattningen vid härvarande universitetsbibliotek förändrats till ordinarie sådan — det eventuellt måtte bestämmas, att därest ovannämnda person bliver antagen till innehavare av den ifrågasatta nya tjänsten, han må för erhållande av ålderstillägg å lönen äga tillgodoräkna sig den tid, under vilken han redan vid biblioteket tjänstgjort som eldare och därjämte fullgjort de andra göromål, för vilka jag ovan redogjort.

Med åberopande av denna utredning och motivering hemställde det större konsistoriet i skrivelse den 25 maj 1918 hos universitetskanslern om åtgärder för inrättande vid universitetsbiblioteket av en eldarbefattning med årlig avlöning av 1,050 kronor jämte ålderstillägg. Konsistoriet anslöt sig i övrigt till vad af Petersens anfört rörande eldarens åligganden samt rätten för den nu såsom eldare anställde personen att räkna lönetur för sin föregående tjänstgöring.

I kanslerns ovannämnda framställning, som innehålles i en underdånig skrivelse den 16 augusti 1918, uttalas, att anställandet av en eldare vid universitetsbiblioteket i Lund vore av behovet synnerligen påkallat såväl för skötandet av bibliotekets värmeapparat som för utförande av vissa andra arbeten för biblioteket. Den ifrågavarande befattningshavaren borde rättvisligen bliva fast anställd, och kanslern hemställer därför om proposition till riksdagen i enlighet med konsistoriets förslag.

Departementschefen.

Jag har ansett goda skäl förebragta för bifall till den gjorda framställningen och därför, såsom redan nämnts, funnit mig böra understödja densamma. Då det visat sig, att eldaren med fördel kunnat vid sidan av de egentliga eldargöromålen utföra vissa andra arbeten för bibliotekets räkning, är det lämpligt, att han, på sätt föreslagits, tillförbindes att åtaga sig även sådana arbeten enligt därom utfärdade föreskrifter.

I fråga om löneförmånerna för den nye befattningshavaren tillåter jag mig erinra, hurusom 1918 års riksdag på Kungl. Maj:ts förslag vidtagit genomgripande förändringar i avseende å motsvarande befattningshavares avlöningsförhållanden (prop. nr 435 och riksdagens skrivelse nr 415.) Tydligt böra de därvid givna bestämmelserna i motsvarande mån tillämpas å eldaren vid universitetsbiblioteket. I den uppställda gruppindelningen av vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare lär han böra

hänföras till gruppen A med en avlöning av 1,450 kronor, därav lön 900 kronor och tjänstgöringspenningar 550 kronor, varvid dock, i händelse vissa naturaförmåner beredas honom, avdrag bör göras å lönen med tillämpning av härom för likställda befattningshavare meddelade stadganden (Svensk författningssamling nr 836, 1918). Rätt till ålderstillägg och annan förmån, tillerkänd med honom likställda befattningshavare vid universitetet, bör, likasom för dem är bestämt, tillkomma honom. Han bör i övrigt för åtnjutande av ovannämnda avlöningsförmåner vara underkastad enahanda villkor och bestämmelser, som gälla beträffande nyssnämnda befattningshavare vid universitetet.

Därest den person, som enligt vad upplysts alltsedan hösten 1910 fullgjort de åligganden, vilka föreslagits skola tillkomma den nye befattningshavaren, antages till innehavare av eldertjänsten, torde han såsom begärts böra för åtnjutande av ålderstillägg få räkna sig till godo sin tjänstgöring vid biblioteket från och med år 1911.

Det kunde ifrågasättas, att universitetsbibliotekets materiellanslag, som i händelse av den nya tjänstens inrättande blir befriat från en utgift av omkring 1,100 kronor årligen, därvid borde nedsättas med motsvarande belopp. Att så ej kan ske lärers nogsammt framgå av vad jag i annat sammanhang har att meddela rörande bibliotekets ekonomiska förhållanden.

Jag hemställer om förslag till riksdagen att

dels i utgiftsstaten för Lunds universitet, avdelningen A) Avlöningar m. m., under rubriken c) Tjänstemän och betjante vid universitetets samlingar och inrättningar m. m., under titeln Biblioteket, till avlöning för en eldare uppföra ett belopp av 1,450 kronor, därav 900 kronor lön och 550 kronor tjänstgöringspenningar, jämte rätt till ålderstillägg och annan förmån i likhet med vad som gäller för likställda befattningshavare vid universitetet, med skyldighet för eldaren att fullgöra de sysslor vid biblioteket, som på förslag av överbibliotekarien bestämmas av det mindre akademiska konsistoriet;

dels föreskriva, att eldaren skall vara underkastad enahanda villkor och bestämmelser i fråga om löneförmåners åtnjutande, som äro givna beträffande likställda befattningshavare vid universitetet;

dels medgiva, att, därest den nu vid biblioteket tjänstgörande eldaren antages till innehavare av den ordinarie eldarbefattningen, han må äga att för åtnjutande av ål-

Ökat anslag.

derstillägg tillgodoräkna sig sin tjänstgöring vid biblioteket från och med år 1911;

dels ock för ifrågavarande befattnings upprättande höja det *ordinarie anslaget* till universitetet i Lund, universitetsstaten, med ett belopp av 1,450 kronor.

[128.]
Musikaliska
kapellet.

73. **Musikaliska kapellet.** I 1848 års utgiftsstat för universitetet i Lund var för musikaliska kapellet uppfört ett anslag å 150 riksdaler banko. Detta anslag ökades år 1861 till 300 riksdaler och utgick sedan med detta belopp, intill dess 1902 års riksdag höjde detsamma från och med år 1903 till 1,000 kronor.

Fråga har nu väckts om ökning av anslaget till 2,000 kronor. I skrivelse till det större konsistoriet vid universitetet i Lund anför universitetets kapellmästare Alfred Berg härutinnan:

Det torde vara uppenbart, att med det före år 1903 till musikaliska kapellet utgående beloppet å 300 kronor, av vilket även uppvärmning och belysning skulle bestridas, ej mycket kunde för övningarna bliva övrigt vare sig till inköp av notmaterial eller till fullständigande av orkesterensemblen med sådana instrument, som av de musikintresserade studenterna i allmänhet icke trakteras, såsom oboe, klarinett, fagott, valdhorn, trumpet och basun. Följden var den, å ena sidan, att kapellets notbibliotek vid mitt tillträde till kapellmästarbefattningen år 1897 var synnerligen efterblivet: utom musiken från den rent klassiska epoken (Mozart, Haydn, Beethoven), som även den var rätt svagt och ofullständigt representerad, funnos endast en del äldre musikalier från föregångstiden och enstaka verk från den efterklassiska perioden intill våra dagar.

Å andra sidan medförde den ytterliga sparsamhet, som med avseende på biträd § i blåsinstrumenten måste iakttagas, att det var ganska svårt att bland studenterna uppehålla intresset för den polyfona musiken, som under tiden utvecklat sig och ännu alltjämt vidgar sig i allt rikare och instrumentellt allt mera fordrande former. Skillnaden emellan vad på andra håll bjöds av fulltonig orkestermusik och den ofullständiga, att ej säga bristfälliga besättning, som stod det akademiska kapellets övningar till buds, blev för stor för att icke verka nedslående på de musicerande studenternas intresse för saken.

En värdefull motvikt häremot bildade då den omständigheten, att ett rätt stort antal av de akademiska lärarna livligt intresserade sig för kapellets övningar och även själva deltog däri såsom exekverande, varigenom kapellmästaren på ett verksamt sätt stöddes i sina strävanden. Detta intresse var det väl också, som gjorde, att det ej mötte några svårigheter att år 1902 få det högre anslaget av 1,000 kronor begärt och beviljat.

Emellertid, redan då inseende även detta anslags otillräcklighet dels för att ens någorlunda följa med den nyare musikkulturen och komplettera de mellan den klassiska epoken och den nuvarande tiden utgivna viktigare tonskapelserna, dels även för att till övningarna anskaffa nödiga biträden, vilkas ersättningsanspråk visade starkt uppgående tendenser, föreslog jag dåvarande inspector musicae, professor J. Lang, att ett anslag av 2,000 kronor skulle hos riksdagen begäras, särskilt med hänsyn till

de försakelser, som kapellet med avseende på musikbibliotekets rekrytering under så lång tid måst av nödtvång underkasta sig. Men Lang motsatte sig detta förslag, såsom innebärande en allt för radikal höjning på en gång för att hava utsikter till framgång. Samtidigt tillrådde han att efter någon tid, om så visade sig nödvändigt, anhålla om ökat anslag.

Tack vare anslag ur reservfonden, vilka tid efter annan beviljats, och det till 1.000 kronor höjda anslaget, har dock åtminstone något, om än en jämförelsevis ringa del av det nödvändiga kunnat anskaffas.

Även har på grund av det höjda anslaget oftare än förr en rätt fullstämmig orkesterbesättning kunnat åstadkommas, och det har därvid alltid visat sig, att för dessa tillfällen intresset och därmed deltagarnas antal ökats. Men många musicerande studenter hålla sig alltjämt undan — kanske till och med mera nu än förr — och en av de viktigaste orsakerna härtill är nog att söka i de stegrade fordringarna på fullstämmighet och välklang, en helt naturlig fordran, då ju den skiftande instrumentalklangen och instrumenteringskonsten så högst väsentligt reformerats och utvecklats.

Intresset för kammarmusiken, på vilken förr huvudvikten lades, är fortfarande stort bland de mera försigkomna deltagarna i kapellet.

Det skulle emellertid vara av största värde, om kapellet även såge sig i stånd att vid övningarna — utom blåsare vid orkesterövningarna — besätta de viktigaste och tekniskt svåraste stråkstämmorna, första violin och violoncell, med vardera en skicklig »förspelare».

Under de första åren av min verksamhet såsom kapellmästare erhöll kapellet ett sådant stöd i den framstående violinisten Carl Kempff, för vilken arvode begärdes och erhöles ur reservfonden.

För att erhålla biträde av ett par dylika »förspelare» eller »konsertmästare» torde böra beräknas omkring 400 kronor per år (däri inbegripet deras biträde vid eventuella professorsinstallationer och akademiska högtidligheter); för övriga biträden vid orkesterövningarna och tillfälliga biträden vid kammarmusikövningarna torde behövas omkring 500 kronor;

för biträden alltså	kronor	900:—
för bränsle och belysning, omkring.....	»	300:—
till material (strängar, smärre reparationer)	»	100:—
till inköp av noter och litteratur	»	700:—
Summa kronor 2,000:—		

Jag är livligt övertygad om att den fullstämmigare orkesterverksamhet, som det akademiska kapellet genom ett till 2,000 kronor höjt anslag skulle sättas i tillfälle att utöva, skulle locka även en hel del musikälskare utom den akademiska världen att delta i övningarna och sålunda bilda ett för de musikälskande studenterna och för musikens främjande i allmänhet högst värdefullt tillskott.

Så var förhållandet på den tiden, då man nöjde sig med att idka så gott som uteslutande sådan klassisk musik, som krävde endast en mindre orkesterbesättning för att klinga väl. Allt ifrån Beethoven äro fordringarna i hög grad stegrade i detta som i andra avseenden.

Akademiska kapellets övningar äro helt visst till stor nytta såsom musikaliskt uppfostrande ej blott direkt för deltagarna själva, utan de hava många gånger visat sig bära god frukt även på så sätt, att forna deltagare under sin verksamhet på skilda

platser i landet därstädes blivit kraftiga hävstänger för musiklivets höjande, något som icke bör underskattas i vårt i jämförelse med andra civiliserade länder i musikaliskt hänseende så tillbakasatta land, som dock för visso inom sig döljer myckna och stora anlag, under det att de, som söka arbeta fram dem och utveckla dem i sund riktning, mestadels lämnas att sträva ensamma utan tillräckliga stöd och medel.

Det större konsistoriet har hos kanslern för rikets universitet tillstyrkt Bergs av musikkapellets inspektor, professorn N. Flensburg understödda framställning, och kanslern, som funnit densamma väl motiverad, har i underdånig skrivelse den 16 augusti 1918 hemställt om avlåtande av proposition i ämnet till riksdagen.

Departementschefen.

Bland de »exercitier», till vilkas övande anslag utgått vid universiteten, har även musiken räknats. Redan innan musikaliska akademien instiftades för att taga nämnda sköna konst i sitt hägn, hade musiken funnit omvårdnad vid universiteten, där den med vetenskapen sökte tävla om de ungas intresse. Detta intresse har alltjämt fortlevat, om ock kapellmästaren Bergs nyss återgivna uttalanden visa, att det på grund av flera omständigheter ej alltid hållit sig lika levande. Med större materiella resurser till sitt förfogande skulle dock säkerligen det musikaliska kapellet sättas i stånd att bättre fylla sin uppgift som medelpunkten i det akademiska musiklivet.

Jag vill gärna bidra till att musikaliska kapellet kommer i åtnjutande av de nödiga materiella hjälpmedlen härför. Vad Berg anfört i fråga om behovet av anslagsökningen synes mig väl grundat.

Ökat anslag.

Jag hemställer alltså, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att höja det i utgiftsstaten för universitetet i Lund under avdelningen B) Till materiell m. m. uppförda anslaget till musikkapellet från dess nuvarande belopp, 1,000 kronor, till 2,000 kronor samt förty öka det *ordinarie anslaget* till nämnda universitet, universitetsstaten, med ett belopp av 1,000 kronor.

[129.]

Inrättningen för gymnastik och fäktkonst.

74. **Inrättningen för gymnastik och fäktkonst.** Till materiell för nämnda inrättning har riksdagen för vart och ett av åren 1911—1919 anvisat ett extra anslag av 500 kronor.

Framställning har gjorts om beredande av dylikt anslag jämväl för år 1920, och på de skäl, som föranlett anslags beviljande för ändamålet under förutnämnda år, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till materiell för inrättningen för gymnastik och fäktkonst vid universitetet i Lund bevilja på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 500 kronor.

75. **Idrottsplats och idrottsmateriell m. m.** Till hyra för idrottsplats samt till inköp och underhåll av idrottsmateriell m. m. för universitetet i Lund har för varterna av åren 1918 och 1919 anvisats ett extra anslag av 900 kronor.

[130.]

Idrottsplats
och idrotts-
materiell
m. m.

Jämväl för år 1920 erfordras, enligt vad vederbörande anmält, dylikt anslag till enahanda belopp, och jag får fördenskull hemställa om förslag till riksdagen

att till hyra för idrottsplats samt till inköp och underhåll av idrottsmateriell m. m. för universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 900 kronor.

76. **Vaktbetjäning.** Med hänsyn till av 1918 års lagtima riksdag, i samband med lönereglering för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, beslutet tillägg till Lunds universitets stat, torde det ordinarie anslaget till nämnda universitet, för närvarande 746,866 kronor, böra förhöjas med 12,450 kronor.

[131.]

Vaktbetjä-
ning.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att från och med år 1920 höja det *ordinarie anslaget* till Lunds universitet, universitetsstaten, nu 746,866 kronor, med 12,450 kronor.

Ökat anslag.

77. **Höjning av docentstipendier och vikariatsarvoden m. m.** Under åberopande av vad jag under punkten 96 anför, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

[132.]

Höjning av
docentstipen-
dier och vi-
kariatsarvo-
den m. m.

att, i avvidan på proposition angående docentinstitutionen vid universiteten och karolinska institutet, beräkna för ändamålet en ökning av det *ordinarie anslaget* till Lunds universitet, universitetsstaten, med 125,000 kronor.

Ökat anslag.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet.

78. **Karolinska mediko-kirurgiska institutet.** Vid bifall till vad jag under punkterna 133, 141, 148 och 150 här nedan föreslår kommer det ordinarie bestämda anslaget till karolinska mediko-kirurgiska institutet, nu 273,085 kronor, att ökas med 35,400 kronor till 308,485 kronor.

78. Karolinska mediko-kirurgiska institutet,
oförändrade ordinarie reservations-
anslag, tillhopa 62,300 kronor.

Institutets materiell i allmänhet kronor 22,000: —

Materiell m. m. för anatomiska insti-
tutionen » 3,500: —

Materiell m. m. för histologiska insti-
tutionen » 3,000: —

Materiell m. m. för kemiska institu-
tionen » 1,500: —

Materiell m. m. för fysiologiska insti-
tutionen » 3,500: —

Materiell m. m. för patalogisk-anato-
miska institutionen » 5,500: —

Materiell m. m. för hygieniska institutionen	kronor	2,600: —
Materiell m. m. för farmakologiska institutionen	»	1,000: —
Materiell m. m. för medicinska kliniken	»	2,500: —
Materiell m. m. för gynekologiska kliniken	»	500: —
Materiell m. m. för kirurgiska kliniken	»	500: —
Materiell m. m. för nervkliniken	»	500: —
Materiell m. m. för oftalmiatriska kliniken	»	500: —
Underhåll och förökande av biblioteket	»	10,000: —
Underhåll och förökande av anatomiska museet	»	1,000: —
Underhåll av djur- och operationsavdelningen	»	1,500: —
Teckningar i vetenskapliga ändamål	»	700: —
Förbättrande av arvodena åt vikarierande lärare	»	2,000: —

[133.]

Kvinnligt bi-
tråde åt sek-
reteraren och
kamreraren.
Biblioteks-
biträde m. m.

79. **Kvinnligt biträde åt sekreteraren och kamreraren. Biblioteksbiträde m. m.** Vid karolinska mediko-kirurgiska institutet finnes ej såsom vid rikets båda universitet något väl tillgodosett kansli och drätselverk med fast anställda tjänstemän, åtnjutande i stat uppförda avlöningar. Detta har sin naturliga förklaring i de gamla universitetens allt hittills större omfattning, med fyra fakulteter samt med högst väsentligt större antal inrättningar, samlingar m. m.

Emellertid saknar ej karolinska institutet helt och hållet kansli- och räkenskapspersonal. I institutets stadgar omförmålas såsom vid institutet anställda befattningshavare en sekreterare och en kamrerare; en tredje med dessa på visst sätt sammanställd tjänsteman vid institutet är dess bibliotekarie, motsvarande universitetens överbibliotekarier, vilka dock likasom universitetens sekreterare, ränträstare m. fl. äro å stat uppförda befattningshavare.

Det är alltså en rätt lös ställning, sekreteraren, kamreraren och bibliotekarien intaga vid institutet. Till avlöning åt dem finnas för övrigt ej särskilda i staten uppförda anslagsbelopp, utan de gottgöras medelst arvoden, utgående av ett för dem gemensamt anslag å 5,000 kronor, ur vilket jämlikt lärarkollegiets vid institutet beslut utgå följande arvoden: till sekreteraren 2,000 kronor samt till vardera av kamreraren och bibliotekarien 1,500 kronor. Till dessa avlöningar komma vad sekreteraren och kamreraren angår vissa oväsentliga tillskott från anslagsmedel å det med karolinska institutet förbundna tandläkarinstitutet ävensom för sekreteraren lösen för examensbetyg och för kamreraren gottgörelse för vice värdskap vid en institutet tillhörig fastighet.

Jag talade nyss om universitetens större omfattning. Onekligen har emellertid karolinska institutet efterhand utvecklat sig till en betydande medicinsk högskola. Vid institutet finnas för närvarande 24 professorer, 5 laborators- och 2 prosektorsbefattningar, ett 30-tal docenter och mer än 500 studerande. I vårt lands medicinska undervisning har institutet intagit en central ställning och lärer allt framgent kunna göra anspråk därpå, även om universitetens medicinska fakulteter äro på väg att rycka upp till jämnbördighet i fråga om möjlighet att där fullgöra de viktigare kurserna och tjänstgöringarna.

Den utveckling institutet numera nått har medfört, att de administrativa göromål, som tillkomma sekreterare och kamrerare, väsentligt ökats, och samtidigt har biblioteksinstitutionen ställt ökade krav på bibliotekarien. Under åberopande härav har nu lärarkollegiet vid institutet i en av kanslern för rikets universitet med utlåtande den 16 augusti 1918 till Kungl. Maj:t insänd skrivelse hemställt om förbättrade avlöningsförmåner för omförmålda

tjänstemän. För ändamålet skulle ovannämnda anslag ökas med 2,800 [133.] kronor eller till 7,800 kronor.

Även om vad sålunda begärts ur vissa synpunkter kan äga fog för sig, anser jag dock de framställda yrkandena om avlöningsförbättring vid ifrågavarande till bisysslor avsedda befattningar för närvarande icke böra föranleda till någon åtgärd.

Det är dock onekligt, att åtskilligt av vad som anförts till förmån för avlöningsförbättringarna icke kan lämnas alldeles opåaktat. I ärendet hava ock framförts förslag, vilkas förverkligande åtminstone indirekt skulle lända de ifrågavarande befattningshavarna till ekonomisk lättnad och för institutet medföra avsevärt gagn. Nämnda förslag gå ut på att å institutets ordinarie stat uppföres avlöning till ett kvinnligt skriv- och räkenskapsbiträde med 1,600 kronor, med vanlig fördelning i lön, tjänstgöringspenningar och ortstillägg jämte rätt till två ålderstillägg, vardera å 200 kronor, efter 5 och 10 års tjänstgöring ävensom att till arbetsbiträde vid biblioteket på extra stat anvisas ett anslag av 1,600 kronor, därvid tillika borde medgivas, att av anslaget å 10,000 kronor till underhåll och förökande av biblioteket ett belopp av högst 500 kronor årligen finge användas till vikariatsersättning under bibliotekariens semester samt till gottgörelse åt vaktmästare och tillfällig arbetshjälp.

Redan i sammanhang med den allmänna undersökningen och behovet av skrivbiträden hos vissa ämbetsverk och myndigheter hade lärarkollegiet begärt uppförande å institutets stat av ett biträde åt rektor, sekreteraren och kamreraren för utförande av skrivgöromål och dylika sysslor. Löneregleringskommittén, som avgav infortrat yttrande över kollegiets begäran, anmärkte, att, då medel för ett tiotal år sedan bereddes till höjning av sekreterarens arvode, såsom skäl för sådan höjning åberopats, bland annat, att denne hade att vidkännas kostnader för renskrivning av såväl protokoll som utgående expeditioner. Kommittén erinrade vidare, att något skrivbiträde för utförande av skrivgöromål och dylika sysslor åt rektor, sekreteraren och kamreraren dittills icke syntes varit anställt vid institutet. Någon erfarenhet kunde således ej anses föreligga i fråga om den dagliga arbetstid, varunder det ifrågasatta biträdet skulle behöva sysselsättas.

Kvinnligt biträde åt sekreteraren och kamreraren.

Med avseende å vad löneregleringskommittén anført och erinrat fann sig dåvarande departementschefen ej kunna tillstyrka framställning till riksdagen om anslag till anställande på ordinarie stat av ett särskilt skrivbiträde. Behovet av ett skrivbiträde — framför allt åt rektor — kunde dock ej alldeles förbises. Med avseende å vad kommittén erinrat om sek-

[133.] reterarens skyldighet att vidkännas vissa kostnader för det arbete, som skulle anförtrors åt skrivbiträdet, ansåg departementschefen under dåvarande förhållanden ett anslag av 800 kronor vara tillräckligt för ändamålet.

I överensstämmelse med departementschefens hemställan föreslog Kungl. Maj:t 1912 års riksdag att på extra stat för år 1913 till arvode åt ett skrivbiträde åt rektor m. fl. vid karolinska institutet anvisa ett anslag av 800 kronor.

Beträffande detta anslagsäskande yttrade riksdagen i skrivelse den 30 maj 1912 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, punkten 114:

Av den i ärendet förebragta utredningen finner riksdagen framgå, att behov av ett mera stadigvarande skrivbiträde åt rektor vid institutet föreligger; och har riksdagen intet att erinra mot beloppet av det för detta biträde föreslagna arvodet, 800 kronor. Såsom av statsrådsprotokollet inhämtas, är skrivbiträdet jämväl avsett att stå till sekreterarens och kamrerarens förfogande. Då emellertid, enligt vad löneregléringskommittén i sitt i ärendet avgivna utlåtande erinrar, vid beviljande år 1908 av förhöjning i sekreterarens arvode hänsyn tagits såväl till hans skyldighet att vidkännas kostnaden för renskrivning av protokoll och utgående expeditioner som ock till hans ökade arbete med exempelvis förandet av förteckning över tentamina, vilket arbete nu ansetts böra utföras av det föreslagna biträdet, samt, vad kamreraren beträffar, tillräckliga skäl icke synas förefinnas för beredande åt denne tjänsteman av biträde av förevarande slag, anser riksdagen, att det nu ifrågasatta skrivbiträdet bör uteslutande stå till rektors disposition och endast mot särskild ersättning få av sekreteraren och kamreraren användas.

På grund av vad sålunda anförts anvisade riksdagen på extra stat för år 1913 till arvode åt ett skrivbiträde åt rektor vid karolinska institutet ett anslag av 800 kronor. Anslaget har sedermera år efter år förnyats.

Jag övergår till att framlägga vad som nu förekommit till stöd för det förnyade förslaget om ett skrivbiträdes uppförande å institutets stat. Vad i avseende därå anförts är till dels sammanvävt med framställningarna om arvodesförbättring för sekreteraren och kamreraren. Det torde därför knappast vara möjligt att vid återgivande av de för ett skrivbiträdes uppförande å stat anförda skälen alldeles skilja dem från motiven för arvodesförbättringarna.

Tanken på upprättandet av den tilltänkta nya skrivbiträdesbefattningen framträder i en till lärarkollegiet den 30 maj 1918 avlåten skrivelse, vari sekreteraren hemställt om avlöningsförbättring. Ur denna skrivelse må anföras:

Med avseende å sekreterargöromålen omfattning och de fordringar, som måste ställas på befattningens innehavare, har — såsom ock av lärarkollegiet uttalats — det nuvarande arvodet redan från början varit ganska knappt tillmätt. Enda förklaringen

till att det kunnat hållas så lågt, som skett, torde i själva verket hava varit den, att institutets år 1917 avlidne rektor, vilken innehaft rektoratet nära 20 års tid, på grund av sin personliga läggning och sitt livliga intresse för ärendenas formella behandling, endast i ringa mån tog sekreteraren i anspråk vid beredandet av de inkommande ärendena och att därför sekreterarens göromål väsentligen kunde begränsas till vad i stadgarna anges såsom hans åliggande.

[133.]

Med den omfattning karolinska institutet numera erhållit samt med avseende å mängden och beskaffenheten av där förekommande ärenden är det emellertid oavvisligen nödvändigt, att institutets rektor har möjlighet att med avseende å ärendenas behandling, särskilt i formellt avseende, rådgöra med någon på det administrativa och juridiska området utbildad och erfaren person, vilken bör hava till åliggande att i den omfattning, som förhållandena i varje fall påkalla, gå rektor tillhanda vid ärendenas behandling.

Skall emellertid en sådan utökning av de med sekreterartjänsten förenade åliggandena kunna genomföras och tjänsten ändock bibehållas såsom bisyssla till annan befattning i statens tjänst, är det till en början nödvändigt, att sekreteraren erhåller möjlighet att på annan, för ändamålet särskilt anställd arbetskraft överlåta skrivgöromål och andra enklare sysslor, i den omfattning sådant lämpligen kan ske. Då även för kamrerarens del behov av likartad biträdesbefattning lär gör sig gällande, synes det kunna antagas, att de göromål, som av kamreraren och sekreteraren kunna sälunda överlämnas, skola tillsammans erhålla den omfattning, att de kunna under sex timmar dagligen — med undantag möjligen av ett par månader på sommaren — utfylla arbetstiden för ett ordinarie kvinnligt biträde, vilket med avseende å arten av de göromål, som jämte renskrivningen skulle komma att åt henne anförtros, synes böra erhålla en begynnelseavlöning av 1,600 kronor och dessutom två ålderstillägg, vardera å 200 kronor.

I en motsvarande till lärarkollegiet ingiven promemoria anför kamreraren:

Genom kungl. kungörelse den 23 december 1914 med föreskrifter angående karolinska institutets kassarörelse äro kamrerarens åligganden närmare bestämda och framgår därav, att hans arbetsbörda ingalunda är obetydlig. Enligt uppgift av min företrädare å kamrerartjänsten har arbetet genom bokföringens omläggande efter det nya systemet för kamreraren mer än fördubblats. Detta har föranlett, att kamreraren för göromålens behöriga skötande måst anställa och avlöna särskilt biträde, varförutom för bokslutets upprättande krävts extra hjälp. Kostnaderna härför ävensom för all renskrivning, som för kamreraren i tjänsten erfordras, måste kamreraren betala av egna medel. — Från statsbokföringskommittén har t. ex. framställts begäran att från och med år 1918 månadsvis erhålla avskrifter av samtliga av kamreraren förda journaler, böcker och huvudbok, avseende såväl karolinska institutet som tandläkarinstitutet. Allenast uppfyllandet av detta önskemål kommer att vålla kamreraren åtskillig sänkning av hans förut knappt tilltagna arvode. — Genom att numera alla institutionsföreståndare med undantag av tre på kamreraren överlåtit att föra institutionernas räkenskaper har kamrerarens arbete avsevärt ökats. Då därtill kommer, att förandet av tandläkarinstitutets räkenskaper, som förut omhänderhafts av tandläkarinstitutets inspektör, från och med år 1918 även lämnats åt kamreraren, framgår, att den

[133.] kamreraren tillkommande avlöningen ej står i proportion till det arbete, som han måste prestera.

Kamrerarens arbetsbörda skulle emellertid avsevärt minskas, om han till sitt förfogande hade ett i bokföring kunnigt biträde, som tillika kunde sköta de dagliga utbetalningarna å kamrerarkontoret och i övrigt hjälpa till med därstädes förekommande arbeten. Ett så kvalificerat biträde torde emellertid icke kunna erhållas för en ersättning under 1,600 kronor för år. Att för framtiden såsom hittills låta kamreraren av egna medel avlöna ett sådant biträde måste anses orimligt, utan att kamrerarens arvode avsevärt höjes.

I förutnämnda av kanslern till Kungl. Maj:t överlämnade skrivelse har lärarkollegiet i här återgivna delar yttrat:

För skötandet av alla de administrativa och kamerala göromål, som ifrågakomma vid karolinska institutet, skulle det egentligen krävas, att institutet till sitt förfogande hade ett kansli och räkenskapskontor, visserligen ej av samma omfattning som vid universitetet men dock med likartad anordning. Något sådant kansli och kontor har emellertid aldrig funnits och finnes ej heller nu vid institutet.

Institutet har en sekreterare, som har skyldighet att föra protokoll vid lärarkollegiets, kollegienämndens och förvaltningsnämndens sammanträden samt att ombesörja av beslutet föranledda expeditioner. Därutöver har sekreteraren enligt stadgarna inga skyldigheter. Vidare finnes vid institutet en kamrerare, vilken enligt stadgarna har skyldighet att föra institutets räkenskaper och att verkställa vad förvaltningsnämnden inom området av sin förvaltning uppdrager åt honom att ombesörja. För behörighet till sekreterar- eller kamrerarbefattningen fordras att hava avlagt juris kandidatexamen eller examen till rättegångsverken. Befattningarna äro av riksdagen avsedda att vara bisysslor till andra statstjänster.

Det skulle kunna med skäl ifrågasättas, att institutet för sina kansli- och kameralgöromål finge en med universitetens sekreterare eller räntmästare i avlöning likställd tjänsteman, vilken helt ägnade sig åt institutets tjänst, samt därutöver erforderligt biträde för räkenskaps-, kassa- och renskrivningsgöromål m. m. Lärarkollegiet håller likväl före, att en särskild tjänsteman av nyssnämnda slag skall kunna under ännu någon tid framåt undvaras, därest här nedan omförmälda förbättringar varda genomförda.

Den egentliga mottagningen för alla de ärenden, vilka röra lärarnas och lärjungarnas förhållande till institutet, skötes av rektor, som likaledes mottager och i första hand handlägger alla skrivelser till institutet från myndigheter och andra. Till sitt förfogande har rektor ett kvinnligt biträde med arvode på extra stat av 800 kronor, vilket biträde har att diarieföra inkommande ärenden, att gå rektor tillhanda i hans expeditionsgöromål och att utföra förekommande arkiv- och registreringsarbeten av mångahanda slag. Någon ändring härutinnan föreslås icke.

Vad *sekreteraren* beträffar, får lärarkollegiet hänvisa till en av honom till kollegiet ingiven, här bifogad skrivelse, därvid kollegiet, med vitsordande av samtliga i skrivelsen lämnade uppgifter, vill på det kraftigaste framhålla det befogade i sekreterarens hemställan, att han måtte berättigas att utan särskild kostnad erhålla för honom behöfligt biträde med renskrivning och andra enklare sysslor samt att hans arvode måtte höjas.

Kamrerarens arbete vid institutet var före år 1915 betydligt lindrigare än nu. Varje institutions- och klinikföreståndare skötte räkenskaper och utbetalningar för sin

institution. Räkenskaperna för de särskilda institutionerna avlämnades vid årets slut avslutade, och kamreraren hade blott att sammanföra dem. De löpande kassa- och räkenskaps- och göromålen handlades av kamreraren endast beträffande avlöningsanslagen, det s. k. allmänna materialanslaget samt fondernas medel. Genom den omläggning av institutets räkenskaps- och kassaväsen, som genomfördes genom kungl. kungörelsen den 23 december 1914 med föreskrifter angående institutets kassarörelse, blevo förhållandena i nämnda avseenden väsentligen ändrade. Då ändringen förbereddes, gjorde lärarkollegiet framställning om höjning i kamrerarens arvode, vilken framställning emellertid icke föranledde någon åtgärd. Lärarkollegiet, som hänvisar till kamrerarens här bilagda promemoria, kan vitsorda den högst betydande tillökning i kamrerarens arbete, som vållats av de nya bestämmelserna; det är ingalunda någon överdrift att säga, det hans arbete genom dessa bestämmelser blivit mera än fördubblat.

De utgifter, som kamreraren har att bestrida från avlöningsanslagen, allmänna materialanslaget, särskilda institutioners anslag och fondernas medel, äro till sitt antal synnerligen betydande och nödvändiggörå hållande av en daglig kassaexpedition. Detta kunde utan några större svårigheter ordnas, så länge kamrerarbefattningen innehades av auditören C. L. Hasselgren; denne var nämligen innehavare av en advokatbyrå med centralt belägen lokal, vilken tillika kunde användas för karolinska institutets kassaexpedition, som sköttes av ett utav biträdena å advokatbyrån. Då Hasselgren år 1917 avgick från kamrerarbefattningen, efterträddes han av en statstjänsteman, vilken alltifrån början av sin tjänstetid såsom kamrerare av egna medel avlönat ett biträde, som under ett par timmar varje förmiddag för karolinska institutets räkning håller kassaexpedition i ett förrum till lärarkollegiets sammanträdesrum.

Då kamreraren icke är skyldig hålla någon kassaexpedition, men en sådan särskilt efter tillkomsten av 1914 års ovannämnda kungörelse är oavvisligen nödvändig, är det ju uppenbart, att en väsentlig förändring av kamrerarens avlöningsförhållanden är av behovet påkallad. För att åtminstone i någon mån hålla kamreraren skadeslös för de ökade expeditions- och renskriftsarbeten, som enligt nyssnämnda kungörelse blivit honom ålagda, lät institutets förvaltningsnämnd under år 1915 till ett av dåvarande kamreraren anställt biträde i ersättning för utskriftsarbete med institutets räkenskaper utbetala 45 kronor i månaden eller för helt år räknat 540 kronor. Emot utbetalningen framställdes emellertid anmärkning av kammarrättens revisionsavdelning, vilken anmärkning gillades av kammarrätten, som förpliktade vederbörande ledamöter av förvaltningsnämnden att ersätta de utgivna beloppen. På besvär av ifrågavarande förvaltningsnämndsledamöter har Kungl. Maj:t enligt utslag den 16 maj 1918 icke funnit skäl att göra ändring i kammarrättens utslag men medgivit, att klagandena skulle undfå ersättning för vad de visade sig på grund av utslaget hava utgivit.

Det synes lärarkollegiet uppenbart, att för ett ändamålsenligt ordnande av kamrerarens avlönings- och tjänstgöringsförhållanden i första hand erfordras, att ett biträde med avlöning direkt från staten anställs med uppgift att under kamrerarens inseende och på hans ansvar sköta den dagliga kassaexpeditionen och lämna kamreraren det biträde vid räkenskapsföringen, som av honom påfordras; och skulle det jämväl åligga detta biträde att på sätt i sekreterarens skrivelse föreslagits tillhandagå honom med renskrivningsarbete och andra enklare sysslor, som må kunna åt ett sådant biträde anförtros. Såsom kompetensvillkor för biträdesbefattningen synes böra fordras genomgången kurs i bokhålleri. På grund härav och med avseende å de krav, som i övrigt böra ställas på ifrågavarande biträde, synes avlöningen icke böra sättas lägre än 1,600

[133.] kronors begynnelseavlöning, därav 900 kronor lön, 550 kronor tjänstgöringspenningar och 150 kronor ortstillägg, samt två ålderstillägg, vardera å 200 kronor.

För kamreraren skulle tydligtvis anställandet av ett sådant biträde medföra en avsevärd lättnad i hans arbete. De göromål, som fortfarande måste personligen av honom utföras, den ständiga tillsynen över biträdets arbete och det ekonomiska ansvaret för karolinska institutets och tandläkarinstitutets penningförvaltning synas likväl göra en höjning av det nu med 1,500 kronor utgående kamrerararvodet nödvändig.

Universitetskanslern har anslutit sig till lärarkollegiets nu ifrågasvarande förslag.

Departement-
schefen.

Då jag i det föregående avvisade kravet på en arvodesförbättring för ifrågasvarande tjänstemän vid karolinska institutet, anmärkte jag, att till förmån för avlöningsförbättringen anförts åtskilligt, som ej kunde lämnas alldeles opåaktat. Av vad jag då yttrade torde hava framskymtat, att jag känner mig gynnsamt stämd mot förslaget att å institutets stat uppföra den äskade kvinnliga skriv- och räknebiträdesbefattningen. Jag har nu redogjort för de förhållanden, som härutinnan påverkat mig. Uppenbarligen hava kraven på såväl sekreterarens som kamrerarens arbetsprestationer i hög grad ökats. Vad kamreraren beträffar har detta ägt rum huvudsakligen på grund av de nya bestämmelserna om institutets kassarörelse; lärarkollegiet säger uttryckligen, att hans arbete mer än fördubblats. En avsevärd lindring ej blott i arbete utan även i ekonomiskt avseende skulle nu utan tvivel kunna beredas ifrågasvarande befattningshavare, om den begärda biträdesbefattningen inrättades. Det är lätt att inse, att, då jag ej velat understödja äskandet om arvodesförhöjning, jag av vad i ärendet andragits föranletts att så mycket villigare ansluta mig till yrkandet om anslag å ordinarie stat till avlöning åt omförmälda kvinnliga biträde.

Ingen som känner, vilket arbete som kräves för att i administrativt avseende hålla en så stor inrättning som karolinska institutet i orubbad gång, utan att maskineriet råkar i olag och illa fullgör sin uppgift, skall kunna förneka behovet av att något göres för att förekomma en sådan eventualitet. Lika med lärarkollegiet har jag funnit, att härvidlag anställandet av det begärda biträdet skulle vara av stor betydelse. Biträdet skall, enligt närmare bestämmande av institutets rektor och i den instruktion, som i vederbörlig ordning utfärdas, biträda sekreteraren och kamreraren med renskrift och utförandet av övriga till deras befattningar hörande göromål. Dessutom bör det nya biträdet stå till rektors förfogande för handläggning av å rektorsexpeditionen förekommande arbeten. Vad sålunda kommer att åligga biträdet synes med rätta påkalla, att avlöningen för biträdet bestämmes till den för andra normalgraden av kvinnliga biträden i statens tjänst,

således i anslutning till det avlöningsbelopp, som av statsrådet och chefen för finansdepartementet förut denna dag för sådana biträden förordats, till 2,000 kronor, därav 1,300 kronor lön, 500 kronor tjänstgöringspenningar och 200 kronor ortstillägg, vartill kunna komma tre ålderstillägg, vart och ett å 200 kronor; av ålderstillägget skulle 100 kronor tillhöra lön och 100 kronor tjänstgöringspenningar. Ålderstilläggen böra utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålders-
tillägg.

Vid prövning av det nu föreliggande anslagskravet kommer naturligen lätt den frågan fram: Kan ej vid anställandet av det ifrågasatta nya skrivbiträdet behovet av det hittillsvarande extra anslaget till skrivbiträde åt rektor bortfalla? Jag har tagit denna fråga i övervägande och funnit mig ej kunna stå i ansvar för indragningen av berörda extra anslag. Såsom förhållandena utvecklats sig — och de komma helt visst att fortgå i riktning av ett än rastlösare arbete vid institutet — är det min övertygelse, att redan omfånget av det nya biträdets arbete med att biträda sekreteraren och kamreraren skall så gott som helt fylla den uppställda normtiden av 6 tjänstgöringstimmar för dag. I sitt uttalande härom har sekreteraren gjort en viss reservation i fråga om ett par månader på sommaren. Jag vill erinra, att vid sitt antagande rörande skrivbiträdets arbetstid överhuvud sekreteraren utgått från att såväl han som kamreraren skulle erhålla arvodesförbättring. Genomförandet av en sådan skulle väl medfört något minskade anspråk på skrivbiträdet. Något särskilt anslag till arvode åt vikarie under biträdets semester torde emellertid ej för närvarande vara påkallat.

Kan det sålunda antagas, att det nya skrivbiträdets arbetsdag blir i det närmaste fullständigt utfylld genom uppgiften att avlasta sekreteraren och kamreraren från vissa mindre krävande arbeten, vilka nu åligga dem, lärar otvivelaktigt oförminskat kvarstå behovet för rektor att hava ett särskilt kvinnligt biträde till sitt förfogande för att gå honom tillhanda vid utförande av rektorsgöromålen. Någon ändring i avseende därå har kollegiet icke ansett sig kunna föreslå. Under nästa punkt hemställer jag därför om äskande av extra anslag till avlönande av nyss omförmälda biträde.

I detta sammanhang torde jag vidare böra erinra dels om statsrådets och chefens för finansdepartementet nyss berörda förslag angående löne-
reglering för de inom statsförvaltningen anställda ordinarie kvinnliga biträdena, vilket, därest detsamma vinner riksdagens bifall, för karolinska institutets vidkommande betingar en ökning av institutets stat med 2,000 kronor, dels ock om 1918 års lagtima riksdags beslut att öka avlöningen

- [133.] för en var av de å institutets stat uppförda vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, av vilken anledning institutets ordinarie stat bör ökas med 7,400 kronor.

*Arbetsbiträde
åt biblioteka-
rien m. m.*

Om, såsom jag anser mig hava ådagalagt, sekreteraren och kamreraren hava behov av arbetshjälp, synes även ökad sådan vara av nöden beträffande bibliotekarien. Vad bibliotekarien i avseende härå anfört i en skrivelse till lärarkollegiet, som vitsordat riktigheten av hans uppgifter och förordat hans framställning, ger gott stöd för min nyssnämnda uppfattning. I skrivelsen yttrar bibliotekarien:

Institutets bibliotek hålles för närvarande öppet 1 september—15 juni alla helgfria dagar klockan 10—2 samt 1 september—31 maj tre dagar i veckan 6—8 eftermiddagen. Under tiden 16—30 juni och 1—31 augusti har biblioteket sedan 1913 varit tillgängligt 2 timmar 3 dagar i veckan och under juli månad 2 timmar 2 dagar i veckan. Biblioteket är stängt 20 december—6 januari.

Till arbetsbiträde utgår ett belopp av 1,200 kronor, varav 500 kronor bestridas ur biblioteksanslaget och 700 kronor från och med 1913 årligen anvisats på extra stat. Detta belopp uppbäres i sin helhet av ett kvinnligt biträde, vars arbetstid bestämts till 4 timmar dagligen under tiden 1 september—15 juni med 6 veckors sommarledighet och inskränkt tjänstgöring under den övriga delen av sommaren. Fördelningen av expeditionstjänstgöringen ställer sig på sådant sätt, att förmiddagstjänsten 1 september—15 juni bestrides av biträdet, under det att bibliotekariens uppehåller tjänstgöringen på eftermiddagarna och under större delen av sommaren.

Länge har uttalats som ett önskemål, att biblioteket hölles mera tillgängligt för forskare och studerande än för närvarande är fallet, och nu har från lärares sida ånyo påyrkats, att dess öppethållande under förmiddagarna måtte utsträckas att omfatta alla söckendagar även under den övriga delen av året. Då institutets undervisning pågår oavbrutet hela året och biblioteket under sommarmånaderna är starkt anlitat, synes ett tillmötesgående av detta krav väl av behovet påkallat. Det är utan tvivel ett avbräck för de vetenskapliga studierna såväl som för undervisningen vid institutet, att icke särskilt bibliotekets tidskrifter och referensböcker äro tillgängliga för dagligt begagnande.

Att för ifrågavarande utsträckning av bibliotekstjänstgöringen påfordra en ökning av bitrådets arbetstid utan höjd avlöning kan icke rimligen ifrågasättas, då den nuvarande gottgörelsen ingalunda kan anses högt tilltagen i betraktande av de krav på biblioteksutbildning och kunskaper, som ställas på detsamma. Icke heller lär bibliotekarien kunna tagas i anspråk för ytterligare expeditionsgöromål. Bibliotekariebefattningen vid institutet är som bekant endast en bisyssla vid annan befattning och bör enligt såväl löneregleringskommitténs som vederbörande statsråds uttalade mening uppehållas såsom sådan. Som följd härav måste bibliotekariens tjänstgöring under större delen av året vara förlagd till eftermiddagarna; den samlade arbetstid han under sommarsemester kan helt ägna åt institutet är, som jag nedan skall närmare beröra, mer än väl behöflig för det honom åliggande katalogiseringsarbetet och övriga inom ett större bibliotek förekommande mångskiftande göromål.

För att möjliggöra ett längre öppethållande av biblioteket är därför en mot den ökade tjänstetiden svarande höjning av anslaget till arbetsbiträde oundgänglig. Med

en beräknad ökning av den erforderliga tjänstgöringstiden till 6 timmar dagligen med 1 månads semester torde den nu till arbetsbiträde utgående ersättningen av 1,200 kronor böra höjas till 1,600 kronor, vilket belopp motsvarar den avlönning, som utgår till kvinnliga biträden av andra graden med samma tjänstetid vid statens ämbetsverk. Detta belopp synes mig böra begäras på extra stat till ersättning för det hittills till biträde vid biblioteket beviljade anslaget av 700 kronor. Enuru skäl kunde finnas för uppförande på institutets stat av ett biträde av högre grad, torde detta dock av hänsyn till det redan vid biblioteket anställda biträdet icke nu böra ifrågakomma. Om ett för ändamålet tillräckligt anslag erhålles på extra stat, kan institutet eventuellt bibehålla ett dugligt, med biblioteket väl förtroget biträde, som emellertid i anseende till uppnådda 60 år icke lär kunna vinna ordinarie anställning. En möjlig fördelning av anslaget på två biträden skulle också förminska den nu rådande svårigheten att vid tillfälligt förfall för någon av de tjänstgörande erhålla lämplig ersättare.

Det belopp av 500 kronor ur anslaget till biblioteket, som må användas till arbetsbiträde, har, som ovan nämnts, hittills utgått såsom lönefyllnad åt ett kvinnligt biträde. För den händelse mitt förslag angående höjning av det extra anslaget från 700 till 1,600 kronor vinner avseende, torde emellertid nämnda belopp av 500 kronor bli erforderligt för andra med bibliotekstjänstgöringen i samband stående ändamål. Utsträcket bibliotekets öppethållande på sätt ovan föreslagits, lär bitrådets (eller biträdenas) arbetstid, oaktat dess ökande till sammanlagt 6 timmar dagligen, bliva så gott som uteslutande upptagen av att tillhandagå de besökande, föra lånejournalerna och sköta den av låneförbindelserna med bibliotek och institutioner utom huvudstaden föranledda korrespondensen. Förhållandet är enahanda redan nu, i det att biblioteksbiträdet på grund av den alltjämt växande utlåningen icke får någon tid övrig för annat arbete inom biblioteket. I ett yttrande till lärarkollegiet av den 13 september 1911 framhöll jag behovet av arbetshjälp även vid katalogiserings- och övriga biblioteksgöromål. Även nu medhinnas blott de oundgängligaste arbetena, under det att tillräcklig arbetskraft fattas för flera i samma yttrande nämnda arbetsuppgifter. Att katalogiseringen av nyförvärven nästan fullständigt kunnat utföras beror till en god del på att bibliotekarien vid olika tider haft och ännu har frivilliga krafter, som av intresse för arbetet och även för att lära detsamma utan ersättning deltagit däri. För att i någon mån råda bot på denna brist på arbetskrafter synes det angeläget, att ifrågavarande 500 kronor fortfarande få användas att fylla behovet av extra arbetshjälp. Av detta belopp borde tillika få utgå vikariatsersättning, högst 100 kronor, för bibliotekarien under en månads semester, vartill inga medel för närvarande finnas, ävensom en gottgörelse, förslagsvis 100 kronor, till vaktmästare för ökat arbete med städning och tillsyn av den från detta års början betydligt utvidgade bibliotekslokalen. Någon av bibliotekets medel avlönad vaktmästare finnes icke, utan förefallande sysslor skötas av rektors vaktmästare mot en ersättning ur materialanslaget av allenast 100 kronor.

Som nyss sagt lär bibliotekarien otvivelaktigt vara i behov av ökat arbetsbiträde. Detta påkallas främst av det behjärtansvärda önskemålet, att biblioteket må kunna hållas öppet på förmiddagarna alla söckendagar året om — julhelgen tilläventyrs undantagen — och något längre tid var dag än hittills. Men även för katalogiserings- m. fl. arbeten synes någon arbetshjälp böra beredas bibliotekarien. Jag finner mig böra understödja

Departementschefen.

[133.] bibliotekariens förslag angående avlöningsförbättring för ifrågavarande biträde; dock synes mig arvodet böra beräknas efter den till första gradens biträden utgående ersättning. Med hänsyn till det av mig förut omnämnda lönerегleringsförslaget för kvinnliga biträden och med iakttagande av sedvanligt avdrag av ett mot pensionsavgift svarande belopp, skulle arvodet sålunda bestämmas till 1,550 kronor. På extra stat för år 1920 bör följaktligen uppföras ett anslag å sistnämnda belopp, motsvarande och ersättande det för närvarande utgående extra anslaget å 700 kronor till gottgörelse åt ett biträde vid biblioteket.

Vad vidare angår den andra delen av bibliotekariens ovannämnda önskemål vill jag erinra, att 1899 års riksdag medgav, att av biblioteksanslaget ett belopp av 500 kronor finge användas till arbetsbiträde å biblioteket. Detta medgivande bekräftades, då riksdagen år 1913 vidtog höjning i biblioteksanslaget till dess nuvarande belopp, 10,000 kronor. Enligt bibliotekariens förslag skulle nu nämnda belopp få i någon mån ändrad användning. Jag gillar hans berörda förslag. Bibliotekarien skulle därigenom få en fördel, som ej tillkomme sekreteraren och kamreraren, nämligen särskilt tillskott till ersättande av vikarie. Jag finner detta rimligt med hänsyn till bibliotekariens under sommaren — till vilken tid väl semestern skulle förläggas — mera bundna arbete än det, som då torde åligga sekreteraren och kamreraren.

Jag tillstyrker alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels å ordinarie stat för karolinska mediko-kirurgiska institutet uppföra ett kvinnligt biträde, avsett att enligt i vederbörlig ordning meddelade närmare bestämmelser tillhandagå vid fullgörandet av vissa på institutets sekreterare och kamrerare ankommande åligganden m. m., med en avlöning av 2,000 kronor, därav lön 1,300 kronor, tjänstgöringspenningar 500 kronor och ortstillägg 200 kronor, och med rätt till tre ålderstillägg, vart och ett å 200 kronor, efter respektive 5, 10 och 15 års tjänstgöring; skolande av ålderstillägget 100 kronor tillhöra lön och 100 kronor tjänstgöringspenningar;

dels föreskriva, att beträffande ifrågavarande biträde skola lända till efterrättelse, dels de villkor och bestämmelser, som gälla i fråga om övriga ordinarie befattningshavare vid institutet, dels ock de föreskrifter, som äro eller kunna vara utfärdade angående allmänna villkor

och bestämmelser att gälla för å vissa domstolars, ämbetsverks och myndigheters stater uppförda biträdesbefattningar;

dels för ifrågavarande biträdesbefattnings inrättande Ökat anslag.
ävensom för beredande av ökad avlöning åt övriga å institutets stat uppförda kvinnliga biträden samt åt de å samma stat uppförda vaktmästare och med dem jämförbara befattningshavare höja det *ordinarie bestämda anslaget* till karolinska institutet med 11,400 kronor;

dels medgiva, att de det nu föreslagna nya biträdet tillkommande ålderstilläggen må utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg;

dels till arbetsbiträde vid karolinska institutets bibliotek anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 1,550 kronor; Ökat anslag.

dels ock — med ändring av förut av riksdagen fattat beslut, att av det för karolinska institutet uppförda anslaget till underhåll och förökande av biblioteket ett belopp av 500 kronor må användas till arbetsbiträde vid biblioteket — medgiva, att sagda belopp, 500 kronor, av biblioteksanslaget må enligt bestämmelser, som av Kungl. Maj:t meddelas, användas till vikariatsersättning under semesterledighet för bibliotekarien samt till gottgörelse åt vaktmästare och för tillfällig arbetshjälp vid biblioteket.

80. **Skrivbiträde åt rektor.** På extra stat för vart och ett av åren 1913—1919 har riksdagen till arvode åt ett skrivbiträde åt rektor vid karolinska institutet anvisat 800 kronor. [134.]
Skrivbiträde
åt rektor.

Enahanda anslag har ansetts behöfligt jämväl för år 1920. Jag hemställer om förslag till riksdagen

att anvisa på *extra stat* för år 1920 till arvode åt ett skrivbiträde åt rektor vid karolinska mediko-kirurgiska institutet ett förslagsanslag, högst 800 kronor.

81. **Undervisningskurser i allmän kemi.** Till arvode åt ett lärarbiträde vid den förberedande kursen i allmän kemi vid karolinska institutet har riksdagen på extra stat beviljat för senare delen av år 1910 1,250 kronor samt för vart och ett av åren 1911—1919 2,500 kronor. [135.]
Undervisningskurser i
allmän kemi.

Likaledes har riksdagen för nämnda institut beviljat extra anslag till materiell vid den kemiska institutionen, nämligen för år 1910 750 kronor samt för vart och ett av åren 1911—1919 1,500 kronor.

Behovet av dessa anslag med oförändrade belopp kvarstår även för år 1920.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet bevilja på *extra stat* för år 1920

dels till arvode åt ett lärarbiträde vid den förberedande kursen i allmän kemi ett förslagsanslag, högst 2,500 kronor,

dels ock till materiell vid kemiska institutionen ett reservationsanslag av 1,500 kronor, tillhoppa 4,000 kronor.

[136.]

Biträdande
lärare i
medicin och
kirurgi m. m.

82. **Biträdande lärare i medicin och kirurgi m. m.** På extra stat för vart och ett av åren 1908—1919 har riksdagen för karolinska institutet beviljat 3,000 kronor till arvode åt en biträdande lärare i medicin samt 3,000 kronor till arvode åt en biträdande lärare i kirurgi ävensom 600 kronor till uppehållande av assistenttjänstgöring vid allmänna barnhuset i Stockholm.

Anslagen hava begärts jämväl för år 1920.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 6,600 kronor, att utgå

dels till arvode åt biträdande lärare i medicin med högst 3,000 kronor,

dels till arvode åt biträdande lärare i kirurgi med högst 3,000 kronor,

dels ock till uppehållande av assistenttjänstgöring vid allmänna barnhuset i Stockholm med högst 600 kronor.

137.]

Materiell
m. m. för
medicinska
kliniken.

83. **Materiell m. m. för medicinska kliniken.** Till förstärkning av det å ordinarie stat för karolinska mediko-kirurgiska institutet uppförda reservationsanslaget å 2,500 kronor till materiell m. m. för medicinska kliniken har riksdagen anvisat på extra stat för år 1919 ett förslagsanslag, högst 3,500 kronor.

Enahanda extra anslag har av vederbörande ansetts behöfligt jämväl för år 1920. Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till förstärkning av det å ordinarie stat för karolinska mediko-kirurgiska institutet uppförda reservationsanslaget å 2,500 kronor till materiell m. m. för medicinska kliniken anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 3,500 kronor.

84. **Utrustning av en laboratorielokal å serafimerlasarettet.** Å [138.]
 ordinarie stat för karolinska mediko-kirurgiska institutet finnas uppförda två kvinnliga tekniska biträden vid det kliniska laboratoriet å serafimerlasarettet, vilka biträden huvudsakligen tjänstgöra å var sin av den medicinska kliniken båda avdelningar. Biträdesbefattningen å den s. k. andra avdelningen, vars föreståndare är professorn vid karolinska institutet H. C. Jacobæus, har tillkommit genom beslut av 1918 års lagtima riksdag. Av den utredning i ämnet, som återfinnes under punkten 116 av bilagan åttonde huvudtiteln vid sagda års statsverksproposition, framgår, att ifrågasvarande biträde skulle hava till speciell uppgift att utföra — förutom en del av expeditonsarbetet med sjukjournalerna — vissa mera komplicerade kliniska undersökningar; dessas antal hade nämligen under senare år ökats i sådan grad, att de endast i begränsad utsträckning kunde medhinnas av vederbörande amanuenser.

Utrustning av
 en laborato-
 rielokal å
 serafimerlasa-
 rettet.

Nu har Jacobæus i skrivelse till karolinska institutets lärarkollegium meddelat, att på serafimerlasarettets bekostnad å medicinska kliniken andra avdelning iordningstälts ett mindre rum för utförande av vissa särskilt svåra laborationer; och har han förklarat, att det på grund av dels den stora trängsel, som rådde å övriga vid lasarettet anordnade laboratorielokaler, dels det ökade behovet av ytterligare kemiska och fysiologiska undersökningar vore i hög grad önskligt, om även andra än de förut nämnda undersökningarna kunde utföras å det nya laboratoriet. Då emellertid dettas nuvarande utrustning icke vore tillräckligt fullständig för berörda ändamål, erfordrades anskaffandet av vissa nya inventarier, nämligen

1 analysvåg	kronor 300: —
1 elektrisk centrifug	» 600: —
1 fettextraktionsapparat	» 100: —
1 modernt mikroskop	» 1.500: —

Summa kronor 2,500: —

Jacobæus har vidare meddelat, att till förfogande för laboratoriet för

närvarande funnes endast ett mikroskop och att detta vore mer än tjugu år gammalt.

Med åberopande av Jacobæus skrivelse har lärarkollegiet hos kanslern för rikets universitet anhållit om utverkande av proposition till riksdagen angående beviljande på extra stat för år 1920 av ett anslag å 2,500 kronor till ytterligare utrustning av nu ifrågavarande laboratorium. Universitetskanslern har därefter den 16 augusti 1918 hos Kungl. Maj:t gjort framställning i enlighet med lärarkollegiets förslag.

Jag finner den nu gjorda framställningen väl grundad. Enligt vad jag av Jacobæus inhämtat, komma de tillämnade nya undersökningarna å det ifrågavarande laboratoriet icke att kräva någon ökad personal därstädes.

Jag tillstyrker förslag till riksdagen

Nytt anslag.

att till ytterligare utrustning av en ny laboratorielokal vid andra avdelningen av medicinska kliniken å serafimerlasarettet anvisa på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 2,500 kronor.

[139.]

Vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium.

85. **Vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium.** Riksdagen har för vart och ett av åren 1913—1919 beviljat ett extra anslag å 2,400 kronor för vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium vid Sabbatsbergs sjukhus.

Då fortsatt anslag för samma ändamål begärts och synes erforderligt, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium vid Sabbatsbergs sjukhus anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 2,400 kronor.

[140.]

Röntgenarbeten vid serafimerlasarettet.

86. **Röntgenarbeten vid serafimerlasarettet.** Sedan flera år utgår på extra stat ett anslag till röntgenarbeten vid serafimerlasarettet. Detta anslag, som under vart och ett av åren 1908—1912 utgjort 5,000 kronor och under år 1913 5,500 kronor, höjdes för år 1914 med 7,000 kronor till 12,500 kronor, med vilket sistnämnda belopp anslaget beviljats jämväl för vartdera av åren 1915 och 1916. Anslaget var fördelat på följande poster: dels till arvoden åt en föreståndare vid röntgeninstitutet å serafimerlasarettet 5,000 kronor, åt en biträdande läkare vid institutet 3,000 kronor samt åt en amanuens därstädes 1,500 kronor, dels ock till materiell m. m. för röntgeninstitutet 3,000 kronor.

För vart och ett av åren 1917—1919 har, sedan det belopp av 5,000 kronor, vilket utgått såsom arvode åt en föreståndare vid röntgeninstitutet efter tillkomsten av en personlig professur i medicinsk radiologi vid institutet, blivit obehövt, beviljats ett anslag av 7,500 kronor.

Med anledning av gjord framställning om anslag jämväl för år 1920 tillstyrker jag förslag till riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet bevilja på *extra stat* för år 1920

dels till arvode åt en biträdande läkare vid röntgeninstitutet å serafimerlasarettet med 3,000 kronor samt arvode åt en amanuens därstädes med 1,500 kronor ett förslagsanslag, högst 4,500 kronor,

dels ock till materiell m. m. för röntgeninstitutet ett reservationsanslag av 3,000 kronor, således tillhopa 7,500 kronor.

87. **Biträdande lärare i oftalmiatrik.** Hos kanslern för rikets universitet har karolinska mediko-kirurgiska institutets lärarkollegium gjort framställning om beredande av ett ordinarie anslag å 4,000 kronor till arvode åt en biträdande lärare i oftalmiatrik.

[141.]

Biträdande
lärare i
oftalmiatrik.

Lärarkollegiets framställning grundar sig på ett uttalande av professorn i oftalmiatrik vid institutet Albin Dalén av följande innehåll:

Sedan flera år tillbaka hade behovet av en biträdande lärare i oftalmiatrik gjort sig allt starkare gällande. Orsaken härtill låge huvudsakligen i den ständigt ökade tillströmningen av medicine studerande. Under senare tid hade antalet deltagare i de obligatoriska kurserna varit det högsta enligt gällande ordningsstadgar tillåtna eller tjugu.

Undervisningen i oftalmiatrik bestode till en väsentlig del i demonstrationer av lämpliga sjukdomsfall. Då det gällde att undersöka ett sjukt öga, kunde i regel endast en undersökande i sänder underkasta ögat den ingående detaljgranskning — ofta med tillhjälp av lup och dylikt — som här erfordrades. Då nybörjaren därjämte vid denna undersökning i hög grad behövde handledning, insåges lätt, att en demonstration av sjukdomsfall för ett stort antal studerande bleve i hög grad tidsödande. Det vore också omöjligt för de studerande att under de två månader, som den obligatoriska kursen påginge, förvärva sig den praktiska kännedom om olika ögonsjukdomar och den förtrogenhet med de brukliga undersökningsmetoderna, som man måste fordra av den blivande läkaren.

För att fylla bristerna härvidlag plägade de studerande, samtidigt med ämnets inläsande för tentamen, besöka ögonpolikliniken å serafimerlasarettet, där ett mycket rikt och värdefullt material funnes och där de hade tillfälle att följa det praktiska arbetet vid behandlingen av ögonsjuka. Då tentamina fördelade sig tämligen jämnt över hela året, bleve antalet »repetenter», som samtidigt besökte ögonpolikliniken, avsevärt mindre än antalet deltagare i de obligatoriska kurserna. Möjligheterna för varje del-

- [141.] tagare att få tillfälle att själv undersöka de sjuka ställde sig sålunda relativt gynnsamma, men för närvarande finnes en väsentlig brist därutinnan, att de tjänstgörande härunder icke ägde tillräcklig handledning av lärare.

Den ökade tillströmningen av medicine studerande hade icke blott ökat själva undervisningen för den ordinarie läraren utan även i lika hög grad antalet tentamina, så att under längre tid varje undervisningsfri dag kunde vara upptagen av tentamina.

Då därtill komme, att även det arbete, som åtföljde den med professuren i oftalmiatrik förenade överläkarbefattningen vid ögonavdelningen å serafimerla-arettet, ej oväsentligt ökats under senare år, bleve följden den, att den ordinarie läraren icke hade möjlighet att utöver den obligatoriska undervisning, som ålåg honom, få tid att handleda de studerande, som på ögonpolikliniken sökte komplettera sin utbildning i oftalmiatrik.

Den polikliniska amanuensen, till vars åliggande det hörde att »tillhandagå de studerande med råd och upplysningar», saknade ofta tillräcklig erfarenhet för att på egen hand meddela dylik handledning. Han innehade sin befattning ofta endast kort tid och hade understundom icke ens avlagt medicine licentiatexamen. För övrigt toge det löpande arbetet med de sjukas behandling hans tid i så hög grad i anspråk, att han ej, utan att låta de hjälpsökande vänta oskäligt länge, kunde ägna mycken tid åt de studerande.

På nu anförda skäl har Dalén förklarat sig anse det synnerligen av behovet påkallat, att vid karolinska institutet anställdes en biträdande lärare i oftalmiatrik med uppgift att biträda vid undervisningen i ämnet, i främsta rummet med handledning av de studerande å serafimerlasarettets poliklinik för ögonsjukdomar under de dagar, då där ej meddelades undervisning i ämnet av den ordinarie läraren.

Vad den föreslagna biträdande lärarens löneförmåner beträffar, har Dalén ansett dessa, med hänsyn till den kompetens, som av honom måste fordras, och det arbete, som komme att åläggas honom, böra ställas lika med dem, som äro bestämda för den kliniske laboratorn.

Med stöd av vad han anført hemställde Dalén, att lärarkollegiet bland sina riksdagspetita för år 1919 ville upptaga ett ordinarie anslag av 4,000 kronor att utgå till en biträdande lärare i oftalmiatrik vid institutet.

I sin skrivelse till kanslern förklarar sig lärarkollegiet finna behovet av den ifrågasatta lärarbefattningen ådagalagt och arvodet vid densamma böra utgå med det av Dalén föreslagna beloppet. Med överlämnande av lärarkollegiets skrivelse har universitetskanslern i skrivelse den 16 augusti 1918 tillstyrkt avlåtande av proposition till riksdagen i enlighet med lärarkollegiets förslag.

Departementschefen.

Vad i ärendet förekommit synes mig ådagalägga, att de nu befintliga lärarkrafterna i oftalmiatrik icke äro tillräckliga att på ett tillfredsställande sätt upprätthålla undervisningen i detta viktiga ämne. Särskilt har framhållits, att den för de studerande synbarligen mycket betydelsefulla

undervisningen å ögonpolikliniken ej utan lärarkrafternas förstärkning kan bli verkligt fruktbringande. Jag anser mig böra biträda det i ämnet väckta förslaget. Arvodesbeloppet är detsamma, som nu utgår till kliniske laboratorn och laboratorn vid karolinska institutets patologisk-anatomiska institution.

Jag tillstyrker därför förslag till riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet å stat uppföra en biträdande lärare i oftalmiatrik med ett arvode av 4,000 kronor samt att för detta ändamål höja det *ordinarie bestämda anslaget* till institutet med nämnda belopp, 4,000 kronor. Ökat anslag.

88. **Amanuenser vid kliniken för öron-, näs- och halsjukdomar.**

[142.]

Till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets klinik för öron-, näs- och halssjukdomar å Sabbatsbergs sjukhus har för vart och ett av åren 1913—1919 av riksdagen beviljats ett extra anslag till belopp av 2,000 kronor. För år 1920 är ett motsvarande extra anslag begärt av vederbörande.

Amanuenser
vid kliniken
för öron-,
näs- och hals-
sjukdomar.

Tillika har framställts förslag om anställande vid ifrågavarande klinik av ytterligare en amanuens. Professorn vid karolinska institutet G. Holmgren, som väckt förslaget härom, har till stöd för detsamma i en till institutets lärarkollegium avlåten skrivelse anfört följande:

Sedan Sabbatsbergs sjukhus avdelning för öron-, näs- och halssjuka i oktober 1910 tagits i bruk, hade avdelningen genom kontrakt mellan Stockholms hälsovårdsnämnd och karolinska institutet upplåtits åt karolinska institutet, som dit förlagt hela den kliniska delen av undervisningen i öron-, näs- och halssjukdomar, på bl. a. det villkoret att läkarvården å avdelningen utan kostnad för staden skulle bestridas av karolinska institutet.

Läkarvården hade sedan dess bestritts dels av Holmgren, dels av en med anslag på extra stat avlönad amanuens.

Redan kort tid efter avdelningens öppnande hade det visat sig, att arbetet på avdelningen blivit betydligt mera omfattande än man med hänsyn till det begränsade antalet sängplatser kunnat förmoda, varför Holmgren redan inom ett år måst genom privat överenskommelse vid kliniken binda ytterligare en amanuens, som till en början arbetat där under den bräddare delen av året.

I samma mån som kliniken blivit känd hade emellertid förtroendet till densamma vuxit mer och mer. Redan år 1911 hade där vårdats 704 patienter och utförts 815 operationer. Året därpå hade dessa siffror vuxit till 758 resp. 1,118 och år 1913 till 1,062 resp. 1,544.

Ökningen i antal patienter och operationer hade alltjämt pågått och mycket snart nödvändiggjort, att genom förordnande av lärarkollegiet en året om arbetande extra amanuens anställdes vid kliniken.

Såväl ökningen i sjuk- och operationsmaterial som ock den därav betingade extra amanuensens arbete hade naturligtvis varit av stort gagn för undervisningen, en omständighet, som måste tilläggas så mycket större betydelse, som det övervägande flertalet av vårt lands unga läkare finne den kliniska delen av sin utbildning i öron-, näs- och halssjukdomar vid denna avdelning.

Då numera sjukvården vid avdelningen oavvisligen krävde, att två amanuenser arbetade därstädes året runt och undervisningen hade stort gagn därav, syntes det Holmgren billigt, att den hittills oavlönade s. k. extra amanuensens erhöles en avlöning, vilken syntes honom lämpligen böra sättas lika med den avlönade amanuensens eller till 2,000 kronor årligen. Arvodet borde uppföras på extra stat för karolinska institutet.

Med anledning av berörda skrivelse har institutets lärarkollegium hos kanslern för rikets universitet hemställt om utverkande av proposition till riksdagen med förslag om beviljande å extra stat för karolinska institutet av ett förslagsanslag till belopp av högst 2,000 kronor till arvode åt ytterligare en amanuens vid ifrågavarande klinik.

I skrivelse den 16 augusti 1918 har därefter universitetskanslern gjort underdånig framställning i enlighet med lärarkollegiets förslag.

Departementschefen.

Behov av ökad arbetskraft vid ifrågavarande klinik föreligger otvivelaktigt. För tillgodoseende därav synes tills vidare vara tillräckligt att, jämte fortsatt anslag å 2,000 kronor till arvode åt en amanuens, anvisa medel till anställande av en andre amanuens med arvode av 1,000 kronor. Motsvarande anordning äger sedan några år rum vid syfilidologiska kliniken å sjukhuset S:t Göran.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

Ökat anslag.

att anvisa på extra stat för år 1920 ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor, att utgå

dels till arvode åt en amanuens vid karolinska medikokirurgiska institutets klinik för öron-, näs- och halssjukdomar å Sabbatsbergs sjukhus med högst 2,000 kronor,

dels ock till arvode åt en andre amanuens vid samma klinik med högst 1,000 kronor.

[143.]

Undervisning och sjukvård vid de obstetriska och gynekologiska kliniker.

89. **Undervisning och sjukvård vid de obstetriska och gynekologiska kliniker.** För vart och ett av åren 1905—1919 har riksdagen beviljat ett extra anslag av 1,500 kronor för upprätthållande av den karolinska institutet åliggande undervisningen och sjukvården vid vissa obstetriska och gynekologiska kliniker under den tid av året, då de ordinarie lärarna vid institutet icke ombesörjde nämnda undervisning och sjukvård.

Enär vederbörande vitsordat behovet av fortsatt anslag för enahanda ändamål, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att till upprätthållande av den karolinska mediko-kirurgiska institutet åliggande undervisningen och sjukvården vid vissa obstetriska och gynekologiska kliniker under den tid av år 1920, då de ordinarie lärarna vid institutet icke ombesörja nämnda undervisning och sjukvård, anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 1,500 kronor.

90. Amanuens vid gynekologiska kliniken å Sabbatsberg. Riksdagen har för vart och ett av åren 1913—1919 anvisat till arvode åt en amanuens vid karolinska institutets gynekologiska klinik å Sabbatsberg ett belopp av 2,000 kronor. Dessförinnan hade under en följd av år ett mindre belopp utgått för ändamålet.

[144.]

Amanuens
vid gyneko-
logiska
kliniken å
Sabbatsberg.

Det senast beviljade beloppet är behövtligt jämväl för år 1920. Jag tillstyrker därför förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets gynekologiska klinik å Sabbatsbergs sjukhus anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 2,000 kronor.

91. Amanuens vid obstetriska kliniken vid allmänna barnbördshuset. Riksdagen har för vart och ett av åren 1915—1919 beviljat ett extra anslag å 2,000 kronor till arvode åt en amanuens vid karolinska institutets obstetriska klinik vid allmänna barnbördshuset.

[145.]

Amanuens
vid obstetriska klini-
ken vid all-
männa barn-
bördshuset.

Anslaget är behövtligt jämväl för år 1920.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets obstetriska klinik vid allmänna barnbördshuset anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 2,000 kronor.

92. Klinik och poliklinik för barnsjukdomar. Under en följd av år, senast för år 1919, hava medel å extra stat anvisats av riksdagen till en pediatrik klinik vid kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka

[146.]

Klinik och
poliklinik för
barnsjuk-
domar.

barn samt till en poliklinik för barnsjukdomar i Stockholm. Vid sistnämnda anslag har varit fäst det villkor, att Stockholms stad för samma ändamål tillsköte motsvarande belopp.

På senare åren hava de ursprungligen beviljade beloppen, 1,800 kronor för kliniken och 2,800 kronor för polikliniken, blivit höjda. Så har anslaget till kliniken för vart och ett av åren 1913—1919 satts till 2,900 kronor; anslaget till polikliniken hade redan av 1910 års riksdag tillökats och utgjorde för vart och ett av åren 1911—1913 3,500 kronor. För vart och ett av åren 1914—1918 beviljades ett anslag av 4,175 kronor, med vilket belopp anslaget även efter 1918 års riksdags beslut kommer att utgå för år 1919, sedan Stockholms stadsfullmäktige iklätt sig det föreskrivna villkorets fullgörande.

De anslag, som för ifrågavarande ändamål beretts för år 1919, hava av vederbörande förklarats erforderliga även för år 1920, och får jag därför hemställa om förslag till riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet anvisa på *extra stat* för år 1920 såsom särskilda förslagsanslag, högst nedan angivna belopp:

till en pediatrik klinik vid kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn kronor 2,900:—

till en poliklinik för barnsjukdomar i Stockholm » 4,175:—

under villkor, vad sistnämnda anslag beträffar, att Stockholms stad för polikliniken tillskjuter enahanda belopp för år 1920.

[147.]

Pediatrik
klinik vid
allmänna
barnhuset.

93. **Pediatrik klinik vid allmänna barnhuset.** I sammanhang med väckt förslag om ändrad anordning av den pediatrikska undervisningen för de blivande läkarna har ett spörsmål bragts på tal, som leder till en anslag-fråga, vilken jag på grund av omständigheterna nu ej hunnit att i utrett skick förelägga Kungl. Maj:t. Det är emellertid min avsikt att inom kort återkomma till densamma, och jag vill för tillfället blott söka försäkra mig om att de nödiga medlen varda tagna i beräkning vid uppgörande av vederbörande riksstat för år 1920 och tilläggsstat för år 1919.

Den sak det här gäller är att bereda möjlighet till en förbättrad pediatrik klinisk undervisning vid karolinska mediko-kirurgiska institutet.

Såsom denna för närvarande är ordnad hava starka klagomål försports över att tillräckligt kliniskt material ej stått undervisningen till buds. Två anstalter äro upplåtna för den pediatrika undervisningen: allmänna barnhuset i Stockholm och kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn, varjämte en poliklinik för barnsjukdomar upprätthålles. Nu är det att märka, att vad fackmännen ej minst vilja lägga vikt uppå är tillfälle till undervisning i spädbarnssjukdomar. Det förhåller sig vidare så, att å nämnda i själva verket enskilda vårdanstalt nästan endast barn över 2 års ålder intagas, under det att allmänna barnhuset, varest ju spädbarn intagas, i sin nuvarande inrättning ej syftar till att vara ett sjukhus, utan kan tjäna den pediatrika undervisningen endast i den mån sjukdomsfall där yppa sig.

Å polikliniken åter förekommer av naturliga skäl spädbarnsmaterialet endast mera sparsamt och i fråga om spädbarnens sjukdomar anse pediatrici en enbart polikliniskt anlagd undervisning synnerligen otillfredsställande — jag torde ej böra här närmare ingå på skälen härtill.

Den åsyftade förbättrade pediatrika undervisningen vill man söka vinna genom att å allmänna barnhuset intoges ett erforderligt antal sjuka barn. Frågan härom har varit föremål för en vidlyftig utredning, som till sist utmynnat däri, att direktionen för barnhuset förklarat att, under vissa förutsättningar, hinder icke möter att tills vidare å barnhuset till provisorisk vård och för klinisk undervisning mottaga sjuka barn till angivet antal mot en av direktionen bestämd dagavgift.

Det är för bestridande av denna dagavgift, som statsanslag erfordras.

Återkommande till frågan om anslag å tilläggsstat hemställer jag nu om förslag till riksdagen

att i avbidan på proposition angående anslag till
en pediatrik klinik vid allmänna barnhuset i Stockholm
för ändamålet beräkna på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 20,000 kronor.

94. **Biträdande lärare i rättspsykiatri.** Bland de tjänstgöringar och kurser, som enligt § 20 i gällande medicinska examensstadga böra av medicine kandidat fullgöras och genomgås, innan han får avlägga medicine licentiatexamen, förekommer en tjänstgöring av två månader vid ettdera universitetets eller karolinska mediko-kirurgiska institutets psykiatriska klinik. Föreståndare för karolinska institutets psykiatriska klinik är professorn i psykiatri vid institutet. Med dennes tjänst är förenad överläkarbefattningen vid Stockholms hospital, och dit är kliniken förlagd.

[148.]

Biträdande
lärare i rätts-
psykiatri.

[148.]

Den nuvarande klinikföreståndaren, professorn B. E. Gadelius har pläгат i sin klinikundervisning om sinnessjukdomarnas vård och behandling även behandla nämnda sjukdomars förhållande till rättsväsendet. Den ställning, rättspsykiatrien därvid kan komma att intaga, belyses på följande sätt i ett av numera avlidne professorn i rätts- och statsmedicin vid institutet A. Key-Åberg inom lärarkollegiet avgivet yttrande i ett ärende angående tilldelande av docentstipendium åt docenten i psykiatri och rättspsykiatri O. V. Kinberg. I detta yttrande — jag återger detsamma ur handlingarna i den fråga jag under förevarande punkt har att anmäla — anförde Key-Åberg:

Det är dock — framför allt med hänsyn till den i och för sig mycket korta tid en sådan av professor Gadelius given kurs¹⁾ omfattar — fullt uppenbart, att kursgivaren därunder omöjligen kan bliva i tillfälle att på ett tillfredsställande sätt behandla de olika sidorna av det stora ämnet. Och så sker det, som under sådana förhållanden alltid måste komma att ske, elier att rättspsykiatrien får sitta emellan. Professor Gadelius främsta uppgift är ju och måste vara att bibringa kursdeltagarna en möjligast god utbildning i sinnessjukdomarnas klinik. En grundlig utbildning i detta stycke utgör tydligen den nödvändiga förutsättningen för att kursdeltagarna överhuvud skola kunna tillgodogöra sig någon undervisning i psykiatriens förhållande till rättsväsendet — — —

Är vad jag nu anført, såsom jag tror, riktigt, ligger det i öppen dag, att en från den allmänna psykiatriska undervisningen fristående undervisning i rättspsykiatri är något, varav institutet, såsom vår främsta medicinska högskola för närvarande är i ett bestämt behov. Införandet av sådan undervisning vid institutet skulle helt säkert hälsas med tillfredsställelse av medicine kandidaterna, psykiatriskt intresserade som dessa i allmänhet synas vara.

Key-Åberg framhöll vidare, hurusom anordnande av den omnämnda särskilda undervisningen i rättspsykiatri efter allt att döma komme att mötas med bifall från den svenska fångvårdens sida. I avseende härå hänvisade Key-Åberg till ett uttalande av överdirektören och chefen för fångvårdsstyrelsen V. Almqvist, infört i Nordisk Tidskrift for strafferet år 1913.

Vid samma tillfälle förklarades från andra håll inom lärarkollegiet, dels att en utförlig undervisning i rättspsykiatri vore av så stor vikt, icke blott för medicine studerande i allmänhet utan särskilt för en del blivande tjänsteläkare, att en stadigvarande speciell undervisning i ämnet borde upprättas genom statens försorg, dels ock att Key-Åbergs uttalanden borde leda till fordran på viss utbildning i rättspsykiatri för fångselsläkarna samt till vidtagande av åtgärder för att utbildningskurs i rättspsykiatri på bestämda tider anordnades.

Enahanda synpunkter som de av Key-Åberg framförda utvecklades även

¹⁾ Se ovan.

av Gadelius, såsom representant för psykiatrien, i ett yttrande inom lärarkollegiet i maj 1914. Gadelius anförde bland annat: [148.]

I betraktande av de rättspsykiatriska spörsmålen stora vikt i såväl straffrättsliga som civila frågor och den formella befogenhet som sakkunnig expert, som varje legitimerad läkare i dessa ting tillerkännes, är det för närvarande att anse såsom ett ganska bedrövligt sakförhållande att den formella kompetensen relativt sällan uppbäres av nödiga kunskaper. Det är ur denna synpunkt jag för egen del anser det önskvärt, att en kortare kurs i rättspsykiatri göres obligatorisk för alla läkare.

Gadelius framhöll vidare, att en speciell kurs i rättspsykiatri icke kunde medhinnas av den ordinarie läraren vare sig i rättsmedicin eller i psykiatri. Den förre saknar tillgång till lämpligt undervisningsmaterial och torde, då hans verksamhet upptages av andra delar av den forensiska medicinen, ej anse sig förpliktad att undervisa i rättspsykiatri. Läraren i psykiatri åter måste å sin sida framför allt koncentrera sig på den kliniska delen av ämnet och kunde blott vid genomgåendet av de viktigare psykiatriska sjukdomsformerna i förbigående dröja vid den forensiska tillämpningen.

Redan innan Gadelius gjorde dessa uttalanden hade han tagit ett steg till att förverkliga det önskemål, som framskyntar i både hans och Key-Åbergs nu omförmälda uttalanden. Vid lärarkollegiets första sammanträde under höstterminen 1914 väckte nämligen Gadelius förslag att lärarkollegiet skulle hos Kungl. Maj:t göra framställning om proposition till riksdagen angående anslag till inrättande av en biträdande lärarbefattning i rättspsykiatri vid karolinska institutet. Enligt förslaget skulle denna lärarbefattning vara förenad med en ny läkarbefattning vid centralfängelset å Långholmen. Denna läkarbefattning skulle inrättas, sedan genom framställning till riksdagen medel beviljats till nybyggnad vid nämnda centralfängelse av ett nytt fängelsehospital för sinnessjuka och abnorma fångar och denna nybyggnad kommit till stånd. På detta sätt skulle lämpligt material för undervisningen i rättspsykiatri kunna ställas till den rättspsykiatriska lärarens förfogande.

Gadelius ovannämnda förslag omfattades av lärarkollegiet med intresse. Han och Key-Åberg utsågos att ägna ärendet erforderlig förberedande behandling och därvid, i den mån sådant visade sig nödigt, i ämnet samråda med vederbörande myndigheter.

Syftemålet med de på grund härav förda förhandlingarna vann dock ej omedelbart någon framfärd. Inom fängvårdsstyrelsen behjärtades visserligen livligt det av Gadelius framlagda förslaget. I en den 23 september 1915 till lärarkollegiet avläten skrivelse måste emellertid kollegiets delegerade meddela, att de av överdirektören Almqvist erfarit, det den ovan-

[148.] nämnda nybyggnadsfrågan på grund av rådande statsekonomiska förhållanden för tillfället undanskjutits.

Vid sådant förhållande beslöt lärarkollegiet den 25 november 1915, att någon åtgärd i ärendet icke för det dåvarande skulle vidtagas.

I början av höstterminen 1916 anmälde de delegerade hos lärarkollegiet, att frågan om det nya fängelsehospitalet vid Långholmen fortskridit så långt, att den fängelseläkartjänst, med vilken den ifrågasatta lärarbefattningen vid institutet skulle vara förenad, kunde väntas bli erforderlig från och med år 1918. I följd härav hemställde lärarkollegiet i skrivelse den 14 september 1916 till kanslern för rikets universitet om utverkande att å institutets ordinarie stat måtte uppföras ett anslag av 3,000 kronor till avlöning åt en biträdande lärare i rättspsykiatri, vilken lärare tillika skulle vara fängelseläkare å Långholmen och äga att såsom kliniskt material för sin undervisning begagna sig av därstädes förvarade abnorma och sinnessjuka fångar.

Vid lärarkollegiets skrivelse var fogad en av Key-Åberg och Gadelius till lärarkollegiet avlåten framställning, ur vilken här må anföras:

Undertecknade tro sig hava givit fullgoda skäl för den åsikt, att ordnandet av undervisning i rättspsykiatri är en så behjärtansvärd angelägenhet, att den ej längre får uppskjutas. För undervisningens förläggande till Stockholm och till landets närmsta medicinska högskola tala givetvis de bästa skäl. Förutom den omständigheten, att bland karolinska institutets yngre lärare utsikter bättre än annorstädes torde finnas att erhålla lämplig person för undervisningens handhavande — i vilket avseende kommitterade vilja fästa uppmärksamheten vid att bland docenterna i psykiatri docenten Kinberg företräder ämnet rättspsykiatri och för den åsyftade lärarbeställningen äger en synnerligen stor kompetens — föreligger även den för val av plats för denna undervisnings ordnande så väsentliga frågan om erhållande av lämpligt undervisningsmaterial. Ur denna synpunkt blir det nödvändigt att till något större fängelse förlägga undervisningen i rättspsykiatri. Blott med tillgång på det levande materialet och de på ett större fängelse förefintliga fallen, såväl de abnorma gränsfallen (psykopater och degenerade) som ock de verkligt sinnessuke, är det möjligt att giva åt undervisningen den kliniska relief, som är av nöden. I Stockholm finnes ju den möjligheten öppen att för undervisningen få disponera materialet å centralfängelset vid Långholmen och särskilda förhållanden göra det önskvärt att just nu träffa överenskommelse med fängelsestyrelsen angående undervisningens ordnande å det nya fängelsehospital, som genom anslag vid 1914 års riksdag snarast skall förverkligas.

I lärarkollegiets omförmälda skrivelse den 14 september 1916 beröres en fråga — sättet för tillsättningen av de tilltänkta förenade tjänsterna — som tvivelutan är av stor vikt. Det heter:

Med avseende å den föreslagna kombinationen av de båda tjänsterna har professor Gadelius inom lärarkollegiet framhållit nödvändigheten av att tillförsäkra institutet den trygghet i fråga om lärarens kompetens att meddela undervisning, som påkallas av institutets ställning såsom läroanstalt. Det föreslagna lärararvodet borde

därför enligt professor Gadelius' mening icke kunna tilldelas annan läkare än den, som av lärarkollegiet prövats skicklig att med anställning som fängelseläkare förena lärarbefattningen vid institutet; och kollegiet borde därför äga att yttra sig om sökandenas kompetens och uppgöra förslag till tjänsternas besättning i den ordning, som framdeles kunde bli efter fängvårdsstyrelsens hörande närmare bestämd. Ordningen för de förenade tjänsternas tillsättning skulle sålunda bli likartad med den ordning, som tillämpades vid besättandet av överläkartjänsten vid Stockholms hospital och den därmed förenade professuren i psykiatri vid karolinska institutet.

[148.]

Aven i vad professor Gadelius i sistberörda avseende uttalat har lärarkollegiet ansett sig böra instämma.

Lärarkollegiets nyssnämnda skrivelse med tillhörande handlingar överlämnades av universitetskanslern med utlåtande den 22 september 1916 till Kungl. Maj:t. Kanslern hänvisade till den i ärendet förebragta utförliga och övertygande motiveringen. Då de grunder, vilka av lärarkollegiet förordats beträffande kombinationen av de två föreslagna nya tjänsterna, syntes tillfredsställande, tillstyrkte kanslern proposition till riksdagen i enlighet med lärarkollegiets hemställan.

Ärendet remitterades till utlåtande av fängvårdsstyrelsen, som å sin sida begärde yttrande av sitt biträde i hälsovårdsärenden, professorn vid karolinska institutet J. E. Johansson. Dennes yttrande var av följande innehåll:

Fängvårdsstyrelsen har, efter min mening, all anledning att bidra till att den ifrågavarande undervisningen kommer till stånd. Sedan långt tillbaka har man framhållit fängelseläkarens behov av ökad kompetens på det rättspsykiatriska området. Den föreslagna undervisningen ger utsikt att i framtiden kunna förvärva kompetenta läkare för fängvårdens behov och inrättandet av den föreslagna läkarbefattningen skulle omedelbart bidra till att för de nuvarande fängelseläkarna minska arbetsbördan i fråga om undersökning av abnorma fångars sinnesbeskaffenhet.

Till den direkta nytta fängvårdsstyrelsen sålunda skulle få av den föreslagna läkar- och lärarbefattningen kommer styrelsens intresse att bidra till vetenskaplig forskning på ett område, som ligger fängvården synnerligen nära.

Till förverkligande av detta önskemål har styrelsen att tillse,

att vid den föreslagna tjänstens besättning den vetenskapliga kompetensen hos de sökande blir behörigen prövad;

att löneförhållandena bli sådana, att kompetenta sökande äro att påräkna;

att den föreslagna avdelningen inrättas och utrustas så, att den tjänar sitt ändamål;

att den föreslagna tjänsten i organisatoriskt hänseende ordnas så, att den passar i hop med de nuvarande förhållandena å den anstalt, dit den skall förläggas (Långholmen) — — —

Vid tillsättningen torde böra förfaras på enahanda sätt som beträffande tillsättningen av professuren i psykiatri vid karolinska institutet och den därmed förenade överläkartjänsten vid Stockholms hospital stadgas i Kungl. Maj:ts brev den 26 juli 1883 med den förändringen att fängvårdsstyrelsen inträder för medicinalstyrelsen.

[148.]

Största svårigheterna torde möta då det gäller att inpassa den föreslagna tjänsten i den nuvarande organisationen å Långholmen. Enklaste anordningen vore utan tvivel en förening av den föreslagna lärarbefattningen och direktörstjänsten å Långholmen i likhet med den ovan anförda föreningen av professuren i psykiatri och överläkartjänsten vid Stockholms hospital. En förening av fångvårdsmannens och psykiaterns utbildning vore naturligtvis den bästa garantien för en verkligt god och fruktbarande undervisning i rättspsykiatri. En dylik anordning kan emellertid endast tänkas som ett framtidsmål. Nu måste styrelsen, efter mitt förmenande, vidtaga åtgärder att möta de konflikter, som tvivelsutan komma att uppstå mellan företrädarna av fångvårdsmannens och psykiaterns synpunkter, konflikter som skulle kunna inverka störande på ordningen inom fängelset. Sadana förhållandena nu ligga bör styrelsen, efter mitt förmenande, fordra att innehavaren av den blivande läkar- och lärarbefattningen i allt som rör ordningen inom fängelset subordinerar under direktören. Samma bestämmelser måste även gälla deltagarna i undervisningen. Det torde även vara nödvändigt begränsa den nuvarande och den föreslagna läkarens verksamhetsområden i förhållande till varandra, och får jag föreslå, att var och en blir överläkare på sin avdelning, med skyldighet att på denna ensam ansvara för sjukvården. Endast sinnessjukavdelningen upplåtes för undervisningen. Beträffande intagning å denna torde styrelsen böra bestämma i varje särskilt fall. På detta sätt torde garantier bäst erhållas för den ur undervisningens och forskningens synpunkt nödvändiga omsättningen i beläggningen å denna avdelning.

Med överlämnande av detta yttrande anförde fångvårdsstyrelsen i skrivelse den 11 november 1916:

Behovet av en ökad vetenskaplig insikt i psykiatriska frågor har för fängelselärarne allt mer gjort sig kännbart i samma mån, som uppmärksamheten blivit kraftigare inriktad å brottslingarnas psykiatriska tillstånd samt å nödvändigheten för såväl domare som straffverkställare av tillförlitlig utredning därom.

Erforderlig utbildning för den svåra uppgiften att bedöma själsförmögenheterna, sinnestillståndet och tillräkneligheten hos den, som begått en brottslig gärning, torde icke kunna vinnas utan direkt iakttagande av sådana personer, hälst under erfaren lärares ledning. Visserligen kunna fängelseläkare utan andra förstudier, än som nu bedrivs under någon kort tid vid universiteten, småningom under tjänstgöringen förvärva en erfarenhet, som gör dem dugliga för den nämnda uppgiften. Men i betraktande av den stora betydelsen av möjligast riktiga utlåtande beträffande brottslingens själsbeskaffenhet måste det dock vara ett synnerligt viktigt intresse, att dessa läkare bibringas redan under studieåren eller eljest därefter verklig undervisning i ämnet med tillgång till studiematerial.

Enligt styrelsens mening är det således önskvärt, att den ifrågasatta lärarbefattningen kommer till stånd och att vid något fängelse gives tillfälle för de studerande att under lärarens handledning iakttaga de sjuka.

Av Kungl. Maj:t och riksdagen hava medel beviljats för inrättande vid centralfängelset å Långholmen av en särskild avdelning för sinnessjuka fångar. Dit komma att överflyttas sadana dömda personer, som visa tecken till begynnande sinnessjukdom eller ådagalagt andliga defekter eller eljest pakalla sinnessjukläkares vård. Konstateras under vistelsen på avdelningen verklig, ej övergående sjukdom, torde fången komma att överföras till allmänt hospital eller i avvidan därå till någon av fångvårdens övriga avdelningar för sinnessjuka, i Västervik eller i Härnösand. Långholmsavdelningen blir

således närmast en undersökningsanstalt i förening med förvar av sådana, vilkas sjukdom anses av övergående art. Huruvida avdelningen kan användas även för undersökning av icke dömda personer för utrönande av deras sinnesbeskaffenhet vid brottets begående, torde bliva beroende av medicinalstyrelsens beslut beträffande de särskilda fallen. Det synes emellertid styrelsen knappast lämpligt, att dylika undersökningar i allmänhet hänskjutas till läkaren å Långholmen. Denne bleve törhända i så fall allt för ensidigt bestämmande i frågor av nämnda art.

Huru härmed än ordnas, blir dock avdelningen av den betydelse, att en rättspsykiatriskt fullt utbildad läkare bör där anställas, och synnerligt lämpligt torde vara, att denna befattning förenas med den föreslagna lärartjänsten vid karolinska institutet.

Fängelset inrymmer ett stort antal fångar, omkring 500. Bland dessa ingå till hög procent fångar, som under lång fängelsevistelse eller av annan anledning äro behäftade med sjukdomar och kroppsliga åkommor, som kräva vanlig läkares vård. Till Långholmen, försett med fullständigt sjukhus, överflyttas i avsevärd omfattning från andra fängelser fångar, vilkas tillstånd nödvändiggör sjukhusvård. Skulle en och samma läkare förena denna kroppssjukvård med sinnessjukvården, torde hans tid bliva därav så upptagen, att avlöningen måste utgå med belopp motsvarande överläkares vid de allmänna hospitalen. Om undervisningsskyldighet skulle åligga honom, lär han icke kunna hjälpa sig utan biträde av underläkare för vården av de kroppsligt sjuka. Kostnaderna bleve således desamma som om sinnessjukvården med undervisningsskyldighet helt skiljes från vården av de enbart kroppsligt sjuka fångarna och särskilda läkare anställas oberoende av varandra.

För läkarvården i och för sig synes sistnämnda anordning mest gagnande, i det att således kunna anställas läkare med specialutbildning och vunnen erfarenhet en var för sin särskilda uppgift. Även om en specialist å sinnessjukdomar lär äga nöjaktig insikt i vanlig sjukvård, torde han dock därutinnan icke kunna äga samma erfarenhet som den, vilken ägnat sig helt åt de kroppsligt sjuka under sin praktiska verksamhet. Lika litet lär ett omvänt förhållande äga rum.

Ur organisatorisk synpunkt torde emellertid kunna visa sig vissa svårigheter, om icke endera av de behöfliga två läkarna får chefsställning såsom huvudläkare vid fängelset i dess helhet. Detta kan nämligen vara nödigt vid bekämpande av epidemier eller eljest för hygienens enhetliga skötsel, för de statistiska redogörelsernas sammanfattande m. m. Styrelsen finner i sådant fall denna överläkareställning böra tillkomma läkaren för den vanliga kroppssjukvården. Men styrelsen inser, att i allt fall stridigheter lätt kunna uppkomma mellan de två läkarna, därest icke sinnessjukläkaren får sin tydligt begränsade avdelning, varinom han i övriga hänseenden, enligt reglementariska bestämmelser, som torde böra utarbetas, är bestämmande utan inblandning av överläkaren och utan rätt att blanda sig i vården av andra, som icke intagits i avdelningen.

Enligt styrelsens mening torde således svårigheterna bäst lösas på sådant sätt, att sinnessjukavdelningen å Långholmen i fråga om allt, som icke rör fängelsets gemensamma skötsel, betraktas såsom en alldeles avskild anstalt. Detta hindrar ju icke, att läkaren inom densamma kan tillkalla överläkaren vid förekommande svårare fall av kroppssjukdom bland de sinnessjuka, likasom den sistnämnde kan äga konsultera sinnessjukläkaren i fråga om tvivelaktiga fall, då det gäller föreslå en fänges överflyttning till sinnessjukavdelningen.

I betraktande av de mångfaldiga, en persons hela tid krävande göromål, som åligga fängelsedirektören, och dessa göromåls art, synes en förening av direktörens

[148.] och sinnessjukläkarens befattningar på sätt professor Johansson framhållit såsom önskvärd, alldeles icke kunna genomföras. Det kunde ock tänkas, att en för den rättspsykiatriska vetenskapsgrenen helt intresserad läkare komme att såsom direktör i någon mån förbise straffuppgiften.

Direktören bör äga befälet även över sinnessjukläkaren i allt som rör tjänsten utom den rena sjukvården. Konflikter mellan direktören och nämnda läkare, ävensom mellan fängelseläkarna inbördes, torde bäst förekommas genom att direktören och i sista hand styrelsen har att avgöra frågan om fänges överflyttande till eller från sinnessjukavdelningen etc.

En nödvändig förutsättning för att psykiatriska studier må bedrivas vid fängelset av utomstående personer, är att, såsom Johansson framhållit, endast sinnessjukavdelningen upplåtes för ändamålet, så att icke andra fångar än de, som där intagits, kunna göras till föremål för klinisk demonstration. Såväl lärare som elever måste ställa sig till noggrann efterrättelse de föreskrifter, som lämnas till upprätthållande av ordning och säkerhet. Antalet elever måste begränsas, undervisningstimmarna anpassas efter fängelsets krav o. s. v.

Beträffande avlöningen till den särskilde sinnessjukläkaren torde i fängsvårdens stat böra uppföras ett belopp av enahanda storlek, som anvisats för läkaren vid sinnessjukavdelningen i Västervik, eller 3,000 kronor. Till fängelseläkarna utgå arvodena från förslagsstaten enligt Kungl. Maj:ts bestämmande. Ur fängsvårdens synpunkt finnes intet skäl att för sinnessjukläkaren å Långholmen frångå denna anordning. Under förutsättning av bifall till lärarkollegiets framsättning skulle således styrelsen i sitt förslag till utgiftsstat å förslagsanslaget för år 1918 upptaga det ifrågasatta avlöningsbeloppet. Huruvida någon höjning av beloppet framdeles kunde visa sig önskvärd i samband med ett uppdrag åt sinnessjukläkaren att utöva inspektion över fängsvårdens övriga sinnessjukavdelningar samt att övervaka sinnestillståndet vid fängsvårdsanstalterna i allmänhet, torde vara för tidigt att nu upptaga till granskning.

Den 30 december 1916 anmälades ärendet inför Kungl. Maj:t, som fann den gjorda framställningen icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Anledningen härtill var, att frågan om inrättande av det tillämnade fängelsehospitalet vid Långholmen blev undanskjuten.

Denna fråga har emellertid nu återupptagits och lärarkollegiet vid karolinska institutet har därför i skrivelse till universitetskanslern av den 6 juni 1918 återkommit med framställning om beredande av medel till arvode åt en biträdande lärare i psykiatri. Framställningen går liksom den föregående ut på att lärarbefattningen skall förenas med en läkarbefattning vid Långholmen och det ifrågasatta arvodet för läraren är även nu 3,000 kronor. I skrivelsen åberopar lärarkollegiet innehållet av handlingarna i det äldre ärendet men upprepar uttryckligen vad i detta ärende framhölls såsom nödvändigt i fråga om tillsättningsproceduren.

Med skrivelse den 16 augusti 1918 hänsköt kanslern kollegiets nya framställning till Kungl. Maj:t, under uttalande att den i ärendet förbragta utredningen syntes övertygande och de grunder, som av lärarkollegiet förordats beträffande kombinationen av de föreslagna nya tjänsterna,

tillfredsställande. Kanslern tillstyrkte därför proposition till riksdagen i överensstämmelse med lärarkollegiets framställning. [148.]

Änjo anbefalldes nu fångvårdsstyrelsen att utlåta sig i frågan. Utlåtandet avgavs i skrivelse den 21 september 1918, däri styrelsen anförde:

Då frågan om den avsedda lärarbefattningen vid karolinska institutet första gången förelåg till prövning, framhöll styrelsen i utlåtande den 11 november 1916 önskvärdheten av att en dylik befattning komme till stånd och att vid något fängelse gäves tillfälle för de studerande att under lärarens handledning iakttaga de sjuka. Sedan Kungl. Maj:t och riksdagen beviljat medel för inrättande vid centralfängelset å Långholmen av en särskild avdelning för sinnessjuka fångar, ansåg styrelsen av betydelse att en rättspsykiatriskt fullt utbildad läkare där anställdes och fann synnerligen lämpligt att denna befattning förenades med den föreslagna lärartjänsten. Blivande befattningshavare skulle vid sidan av fängelsets huvudläkare tjänstgöra såsom särskild läkare vid sinnessjukavdelningen och i sådan egenskap å fångvårdens stat åtnjuta ett arvode av 3,000 kronor.

Vad styrelsen sålunda anförde synes allt fortfarande böra läggas till grund för ordnandet av ifrågavarande angelägenhet.

De för Långholmsfängelsets sinnessjukavdelning avsedda ombyggnads- och inredningsarbetena hava visserligen i följd av svårigheter, som orsakats av rådande dyrtid, fördröjts, men torde dock bliva fullbordade så tidigt, att avdelningen kan öppnas under år 1919, då styrelsen, oberoende av nu föreliggande spörsmål, har för avsikt att, om nödiga medel erhållas, vid fängelset anställa en vid sinnessjukvården biträdande läkare, vilken tillika skulle meddela den undervisning i kriminalpsykologi i förening med demonstrationer, som skall ingå i de kurser för utbildning av fångvårdstjänstemän av högre grad, vilka jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 16 maj 1918 komma att anordnas.

Styrelsen ämnar således i sin skrivelse rörande stater å förslagsanslaget till fångars vård och underhåll för år 1919 föreslå Kungl. Maj:t att till en biträdande sinnessjukläkare vid centralfängelset å Långholmen måtte för samma år få uppföras arvode till nyssnämnda belopp.

Under förutsättning av bifall till universitetskanslerns nu gjorda hemställan om utverkande av ett anslag å 3,000 kronor å ordinarie stat till avlöning åt en biträdande lärare i rättspsykiatri, skulle de båda tjänsterna kunna med år 1920 förenas på det sätt, som lärarkollegiet åsyftat.

Det är uppenbarligen en ur flera synpunkter mycket viktig fråga, som föreligger i detta ärende. Såsom i detsamma framhållits, är läkarnas rättspsykiatriska utbildning för närvarande ej ordnad på ett tillfredsställande sätt. Att detta är ett svårt missförhållande är tydligt. Det gäller här att bereda en tillräcklig undervisning åt dem av de medicine studerandena, vilka komma framdeles såsom tjänsteläkare närmast hava behov av insikt i de rättspsykiatriska spörsmålen. Men frågan är ej inskränkt här till. Såsom Gadeliuss erinrat är det för varje legitimerad läkare, vars uttalande i straffrättsliga och civila frågor kan komma att påkallas, av vikt att ej

Departementsschefen.

- [148.] stå främmande för nyssnämnda spörsmål. Den auktoritet, som förlänas hans uttalande, kräver som förutsättning en tillräcklig saklig, ej blott formell, kompetens. Och att här förefinnas brister i utbildningen, det betygas av dem, som bäst kunna bedöma vad den nuvarande utbildningen är i stånd att giva, nämligen vederbörande lärare.

Dessa lärares bestämt formulerade påståenden härutinnan måste beaktas. Vad som saknas är framför allt möjlighet till en utbildning, motsvarande den som å klinikerna i andra medicinska undervisningsgrenar kommer de studerande till del. Det är kort sagt det lämpliga undervisningsmaterialet som saknas och det är denna brist som de medicinska sakkunniga nu sträva att avhjälpa.

Detta skulle, enligt deras förslag, ske genom en anordning, som kräver medverkan från annat håll. Den nya läraren i rättspsykiatri vid karolinska institutet skulle tillika vara läkare vid ett tillämnat sjukhus vid Långholmen för sådana fångar, som i högre eller mindre grad förete själsrubbingar. Det är således fråga om en förening av två å olika stater uppförda befattningar, vilkas besättande ankommer på olika myndigheter.

Det är under sådana förhållanden lyckligt, att den tilltänkta anordningen kan åvägabringas under fullt samförstånd med den part, i vars intresse nyssnämnda läkarbefattning bör inrättas, nämligen fängvårdsstyrelsen. Denna har visat sig tillfullo uppskatta vikten av att läraren i rättspsykiatri ej kommer att sakna det undervisningsmaterial, varförutan hans undervisning ej kan väntas bära frukt.

Detta material kommer att vara tillfinnandes å det blivande fängelsehospitalet å Långholmen. Det är i själva verket uppskovet med detta sjukhusbygges utförande, som förorsakat, att den meranämnda anordningens genomförande blivit fördröjd.

Nu synas förhållandena komma att inträda i ett gynnsammare skede. Man påräknar med säkerhet, att den avsedda sjukhusbyggnaden skall vara iordningsställd under senare delen av år 1919. Det verksamhetsfält, som kräver inrättandet av den omnämnda läkarbefattningen, skall då bli tillgängligt för det undervisningsarbete, som kommer att ingå i den nya läkarbefattningens uppgift.

Om nämnda läkarbefattnings upptagande å stat på förslagsanslaget till fångars vård och underhåll har fängvårdsstyrelsen numera gjort sin i skrivelse den 21 september 1918 bebadade framställning. Kungl. Maj:t har visserligen vid behandling av statsförslaget den 22 november 1918 ej omedelbart bifallit denna framställning, utan i enlighet med den av statsrådet och chefen för justitiedepartementet gjorda hemställan förklarat sig vilja framdeles meddela beslut i denna del av förslaget. Av nämnda departementschef har

jag emellertid inhämtat, att detta uppskov blott förorsakats av den omnämnda byggnadsfrågans nuvarande läge; så snart sjukhusbyggnaden vid ovan angiven tidpunkt — under senare delen av år 1919 — står färdig att tagas i bruk, lär beslut om läkarbefattningens inrättande vara att vänta, och enligt vad chefen för justiedepartementet meddelat mig kommer från hans sida intet hinder att möta för genomförande av den önskade föreningen av ifråvarande läkar- och lärarbefattningar.

Av vad jag i det föregående anført lærer nogsamst framgå, att jag gillat det framställda förslaget till att avhjälpa de angivna bristerna i den medicinska undervisningen, så vitt rättspsykiatrien angår. Frågan har nu kommit därhän, att man kan skrida till den i nämnda förslag avsedda åtgärden att vid karolinska institutet inrätta en lærarbefattning i rättspsykiatri. För ändamålet bör alltså göras framställning till riksdagen om anvisade av begärt belopp, 3,000 kronor, till arvode åt læraren. Beloppet torde böra uppföras å ordinarie stat. Föreskrift synes böra meddelas därom, att med arvodet ej må förenas docentstipendium.

Såsom från olika håll erinrats kräver den tilltänkta anordningen vissa särskilda bestämmelser i avseende å tillsättningsproceduren. Såväl fångvårdsstyrelsen som karolinska institutet hava i fråga om denna att bevaka intressen, som måste tillgodoses. För den synpunkt, som härvid ligger karolinska institutet närmast om hjärtat, vederbörandes kompetens att meddela undervisning i rättspsykiatri, kan dock ej heller fångvårdsstyrelsen vara likgiltig. Tvärtom har fångvårdsstyrelsens anslutning till tanken på den tillämnade tjänsteföreningen sin grund i insikten om vilken betydelse en förbättrad undervisning i rättspsykiatri har framförallt i fråga om fängelseläkarnas utbildning.

Beträffande nämnda tillsättningsprocedur hava förslag framställts, vilkas innebörd torde kunna på följande sätt angivas. De båda befattningarna skola förenade och samtidigt av fångvårdsstyrelsen anslås lediga till ansökning. Fångvårdsstyrelsen, till vilken ansökningarna skola ingivas, skall inhämta yttrande från lærarkollegiet vid karolinska institutet rörande de sökandes lærarkompetens samt förslag å den ordning i vilken de med hänsyn härtill böra ifrågakomma vid tjänsternas tillsättande. Tillsättningen sker av fångvårdsstyrelsen. Jag har efter samråd med chefen för justiedepartementet funnit mig kunna ansluta mig till vad sålunda ifrågasatts. Bestämmelser rörande tillsättningsproceduren böra meddelas av Kungl. Maj:t. Under år 1919 får läkarbefattningen uppehållas på förordnande.

En fråga, som onekligen synes kunna innebära vissa svårigheter, är den om läkaren-lärarens ställning vid centralfängelset och hans förhållande till andra vederbörande därstädes. Jag erinrar särskilt om vikten av att

[148.] han ej lämnas utan inflytande i fråga om de fall, vilka skola intagas å hospitalet och där komma att tjäna undervisningen, samt att hans mening ej saknar gehör beträffande hospitalets beläggning, så att önskligt nytt material i lämplig omfattning kan tillföras hospitalet. I nu berörda avseenden böra bestämmelser utfärdas av Kungl. Maj:t, sedan fängvårdsstyrelsen, karolinska institutets lärarkollegium och universitetskanslern yttrat sig. I förbigående må erinras att den från ett håll framkastade tanken, att direktörstjänsten vid centralfängelset å Långholmen och lärarbefattningen skulle vara förenade, ej vunnit anslutning.

Liksom rörande tillsättningsproceduren och befattningshavarens ställning vid centralfängelset böra bestämmelser om lärarens undervisnings-skyldighet meddelas av Kungl. Maj:t. Därvid torde särskilt ihåggkommas att befattningshavaren skall vara skyldig att meddela undervisning vid de kurser, som tid efter annan komma att anordnas för utbildning av fängvårdstjänstemän av högre grad. I övrigt erfordras, såsom fängvårdsstyrelsen erinrat, vissa disciplinariska föreskrifter, vilkas fastställande torde ankomma på fängvårdsstyrelsen.

Jag tillstyrker förslag till riksdagen att

dels å karolinska mediko-kirurgiska institutets stat uppföra ett belopp av 3,000 kronor till arvode åt en lärare i rättspsykiatri, vilken tillika skall, enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser, innehava en nu tillämnad, på stat å förslagsanslaget till fångars vård och underhåll uppförd biträdande sinnessjukläkarbefattning vid centralfängelset å Långholmen med arvode ävenledes av 3,000 kronor,

dels föreskriva, att med arvodet för läraren i rättspsykiatri ej må förenas docentstipendium,

dels ock för ändamålet öka det *ordinarie* bestämda anslaget för omförmälda institut med ett belopp av 3,000 kronor.

Ökat anslag.

[149.]
Amanuenser
vid syfilidologiska
kliniken

95. **Amanuenser vid syfilidologiska kliniken.** Under vart och ett av åren 1907—1912 har utgått ett av riksdagen beviljat extra anslag å 900 kronor till arvode åt en amanuens vid karolinska institutets syfilidologiska klinik å sjukhuset S:t Görän. Anslag för nämnda ändamål har för vart och ett av åren 1913—1919 anvisats till förhöjt belopp, 2,000 kronor.

För vart och ett av åren 1915—1919 har ett anslag av 1,000 kronor beviljats till arvode åt en andre amanuens vid ovanberörda klinik.

Anslag till arvoden åt sådana amanuenser äro behöfliga jämväl för år 1920.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor, att utgå

dels till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets syfilidologiska klinik å sjukhuset S:t Göran med högst 2,000 kronor,

dels ock till arvode åt en andre amanuens vid samma klinik med högst 1,000 kronor.

96. Höjning av docentstipendier och vikariatsarvoden m. m.

Under återopande av vad jag under punkten 96 anför, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att, i avbidan på proposition angående docentinstitutionen vid universiteten och karolinska institutet, beräkna för ändamålet en ökning av det *ordinarie anslaget* till karolinska mediko-kirurgiska institutet, med 17,000 kronor.

[150.]

Höjning av docentstipendier och vikariatsarvoden m. m.

Ökat anslag.

Tandläkarinstitutet.

97. Tandläkarinstitutet. Med hänsyn till av 1918 års lagtima riksdag, i samband med lönerreglering för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, beslutet tillägg till staten för tandläkarinstitutet, torde det ordinarie förslagsanslaget till detta institut, för närvarande högst 31,700 kronor, böra förhöjas med 700 kronor.

[151.]

Tandläkarinstitutet.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att från och med år 1920 höja det *ordinarie förslagsanslaget* till tandläkarinstitutet, nu å högst 31,700 kronor, med 700 kronor till högst 32,400 kronor.

Ökat anslag.

Serafilmerlasarettet.

98. Understöd och ersättningar, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 120,000: —

99. Inrättningen för sjukas behandling med elektricitet, *oförändrat ordinarie anslag* 750: —

Gemensamma universitetsändamål.

[152.]
Undervisning
i epidemi-
ologi.

100. **Undervisning i epidemiologi.** Den så kallade universitets-examenskommittén, som år 1904 till Kungl. Maj:t överlämnade sitt förslag till stadgar angående medicinska examina, avlät samtidigt en skrivelse, vari densamma påkallade Kungl. Maj:ts uppmärksamhet å behovet för de medicine studerande av praktisk utbildning i epidemiologi.

Sedan kanslern för rikets universitet, efter hörande av de medicinska fakulteterna och de större konsistorierna vid universiteten i Uppsala och Lund samt lärarkollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, avgivit infortrat yttrande i frågan, avgav även medicinalstyrelsen, efter nådig remiss, utlåtande i ämnet.

Med Kungl. Maj:ts tillstånd tillkallade sakkunniga för biträde vid utarbetande av förslag till stadgar angående det medicinska undervisnings- och examensväsendet m. m. yttrade sig här efter rörande undervisningen i epidemiologi och med anledning av dessa sakkunnigas yttrande och förslag anbefalldes medicinalstyrelsen att verkställa utredning angående möjligheten att anordna för blivande läkare obligatorisk assistenttjänstgöring vid epidemisjukhus samt till Kungl. Maj:t inkomma med denna utredning och därav föranledda förslag.

Medicinalstyrelsen fullgjorde denna befallning genom skrivelse den 12 november 1909, varefter universitetsmyndigheterna slutligen fingo yttra sig i ämnet.

Frågan förelades sedermera 1910 års riksdag, och riksdagen har först för år 1911 och sedermera för vart och ett av åren 1912—1919 för anordnande vid epidemisjukhusen i Stockholm, Göteborg, Malmö och Uppsala av klinisk undervisning i epidemiologi åt medicine kandidater anvisat extra anslag av 6,000 kronor att användas enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser.

I den medicinska undervisningen, sådan den är ordnad genom 1907 års examensstadga med däri gjorda ändringar, är undervisningen i epidemiologi på det sätt infogad, att bland de kurser och tjänstgöringar, som skola föregå tentamen i medicin, upptages en månads assistenttjänstgöring vid epidemisjukhus.

Fråga är nu väckt om förhöjning av omförmälda extra anslag vid dess fortsatta utgående. Jag skall redogöra för i avseende härå framkomna yrkanden, men torde dessförinnan böra lämna några meddelanden rörande de särskilda anordningar, som vidtagits, och rörande vissa överenskommelser, som måst träffas med vederbörande stadsmyndigheter i fråga om undervisningen i epidemiologi.

Denna äger som nämnt rum vid epidemisjukhusen i Stockholm, Göteborg, Malmö och Uppsala, vilka äro kommunala inrättningar. Något av staten upprättat epidemisjukhus, där ifrågavarande undervisning kunde försiggå, finnes ej, och staten har alltså i fråga om den kliniska undervisningen i epidemiologi begagnat sig av samma utväg, som ansetts lämplig i fråga om medicinsk undervisning i vissa andra fall. I följd härav har det varit nödvändigt att med vederbörande kommunala myndigheter träffa avtal rörande upplåtelse av epidemisjukhusen för undervisning.

Förhandlingar i avseende härå inleddes av medicinalstyrelsen, sedan densamma erhållit ovannämnda uppdrag att verkställa utredning angående möjligheten att för blivande läkare anordna obligatorisk assistenttjänstgöring vid epidemisjukhus. Dessa förhandlingar ledde till följande beslut av stadsfullmäktige i ovannämnda fyra städer, vid vilkas epidemisjukhus man ansåg, att assistenttjänstgöringen lämpligen kunde äga rum.

I *Stockholm* beslöto stadsfullmäktige den 1 mars 1909, att å därvarande epidemisjukhus finge tills vidare och efter närmare överenskommelse med hälsovårdsnämnden för högst 4 medicine kandidater samtidigt anordnas kurser för deras undervisning i epidemiskt sjukas behandling och vård, med rätt för dem att vid sjukhuset erhålla fri bostad, i den mån sådan kunde dem beredas, samt kost mot ersättning. Såsom villkor uppställde stadsfullmäktige, att ersättning för det ökade arbete, som genom den påkallade undervisningen orsakades sjukhusets läkare, skulle utgöras av statsverket med ett belopp av 2,000 kronor årligen att tilldelas överläkaren eller den, som vid förfall för honom uppehölle hans tjänst.

Stadsfullmäktige i *Göteborg* beslöto den 16 september 1909 medgiva, att å Göteborgs stads epidemisjukhus finge tills vidare och efter närmare överenskommelse med hälsovårdsnämnden anordnas kurser för medicine kandidater för deras undervisning i epidemiska sjukdomars igenkännande och behandling, med rätt för de studerande att vid sjukhuset erhålla fri bostad, i den mån sådan kunde beredas dem, samt kost mot ersättning, allt under villkor att ersättning för det ökade arbete, som genom den påkallade undervisningen orsakades sjukhusets överläkare, skulle utgå av statsverket med ett belopp av 1,000 kronor årligen, därest kursdeltagarnas antal under året ej överstigit 16, samt med 60 kronor för varje deltagare, om antalet överstigit 16.

Stadsfullmäktige i *Malmö* beslöto för sin del den 11 juni 1909 att bifalla medicinalstyrelsens framställning angående anordnande av kurser å stadens epidemisjukhus för 2 medicine kandidater samt att medgiva, att kursdeltagarna finge åtnjuta fri bostad å sjukhuset. Stadsfullmäktige gjorde härvid till villkor, att arvode till epidemisjukhusläkaren finge utgå av

[152.] statsmedel med 60 kronor för varje kursdeltagare, dock att läkarens hela ersättning för år ej finge understiga 1,000 kronor.

Slutligen förklarade stadsfullmäktige i *Uppsala*, enligt beslut den 19 november 1909, att stadsfullmäktige för sin del medgäve, att å stadens epidemisjukhus finge efter avtal med sjukhusets styrelse anordnas kurser för samtidigt åtminstone 2 medicine kandidater för deras undervisning i epidemiska sjukdomars igenkännande och behandling; att den av statsmedel utgående ersättning för det ökade arbete, som genom undervisningen orsakades sjukhusets läkare, skäligen borde bestämmas till 60 kronor för varje deltagare i en kurs på en månad, dock att denna ersättning i varje fall skulle utgå med minst 1,000 kronor årligen, samt att i brist på tillgängliga bostadslägenheter i sjukhuset kursdeltagarna tills vidare endast kunde mottagas mot erläggande av skäligt pris för bostad och kost.

Sedan sålunda visshet vunnits, att från vederbörande stadsmyndigheters sida hinder ej mötte att, under angivna villkor, anordna assistenttjänstgöringen vid omförmälda fyra epidemisjukhus, framlades frågan, såsom redan omförmäلتs, vid 1910 års riksdag, som beviljade begärt anslag till förutnämnda belopp, 6,000 kronor, vilket sedan år efter år anvisats.

Anslaget skall jämlikt riksdagens beslut användas enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser. Dessa äro givna genom nådigt brev den 17 februari 1911, varigenom stadgats:

1:o.

Vid epidemisjukhusen i Stockholm, Göteborg, Malmö och Uppsala skall, under förutsättning att tillräckligt kliniskt material förefinnes, anordnas assistenttjänstgöring för medicine kandidater och i samband härmed åt sådana assistenter meddelas undervisning i förekommande epidemiska sjukdomars patologi och terapi.

2:o.

Assistenttjänstgöringen fullgöres under en månad av högst 4 kandidater samtidigt vid epidemisjukhuset i Stockholm samt av högst 2 kandidater samtidigt vid vardera av epidemisjukhusen i Göteborg, Malmö och Uppsala. Denna tjänstgöring sker under ledning av vederbörande överläkare, och undervisningen meddelas av honom i form av kurser.

3:o.

För överläkarnas ifrågavarande arbete lämnas av staten ersättning, som utgör vid epidemisjukhuset i Stockholm 2,000 kronor årligen samt vid vart och ett av epidemisjukhusen i Göteborg, Malmö och Uppsala 60 kronor för varje tjänstgörande kandidat, dock minst 1,000 kronor årligen. Där under tjänstledighet för ordinarie överläkaren undervisningen meddelas av annan person, äger denne av nämnda ersättningsbelopp uppbära så stor del, som enligt nyssnämnda grunder minst belöper å tid, varunder undervisning av honom meddelats.

4:o. 12

[152.]

Ersättningsbeloppen utbetalas på det sätt, att av det för ändamålet beviljade anslag från statskontoret efter rekvisition i vanlig ordning utbetalas till karolinska institutets förvaltningsnämnd 2,000 kronor för undervisning vid epidemisjukhuset i Stockholm och 1,000 kronor för undervisning vid epidemisjukhuset i Göteborg, till drätselnämnden vid universitetet i Lund 1,000 kronor för undervisning vid epidemisjukhuset i Malmö och till drätselnämnden vid universitetet i Uppsala 1,000 kronor för undervisning vid epidemisjukhuset i Uppsala, samt att förvaltningsnämnden och drätselnämnderna vid varje års slut från statskontoret på särskild rekvisition utbekomma för att tillställas vederbörande det ytterligare anslagsbelopp, som påkallas av antalet av de medicine kandidater, som under året genomgått och avslutat kurs vid epidemisjukhusen i Göteborg, Malmö och Uppsala.

5:o.

Till assistenttjänstgöring vid epidemisjukhus skall medicine kandidat, med företeende av tentamensbok, anmäla sig antingen hos rektor vid karolinska institutet eller ock hos professorn i praktisk medicin vid ettdera universitetet eller, därest professuren i praktisk medicin är ledig, hos dekanus vid medicinsk fakultet. Karolinska institutets rektor äger hänvisa studerande i första hand till epidemisjukhuset i Stockholm eller ock till epidemisjukhuset i Göteborg. Från medicinska fakulteten i Uppsala skall hänvisning ske i första hand till epidemisjukhuset i Uppsala eller ock till epidemisjukhuset i Göteborg. Från medicinska fakulteten i Lund skall hänvisning ske i första hand till epidemisjukhuset i Malmö eller ock till epidemisjukhuset i Göteborg.

Hänvisningen sker under tagen hänsyn till den i punkten 1:o angivna förutsättningen rörande tillgången på kliniskt material.

6:o.

Sedan rektor, vederbörande professor eller dekanus, på sätt av kanslern närmare föreskrives, bestämt ordningen mellan de anmälda ävensom det epidemisjukhus, vid vilket, enligt bestämmelserna i punkten 5:o, tjänstgöringen skall äga rum, skall rektor, vederbörande professor eller dekanus underrätta överläkaren om de gjorda anmälningarna och om ordningsföljden mellan de anmälda.

7:o.

Överläkaren bestämmer, med iakttagande av den ordningsföljd, vari anmälningarna från vederbörande högskolor inkommit till överläkaren, dagen för inträde i tjänstgöring och bör därvid tillse, att de anmälda, så vitt sig göra låter, ofördröjligen och oberoende av viss dag i månaden inträda i tjänstgöring, i vilket avseende den studerande har att inhämta upplysning av överläkaren.

Överläkarna vid epidemisjukhusen i Göteborg, Malmö och Uppsala äga vardera ej mottaga fler än 22 medicine kandidater för år. Vid epidemisjukhuset i Stockholm böra minst 40 kandidater årligen mottagas.

[152.]

8:o.

Tjänstgörande åligger att under sin tjänstgöring ställa sig till efterrättelse ej mindre i tillämpliga delar de ordningsstadgar och föreskrifter, som gälla vid vederbörande läroanstalter, än även de föreskrifter mot smittas spridande eller i övrigt, som av överläkaren utfärdas.

9:o.

Angående fullgjord tjänstgöring skall överläkaren göra anteckning i studerandes tentamensbok och därvid i boken införa betyg över dennes flit och skicklighet, varjämte överläkaren skall hos vederbörande kollegium eller fakultet göra anmälan om sin undervisning och om avslutade tjänstgöringar, allt i enlighet med de för karolinska institutets eller de medicinska fakulteternas lärare gällande bestämmelser.

10:o.

Frågor om undervisnings meddelande av den, som i överläkares ställe hans tjänst förrättar, om närmare tid för assistenttjänstgöring, antalet samtidigt tjänstgörande, bostad för de tjänstgörande, ersättning för kost och städning åt dem m. m. dylikt ordnas medelst överenskommelse mellan å ena sidan vederbörande sjukhusstyrelse och å den andra karolinska institutets lärarkollegium i vad angår epidemisjukhusen i Stockholm och Göteborg, medicinska fakulteten i Lund i vad angår epidemisjukhuset i Malmö och medicinska fakulteten i Uppsala i vad angår epidemisjukhuset i Uppsala.

Rektor vid karolinska institutet åligger att låta innehållet av sådana överenskommelser mellan lärarkollegiet och styrelsen för epidemisjukhuset i Göteborg komma till de medicinska fakulteternas kännedom.

Därjämte föreskrevs, att kanslern skulle äga att rörande övriga till ärendet hörande detaljfrågor utfärda de bestämmelser, som kunde erfordras. Kontrakt rörande undervisningen äro upprättade mellan karolinska institutet och universiteten, å ena, samt vederbörande hälsovårdsnämnder å andra sidan.

Det är nu tid att lämna den redan antydda redogörelsen för yrkandena om förhöjning av ifrågavarande extra anslag.

Det är genom två skrivelser från universitetskanslern, som dessa yrkanden framförts. Med den ena av dessa skrivelser, dagtecknad den 15 augusti 1918, har kanslern överlämnat en till honom avlåten framställning från karolinska institutets lärarkollegium, ur vilken jag torde få återgiva följande:

Varje medicine kandidat tjänstgör en månad vid epidemisjukhus. Vid Stockholms epidemisjukhus mottagas samtidigt 4 kandidater, och tjänstgöringen pågår 10 månader om året, d. v. s. 40 kandidater mottagas årligen. Vid vart och ett av Göteborgs, Uppsala och Malmö epidemisjukhus mottagas högst 22 tjänstgörande årligen. Stockholms epidemisjukhus mottager kandidater från karolinska institutet, Uppsala epidemisjukhus från Uppsala medicinska fakultet och Malmö epidemisjukhus från Lunds medi-

cinska fakultet, under det att Göteborgs epidemisjukhus mottager kandidater från alla tre medicinska högskolorna. Allt som allt förfoga de tre högskolorna tillsammans över ungefär 100 platser för år för ifrågavarande undervisning, vilket antal dock kan reduceras, i fall någon gång sjukantalet skulle vara så obetydligt, att undervisningen måste inställas, en eventualitet, som är förutsedd i de uppgjorda kontrakten. Karolinska institutet förfogar för sina lärjungar över de 40 platserna i Stockholm samt över vid pass $\frac{1}{3}$ av de 22 platserna i Göteborg, d. v. s. över 47 platser per år.

Det har nu visat sig, att antalet tillgängliga platser är alldeles för obetydligt. Det blir allt vanligare, att de medicine kandidaterna måste anmäla sig upprepade gånger, innan de få plats vid epidemisjukhusen; tjänstgöringen blir alltmer uppskjuten till allra sista tiden av studiekursen, vilket vållar olägenheter särskilt därigenom, att tentamen i medicin måste uppskjutas, enär denna tentamen enligt gällande bestämmelser får ske först efter epidemisjukhus-tjänstgöringen. Läget är för närvarande sådant, att det rent av blir fråga om, huruvida icke i vissa fall examen måste uppskjutas, emedan tillfälle icke funnits till tjänstgöring vid epidemisjukhus.

Förhållandet belyses klart därav, att vid medicinska kliniken (liksom vid kirurgiska) i Stockholm, som för närvarande måste genomgå av alla svenska medicine kandidater, årligen passera 120 kandidater, under det att vid epidemisjukhusen blott 100 kunna passera årligen. Nu tillkommer härtill, att för närvarande är stort tillöpp till den medicinska studiebanan, så att kandidaterna i regel få vänta en tid, många under flera månader, innan de vinna tillträde till medicinska kliniken i Stockholm. Denna väntetid kommer under ett sådant skede av studiebanan, att den måste betraktas såsom förlorad tid. Med nuvarande anordning är det givet, att ytterligare tid blir tillspillogiven, då för de 120 årligen genom medicinska kliniken passerande kandidaterna endast 100 platser finnas vid epidemisjukhusen.

Det är således nödvändigt att öka dessa senare platser. Härtill kommer nu, att det säkerligen endast är en tidsfråga, när fakulteten i Lund skall lämna fullständig klinisk undervisning i medicin och kirurgi. Då komma årligen att passera 120 medicine kandidater genom medicinska kliniken i Stockholm och säkerligen minst 20 genom medicinska kliniken i Lund. Ytterligare kommer nu härtill, att medicinska fakulteten i Uppsala fått sig beviljade anslag till nya sjukhus, vilka äro under uppförande, och vilka äro avsedda just för utvidgande av den kliniska undervisningen; så fort dessa sjukhus äro färdiga, blir en given följd därav, att fullständig medicinsk och kirurgisk klinisk undervisning kommer att anordnas i Uppsala. Således ytterligare kanske ett 20-tal årligen passerande medicine kandidater att lägga till de 140 förut nämnda.

På grund av de olägenheter, som allt mer och mer gjorde sig kännbara för de medicine kandidaterna i fråga om möjligheten att få tjänstgöra på epidemisjukhus, ingick medicinska föreningen den 24 september 1917 till karolinska institutets lärarkollegium med eu skrivelse, vari begärdes, att antalet samtidigt tjänstgörande kandidater vid epidemisjukhuset i Stockholm måtte få ökas från fyra till sex.

Lärarkollegiet trädde i underhandlingar med Stockholms stads hälsovårdsnämnd, och frågan förbereddes på så sätt, att enligt uppdrag rektor vid karolinska institutet, professor F. Lennmalm (för institutet) och professor H. Forssner (för hälsovårdsnämnden) sammanträdde med överläkaren vid epidemisjukhuset, doktor T. Hellström, för överläggningar i ärendet.

Vid dessa underhandlingar förklarade doktor Hellström det vara omöjligt, dels på grund av de lokala förhållandena vid sjukhuset, dels på grund av sjukdomsfallens beskaffenhet, att samtidigt demonstrera sjukdomsfall för flera än fyra medicine kandidater.

[152.] Doktor Hellström framställde emellertid ett förslag, varigenom antalet tjänstgörande kunde väsentligt ökas. Han föreslog nämligen, att han för var månad skulle mottaga sex eller, om så önskades, åtta medicine kandidater; av dessa skulle halva antalet tjänstgöra måndag, onsdag och fredag och halva antalet tisdag, torsdag och lördag; med det utomordentligt stora sjukdomstal, varöver epidemisjukhuset förfogade, vore det enligt doktor Hellströms förmenande möjligt för de tjänstgörande att med tjänstgöring varannan dag under en månad få en tillfredsställande erfarenhet om de akuta epidemiska sjukdomar (huvudsakligen difteri och skarlakansfeber), som vårdas å sjukhuset.

Professorerna Lennmalm och Forssner ansågo sig kunna gå in på doktor Hellströms förslag, som skulle lösa en fråga, vilken för de studerande vore av största vikt. Det vore nödvändigt att skaffa flera platser för de tjänstgörande; det hotade nu att bli en stagnation, så att det snart bleve fråga om att i särskilda fall licentiatexamen rent av måste uppskjutas på den grund att det ej varit möjligt för vederbörande att få tjänstgöra vid epidemisjukhuset. Av två skäl vore det föreslagna sättet det bästa för frågans lösning. Det ena skälet vore, att i Stockholm finnes i regel ett synnerligen rikt sjukmaterial, under det att man, ifall kandidaterna hänvisades till mindre städer (förslagsvis hade man nämnt Örebro, Jönköping, Hålsingborg) skulle kunna komma inför den situationen, att vissa tider av året tjänstgöringarna ej skulle kunna komma till stånd av brist på tillräcklig beläggning å sjukhusen. Det andra skälet vore, att det vore synnerligen önskligt, att man kunde anordna den medicinska undervisningen i Stockholm så, att de medicine studerandena kunde om möjligt få fullgöra sina studier i Stockholm och slippa att förlägga en del av studierna till olika landsortsstäder.

I fall lärarkollegiet ville godkänna förslaget i fråga, bleve det nödvändigt att ingå till Kungl. Maj:t med begäran om ökat anslag till undervisningen i fråga. Överläkaren vid Stockholms epidemisjukhus, som nu hade 2,000 kronor årligen för 10 månaders daglig undervisning, skulle få sin föreläsningsskyldighet fördubblad, ity att han för var avdelning tjänstgörande måste föreläsa över hela ämnet. En förutsättning för att förslaget skulle bli verklighet vore sålunda, att lärarkollegiet begärde, att det årliga anslaget till överläkaren vid Stockholms epidemisjukhus ökades från 2,000 till 4,000 kronor.

Lärarkollegiet beslöt den 7 mars 1918 att, med framhållande av att det föreslagna sättet för de ifrågavarande tjänstgöringarnas anordnande vore att anse som en nödfallsutväg, vilken allenast på grund av omöjligheten att för närvarande finna någon mera tillfredsställande lösning kunde accepteras, i sina blivande riksdagspetita upptaga förslaget om ökning med 2,000 kronor av det årligen å extra stat utgående anslaget för anordnande av klinisk undervisning i epidemiologi åt medicine kandidater.

Stockholms hälsovårdsnämnd godkände för sin del den 19 april 1918 det uppgjorda och av institutets lärarkollegium godkända förslaget till ordnande av medicine kandidaters tjänstgöring å Stockholms epidemisjukhus.

Lärarkollegiet beslöt vidare den 7 mars 1918 att i skrivelse till hälsovårdsnämnden i Göteborg hemställa, huruvida högsta antalet vid därvarande epidemisjukhus tjänstgörande medicine kandidater finge ökas från två till fyra. Hälsovårdsnämndens i Göteborg andra avdelning förklarade i skrivelse av den 21 maj 1918, att den ansåg sig kunna medgiva den gjorda framställningen, dock med det förbehåll att, om så skulle visa sig behövt och efter härom till lärarkollegiet gjord anmälan, åter in-

skränka antalet samtidigt tjänstgörande och å sjukhuset boende kandidater till, såsom förut, två stycken. [152.]

Redan innan Göteborgs hälsovårdsnämnds andra avdelning delgivit karolinska institutets lärarkollegium sitt beslut, har överläkaren vid Göteborgs epidemisjukhus Hj. Wennerberg i skrivelse till karolinska institutets rektor meddelat, att han ansåge den nuvarande ersättningen för de tjänstgörandes undervisning, 1.000 kronor, vara alltför låg och att han såsom villkor för mottagande av ytterligare 2 medicine kandidater anhölle om avlöningens ökning till 2.000 kronor årligen.

Institutets lärarkollegium beslöt den 6 juni 1918 att, på samma skäl som gällde för de föreslagna förändringarna vid Stockholms epidemisjukhus och därav betingade arvodesökning med 2.000 kronor, till statsmakterna göra framställning om ökande med ytterligare 1.000 kronor av det årligen å extra stat utgående anslaget för anordnande av klinisk undervisning i epidemiologi åt medicine kandidater, under förutsättning att vid Göteborgs epidemisjukhus plats bereddes för 4 samtidigt tjänstgörande medicine kandidater.

Lärarkollegiet har sig bekant, att av medicinska fakulteten i Lund förslag är framställt om ökning i arvudet till överläkaren vid epidemisjukhuset i Malmö för hans arbete med undervisningen; detta förslag är motiverat med att han för närvarande har alltför liten lön för sitt arbete; något förslag om att såsom vederlag samtidigt ett större antal medicine kandidater skulle mottagas i Malmö är ej gjort. Lärarkollegiet finner det skäligt, att även för överläkaren i Malmö lönen ökas. Såsom skäl för de av lärarkollegiet framlagda förslagen tillkommer utöver den i och för sig alltför låga lönen för arbetet den omständigheten, att arbetet skulle ökas högst betydligt för överläkarna vid epidemisjukhusen i Stockholm och i Göteborg.

På grund av vad ovan anförts hemställer lärarkollegiet, det kanslersämbetet ville hos vederbörande göra framställning om att det nu på extra stat utgående anslaget för anordnande av klinisk undervisning i epidemiologi åt medicine kandidater, 6.000 kronor, måtte för år 1920 beviljas att utgå med förhöjt belopp av 9.000 kronor och sålunda ökas med 3.000 kronor, därav 2.000 kronor avsedda för överläkaren vid epidemisjukhuset i Stockholm och 1.000 kronor för överläkaren vid epidemisjukhuset i Göteborg, dock under förutsättning

att i Stockholm för varje tjänstgöringsmånad mottagas 8 kandidater, delade i två grupper à 4 stycken, vilka grupper tjänstgöra vardera tre vardagar i veckan under en månad, samt

att i Göteborg antalet samtidigt tjänstgörande kandidater ökas från två till fyra.

I sin nyssnämnda skrivelse har kanslern meddelat, att även det större akademiska konsistoriet i Lund begärt höjning med 1.000 kronor av ifrågasvarande anslag, nämligen för undervisningen vid epidemisjukhuset i Malmö. Kanslern förklarade sig finna de anförda skälen väl motivera den begärda höjningen och hemställde om proposition till riksdagen om beviljande på extra stat för år 1920 av ett anslag å 10.000 kronor för anordnande av undervisning i epidemiologi vid förutnämnda fyra epidemisjukhus, under de av lärarkollegiet vid karolinska institutet angivna förutsättningar.

Den av kanslern omförmälda framställningen från det större akademiska konsistoriet i Lund grundade sig på en av den medicinska fakul-

[152.] teten därstädes med förord till kanslern överlämnad skrivelse från överläkaren vid Malmö epidemisjukhus E. Petrén, som i skrivelsen anhöll, att fakulteten måtte utverka, att hans arvode för undervisningen i epidemiologi måtte höjas till 2,000 kronor för år. Petrén anförde till stöd härför:

Då undervisningen i epidemiologi år 1911 påbörjades, fastställdes arvodet till 60 kronor per kursdeltagare, samtidigt som antalet kursdeltagare begränsades till 2 per månad; dock gjordes det tillägget, att arvodet skulle utgå med minst 1,000 kronor per år. Enär patientantalet under de 3 sommarmånaderna i regel är för litet att medge undervisning, förutsåg jag, att arvodet icke skulle komma att överskrida det fixerade minimum av 1,000 kronor, vilket ej heller något år varit fallet.

Detta arvode av 1,000 kronor per år syntes mig redan från början vara allt för litet. Emellertid ansåg jag det viktigt och var mycket intresserad för att undervisningen i epidemiologi skulle komma till stånd och ville därför icke genom att resa krav på större arvode lägga hinder i vägen för frågans lösning. Ej heller fanns tid till några förhandlingar, då frågan om arvodets storlek först i allra sista minuten bragtes på tal.

Sedan jag nu i 7½ år sett, hur pass mycket arbete denna undervisning medför, finner jag det påtagligt, att arvodet är alldeles för litet. Det är i regel 9 månader om året, som patienttillgången medger undervisning, och av dessa ha i medeltal 7½ månad varje år varit upptagna av kurser. Under varje kurs håller jag 6 timmars föreläsningar; därtill kommer den dagliga undervisningen å sjuksalarna och laboratoriet, som avsevärt förlänger min arbetstid å sjukhuset. Slutligen är det tydligt, att med den ökade tillströmningen till läkarbanan kommer att följa ökat antal sökande till kurserna, så att hädanefter minst 9 månader årligen bli upptagna av undervisningen.

Till sist kan jag ej underlåta att som en jämförelse anför, att de kliniska amanuenserna ha en lön av 2,000 kronor om året, biträdande lärarna i kirurgi och praktisk medicin 2,500 kronor vardera och biträdande läraren i fysikalisk diagnostik 2,000 kronor.

Omförmälda framställning av det större konsistoriet vid universitetet i Lund hade av kanslern remitterats dels till karolinska institutets lärarkollegium, som i avgivet yttrande hemställde, att anslaget till undervisning i epidemiologi måtte med anledning av framställningen i fråga höjas med 1,000 kronor utöver vad lärarkollegiet förut föreslagit, dels ock till medicinska fakulteten vid universitetet i Uppsala. Denna fakultet inhämtade yttrande i ämnet från vederbörande lärare i epidemiologi i Uppsala K. G. Tingvall och hemställde med hänvisning till detsamma om vidtagande av åtgärd för att minimiarvodet för ifrågavarande undervisning å Uppsala epidemisjukhus måtte från och med år 1920 höjas till 2,000 kronor om året.

I berörda yttrande anförde Tingvall:

Enligt kungl. brevet av den 17 februari 1911 få såsom assistenter vid detta sjukhus mottagas högst 2 medicine kandidater samtidigt, och under förutsättning av att tillräckligt kliniskt material förefinnes. De första assistenterna anmälde sig i november 1911, och tills dato hava 68 kandidater härstädes fullgjort sin tjänstgöring, d. v. s. i medeltal 10 stycken per år.

Under tjänstgöringstiden har undervisning meddelats alla söckendagar minst 1 timme dagligen och har bestått uti föreläsning och diskussion av de sjukdomsfall, som för tillfället vårdats eller intagits för observation på sjukhuset, föreläsningar över lit-börande sjukdomsgruppers diagnostik, terapi och profylax, demonstrationer å laboratoriet, sektioner och dylikt, varvid tillsetts, att varje tjänstgörande fått en så omfattande bekantskap som möjligt med de i vårt land vanligen förekommande epidemiska sjukdomarna. Ur mina till universitetet ingivna »dagböcker» kan inhämtas, att undervisning i epidemiologi av mig meddelats härstädes under åren 1912—1917 i medeltal något över 7 månader årligen samt omfattat i medeltal 174 föreläsningstimmar per år. I detta sammanhang torde kunna nämnas, att på sjukhuset intagits varje år under samma tidsperiod omkring 600 personer.

Arvodet för denna min undervisning har utgått efter enahanda beräkningsgrunder som i Malmö och för varje år utgjort 1 000 kronor. Jag kan för min del ej annat än livligt instämma i överläkare Petréns åsikt om att detta arvode torde vara alltför lågt — särdeles ifall det jämföres med t. ex. den avlöning, som de biträdande lärarna i kirurgi och medicin vid universitetet uppbära. Epidemiologien är dock för läkarens verksamhet ett särdeles viktigt kunskapsområde, och av läraren i ämnet fordras oundgängligen specialistisk utbildning.

Då assistenttjänstgöringen i Malmö och härstädes synes vara ungefär likartad till sin omfattning och 2 000 kronor om året ansetts som skälig ersättning för undervisningen vid Malmö epidemisjukhus, vågar jag vördsamt föreslå, att fakulteten ville — i likhet med Lundafakulteten — förorda det ifrågavarande arvodets höjning även vid Uppsala universitet till 2 000 kronor om året.

I anledning av medicinska fakultetens i Uppsala omförmälda hemställan förklarade sig universitetskanslern i den andra av sina nyssnämnda båda skrivelser (denna skrivelse är dagtecknad den 21 oktober 1918) anse, att ifrågavarande anslag skäligen borde bestämmas till 11 000 kronor i stället för, såsom förut av kanslern föreslagits, 10 000 kronor.

I ärendet har medicinalstyrelsen den 15 november 1918 avgivit infortrat utlåtande, däruti styrelsen tillstyrkt universitetskanslerns ovan-nämnda framställningar.

Det torde ej råda mer än en mening därom, att det medicinska undervisningsprogrammets utvidgning genom undervisningen i epidemiologi var synnerligen av behovet påkallad. Det är ej blott för blivande läkare vid epidemisjukhusen, som denna undervisning inrättats; för alla läkare är det av vikt att hava tillräcklig kunskap i fråga om de smittosamma sjukdomarnas igenkännande och behandling — de sjukdomar, vilka det här förnämligast gäller, äro skarlakansfeber, difteri, mässling, tyfus och smittkoppor. Det är uppenbarligen ett statsintresse av största vikt, att den praktiserande läkaren genom sin utbildning är i stånd att på ett tidigt stadium av sjukdomen sätta diagnos och förordna om isolering m. m.

På sätt av handlingarne i detta ärende framgår anses de hittills vid-

Departement-
schefen

- [152.] tagna åtgärderna för att bereda tillfälle till föreskriven assistenttjänstgöring i epidemiologi numera ej vara tillfyllest; karolinska institutets lärarkollegium anger, att omkring 100 platser för denna medicine kandidaternas tjänstgöring årligen stå till buds, under det att platserna för att motsvara behovet och hindra en synnerligen ofördelaktig stagnation under *nuvarande förhållanden* borde vara omkring 120 och snart nog ett platsantal av omkring 140 komme att erfordras; kollegiets framställning i ämnet pekar till och med på ett kommande behov av 160 platser.

Ser man nu till huru lärarkollegiet tänkt sig, att man skulle ej blott möta det nuvarande behovet utan även stå till reds för det kommande, visar det sig, att detta skulle ske genom att vid epidemisjukhusen i Stockholm och Göteborg ett ökat antal medicine kandidater skulle mottagas till assistenttjänstgöring. I Stockholm skulle möjligheter förefinnas för 80 kandidater årligen att fullgöra sin tjänstgöring; motsvarande siffra för Göteborg kan under viss förutsättning beräknas till omkring 40 — det högsta tänkbara antalet vore 48. Härtill komme de platser, som redan för närvarande kunna beräknas i Malmö och Uppsala, omkring 20 på vardera stället. Inalles skulle man således eventuellt kunna räkna på omkring 160 platser motsvarande vad lärarkollegiet ansett framdeles bliva behöfvligt. Därvid är att märka, att tillfälligheter av olika slag kunna göra, att ej alla platser i en kurs bliva besatta, tilläventyrs kan ibland någon kurs bliva helt och hållet inställd på grund av att undervisningsmaterial fattas — de epidemiska sjukdomarna uppträda ju i regel sporadiskt. Vidare må erinras att 40—48 platser i Göteborg ej äro säkert att påräkna. Med hänsyn till berörda förhållanden och då i allt fall omkring 140 platser kunna anses snarligen bliva behöfvliga, synes man böra ordna sig på sätt karolinska institutets lärarkollegium och kanslern föreslagit, det vill säga försäkra sig om de möjligheter till ett ökat antal platser i Stockholm och Göteborg, som nu givits, med bibehållande samtidigt av tillgång till undervisning i epidemiologi i Malmö och Uppsala. Såsom av det förut anförda framgår erfordras ej särskilt tillstånd av stadsfullmäktige i Stockholm och Göteborg för vinnande av det ökade antalet platser därstädes.

Anspråk på ökad gottgörelse åt överläkarna i Stockholm och Göteborg hava emellertid framställts. Överläkaren i Stockholm, som hittills åtnjutit 2,000 kronor för år, skulle vid mottagande av dubbelt antal såsom assistenter tjänstgörande medicine kandidater uppbära en fördubblad ersättning, 4,000 kronor. Framställningen om ökat arvode för överläkaren i Göteborg lärer få anses innebära, att han fortfarande såsom hittills skulle erhålla en gottgörelse av 60 kronor för varje tjänstgörande, men arvodets minimum, nu 1,000 kronor, skulle höjas till 2,000 kronor. Jag finner mig

böra förorda bifall till dessa arvodesförhöjningar, vad överläkaren i Göteborg angår dock under förutsättning att det antal platser, som för varje kurs ställes till förfogande, utgör 4.

Såsom nämnt hava även vederbörande läkare vid epidemisjukhusen i Malmö och i Uppsala påyrkat höjd ersättning. I fråga om undervisningen i epidemiologi i Malmö och Uppsala är ej avsett att höja antalet deltagare i varje kurs över det nuvarande (2). De framställda kraven gå synbarligen ut på erhållande av ett bestämt arvode, såsom förhållandet är i Stockholm. Vederbörande skulle i stället för 60 kronor i ersättning för varje kursdeltagare, med ett minimiarvode av 1,000 kronor, få ett fixerat arvode av 2,000 kronor vardera. Jag behjärtar de för en höjning av arvodet anförda skälen, men anser, att arvodesbeloppet kan begränsas till 1,500 kronor för vardera. Som man finner, är detta belopp högre än en ersättning, beräknad efter 60 kronor för det högsta möjliga antalet kursdeltagare ($60 \times 24 = 1,440$ kronor), skulle vara. En sådan beräkning kommer alltså att sakna betydelse.

Till arvoden åt överläkarna i Stockholm, Malmö och Uppsala bör således beräknas ett bestämt belopp av tillhoppa 7,000 kronor. För överläkaren i Göteborg skulle, därest såsom nu avses, kurserna få hållas för 4 medicine kandidater samtidigt, minimiersättningen utgöra 2,000 kronor. Med bibehållande för denne överläkare av beräkningsgrunden 60 kronor för var kursdeltagare överskrides nämnda minimisiffra vid ett antal av 34 kursdeltagare för år. Vid det högsta möjliga antalet, 48 för år, skulle ersättningen till överläkaren komma att utgöra 2,880 kronor. Jag vill föreslå, att man för undervisningen i Göteborg beräknar ett belopp av 2,400 kronor, därvid bör föreskrivas att högst 40 medicine kandidater årligen få hänvisas till Göteborg — det antal för vilket ovannämnda belopp komme att utgå.

Att märka är att vid ett minimiarvode av 2,000 kronor för överläkaren i Göteborg skall knytas det villkor, att kursdeltagarnas antal får utgöra 4. Skulle detta antal, såsom hälsovårdsnämnden i Göteborg förbehållit sig, komma att inskränkas till 2 i varje kurs, bör minimiarvodet sättas till det av mig för överläkarna i Malmö och Uppsala föreslagna fasta beloppet av 1,500 kronor för år räknat.

Under antagande av det i det föregående för undervisningen i Göteborg beräknade belopp av 2,400 kronor bör statsanslaget i sin helhet sättas till 9,400 kronor, uppfört såsom förslagsanslag, högst nämnda belopp. Därest riksdagen beviljar anslaget, skola de genom nådigt brev den 17 februari 1911 meddelade bestämmelserna undergå erforderliga ändringar. Därvid bör särskilt tagas i övervägande frågan om eventuell hän-

visning av medicine kandidater från karolinska institutet, förutom till epidemisjukhusen i Stockholm och Göteborg, även till epidemisjukhusen i Malmö och Uppsala.

Ökat anslag.

Åberopande vad jag nu anfört tillstyrker jag förslag till riksdagen att till anordnande vid epidemisjukhusen i Stockholm, Göteborg, Malmö och Uppsala av klinisk undervisning i epidemiologi åt medicine kandidater anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 9,400 kronor, att användas enligt ovan angivna grunder samt av Kungl. Maj:t i övrigt meddelade bestämmelser.

[153.]

Utgivande
av anteckningar
efter juridiska föreläsningar.

101. Utgivande av anteckningar efter juridiska föreläsningar.

För utgivande i tryck av vederbörligen granskade anteckningar efter föreläsningar, hållna inom juridiska fakulteterna vid rikets universitet, anvisades för åren 1901—1909 extra anslag, utgörande för de tre första åren 4,000 kronor årligen, för år 1904 6,000 kronor, för vart och ett av de fyra följande åren 5,000 kronor och för år 1909 2,500 kronor. Efter några års uppehåll blev på extra stat för vartdera av åren 1914 och 1915 ett anslag av 3,000 kronor beviljat för samma ändamål. Det för år 1915 anvisade anslaget blev emellertid ej för det året disponerat av Kungl. Maj:t utan ställdes genom nådigt brev den 6 juni 1915 till förfogande av kanslern för rikets universitet först efter 1916 års ingång. På 1916 års stat begärdes fördenskull ej något nytt anslag hos riksdagen. För vart och ett av åren 1917—1919 har riksdagen för ändamålet på extra stat anvisat ett anslag av 4,500 kronor. Föreskrifter om ifrågavarande anslags användning finnas meddelade i kungl. brev den 30 november 1900 och 10 november 1916.

Universitetskanslern har nu i skrivelse den 15 augusti 1918, med förklarande att de beviljade anslagen visat sig vara av stor nytta, hemställt, att anslag för ifrågavarande ändamål måtte hos riksdagen äskas jämväl för år 1920 med samma belopp, 4,500 kronor, som beviljats för vart och ett av de tre senaste åren. Enligt av kanslern inhämtade upplysningar från vederbörande dekaner för juridiska fakulteterna i Uppsala och Lund syntes sistnämnda belopp jämte uppkomna besparingar å förut beviljade anslag vara tillfyllest för år 1920.

Med hänsyn till innehållet i inkomna redogörelser rörande användningen av ifrågavarande under de senare åren beviljade anslag har jag känt mig något tveksam, huruvida hela det av kanslern äskade anslagsbeloppet kan bli erforderligt under år 1920. På grund av Kungl. Maj:ts

den 10 november 1916 meddelade bestämmelser (se punkt 131 i bilagan åttonde huvudtiteln till 1917 års statsverksproposition) blir emellertid först i slutet av år 1919 klart, huruvida vissa för några år sedan beviljade bidrag ur vederbörande anslag kunna komma till användning för avsedda ändamål eller om bidragens belopp till äventyrs kunna komma att stå till förfogande under år 1920.

Jag tillstyrker därför i anslutning till kanslerns hemställan förslag till riksdagen

att till utgivande i tryck av vederbörligen granskade anteckningar efter föreläsningar, hållna inom juridiska fakulteterna vid rikets universitet, anvisa på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 4,500 kronor.

102. **Kurser i skyddskoppypning.** Med bifall till Kungl. Maj:ts där- om gjorda framställning, anvisade 1918 års lagtima riksdag till arvoden å 100 kronor åt biträdande läkare samt till kostnader för materiell m. m., 25 kronor, vid en var av två i den pediatrika undervisningen vid vartdera universitetet i Uppsala och Lund samt vid karolinska mediko-kirurgiska institutet ingående kurser i skyddskoppypning på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 750 kronor. Förslag har nu blivit väckt angående utökandet av antalet ifrågavarande kurser från och med år 1919. Frågan härom befinner sig emellertid ännu icke i det skick, att framställning kan i ämnet avlätas till riksdagen.

[154.]
Kurser i
skyddskopp-
ympning.

Jag hemställer fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, i avbidan på proposition angående kurser i skyddskoppypning, för ändamålet beräkna på *extra stat* för år 1920 ett belopp av 1,000 kronor. Ökat anslag.

103. **Statsbidrag till tryckning av doktorsavhandlingar.** Vid universiteten i Uppsala och Lund har fråga blivit väckt angående utverkande av statens medverkan till bestridande av de numera i hög grad stegrade kostnaderna, som studerande måst vidkännas vid utgivande av sina doktorsavhandlingar. Framställningar hava ävenledes i ämnet ingivits till Kungl. Maj:t, vilka sedermera remitterats till vederbörande universitetsmyndigheter för inhämtande av dessas yttranden. Dessa yttranden hava ännu icke inkommit, vadan den framställning till riksdagen, som jag i denna fråga anser böra göras, icke nu kan avlätas.

[155.]
Statsbidrag
till tryckning
av doktors-
avhandlingar.

Jag hemställer fördenskull, det Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att, i avbidan på proposition angående statsbidrag till tryckning av doktorsavhandlingar, för ändamålet beräkna på *extra stat* för år 1920 ett belopp av 40,000 kronor.

[156.]

Resestipendier åt lärare m. fl. vid universitetet och karolinska institutet.

104. **Resestipendier åt lärare m. fl. vid universitetet och karolinska institutet.** Till resestipendier åt ordinarie lärare m. fl. vid rikets universitet och karolinska institutet anvisades för vart och ett av åren 1906—1915 ett extra anslag av 10,000 kronor. Då det ansågs, att det för år 1915 anvisade anslaget icke borde under sistnämnda år tagas i anspråk för sitt ändamål, medgav 1915 års riksdag i enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, att anslaget finge för enahanda ändamål användas under år 1916. Liknande medgivanden beträffande användningen av anslaget lämnades sedermera av 1916 års riksdag för år 1917, av 1917 års riksdag för år 1918 och av 1918 års riksdag för år 1919.

Nu har kanslern för rikets universitet i skrivelse den 15 augusti 1918 meddelat, att det större akademiska konsistoriet i Lund samt karolinska institutets lärarkollegium hos kanslern gjort framställning om anslag för ifrågavarande ändamål under år 1920; och har kanslern — under förmälan att behov av dylikt anslag komme att göra sig starkt gällande, så snart de nuvarande förhållandena upphörde att lägga hinder i vägen för studieresor — hemställt om avlåtande av förslag till riksdagen, att det för år 1915 beviljade beloppet, i den mån det ej toges i anspråk under år 1919, måtte få användas under år 1920 och att, därest hela anslaget eller någon del därav förbrukades under år 1919, motsvarande belopp måtte beviljas på *extra stat* för år 1920.

Departementschefen.

I anslutning till vad jag andragit i början av mitt anförande angående reglering av utgifterna för år 1920 under riksstatens åttonde huvudtitel har jag ansett mig böra utgå från att det för år 1915 beviljade anslaget till resestipendier åt lärare m. fl. vid universitetet och karolinska institutet under år 1919 kommer att tagas i anspråk för sitt ändamål. Under alla förhållanden torde hinder ej möta för studieresor till exempel till Danmark och Norge, och i särskilda fall kan anslaget även komma till användning för resor till andra främmande länder. I övrigt kan anslaget enligt de av Kungl. Maj:t den 31 december 1909 till efterrättelse fastställda bestämmelserna användas jämväl för inrikes resor, ehuru sådant sällan ifrågakommit.

Någon anordning i fråga om ett eventuellt överskott å anslaget finner jag ej skäl föreslå. På grund härav bör å 1920 års stat beredas ett anslag för ändamålet av 10,000 kronor.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till resestipendier åt ordinarie lärare och vissa andra tjänstemän vid rikets universitet samt karolinska mediko-kirurgiska institutet anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 10,000 kronor. Nytt anslag.

Farmaceutiska institutet.

105. **Farmaceutiska institutet.** Med hänsyn till av 1918 års lagtima riksdag, i samband med lönerreglering för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, beslutet tillägg till staten för farmaceutiska institutet, torde det ordinarie anslaget till detta institut, för närvarande 60,900 kronor, böra förhöjas med 1,100 kronor.

[157.]
Farma-
centiska insti-
tutet.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att från och med år 1920 höja det *ordinarie anslaget* till farmaceutiska institutet, nu 60,900 kronor, med 1,100 kronor till 62,000 kronor. Ökat anslag.

Barnhusen.

106.	Allmänna barnhuset i Stockholm, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	kronor 78,000: —
107.	Frimurarbarnhuset, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	» 2,750: —
108.	Barnhusen i landsorten, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	» 28,380: —

Undervisningsanstalter för barnmorskor m. m.

109. Barnmorskeundervisningen och barnbörds-
husen, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 63,533: —

[158.]

Fortbildningskurser för barnmorskor.

110. **Fortbildningskurser för barnmorskor.** På framställning av Kungl. Maj:t har riksdagen årligen alltsedan år 1898 för vart följande år anvisat medel till fortsatt utbildning för barnmorskor, »repetitionskurser för äldre barnmorskor», som det länge hette, »fortbildningskurser för barnmorskor», som benämningen numera lyder alltsedan år 1915. Kurserna voro till en början förlagda till barnmorskeundervisningsanstalterna i Stockholm och Göteborg. Efter några års förlopp tillkom, såsom i det följande omförmåles, en kurs även i Lund. De till kurserna anslagna medlen skulle ock, så vitt ske kunde, användas till beredande av fri bostad eller hyresbidrag åt deltagarinnorna. Anslagsbeloppet utgjorde för första året, 1899, 3,000 kronor; de följande 4 åren ansågs ett belopp av 2,000 kronor vara tillräckligt. För år 1904 sattes anslaget åter till 3,000 kronor, och därvid förblev det till dess att nya stater för barnmorskeundervisningsanstalterna i Stockholm och Göteborg av 1910 års riksdag faststälts och med 1911 års ingång trätt i tillämpning. Överlärarna vid dessa anstalter hava från och med sistnämnda år varit pliktiga att utan särskild ersättning såsom ett tjänstäliggande bestrida ifrågavarande undervisning. Anslaget sattes därför för år 1911 och de följande åren till 2,000 kronor.

Förutom vid barnmorskeundervisningsanstalterna i Stockholm och Göteborg blev från och med år 1904 fortsatt utbildning för barnmorskor anordnad även i Lund. I skrivelse den 29 september 1916 med framläggande av förslag om uppehållande av omförmålda kurser under år 1918 hemställde emellertid medicinalstyrelsen, att undervisningskursen i Lund försöksvis borde inskränkas till vartannat år. I enlighet härmed beviljades på extra stat för år 1918 ett till högst 1,400 kronor nedsatt förslagsanslag till anordnande i Stockholm och Göteborg av fortbildningskurser för barnmorskor och till beredande, så vitt ske kunde, av fri bostad eller hyresbidrag åt deltagarinnorna däri under den tid, de genomginge dessa kurser. Motsvarande anslag för år 1919, då även kursen i Lund upprätthålles, är satt till högst 2,000 kronor.

Under år 1920 skola nu, i enlighet med medicinalstyrelsens ovan nämnda förslag, fortbildningskurser anordnas blott i Stockholm och Göteborg.

I den skrivelse av den 30 augusti 1918, vari medicinalstyrelsen gjort framställning om anslag till fortbildningskurserna under år 1920, har medicinalstyrelsen lämnat en utredning rörande det anslagsbehov, som numera borde göras gällande i fråga om dessa kurser, därvid även de vartannat år återkommande kurserna i Lund tagits i betraktande. I skrivelsen yttrar medicinalstyrelsen härom:

Då medicinalstyrelsen finner en höjning av statsbidraget till de i repetitions-

kurserna deltagande av behovet synnerligen påkallad, har medicinalstyrelsen för utredning härutinnan infordrat bifogade yttranden från vederbörande lärare vid barnmorskeundervisningsanstalterna i Stockholm och Göteborg ävensom verkställt undersökning angående det hittills utgående anslaget fördelning m. m. under åren 1915, 1916 och 1917. Av densamma framgår, att till de två i Stockholm och i Göteborg årligen återkommande kurserna åtgått i medeltal till kurserna i Stockholm omkring 920 kronor och till dem i Göteborg omkring 450 kronor, samt till den enda i Lund anordnade årliga kursen omkring 600 kronor. De i kurserna deltagande barnmorskorna ha erhållit ett bidrag till hyra m. m. varierande mellan 10 och 20 kronor (i regel 15 kronor) var. Undervisningen i kurserna har i Stockholm och Göteborg numera meddelats avgiftsfritt, varemot i Lund, där någon barnmorskeundervisningsanstalt icke finnes, till föreståndaren för kurserna, professorn i ob-*tetrik och gynekologi* E. Essen-Möller, för den därvid meddelade undervisningen brukat betalas en ersättning av 400 kronor för varje kurs. Utom nu nämnda kostnader hava tillkommit i Stockholm och Göteborg utgifter för biträde, uppässning m. m., uppgående i Stockholm till omkring 200 kronor och i Göteborg till omkring 90 kronor, allt för år; i Lund har utom ovannämnda kostnader betalats 40 kronor till vid undervisningen biträdande instruktionsbarnmorska.

I betraktande av de av kristidsförhållandena orsakade höjda levnadskostnaderna torde en höjning av bidragen till de i kurserna deltagande barnmorskorna vara berättigad. Under instämmande i vad barnmorskeläraren Benckert i ett i ärendet afgivet yttrande anført finner styrelsen sistnämnda bidrag böra ökas till 35 kronor. För utövande av huru stort belopp skulle vid tilldelande av sålunda höjt understöd erfordras, tillåter sig styrelsen meddela följande översikt över antalet i repetitionskurserna deltagande barnmorskor under åren 1915, 1916 och 1917.

I nämnda kurser deltaga:

år 1915 i Stockholm	50;	i Göteborg	22;	i Lund	21;
» 1916 »	»	48;	»	29;	» 14;
» 1917 »	»	41;	»	22;	» 10.

Under ifrågavarande tre år hava alltså i medeltal deltagit: i Stockholm 46, i Göteborg 24 och i Lund 15. Om ett understöd av 35 kronor skulle tilldelas varje barnmorska, skulle i medeltal till sådana understöd erfordras till kurserna i Stockholm 1.610 kronor, till kurserna i Göteborg 840 kronor och till kursen i Lund 525 kronor eller sammanlagt i medeltal 2.975 kronor. Härtill komma ovannämnda kostnader för biträde m. m., såsom ovan visats, uppgående till 200 + 90 + 40 = 330 kronor, vilket belopp med hänsyn till dyrtiden lämpligen torde böra avrundas till 350 kronor. Lägges till anförda belopp ersättningen till professorn Essen-Möller, erhålles ett totalbelopp, avseende kostnaderna för samtliga tre kurser av 3.725 kronor. Då det emellertid med hänsyn till penningvärdets sjunkande synes styrelsen skäligt, att jämväl ersättningen till professorn Essen-Möller höjes, lämpligen till 600 kronor, skulle totalkostnaderna de år, repetitionskurser pågå å samtliga tre nämnda orter, uppgå till 3.925 kronor eller i runt tal 4.000 kronor. De år kurser pågå blott i Stockholm och Göteborg skulle, då kursen i Lund enligt nu anförda beräkning komme att draga en kostnad av närmare 1.200 kronor, ett belopp av omkring 2.800 kronor vara erforderligt för ifrågavarande ändamål.

Såsom ovan nämnts, har Kungl. Maj:t efter riksdagens hörande till kurser i Stockholm, Göteborg och Lund för år 1919 beviljat ett anslag av 2.000 kronor. Med

[158.] Åberopande av vad här ovan anförts angående den rådande dyrtiden får medicinalstyrelsen framhålla det önskvärda i att kursdeltagarna redan under sistnämnda år kunde komma i åtnjutande av ovan föreslagna högre bidrag, i följd varav anslagsbeloppet för samma år borde höjas till det belopp, som ovan angivits för de år, kurserna pågå å samtliga tre ovannämnda orter.

I enlighet med ovan gjorda beräkning skulle alltså för sistberörda år erfordras, utöver förut beviljade 2.000 kronor, ett belopp av ytterligare 2.000 kronor.

Under år 1920 skulle, enligt den efter styrelsens förslag tillämpade plan för kurserna ifråga, dylika anordnas endast i Stockholm och Göteborg.

Medicinalstyrelsens skrivelse slutar med hemställan, att Kungl. Maj:t måtte till 1919 års riksdag avlåta proposition om anslag på tilläggsstat för år 1919 av 2,000 kronor och på extra stat för år 1920 av 2,800 kronor, att utgå till anordnande av vederbörande kurser samt till beredande därunder av fri bostad eller hyresbidrag åt deltagarinnorna i kurserna.

Uti det i medicinalstyrelsens skrivelse åberopade yttrandet av vederbörande lärare vid barnmorskeundervisningsanstalten i Göteborg — avgivet av t. f. biträdande barnmorskeläraren H. Benckert under t. f. överläraren L. Lindqvists semester men med åtecknat instämmande av denne — anföres bland annat:

Avsikten med ifrågavarande anslag torde i främsta rummet vara den att bereda ett tillräckligt stort antal barnmorskor tillfälle att deltaga i fortbildningskurs med minsta möjliga ekonomiska uppoffring.

För att få en uppfattning av det minimibidrag, som för sådant ändamål borde tilldelas varje kursdeltagare, har jag här nedan uppgjort en tabell över de direkta utgifter, som genomgående av sådan kurs i Göteborg medför för varje barnmorska:

1) vikarie i hemorten	minst 25 kronor
2) förlorad inkomst	» 15 »
3) resor (till och från Göteborg)	» 20 »
4) logi under 15 dagar	» 25 »

Så 85 kronor.

En kurs kostar således varje deltagare minst 85 kronor. Beräknar man, att landstinget i bästa fall bidrager med 50 kronor, får varje i kursen deltagande barnmorska vidkännas en direkt kostnad av minst 35 kronor.

Denna summa (35 kronor) torde således enligt min mening utgöra det minimibidrag, som till varje deltagare bör utgå från de i nådiga breven den 30 juni 1916 och 29 juni 1917 beviljade anslagen.

Överläraren vid barnmorskeundervisningsanstalten i Stockholm, professorn E. Alin uttalar i det av honom avgivna, av medicinalstyrelsen insända yttrandet:

Med anledning av medicinalstyrelsens skrivelse angående en förhöjning av anslaget till repetitionskurser för barnmorskor får undertecknad vördsamt anföra:

Barnmorskornas utgifter, när de deltaga i en sådan kurs, äro resa fram och till-

baka, vivre och bostad i två veckor, mistad inkomst av praktiken samt möjligen någon omkostnad för vikarie under bortovaron. [158.]

Inkomster äro: anslag av landstinget (50—100 kronor) samt omkring 15—20 kronor av statsanslaget.

Det är tydligt, att under sådana förhållanden kan barnmorska endast med ekonomisk uppoffring deltaga i repetitionskurserna. En höjning av statsanslaget vore alltså i högsta grad önskvärd, och får jag hemställa, det medicinalstyrelsen ville utverka, att anslaget för alla tre (Lund, Göteborg, Stockholm) anstalterna höjdes till samma belopp, som det från början hade, 3,000 kronor.

Med anledning av medicinalstyrelsens framställning anser jag mig böra tillstyrka beredande av vederbörliga anslag, 2,000 kronor å tilläggsstat för år 1919 — härtill återkommer jag i annat sammanhang — och 2,800 kronor på extra stat för år 1920. Härvid vill jag emellertid göra följande erinran. Departementschefen.

Medicinalstyrelsen har, såsom synes, vid sina beräkningar av anslagsbehovet utgått från det av tillförordnade barnmorskeläraren Benckert såsom behövt angivna bidraget till kursdeltagarinnorna av 35 kronor. Detta är likväl det belopp, som Benckert antagit vara av nöden för att kursdeltagarinnorna skulle undgå att vidkännas direkt kostnad för kursen. Hittills har enligt riksdagens beslut statsunderstödet till dem varit avsett blott till beredande av bostadsförmån eller hyresbidrag. Såsom kostnad härför — logi i 15 dagar — upptager Benckert ett belopp av 25 kronor. Om man utgår härifrån, skulle det av medicinalstyrelsen antagna anslagsbehovet böra nedsättas med 10 kronor för varje deltagarinna. Det vill säga att då kursdeltagarinnorna vid samtliga anstalterna under år 1919 kunna antagas utgöra 85 och vid undervisningsanstalterna i Stockholm och Göteborg år 1920 kunna beräknas till 70, anslagssumman skulle minskas för år 1919 med 850 kronor och för år 1920 med 700 kronor.

Jag har dock som sagt godtagit de av medicinalstyrelsen för åren 1919 och 1920 nu begärda anslagsbeloppen 2,000 kronor och 2,800 kronor. Oavsett om det av Benckert för logi upptagna beloppet 25 kronor — som i allt fall gäller blott för deltagande i kursen vid anstalten i Göteborg — är tillräckligt, synes mig ett understödsbelopp till varje kursdeltagarinna av 35 kronor ej vara för högt beräknat. Man bör nämligen ihågkomma, huru levnadskostnaderna överhuvud stigit. Benckert har ej upptagit något belopp för vivre; att ett uppehåll på främmande ort torde medföra en ökad kostnad härför synes dock vara oundgängligt.

Vad jag nu anfört föranleder mig att ifrågasätta en förändring i anslagets rubricering.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att till anordnande i Stockholm och Göteborg av fortbildningskurser för barnmorskor samt till understöd åt deltagarinnorna däri anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 2,800 kronor.

[159].

Allmänna
barnbördshuset.

111. **Allmänna barnbördshuset.** Med hänsyn till de ökade kostnader för allmänna barnbördshuset i Stockholm, som beräknades bliva en följd av institutionens inflyttning i de för densamma uppförda nybyggnaderna å kungl. djurgården, föreslog Kungl. Maj:t i en den 29 mars 1912 till riksdagen avlåten proposition, nr 193, att för uppehållande av verksamheten vid allmänna barnbördshuset måtte beviljas — utöver för barnbördshuset utgående ordinarie anslag å 24,853 kronor — ytterligare å extra stat för år 1913 ett anslag å 64,250 kronor. Under uttalande att en del poster i det för inrättningen uppgjorda statförslaget syntes väl högt tilltagna samt att ett beviljande för år 1913 av det begärda anslaget ingalunda finge anses innefatta ett godkännande till siffran av förslagets särskilda poster, biföll riksdagen nyssnämnda proposition.

På därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar beviljade riksdagen för samma ändamål på extra stat för år 1914 66,221 kronor, för vart och ett av åren 1915—1917 70,000 kronor, för år 1918 91,000 kronor och för år 1919 123,100 kronor. Härjämte har riksdagen anvisat på tilläggsstat för år 1918 dels till tackande av under år 1916 uppkommen brist i allmänna barnbördshusets räkenskaper 10,307 kronor, dels ock till ersättande av ett av statskontoret lämnat förskott för uppehållande av barnbördshusets verksamhet under år 1917 61,895 kronor.

Liksom åren 1916 och 1917 anslagen för barnbördshusets verksamhet ej varit tillräckliga utan, på sätt nyss nämnts, tilläggsbelopp måst anvisas, hava också för år 1918 beviljade medel visat sig allt för lågt beräknade. På grund härav har direktionen över allmänna barnbördshuset gjort framställningar dels om beviljande på extra stat för år 1920 av anslag med ökat belopp, dels ock om beredande på tilläggsstat för år 1919 av ytterligare medel för uppehållande av barnbördshusets verksamhet under år 1918. Till sistberörda äskande torde jag få återkomma vid anmälan av övriga anslag, som för ecklesiastikdepartementets vidkommande synas mig böra beviljas på tilläggsstat för år 1919, och vill jag därför nu endast framlägga direktionens krav i vad desamma avse år 1920.

I underdånig skrivelse den 20 september 1918 yttrar direktionen härutinnan:

Såsom direktionen redan i tidigare framställningar till Kungl. Maj:t framhållit, möter med hänsyn till rådande förhållanden avsevärda svårigheter, då det gäller att verkställa de utgiftsberäkningar, som erfordras för upprättande av förslag till barnbördshusets stat. Det har också visat sig, att de av direktionen gjorda beräkningar för 1916 och 1917 års utgifter varit för lågt tilltagna, och har till följd därav, såsom redan nämnts, för dessa år måst begäras och jämväl erhållits särskilda tillskott av allmänna medel utöver de vanliga anslagen.

Om således, då det nu gäller att söka beräkna utgifterna för år 1920, det visserligen å ena sidan är vanskligt att lägga 1918 års utgifter till grund, i den mån desamma äro kända, synes det å andra sidan icke finnas något mera tillförlitligt material att tillgå för bedömande av nämnda fråga. Direktionen har därför låtit uppgöra ett särskilt bokslut för första halvåret 1918. Utgifterna upptagas häri till 124,354 kronor. Utgifterna för det senare halvåret kunna givetvis icke exakt beräknas, men det torde få antagas, att dessa i stort sett komma att uppgå till samma belopp som för förra halvåret.

Om utgifterna under år 1920 kunna bli mindre än de för år 1918 sålunda beräknade, kan naturligtvis icke nu förutses, men, då direktionen håller före, att någon större grad av sannolikhet icke föreligger för att så skall bli förhållandet, anser direktionen, att i staten för år 1920 utgifterna icke böra upptagas lägre än de för år 1918 beräknade eller således till 248,708 kronor.

Vad åter angår inkomstberäkningen, hava inkomsterna under första halvåret 1918 utgjort, statsanslaget oberäknat, 12,490 kronor 83 öre. Intressemedlen, som för nämnda tid upptagits till 6,386 kronor 38 öre, komma under det senare halvåret säkerligen icke att uppgå till lika högt belopp. Direktionen anser desamma kunna för sistberörda halvår beräknas till omkring 5,000 kronor. Övriga inkomstposter synas för samma tid kunna upptagas till enahanda belopp som för första halvåret; och skulle således inkomsterna för hela år 1918 böra beräknas till 23,595 kronor 28 öre.

De inkomster, som med bortseende från statsanslag kunna antagas bli under år 1920 disponibla, synas direktionen böra upptagas till samma belopp som de för år 1918 beräknade eller följaktligen till 23,595 kronor 28 öre.

Det för år 1920 erforderliga statsanslaget skulle alltså utgöra skillnaden mellan, å ena sidan, 248,708 kronor och, å den andra, 23,595 kronor 28 öre eller 225,112 kronor 72 öre.

Under återopande av vad sålunda blivit anført får direktionen anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för uppehållande av verksamheten vid allmänna barnbördshuset i Stockholm under år 1920 bevilja — förutom det till barnbördshuset utgående ordinarie anslaget å 24,853 kronor — å extra stat för år 1920 i avjämnat tal 200,000 kronor.

Direktionen anser sig emellertid böra framhålla, hurusom det ingalunda lärer vara uteslutet, att ett anslag till nyss angivet belopp kommer att visa sig otillräckligt. För sådant fall torde direktionen i sinom tid därom få göra anmälan hos Kungl. Maj:t.

Vid skrivelsen har fogats däri omförmälda bokslut för första halvåret 1918, vilket är av följande lydelse:

[159.]

Barnbördshusets utgifter och inkomster 1/1—30/6 1918.

Utgifter.

Fastighetens underhåll	kronor	2,925: 10	
Livräntor	»	100: —	
Avlöningar	»	17,381: 13	
Inventarier	»	1,379: 23	
Utspisning	»	42,789: 95	
Tvätt och renhållning	»	5,773: 32	
Uppvärmning och belysning	»	47,147: 39	
Läkemedel, gas, bomull m. m.	»	3,564: 13	
Instrumenter och undervisningsmateriell	»	743: 84	
Näringspreparat m. m.	»	40: 55	
Skrivmateriell, tryckningskostnader, böcker o. d.	»	1,107: 83	
Oförutsedda ntgifter	»	1,401: 53	kronor 124,354: —

Inkomster

(utom statsanslag).

Intressemedel	kronor	6,386: 38	
Ersättning för städning av kandidaternas rum	»	1,910: —	
Diverse inkomster	»	213: 50	
Stockholms stads brandkontor	»	119: 95	
Ränta & I. F. Lieberts fond	»	60: —	
Fastigheten nr 3 kvarteret Murmästaren, hyra	»	3,801: —	kronor 12,490: 83

Statskontoret har i infordrat underdånigt utlåtande den 30 september 1918 hemställt om beviljande såsom förslagsanslag, högst, av det utav direktionen begärda beloppet.

Departementschefen.

Att ett förhöjt anslag för ifrågavarande ändamål är oundgängligen erforderligt torde framgå av det anförda. Jag vill här erinra, att Kungl. Maj:t, på framställning av direktionen, den 18 oktober 1918 till bestri- dande av kostnaderna för uppehållande av barnbördshusets verksamhet un- der år 1918 beviljat, utöver härför dittills anvisade medel, ytterligare högst 100,000 kronor att utgå av vederbörande anslag till oförutsedda ut- gifter. Såsom direktionen i sin förevarande skrivelse framhållit, är det ej uteslutet, att ett anslag för år 1920 till nu begärda belopp, 200,000 kro- nor, kommer att visa sig otillräckligt. För närvarande synes nyssberörda belopp av 200,000 kronor böra äskas hos riksdagen.

Ökat anslag.

Jag hemställer alltså, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att till uppehållande av verksamheten vid allmänna barnbördshuset i Stockholm bevilja — utöver till barn- bördshuset nu utgående ordinarie anslag å 24,853 kro- nor — på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 200,000 kronor.

F. Allmänna skolväsendet.

Skolöverstyrelse.

1. **Gemensam skolöverstyrelse.** Jämligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 11 juli 1918 uppdrog jag åt särskilda sakkunniga att inom ecklesiastikdepartementet biträda med utredning rörande anordningen av undervisningsväsendets centrala ledning. Ifrågavarande utredningsarbeten skulle avse dels spörsmålet om en gemensam skolöverstyrelse, i sig inbegripande den nuvarande läroverksöverstyrelsen och den av 1918 års lagtima riksdag beslutade nya skolöverstyrelsen, dels ock frågan, huru, vid olika alternativ beträffande den centrala ledningen för det allmänna skolväsendet, regleringen av de olika styrelsernas eller, i fall av gemensam överstyrelse, avdelningarnas verksamhetsområden och inbördes samarbete lämpligen borde ordnas.

[160.]

Gemensam
skolöversty-
relse.

Den 9 december 1918 hava de sakkunniga avgivit betänkande och förslag i ämnet, utmynnande i ett sammanförande av ledningen av de olika grenarna av undervisningsväsendet till en gemensam överstyrelse, omfattande såväl den nuvarande läroverksöverstyrelsen som den beslutade skolöverstyrelsen. Betänkandet innefattar jämväl förslag till organisation och stat för överstyrelsen i fråga. Över de sakkunnigas betänkande hava sedermera infordrade utlåtanden avgivits av läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen. I samband med detta förslag torde även böra upptagas till prövning de av vederbörande överstyrelser gjorda framställningar rörande anslagsäskanden till 1919 års riksdag, innefattande jämväl förslag om beredande av medel för vissa ändamål under år 1919. Jag är ej nu beredd att avlåta framställning i ämnet till riksdagen. Medel torde dock nu böra för ändamålet beräknas dels för år 1920, dels ock till ett mindre belopp å tilläggsstat för år 1919.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att, i avbidan på proposition angående en gemensam skolöverstyrelse — ej mindre med uteslutande ur riksstaten av därstädes under åttonde huvudtiteln nu uppförda ordinarie anslag till skolöverstyrelsen å 131,825

Ökat anslag.

kronor än även med minskning av det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 78,950 kronor, motsvarande summan av den nuvarande läroverksöverstyrelsens stat — för ändamålet beräkna ett belopp av 318,600 kronor, därav dels såsom ordinarie anslag 252,200 kronor, dels ock på extra stat för år 1920, såsom förslagsanslag, högst, 66,400 kronor till extra ledamot å skolöverstyrelsens folkskolavdelning m. m.

Det högre skolväsendet.

Högre lärarinneseminariet.

2. Högre lärarinneseminariet, *oförändrat*
ordinarie anslag kronor 116,485: —

[161.]

Stipendier,
 lokalhyra,
 uppehållande
 av hushålls-
 skolans verk-
 samhet m. m.

3. **Stipendier, lokalhyra, uppehållande av hushållsskolans verksamhet m. m.** Under en följd av år har riksdagen, på grund av Kungl. Maj:ts framställningar, å extra stat beviljat anslag för tillgodoseende av vissa behov vid högre lärarinneseminariet och den därmed förenade normalskolan för flickor. Detta anslag, som för år 1910 — året efter det riksdagen fattat beslut om en omorganisation av seminariet — uppgick till ett belopp av 23,475 kronor, har sedermera blivit höjt. För vartdera av åren 1913 och 1914 har det, om man fränser ett för sistnämnda år beviljat särskilt anslag till inköp av materiell, utgjort 30,550 kronor. För år 1915 utgjorde anslaget 36,350 kronor, vari dock ingick ett belopp av 600 kronor, avsett för reparation av hushållsskolans lokaler och således en alldeles tillfällig utgift. Anslaget utgick för vartdera av åren 1916, 1917 och 1918 med ett belopp av 35,750 kronor. De i anslaget för år 1918 ingående posterna avsågo uppehållande av hushållsskolans verksamhet, stipendier, expenser, arvoden åt extra lärarinnor, timlärare och vikarier, förhyrande av lokal för normalskolans lägsta klasser, uppehållande av den valfria fjärde årskursen, förhyrande av lokaler för undervisning i biologi och teckning samt undervisning i träslöjd, och utgingo såsom ett gemensamt förslagsanslag å högst nämnda belopp.

Genom beslut av 1918 års riksdag höjdes vissa av nu nämnda poster, varjämte riksdagen till arvoden åt timlärare och vikarier vid högre lärarinneseminariet anvisade på extra stat för år 1919 ett förslagsanslag, högst 16,800 kronor, vilket anslag således av riksdagen uppfördes såsom ett självständigt förslagsanslag.

De övriga jämväl å extra stat för år 1919 beviljade anslagsposterna [161.] äro upptagna till följande belopp:

till stipendier.....	kronor	750: —
• förhyrande av lokaler för normalskolans lägsta klasser.....	»	3,000: —
• uppehållande av en valfri fjärde årskurs.....	»	3,000: —
• förhyrande av lokaler för undervisning i biologi och teckning.....	»	3,000: —
• undervisning i träslöjd.....	»	300: —
• expenser.....	»	2,000: —
• uppehållande av hushållsskolans verksamhet.....	»	17,000: —
• förhyrande av nya lokaler för seminariet och normalskolan.....	»	2,500: —
• upprätthållande av en vid seminariets hushållsskola anordnad kurs för utbildande av husmödrar.....	»	1.600: —
Tillhopa kronor		33,150: —

att utgå såsom ett gemensamt förslagsanslag å högst sistnämnda belopp.

För år 1920 har läroverksöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1918 hos Kungl. Maj:t påfordrat extra anslag till seminariet och normalskolan för samma ändamål, delvis med höjda belopp, varjämte överstyrelsen på en punkt ifrågasatt ökat anslag även för år 1919. Läroverksöverstyrelsens äskanden grunda sig på framställningar av högre lärarinneseminariets rektor, innefattade i en den 16 juni 1918 till läroverksöverstyrelsen avlåten skrivelse.

Till förhyrande av lokaler för normalskolans lägsta klasser, förhyrande av lokaler för undervisning i biologi och teckning, undervisning i träslöjd samt förhyrande av nya lokaler för seminariet och normalskolan påyrkas samma belopp, som nu utgå. I enlighet härmed lärer framställning böra göras till riksdagen om anvisande av ifrågavarande belopp, respektive 3,000, 3,000, 300 och 2.500 kronor. Tre av nu nämnda anslag avse, som sagt, förhyrande av lokaler för olika med seminariets verksamhet sammanhängande ändamål. Hos 1918 års riksdag åskade Kungl. Maj:t för sagda ändamål medels dels (för tiden den 1 oktober 1918—den 31 mars 1919) å tilläggsstat för år 1918, dels (för den återstående delen av hyresåret) å extra stat för år 1919. I skrivelse den 22 juni 1918 angående regleringen av utgifterna under rikstatens åttonde huvudtitel anförde riksdagen, under erinran att anslag för gäldande av hyran för halva hyresåret av Kungl. Maj:t begärts å tilläggsstat, i

Lokaler,
undervisning
i träslöjd.

[161.] fråga om anslagen till de olika hyresersättningarnas gäldande, att riksdagen ansåge dessa böra beräknas för helt hyresår och sålunda till beloppen fördubblas, detta för att en belastning av 1919 års tilläggsstat med anslag för halva årshyran måtte undvikas. Riksdagen uppförde i anslutning här till å extra stat för år 1919 anslag för gäldande av samtliga de hyresbelopp för ifrågakvarande lokaler, som förfalla till betalning under år 1919. I överensstämmelse med denna riksdagens mening böra nämnda anslag uppföras å extra stat för år 1920 med enahanda belopp, vartill de upptagits i 1919 års riksstat.

Ett av de nu omförmälda anslagen avsåg som nämnts förhyrande av nya lokaler för seminariet och den därmed förenade normalskolan för flickor. Dessa lokaler skulle, enligt av vederbörande rektor då lämnade uppgifter, eventuellt förhyras från och med den 1 oktober 1918 för en hyressumma av 2,500 kronor för år i fastigheten med adressnummer Nybrogatan 11 C, där för närvarande ytterligare två våningar äro förhyrda för seminariets och normalskolans räkning. Rektor har nu i sin nyss omförmälda skrivelse anført, att nämnda till förhyring avsedda våning icke komme att bliva disponibel, enär den nuvarande hyresgästen med stöd av lagen den 25 maj 1917 med vissa bestämmelser mot oskälighyresstegring vägrade att avflytta, men att rektor i samma hus från den 1 juli 1918 för seminariets räkning förhyrt en mindre lägenhet för en överenskommen hyra av 1,200 kronor. Då det emellertid vore möjligt, fortsätter rektorn, att den större lägenheten bleve disponibel under år 1920, syntes även sistnämnda hyresanslag böra äskas med samma belopp som för år 1919; eventuella besparingar komme givetvis att återlevereras till statsverket.

På grund av vad rektor sålunda anført har anslaget för år 1920 för ifrågakvarande ändamål synts mig böra beräknas till enahanda belopp, som anvisats för år 1919. Skulle seminariet ej under år 1920 erhålla ifrågakvarande våning, kommer överskottet å hyresanslaget för sagda år — liksom givetvis sker även under år 1919 — att besparas statsverket.

Stipendier.

I högre lärarinneseminariets stat finnes uppfört ett ordinarie anslag av 500 kronor, avsett för stipendier åt seminariets elever. Därjämte har alltsedan år 1913 å extra stat utgått förut omförmälda anslag å 750 kronor för samma ändamål, tillhopa således 1,250 kronor. I sin förenämnda skrivelse har rektor ifrågasatt höjning av det extra anslaget till stipendier. Jag har emellertid icke ansett mig kunna biträda denna rektors framställning; det nu utgående beloppet å 750 kronor för ändamålet bör fortfarande vara tillgängligt under år 1920.

För upprätthållande av en valfri fjärde årskurs har sedan åtskilliga [161.] år tillbaka utgått ett årligt belopp av 3,000 kronor. Rektor har ansett Valfri fjärde årskurs sagda anslag behöva höjas och har därom anfört följande:

Även detta anslag har de senaste åren visat sig otillräckligt. Åren 1915, 1916 och 1917 voro kursens utgifter resp. 3,033 kronor 89 öre, 3,121 kronor 11 öre och 4,754 kronor 21 öre; lärarnas arvoden representerade härav det största beloppet; för böcker, förbrukningsartiklar, lyse m. m. tillgodofördes läroverkets expenser av årskursens medel ett högst oansenligt, mot den verkliga utgiften icke svarande belopp, nämligen för år 1915 450 kronor, för år 1916 540 kronor och för år 1917 500 kronor. Sedan nu genom Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut en reglering skett även beträffande timlärares arvoden, komma kursens utgifter ytterligare att stegras. Arvodena för föreläsningar, lektioner och övningar inom den valfria fjärde årskursen kunna nämligen ej sättas lägre än arvodena för undervisningen i seminariets högre obligatoriska kurs, då kraven på undervisningen i den fjärde årskursen givetvis måste ställas ännu högre än i seminariets övriga avdelningar. Enligt riksdagens beslut komma timlärararvodena i seminariets högre kurs från år 1919 att höjas från 190 till 240 kronor för veckotimme — alltså med mer än 25 %. För den fjärde årskursen synas motsvarande arvoden (f. n. beräknade efter 10 kronor för föreläsning, 5 kronor för lektion) böra höjas med 30 %. Då under nyssnämnda treårsperiod kursens utgifter i genomsnitt belöpt sig till 3,600 kronor, synes anslaget till densamma alltså böra höjas till 4,800 kronor.

Läroverksöverstyrelsen har tillstyrkt framställningen.

Den ifrågasatte höjningen av detta anslag har närmast föranletts av den höjning av timlärararvodena vid seminariet, som beslutits av 1918 års riksdag. Av rektorns skrivelse framgår emellertid, att anslaget även under de senare åren visat sig vara otillräckligt och således under alla förhållanden behövt ökas. Enligt förslaget skulle höjningen av ifrågavarande anslag bli jämförelsevis något högre än den av riksdagen beslutade genomsnittliga höjningen av timlärararvodena i seminariet i övrigt. Härefter torde dock intet vara att invända med tanke på den höga nivå, varpå undervisningen i den valfria fjärde årskursen måste hållas och som givetvis ställer stora krav på de där undervisande lärarna. Jag tillstyrker alltså förslag till riksdagen i överensstämmelse med den gjorda framställningen.

Departement-
schefen.

För tillgodoseende av sådana utgifter, som pläga utgå ur s. k. expensanslag — vid högre lärarinneseminariet hava till dessa utgifter förts kostnader för uppvärmning, belysning, städning och renhållning, anskaffande av undervisningsmaterie, diverse förbrukningsartiklar m. m. — har nämnda seminarium att tillgå dels visst belopp av inskrivnings- och terminsavgifter vid den med seminariet förenade statens normalskola för flickor, dels ock ett av riksdagen beviljat extra anslag.

[161.]

Expenser.

Beträffande tillskottet från nyssnämnda avgifter, vilkas storlek bestämmes av Kungl. Maj:t, föreskrev 1909 års riksdag, att av desamma finge till expenser uttagas ett belopp av högst 14,000 kronor. Jämlikt beslut av 1914 års senare riksdag skulle från och med år 1915 få för ändamålet ur dessa avgifter uttagas högst 15,000 kronor, och 1918 års riksdag medgav, att av nämnda avgifter ett belopp av högst 17,000 kronor årligen finge under åren 1918—1920 användas till expenser. Det extra anslaget till expenser utgick från och med år 1913 med ett belopp av 1,000 kronor, men höjdes av 1918 års riksdag till 2,000 kronor.

De sålunda för expenser tillgängliga medlen utgöra följaktligen för år 1919 tillhoppa 19,000 kronor. Såsom jag nyss nämnt, utgår den ojämförligt största delen av dessa medel av de terminsavgifter, som inflyta från den med seminariet förenade normalskolan för flickor. I skrivelse den 13 juni 1918 hemställde rektor vid högre lärarinneseminariet om höjning av ifrågavarande terminsavgifter, närmast i syfte att senare kunna ernå medgivande till en förhöjning av de ur nämnda avgifter utgående expensmedlen. Rektor anförde i sagda skrivelse, bland annat, att seminariets expenser under år 1916 uppgått till 18,186 kronor 3 öre, år 1917 till 20,778 kronor 84 öre och under de fem första månaderna av år 1918 till 14,792 kronor 86 öre, vadan det vore att förmoda, att expenserna under år 1918 komme att uppgå till högre belopp än för år 1917. Enligt beslut den 26 juli 1918 fann Kungl. Maj:t, med hänsyn till 1918 års riksdags omförmälda beslut angående inskrivnings- och elevavgifterna, den då gjorda framställningen icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I sin förut omförmälda skrivelse den 16 juni 1918 har rektor vid högre lärarinneseminariet framhållit, att de för närvarande disponibla expensmedlen ej vore tillräckliga för sitt ändamål, och har med erinran om sin nyss anförda framställning härom yttrat följande:

Av vad förut anförts framgår, att inkomsterna för närvarande ej räcka till att täcka utgifterna. Dessa senare kunna ej heller nedpressas. Ökningen av expenserna har uteslutande berott på dyrtidens prisstegringar. Så hava utgifterna för vatten, lyse och bränsle stigit från 6,524 kronor 57 öre (1916) till 7,966 kronor 8 öre (1917), utgifterna för fastighetens underhåll från 518 kronor 95 öre (1916) till 1,306 kronor 8 öre (1917) och utgifterna för »övriga expenser» från 1,793 kronor 87 öre (1916) till 2,488 kronor 8 öre (1917). Vid sådant förhållande anser jag mig böra påyrka, att av terminsavgiftsmedlen ett större belopp än det av riksdagen år 1918 fastställda måtte få uttagas till expenser. Genom den höjning av terminsavgifterna, som jag i ovan nämnda skrivelse föreslagit, skulle möjlighet för ett dylikt uttagande givas. Med hänsyn till där anförda siffror och de alljämt fortgående prisstegringarna på alla områden torde ytterligare 3,000 kronor av terminsavgifterna böra för sagda ändamål få användas. Jag hemställer alltså, att av terminsavgiftsmedlen ett belopp av 20,000

kronor måtte från och med år 1919 få användas till bestridande av läroverkets [161.]
expenser.

Läroverksöverstyrelsen har i sin omförmälda skrivelse den 31 augusti 1918 tillstyrkt rektors framställning men ansett en annan utväg böra tillgripas än den rektorn föreslagit. Överstyrelsen erinrar om rektors förenämnda framställning den 16 juni 1918 samt Kungl. Maj:ts i anledning därav den 26 juli 1918 fattade beslut och yttrar därefter, att med hänsyn härtill ingen annan utväg att erhålla de erforderliga medlen återstode, än att hos riksdagen söka utverka en höjning av det extra anslaget till expenser. Överstyrelsen ville sålunda för sin del förorda, att nämnda anslag, som för år 1919 vore fastställt till 2,000 kronor, för samma år höjdes med 3,000 kronor samt att anslaget för år 1920 måtte utgå med 5,000 kronor.

Den senaste tidens starka prisstegringar hava, såsom rektors utredning visar, uppenbarligen kullkastat de tidigare gjorda beräkningarna i fråga om behovet av expensanslag för högre lärarinneseminariet, och en ökning av de härför tillgängliga medlen synes vara ofrånkomlig. I likhet med läroverksöverstyrelsen anser jag ökningen böra ske genom höjning av det på extra stat utgående anslaget till expenser. Emellertid har hemställts, att redan för år 1919 en förstärkning av motsvarande storlek av det för sistnämnda år beviljade anslaget till expenser måtte äga rum. Med hänsyn till vad i ärendet anförts, har jag ej ansett mig kunna underlåta att beakta detta äskande. Jag återkommer därtill i annat sammanhang. Här tillstyrker jag således endast framställning om höjning av det extra anslaget till expenser för år 1920 till 5,000 kronor.

Departementetschefen.

Till uppehållande av den med högre lärarinneseminariet förbundna hushållsskolan har sedan åtskilliga år å extra stat utgått anslag, vilket vid olika tillfällen höjts, senast av 1918 års riksdag, som för år 1919 för ändamålet beviljade 17,000 kronor.

Uppehållande
av hushålls-
skolans
verksamhet.

Av sistnämnda riksdag fattades därjämte ett par beslut, som nära berörde hushållsskolan, i det att riksdagen *dels* på tilläggsstat för år 1918 anvisade för upprätthållande under höstterminen 1918 av en vid sagda skola från och med nämnda termin anordnad kurs för utbildande av husmödrar 700 kronor, för inredning av lokal för nämnda kurs och inventarier för densamma 3,900 kronor samt för anordnande av elektrisk belysning m. m. för hushållsskolan 925 kronor, *dels* på extra stat för år

- [161.] 1919 anvisade för upprätthållande av nyssnämnda kurs för utbildande av husmödrar 1,600 kronor.

I detta sammanhang ber jag ock få erinra om att 1918 års riksdag ytterligare på tilläggsstat för år 1918 beviljade *dels* till täckande av den brist, som under åren 1916 och 1917 kunde hava uppkommit i de på extra stat för sistnämnda två år anvisade anslagen till uppehållande av verksamheten vid ifrågavarande hushållsskola, högst 3,468 kronor, *dels* till förstärkande av det på extra stat för år 1918 till enahanda ändamål anvisade anslaget högst 5,660 kronor. I den skrivelse, vari riksdagen för Kungl. Maj:t anmälde sistnämnda två beslut, anförde riksdagen bland annat, att riksdagen ville fästa uppmärksamheten på att av de över ifrågavarande skolas räkenskaper under åren 1917 och 1918 upprättade tablåer framginge, att skolans utgifter för mat väsentligen överstege inkomsterna på hushållet, varför det syntes riksdagen, som om de nuvarande avgifterna för måltider och beställningar, särskilt med hänsyn till rådande dyrtider, vore alltför låga och borde kunna höjas.

För hushållsskolan samt för ifrågavarande kurs utgår, såsom framgår av vad jag nu yttrat, för år 1919 tillhopa 18,600 kronor.

Genom nådigt brev den 22 juli 1918 ställdes de för nämnda kurs beviljade medlen till vederbörandes förfogande, varjämte fastställdes dels timplan för undervisningen vid kursen att i huvudsak tillämpas, dels bestämmelser angående kurser vid högre lärarinnese seminariets hushållsskola för utbildande av husmödrar (ekonomiföreståndarinnor) vid större anstalter, att lända till efterrättelse, så länge dylika medel vore att tillgå.

Timplanen omfattar följande läroämnen och timantal:

Närings- och födoämneslära.....	40 timmar
Varukunskap.....	10 »
Hygien.....	12 »
Räkning och bokföring.....	30 »
Samhällslära och socialetik.....	20 föredrag
Ekonomilära.....	10 »
Organisation av större utspisning.....	5 »
Praktisk undervisning i matlagning m. m. omkring (utom tjänstgöringen å anstalterna).....	500 timmar

De nyss omförmälda bestämmelserna hava följande lydelse:

1. Kurserna hava till ändamål att giva bildade kvinnor med god praktisk erfarenhet i hushållsarbete den ytterligare utbildning, som erfordras för att sätta dem i stånd att med insikt, ordning och sparsamhet sköta hushållningen å en större anstalt.

2. För tillträde till kursen fordras, att sökanden fyllt 23 år, är frisk och stark, äger god skolbildning och allmänbildning samt företer intyg om duglighet i och vana vid praktiskt hushållsarbete; ägande bland kompetenta sökande två medlemmar av svenska sjuksköterskeföreningen företräde till deltagande i varje kurs.

3. Kursen omfattar ett arbetsår delat i två terminer, den ena från slutet av september till mitten av december, den andra från mitten av januari till slutet av maj.

4. Skriftlig ansökning om deltagande i kurserna ingives till rektor vid högre lärarinneseminariet inom tid, som av honom i offentligt meddelande om kurserna angives.

5. För undervisningen erlägges en årsavgift av 100 kronor, varjämte elev betalar materialpriset för i skolan intagna måltider ävensom kosten under tjänstgöringstiden å anstalterna.

6. Undervisningen är såväl teoretisk som praktisk.

Den *teoretiska undervisningen* omfattar: närings- och födoämneslära; varukunskap; organisation av större utspisning (kosthållets beskaffenhet under olika förhållanden, dietisk matlagning, sparsamhetsåtgärder, anordningar vid köksarbetets utförande m. m.); hygien; räkning och bokföring med tillämpning på arbetet å större anstalter; ekonomilära; samhällslära och socialetik (en husmors plikter och ansvar, behandling av personal m. m.).

Den *praktiska utbildningen* omfattar: undervisning i matlagning, bakning, konservering, slaktgöromål och rengöringsarbeten samt 2 å 3 månaders tjänstgöring (med praktiskt deltagande i arbetet) å ekonomiavdelningen vid några större anstalter av olika slag.

Även för uppehållande av sagda skola föreligger nu behov av ökat anslag. Rektorn vid högre lärarinneseminariet har i detta hänseende framhållit, att hushållsskolan i hög grad måste känna trycket av dyrtiden, då just de varor, som denna skola behövde förbruka för sin verksamhet, mer än andra varor fördyrats. Rektor har vidare anfört, att sedan framställning om medel för nu förevarande ändamål gjordes till 1918 års riksdag, nya prisstegringar ägt rum och ytterligare vore att förvänta.

Skolans biträdande föreståndarinna hade uppgjort en tabellarisk beräkning av skolans inkomster och utgifter under år 1920, vilken jag här torde få återgiva. Under rubriken arvoden hade även inberäknats kostnaden för undervisningen inom förenämnda, från år 1919 statsunderstödda kurs för utbildande av husmödrar. Beräkningen lyder sålunda:

[161.]

*Inkomster:***Elevavgifter:**

31 terminsavgifter i den lägre kursen à 100 kronor	kronor 3.100:—	
8 årsavgifter i husmoderskursen à 100 kronor	» 800:—	
42 avgifter för elevernas måltider à 90 » »	3.780:—	kronor 7,680:—
Hyra	» 600:—	
Inkomst av försålda matvaror	» 8 000:—	
Erforderligt statsanslag	» 20 570:—	
		Summa kronor 36,850:—

*Utgifter:***Arvoden:**

Vid lärarinnekursen och den lägre kursen:

Föreståndarinnan	kronor 2,500:—	
1:a lärarinnan	» 1,800:—	
2:a »	» 1,500:—	
Timlärare	» 1,220:—	
Tjänare	» 330:—	kronor 7,350:—

Vid kursen för utbildande av husmödrar:

1 lärarinna med halv tjänstgöring (15 veckotimmar)	kronor 900:—	
Timlärare	» 400:—	» 1,300:—

Expenser:

Vatten, lyse, bränsle	kronor 5,000:—	
Tvätt och rengöring	» 800:—	
Annonser	» 200:—	
Inventarier	» 400:—	
Underhåll av lokal	» 300:—	
Ovriga expenser	» 2 000:—	» 8,700:—
Utgifter för matvaror	» 16 500:—	
Hyra	» 3 000:—	
		Summa kronor 36,850:—

Av tabellen framginge, fortsätter rektorn, att expenserna för år 1920 måste beräknas avsevärt högre än för år 1919. Då emellertid även termins- och årsavgifterna samt avgifterna för elevernas måltider höjts och inkomsten på försålda matvaror kunnat beräknas högre än förut, torde statsan-laget till skolan — kursen för husmödrar inberäknad — icke behöva höjas med mer än 2,000 kronor eller från 18,600 kronor till 20,600 kronor.

Läroverksöverstyrelsen har tillstyrkt framställningen.

Departement-
schefen

De svårigheter, som dyrtiden bereder hushållsskolan, torde böra genom statens hjälp underlättas. Den tablå över skolans inkomster och utgifter,

som uppgjorts och som jag nyss återgivit, visar, att behoven stegrats. För närmare belysning av detta förhållande anhåller jag få återgiva innehållet i en tablå, som i samband med anslagsäskande för detta ändamål till 1918 års riksdag uppgjorts av skolans biträdande föreståndarinna och som gällde år 1918. Tablåen upptager följande siffror:

[161.]

Inkomster.

Terminsavgifter (lägre kursen)	kronor	2,160:—
Avgifter för mat (högre kursen).....	»	3 150:—
Inkomst på försälda matvaror	»	5 000:—
Hyra.....	»	600:—
Erforderligt statsanslag.....	»	16 990:—
Summa kronor		27,900:—

Utgifter.

Löner	kronor	7.200:—
Hyra.....	»	3 000:—
Expenser	»	6.000:—
Matvaror.....	»	11,700:—
Summa kronor		27,900:—

De utgifter, som innefattades i posten »expenser», avsågo enligt uppgift:

Vatten, lyse och bränsle	kronor	3,500:—
Tvätt	»	250:—
Annonser och tryck	»	200:—
Inköp och underhåll av inventarier.....	»	200:—
Reparation och underhåll av lokal	»	350:—
Övriga expenser	»	1.500:—
Summa kronor		6,000:—

En jämförelse mellan de här anförda tablåerna visar i fråga om de beräknade inkomsterna för år 1920 högre belopp beträffande terminsavgifter, avgifter för elevernas måltider samt inkomst på försälda matvaror. De av 1918 års riksdag uttalade, av mig i det föregående omnämnda önskemålen hava således iakttagits vid beräkningens uppgörande. Jag torde i detta hänseende böra tillägga, att, såsom läroverksöverstyrelsen i sin skrivelse framhåller, hushållsskolan under alla förhållanden måste vidkännas betydande utgifter för hushållet, enär för många elever i hushållskurser, särskilt för deltagarna i folkskolekurser, avgifter för därvid förbrukade matvaror ej kunna ifrågasättas. Vad utgiftssidan för år 1920 beträffar, hava lönerna upptagits till helt obetydligt högre belopp än för

[161.] år 1918, medan posterna expenser och utgifter för matvaror avsevärt stigit. Var de ökade behoven äro att finna framgår således tydligt.

Såväl rektorn som läroverksöverstyrelsen hava sammanfört anslagen till uppehållande av hushållsskolans verksamhet och till kursen för utbildning av husmödrar. För en dylik sammanslagning tala också flera skäl, främst den omständigheten, att husmoderskursen är så intimt förbunden med hushållsskolan, att en skarp skillnad dem emellan ofta blott med svårighet låter sig upprätthålla. Jag har därför i anslutning till rektors och överstyrelsens förslag hopfört de båda anslagen till ett enda.

Beträffande beloppet av den ifrågasatta anslagshöjningen har jag, på grund av vad i ärendet anförts, ej tilltrött mig att föreslå någon minskning.

Tilläggs-
anslag för
inredning av
lokal för
kursen för
utbildande av
husmödrar.

Såsom jag i det föregående anför, beviljade 1918 års riksdag på tilläggsstat för år 1918 bland annat ett belopp av 3,900 kronor för inredning av lokal för nyssnämnda, då för första gången av riksdagen understödda kurs samt för inredning av sagda lokal, som förhyrts från och med den 1 oktober 1918. Angående nämnda belopp anför rektorn i sin förberörda skrivelse:

Beloppet har bestämts med hänsyn till de beräkningar och kostnadsförslag, som bifogats rektorsämbetets skrivelse den 12 mars 1917 angående anordnande av en kurs för utbildande av husmödrar vid offentliga anstalter. Sedan sagda skrivelse inlämnats, hava emellertid kostnaderna för den behövlige inredningen väsentligen stegrats. Enligt nyligen infordrade kostnadsförslag betingar inredningen numera följande kostnad:

Rörledningsarbeten	kronor	985:—
Målning	»	687:50
Övrig inredning	»	2,350:—
Inventarier (oförändrat belopp)	»	1,500:—

Summa kronor 5,522:50

Då riksdagen redan till nämnda inredning beviljat ett anslag av 3,900 kronor, erfordras såsom tilläggsanslag ett belopp av 1,622 kronor 50 öre eller i runt tal 1,620 kronor.

Vid rektors skrivelse äro fogade kostnadsförslag, avseende rörledningsarbeten samt uppsättande av två gasspisar (985 kronor), målningsarbeten (687 kronor 50 öre) samt övrig inredning (2,350 kronor).

Rektors framställning har tillstyrkts av läroverksöverstyrelsen.

I en senare till läroverksöverstyrelsen ingiven skrivelse, som av överstyrelsen med utlåtande av den 18 november 1918 överlämnats till Kungl. Maj:t, har rektor anhållit, att ifrågavarande belopp måtte på grund av ärendets brådskanie natur beviljas å tilläggsstat för år 1919.

Läroverksöverstyrelsen har tillstyrkt rektors ifrågavarande fram- [161.]
ställning.

Mot denna framställning om ökat anslag för ifrågavarande inrednings-
arbeten torde intet vara att erinra. De osäkra prisförhållandena hava
uppenbarligen förorsakat det ökade behovet. För jämförelse bör jag nämna,
att de ursprungligen beräknade kostnaderna för nyssnämnda tre ändamål
utgjorde respektive 700, 200 och 1,500 kronor. Såsom jag förut erinrat,
beviljades det av 1918 års riksdag anslagna beloppet för detta ändamål på
tilläggsstat för samma år, med hänsyn till att de ifrågasatta inrednings-
arbetena måtte kunna så snart som möjligt utföras. Av samma skäl torde,
såsom rektor föreslår i sin senare skrivelse, det nu erforderliga tilläggs-
anslaget böra göras tillgängligt redan under år 1919 och således begäras
å tilläggsstat för sistnämnda år.

Departement-
schefen.

Av de anslag, som jag i det föregående under denna punkt ansett
böra äskas hos riksdagen, böra, såsom jag redan angivit, två, avseende
dels höjning av anslaget till expenser, dels ock tilläggsanslag till inred-
ning av lokal för den vid seminariets hushållsskola anordnade kursen för
utbildande av husmödrar, begäras å tilläggsstat för år 1919. De anslag,
som torde böra begäras å extra stat för år 1920, utgöra tillhopa 39,950
kronor. Till frågan om äskande av anslag å tilläggsstat för år 1919 för
tillgodoseende under sistnämnda år av nyss angivna ändamål har jag för
avsikt att återkomma i annat sammanhang.

För närvarande tillstyrker jag alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte
föreslå riksdagen

att för högre lärarinneseminariet anvisa på *extra*
stat för år 1920:
till stipendier åt elever vid högre lärarinneseminariet
och åt lärarinneelever vid den därmed förbundna
hushållsskolan kronor 750: —
» förhyrande av lokaler för normal-
skolans lägsta klasser » 3,000: —
» uppehållande av en valfri fjärde
årskurs » 4,800: —
» förhyrande av lokaler för under-
visning i biologi och teckning » 3,000: —
» undervisning i träslöjd » 300: —

till expenser	kronor	5,000: —
» uppehållande av hushållsskolans verksamhet samt upprätthållande av den vid skolan anordnade kursen för utbildande av husmödrar	»	20,600: —
» förhyrande av nya lokaler för seminariet och normalskolan	»	2.500: —
tillhopa kronor		39,950: —

att utgå såsom ett gemensamt förslagsanslag å högst sistnämnda belopp.

[162.]
Arvoden åt
timlärare och
vikarier.

4. **Arvoden åt timlärare och vikarier.** Såsom jag under näst föregående punkt erinrat, hava medel för arvoden åt extra lärarinnor, timlärare och vikarier vid högre lärarinneseminariet sedan åtskilliga år av riksdagen beviljats å extra stat, och anslaget för detta ändamål har ingått såsom en post i ett för seminariets verksamhet uppfört gemensamt anslag. För år 1918 uppgick det för nu ifrågakvarande ändamål beviljade beloppet till 13,500 kronor. I samband med beslut om löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet m. fl. läroanstalter anvisade 1918 års riksdag på extra stat för år 1919 till arvoden åt timlärare och vikarier vid sagda seminarium ett förslagsanslag, högst 16,800 kronor; anslagets rubrik förändrades således i visst avseende, samtidigt som anslaget lösrycktes ur sitt dittillsvarande sammanhang och uppfördes såsom ett särskilt anslag.

Det sålunda beviljade anslaget är, enligt vad rektor vid högre lärarinneseminariet framhåller i skrivelse till läroverksöverstyrelsen den 16 juni 1918, otillräckligt för sitt ändamål. Rektor har till en början erinrat om de framställningar, som den 29 april 1918 av honom gjorts dels angående behovet av extra lärarkrafter vid högre lärarinneseminariet och normalskolan för flickor under läsåret 1918—1919, dels ock angående ändring i timplanerna vid nämnda läroanstalter. Den förra av dessa framställningar innebar bland annat en ökning av antalet timlärartimmar med fem veckotimmar, den senare bland annat en ökning av antalet gymnastiktimmar med två veckotimmar. Jag vill erinra, att båda dessa framställningar genom nådiga beslut den 30 augusti 1918 blivit bifallna.

Angående den behövliga höjningen av anslaget anför rektorn följande:

Med hänsyn till de i sammanhang med den av riksdagen år 1918 beslutade löne-regleringen höjda timlärararvodena vid seminariet är även detta anslagsbelopp för framtiden otillräckligt. Såsom av rektors nyss omförmälda skrivelse den 29 april 1918 angående behovet av extra lärarkrafter vid seminariet framgår, skulle ensamt för

timlärares avlönande, i överensstämmelse med de grunder, som omförmålas i det till Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående löne- och pensionsförhållanden vid bl. a. högre lärarinneseminariet den 22 mars 1918 fogade statsrådsprotokoll, för år 1919 krävas ett belopp av 16,098 kronor och detta ehuru endast 5 nya timläartimmar ifrågasatts vid läroanstalten under läsåret 1918—1919. Någon del av anslaget lär emellertid årligen böra reserveras för vikariers avlönande, vadan en höjning av anslaget med åtminstone 300 kronor synes från nu angivna synpunkt vara nödvändig. Men även med hänsyn till önskvärdheten av en ytterligare delning av normalskolans klasser i parallellavdelningar under vissa timmar, varigenom trycket av seminarieelevernas övningslektioner något lättas för sagda skola, kräves en ökning av anslaget, vartill kommer att enligt den nya plan för gymnastikundervisningen, som framlagts i förut omförmälda skrivelse den 29 april 1918 angående ändring i timplanerna vid seminariet, ytterligare två veckotimmar skulle anslås till denna undervisning. För de nya timläartimmarna i läroämnena inom normalskolan, som förslagsvis kunna beräknas till 6, skulle krävas 840 kronor och för de nya gymnastiktimmarna 258 kronor eller tillsammans i runt tal 1,100 kronor. Hela ökningen av anslaget till arvoden åt timlärare och vikarier skulle alltså belöpa sig till 1,400 kronor och anslaget alltså höjas till 18,200 kronor. Givetvis skulle rektor framdeles som hittills årligen hos läroverksöverstyrelsen göra framställning om tillgodoseendet av behovet för påföljande läsår av extra lärarkrafter och Kungl. Maj:ten för varje år pröva detta behov.

Rektorns framställning har tillstyrkts av läroverksöverstyrelsen.

Den av 1918 års riksdag beslutade förhöjningen av anslaget till arvoden till timlärare och vikarier har, såsom framgår av den nu lämnade redogörelsen, ej varit tillräcklig för att möta de kommande behoven i detta hänseende. En ökning av de för detta ändamål erforderliga medlen synes mig därför nödvändig, och jag tillstyrker förslag därom. Emellertid är det enligt min mening för närvarande ej oundgängligen behövt att vid beräkningen av anslagshöjningen överskrida det belopp, som erfordras för att täcka kostnaderna för den så att säga ordinarie ökningen av timlärarbehovet. Följaktligen synes ökningen, i vad den avser att bestrida kostnaderna för ytterligare delning av normalskolans klasser i parallellavdelningar under vissa timmar, för närvarande ej böra vidtagas. Jag anser höjningen alltså kunna inskränka sig till de belopp, som äro behöfliga i anledning av ökning i antalet timlärare- och gymnastiktimmar, eller enligt rektorns nyss återgivna beräkning respektive 300 kronor och 258 kronor, tillhoppa 558 kronor.

Departementschefen.

Med återopande av det nu anförda hemställer jag om förslag till riksdagen

att anvisa på *extra stat* för år 1920 till arvoden åt timlärare och vikarier vid högre lärarinneseminariet ett förslagsanslag, högst 17,358 kronor. Ökat anslag.

[163.]

Tillfällig
löneförbättring för vaktmästaren och för eldaren.5. **Tillfällig löneförbättring för vaktmästaren och för eldaren.**

Å högre lärarinneseminariets ordinarie stat finnas uppförda, bland andra befattningshavare, en vaktmästare, tillika portvakt, samt en eldare. Vaktmästarens löneförmåner äro bestämda till, förutom fri bostad, 800 kronor, därav 600 kronor lön och 200 kronor arvode. För eldaren är bestämt ett arvode å 750 kronor.

Framställning om tillfällig löneförbättring åt nämnda befattningshavare har nu gjorts i en av rektor vid nämnda seminarium till läroverksöverstyrelsen ställd skrivelse den 16 juni 1918.

Innan jag närmare redogör för innehållet i rektors sagda skrivelse, ber jag få framhålla, att ifrågavarande befattningshavare vid seminariet i det hela hava samma åligganden som vaktmästare och eldare (respektive maskinister) vid de allmänna läroverken. Vad sistnämnda befattningshavare beträffar, vill jag erinra om att styrelsen för Sveriges allmänna läroverks vaktmästarförening till Kungl. Maj:t ingivit en underdånig skrift av den 12 februari 1918 med anhållan om utredning beträffande skolvaktmästares tjänstgörings- och löneförhållanden samt att denna framställning remitterats till läroverksöverstyrelsen för avgivande av utlåtande, vilket emellertid ännu icke inkommit.

Rektor vid högre lärarinneseminariet har i sin nyss omförmälda skrivelse erinrat om sagda framställning från läroverksvaktmästarnas sammanlutning samt i den nu föreliggande frågan ytterligare anfört följande:

Det synes önskvärt, att seminariets vaktmästare, som tillika är portvakt, och dess eldare, vilka befattningshavare, efter vad jag inhämtat, äro svagare avlönade än med dem jämnställda vaktmästare vid de allmänna läroverken i Stockholm, intill dess deras avlöningsfråga blir definitivt löst, å extra stat erhöles någon löneförbättring. Löneförhöjningen för vaktmästaren, som nu, utom vederbörligt krigstidstillägg, uppbär avlöning av statsmedel med 800 kronor, borde fastställas till 400 kronor, så att den sammanlagda avlöningen, krigstidstillägget oberäknat, uppginge till 1,200 kronor eller det belopp, som övriga skolvaktmästare i Stockholm i regeln uppbära; eldarens avlöning, nu 750 kronor, borde höjas med 250 kronor eller till 1,000 kronor. Sistnämnda avlöning skulle visserligen något understiga maskinisternas avlöning vid de allmänna läroverken i Stockholm, men skillnaden torde motiveras därav, att seminariets eldare synes vara mindre upptagen av sitt arbete vid läroverket än de senare.

Läroverksöverstyrelsen, som med underdånigt utlåtande av den 31 augusti 1918 överlämnat rektorns framställning, har tillstyrkt densamma.

Departementschefen.

Frågan om ordnandet av läroverksvaktmästarnas avlöningsförhållanden är, på sätt jag nyss omnämnt, för närvarande föremål för utredning och kan därför ännu ej företagas till slutlig prövning. Det synes mig sannolikt, att en möjligen skeende lönereglering för nämnda befattningshavare

kommer att gälla även nu ifrågavarande vaktmästare och eldare. Intill [163.] dess sådan reglering vidtagits, synes det billigt, att sistnämnda personer komma i åtnjutande av löneförmåner, som i möjligaste mån motsvara dem, som för närvarande tillkomma med dem likställda befattningshavare vid de allmänna läroverken. För bedömande av denna fråga har jag inhämtat upplysningar om de löneförmåner, som åtnjutas av vaktmästarna vid de allmänna läroverken i Stockholm, och jag ber här få anföra följande uppgifter i detta hänseende:

Högre latinläroverket å Norrmalm:

Grundlön: 1,000 kronor; löneförbättring 240 kronor; krigstidstillägg enligt samma principer, som gälla för statens befattningshavare; extra arvode för städning. Bostadsförmån.

Högre allmänna läroverket å Södermalm:

Lön: 1,740 kronor, därav 1,200 kronor beräknas såsom egentlig lön, 540 såsom arvode för städning. Krigstidstillägg och bostadsförmån såsom ovan.

Högre realläroverket å Norrmalm:

Grundlön: 1,200 kronor. Krigstidstillägg, bostadsförmån och extra arvode för städning såsom vid Norra latinläroverket.

Högre realläroverket å Östermalm:

Grundlön: 1,400 kronor. Krigstidstillägg, bostadsförmån och extra arvode för städning såsom ovan.

Nya elementarskolan:

Lön: 1,800 kronor, i vilken summa även ingår arvode för viss städning. Krigstidstillägg och bostadsförmån såsom ovan.

Jakobs realskola:

Grundlön: 1,200 kronor. Krigstidstillägg och bostadsförmån såsom ovan. Extra arvode för städning.

Katarina realskola:

Lön: 1,950 kronor, i vilken summa även ingår arvode för städning. Krigstidstillägg och bostadsförmån såsom ovan.

Kungsholms realskola:

Grundlön: 1,200 kronor. Extra arvode för städning. Krigstidstillägg och bostadsförmån såsom ovan.

Vad maskinisterna (eldarna) beträffar, uppbära dessa, enligt för mig tillgängliga uppgifter, löneförmåner, som ungefärligen motsvara vaktmästarnas. En exakt jämförelse i detta avseende försvåras emellertid därav, att vaktmästarna i regeln erhålla särskild ersättning för vissa i deras tjänstgöring ingående åligganden.

Den kontanta lön, som rektor vid högre lärarinneseminariet föreslagit för vaktmästaren därstädes, är, såsom av nyssberörda uppgifter framgår, lika med den för läroverksvaktmästare i Stockholm vanliga grundlönen. Jag anser därför detta förslag böra tillstyrkas. I detta sammanhang ber jag få omnämna, att, enligt vad jag inhämtat, högre lärarinneseminariets vaktmästare åtnjuter särskild ersättning för städning.

Det arvode, som eldaren vid högre lärarinneseminariet skulle erhålla enligt rektors nu avgivna förslag, skulle tydligen komma att något understiga, vad motsvarande befattningshavare vid de allmänna läroverken i Stockholm uppbära. Det kunde därför ifrågasättas, huruvida icke någon ökning av sagda arvode utöver det av rektor föreslagna bort ifrågakomma. Med hänsyn till vad rektor i ärendet anfört har jag emellertid stannat vid att även i denna del understödja rektors hemställan.

De nu föreslagna tilläggsbeloppen till vaktmästaren och till eldaren böra, med hänsyn till vad jag förut anfört angående läroverksvaktmästar-
nas lönefråga, utgå på extra stat.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels medgiva, att vaktmästaren samt eldaren vid högre lärarinneseminariet må för år 1920 komma i åtnjutande av tillfällig löneförbättring med följande belopp:

vaktmästaren med 400 kronor samt

eldaren med 250 kronor;

dels ock till bestridande av berörda avlöningsförbättringar anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 650 kronor.

Statens läroverk.

[164.] 6. **De allmänna läroverken.** Vid bifall till vad jag under punkterna 165, 168 och 172 i det följande föreslår, kommer det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken, nu 7,670,250 kronor, att ökas med 38,400 kronor. På sätt framgår av vad jag under punkten 160 i det föregående anfört, skulle emellertid, därest min tilltänkta framställning angående en gemensam skolöverstyrelse vinner riksdagens bifall, samma reservationsanslag komme att minskas med ett belopp av 78,950 kronor, motsvarande summan av den nuvarande läroverksöverstyrelsens stat.

Skillnaden mellan berörda 78,950 kronor och ovan angivna 38,400 kronor utgör 40,550 kronor.

Jag hemställer alltså, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen ått, i avbidan på proposition angående en gemensam skolöverstyrelse, beräkna det *ordinarie reservationsanslaget* till de allmänna läroverken till ett med 40,550 kronor nedsatt belopp.

Minskat
anslag.

7. **Nya lärartjänster.** Sedan de allmänna läroverkens nuvarande organisation genom beslut av 1904 års riksdag blivit genomförd, har antalet ordinarie ämneslärartjänster vid dessa läroverk i samband med och efter nämnda reform efter hand ökats från 829 till 1,075. Till grund för denna tillökning har legat dels en för nämnda riksdag framlagd, av riksdagen med vissa modifikationerna gillad normalstat, dels särskilda av läroverksöverstyrelsen verkställda utredningar rörande behovet av lärarkrafter vid de allmänna läroverken, vilka utredningar framlagts i underdåniga skrivelser den 28 februari 1907, den 30 september 1911 och den 30 september 1913. Härför är närmare redogjort i de framställningar till riksdagen, som av Kungl. Maj:t under de senare åren gjorts om inrättande av nya lärartjänster. Behovet av de nya tjänsterna har i det hela för-
anletts av en betydande stegring av lärjungantalet samt strävandet att minska eller åtminstone icke öka extra lärarnas antal.

[165.]
Nya lärar-
tjänster.

Av den i september 1913 gjorda utredningen framgick, att det dåvarande behovet av nya ordinarie lärartjänster uppgick till 31 tjänster, varav 12 lektors- och 19 adjunktstjänster.

Vid framläggandet av förslag till 1914 års riksdag i anledning av överstyrelsens nyssnämnda utredning utgick Kungl. Maj:t från den beräkningen, att inrättandet av ifrågavarande tjänster skulle ske under fyra år, och hemställde alltså om anslag för upprättande med ingången av år 1915 av 5 lektorat och 3 adjunkturer. Framställningen bifölls av 1914 års senare riksdag, som emellertid förklarade sig ej vilja uttala sig om de beräkningsgrunder, på vilka Kungl. Maj:ts framställning vore byggd. Av dessa 8 tjänster tillsattes sedermera 7. Den åttonde, ett lektorat, som var avsett för högre allmänna läroverket i Lund, blev ej tillsatt, enär staden endast under vissa villkor förklarat sig vilja ingå på det för tjänstens upprättande föreskrivna villkoret, nämligen åtagande av byggnadsskyldighet för läroverket. Hur ifrågavarande lektorsbefattning sedermera disponerats, får jag tillfälle att i det följande omnämna.

Hos 1915 års riksdag begärde Kungl. Maj:t anslag till 8 nya lärarbefattningar, därav 4 lektorat och 4 adjunktstjänster. Samtidigt föreslog Kungl. Maj:t riksdagen dels att för fullföljande av den plan för utvidgning av högre allmänna läroverket i Sundsvall med fullständigt latinygym-

[165.] nasium, som av 1913 års riksdag blivit godkänd, bevilja erforderliga medel för upprättande vid nämnda läroverk av en lektorstjänst från och med den 1 januari 1916 samt en adjunktstjänst från och med den 1 juli 1916, dels ock att, för fortsatt ombildning av statens samskola i Södertälje till realskola för gossar, från och med den 1 januari 1916, med avförande ur stat av en ämneslärarinnetjänst vid nämnda läroverk, därstädes upprätta en adjunktsbefattning från och med den 1 juli 1916.

Riksdagen beslöt inrättandet av de nya tjänsterna i Sundsvall och Södertälje i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. Beträffande åter de förutnämnda 8 nya lärartjänsterna ansåg riksdagen, att, med hänsyn till den varsamhet med statsutgifterna, som då rådande ekonomiska förhållanden påkallade, en minskning av det föreslagna antalet nya lärartjänster borde vidtagas, och höll riksdagen före, att med inrättande av 1 ny lektorsbefattning inom den humanistiska ämnesgruppen och de av Kungl. Maj:t föreslagna 4 nya adjunktsbefattningarna det dåvarande behovet torde kunna tillgodoses. Riksdagen erinrade därvid, hurusom Kungl. Maj:ts framställningar rörande inrättande vid högre allmänna läroverket i Sundsvall av 1 lektors- och 1 adjunktsbefattning samt vid realskolan i Södertälje av 1 adjunktsbefattning bifallits av riksdagen. Härigenom komme sammanlagt 8 nya lärartjänster att inrättas under år 1916.

Sedan nyssnämnda 5 tjänster blivit uppförda på 1916 års stat, återstodo alltså av de 31 tjänster, som enligt 1913 års utredning befunnos erforderliga, 18 tjänster, varav 6 lektorat och 12 adjunkturer. Enligt den plan för ifrågavarande tjänsters upprättande, som i statsverkspropositionen till 1914 års riksdag angivits, skulle inrättandet av dessa fördelas på de två åren 1917 och 1918. Då överstyrelsen ansåg lämpligt, att de fördelades med lika stort antal på vart och ett av dessa år och att sålunda under år 1917 9 nya tjänster upprättades, hemställde överstyrelsen i skrivelse den 30 september 1915, att 4 lektors- och 5 adjunktstjänster måtte upprättas från och med den 1 januari 1917.

I enlighet med detta förslag avlät också Kungl. Maj:t framställning till 1916 års riksdag.

Denna framställning blev av riksdagen bifallen endast så till vida, att riksdagen beviljade erforderliga medel för upprättande från och med den 1 januari 1917 vid de allmänna läroverken av 2 lektors- och 4 adjunktsbefattningar, fördelade på de särskilda läroverken såsom Kungl. Maj:t funne gott bestämma.

I den skrivelse, vari riksdagen anmälde sitt beslut i ärendet (nr 65, punkt 6), anförde riksdagen:

Riksdagen ville bringa i erinran, hurusom vid behandling av förslag om nya lärartjänster år 1914 riksdagen uttalade en viss tvekan rörande godtagande av de beräkningsgrunder, varpå Kungl. Maj:ts förslag vore byggt, men att riksdagen, i betraktande av att frågan om en lönereglering för läroverkslärarkåren då vore under utredning av den utav Kungl. Maj:t tillsatta lärarlönenämnden, ej velat närmare ingå på dessa frågor. I anslutning till dessa uttalanden funne sig riksdagen böra framhålla, att riksdagen icke kunde godtaga de beräkningsgrunder angående behovet av ordinarie ämneslärare, vilka vunnit tillämpning i läroverksöverstyrelsens år 1913 verkställda utredning, och att förty en ökning av antalet lärare enligt där fastställd norm ej kunde av riksdagen biträdas. Då emellertid, med hänsyn till lärjungeantalets tillväxt, behovet av ett antal nya tjänster torde få anses obestridligt och det ville synas, som om den behöfliga ökningen lämpligen kunde vinnas genom att under vart och ett av de närmaste tre åren inrättades sex nya tjänster, hade riksdagen funnit sig böra besluta uppförande på stat från och med år 1917 av detta antal nya tjänster, därav 2 lektors- och 4 adjunksbefattningar.

Den anvisning i fråga om upprättandet av nya tjänstar vid de allmänna läroverken, som riksdagen sålunda lämnade, har sedermera blivit följd. Så begärde Kungl. Maj:t av 1917 års riksdag medel till inrättande från och med den 1 januari 1918 av 2 lektors- och 4 adjunksbefattningar, och denna framställning bifölls av riksdagen.

Vad slutligen beträffar det hos 1918 års riksdag anmälda behovet av nya lärartjänster, framlades detta i samband med den till samma riksdag avlåtna propositionen angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalerna vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. Förslaget grundade sig på en av läroverksöverstyrelsen gjord framställning om beredande av medel till upprättande från och med den 1 januari 1919 av ytterligare 6 lärartjänster, därav 2 lektors- och 4 adjunktstjänster.

På mitt tillstyrkande avlät Kungl. Maj:t framställning till riksdagen i enlighet med överstyrelsens förslag. Framställningen bifölls av riksdagen.

Beträffande fördelningen av sist omförmälda 6 lärartjänster ber jag få erinra, att läroverksöverstyrelsen den 30 augusti 1918 avgivit förslag i sådant hänseende. I samband därmed erinrade överstyrelsen om det av mig i det föregående omnämnda förhållandet, att staden Lund endast under vissa villkor åtagit sig att fullgöra de av Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 17 september 1914 i fråga om upprättandet av en ny lektorstjänst vid högre allmänna läroverket därstädes uppställda villkor rörande skyldighet för staden att tillhandahålla läroverkshus m. m., samt att nämnda åtagande icke ännu blivit av Kungl. Maj:t godkänt, och hemställde därför, att sagda lektorstjänst måtte överlämnas till annat läroverk. Genom beslut den 18 september 1918 föreskrevs, med ändring av beslutet den 17 september 1914 i vad detsamma avsåge inrättande av en ny lektorstjänst vid högre allmänna läroverket i Lund, dels att en lektorstjänst i humanistiska

- [165.] ämnen skulle upprättas vid vart och ett av högre realläroverket å Östermalm i Stockholm och högre allmänna läroverket i Falun, dels att en lektorstjänst i matematisk-naturvetenskapliga ämnen skulle upprättas vid högre allmänna läroverket i Växjö, dels att en adjunktstjänst i humanistiska ämnen skulle upprättas vid vart och ett av högre latinläroverket i Göteborg, realskolan i Eskilstuna och Kungsholms realskola i Stockholm, dels ock att en adjunktstjänst i matematisk-naturvetenskapliga ämnen skulle upprättas vid högre allmänna läroverket i Östersund, samtliga tjänster från och med den 1 januari 1919. Därjämte föreskrevs, att såsom villkor för upprättandet av omförmälda tjänster skulle gälla, att vederbörande kommuner uttryckligen åtagit sig att tillhandahålla läroverkshus samt bostad eller i vederbörlig ordning bestämd hyresersättning åt rektor.

Sedermera har läroverksöverstyrelsen i skrivelse den 4 november 1918 anført, att beträffande lektorstjänsten vid högre allmänna läroverket i Växjö det, med hänsyn till att endast en extra lärare för närvarande vore anställd vid nämnda läroverk samt att lärjungantalet vid läroverket under höstterminen 1918 något minskats, icke syntes överstyrelsen tillrådligt, att den extra ordinarie tjänsten för närvarande utbyttes mot en ordinarie, utan att det syntes riktigast, att den disponibla lektorstjänsten tilldelades annat allmänt läroverk, varest behovet av nya ordinarie lärarkrafter vore större och oomtvistligare än vid läroverket i Växjö, samt att i fråga om adjunktstjänsten i Östersund stadsfullmäktige därstädes genom ett överstyrelsens skrivelse bilagt beslut den 15 oktober 1918 förklarar sig ej vara villiga att utöver de bidrag, staden redan lämnat till läroverkshuset därstädes, ikläda sig skyldighet att tillhandahålla läroverkshus, i följd varav jämväl denna tjänst borde överflyttas till annat läroverk. I anledning härav förordnade Kungl. Maj:t genom beslut den 15 november 1918, med ändring av beslutet den 18 september 1918, i vad detsamma avsåge inrättande av en lektorstjänst vid högre allmänna läroverket i Växjö och en adjunktstjänst vid högre allmänna läroverket i Östersund, dels att en lektorstjänst i humanistiska ämnen skulle upprättas vid högre allmänna läroverket i Malmö, dels ock att en adjunktstjänst likaledes i humanistiska ämnen skulle upprättas vid östra realskolan i Göteborg, båda tjänsterna från och med den 1 januari 1919 och i båda fallen under samma villkor, som föreskrivits genom nyssnämnda beslut den 18 september 1918.

I skrivelse den 31 augusti 1918 angående anslagsbehov för år 1920 rörande de allmänna läroverken har nu läroverksöverstyrelsen upptagit frågan om behovet av nya ordinarie lärartjänster vid de allmänna läroverken. I syfte att undersöka detta behov har överstyrelsen, enligt vad

i sagda skrivelse yttras, företagit en ny utredning och anför i fråga härom [165.] bland annat följande:

Anledningen till det stegrade behovet av lärarkrafter är såsom ovan berörts i främsta rummet den ständiga tillväxten av lärjungantalet vid de allmänna läroverken. Höstterminen 1913 var detta antal 24,135 och uppgår höstterminen 1918 till 26,326. För att stora skaror av lärjungar ej skola behöva avvisas hava därför nya parallellavdelningar vid vissa läroverk måst upprättas och för undervisningens bestridande i dessa extra ordinarie lärare anställas. Överstyrelsen har ständigt sökt hålla denna läroverkens utvidgning inom lämpliga gränser, men har därvid icke sällan måst avvisa framställningar om nya avdelningar även i sådana fall, då goda skäl kunnat anföras för den begärda utvidgningen. Anledningen till sistnämnda förhållande har varit den, att de av riksdagen anvisade medlen till extra lärares avlöning, vilken måst beräknas en avsevärd tid före deras användning, endast medgivit en viss begränsad ökning av dessa lärares antal, i allmänhet väsentligen understigande det verkliga behovet. Oaktat denna begränsning vid beviljande av nya extra lärare till läroverken och oaktat en del nya ordinarie lärartjänster upprättats, har under senaste femårsperiod extra lärarnas antal icke obetydligt ökats, nämligen bortsett från timlärare från 146 höstterminen 1913 till 175 höstterminen 1918. Det årliga behovet av nya lärarkrafter vid läroverken, uppgående till ett tiotal eller något därutöver, har nämligen icke kunnat fyllas genom de under nämnda tid inrättade ordinarie lärartjänsterna, vilka i medeltal uppgått till ungefär 6 om året.

Vid nu företagen utredning, som omfattar femårsperioden höstterminerna 1913—1917, har överstyrelsen i huvudsak följt samma plan, som framlagts i överstyrelsens utredning angående behovet av nya lärartjänster den 28 februari 1907, vilken plan även tillämpats vid de av överstyrelsen höstterminerna 1911 och 1913 verkställda utredningar. Beträffande anordningen i övrigt av den verkställda utredningen får överstyrelsen hänvisa till överstyrelsens skrivelse bifogade tabellbilagor I—IV, av vilka även resultatet av densamma framgår. Undersökningen har även denna gång begränsats till sådana läroverk, som för närvarande hava mera än en extra lärare. Vid föregående utredningar voro samskolorna uteslagna av den anledning, att man ansåg tiden ännu icke vara inne att avgöra, huruvida parallellavdelningar vid samskolorna borde genom upprättande av nya ordinarie tjänster fastslås såsom ett konstant behov. Då emellertid vissa samskolor under flera år haft klasser utvidgade med parallellavdelningar och av denna anledning extra lärare anställda, så synes anledning icke föreligga att icke nu medtaga även dessa läroverk. Såsom av tabell III framgår, är det endast tre samskolor, där ett så konstant behov av ökning av de ordinarie lärarna förefinnes, att de nu kunna ifrågakomma till nya ordinarie tjänster. En av dessa skolor är samskolan i Södertälje, som dock numera är i det närmaste ombildad till realskola för gossar. Undersökningen har i det hela omfattat 26 högre allmänna läroverk, 8 realskolor och 6 samskolor.

Till grund för beräkningarna har lagts det genomsnittliga behovet för höstterminerna 1913—1917. I fråga om tabell III må beträffande uträkningen av medeltalet undervisningstimmar (kolumnerna 3 och 4) anmärkas, dels att det för läroverket i Hudiksvall beräknats med frånseende från den kommunala reallinjen, dels att i timtalet välskrivningstimmarna ej inräknats, ehuru de vid ett flertal läroverk bestridas av ämneslärare — detta på den grund, att det torde få anses vara en tidsfråga, när större delen av välskrivningsundervisningen anförtros åt särskilt utbildade lärare.

[165.]

I fråga om beräkningen av antalet nya lärartjänster anför överstyrelsen därefter, att överstyrelsen i 1913 års utredning ansett sig böra i någon mån modifiera de beräkningsgrunder, som tillämpats i den föregående utredningen, samt erinrar därpå om 1916 års riksdags av mig förut återgivna uttalande i avseende härå. Därefter fortsätter överstyrelsen:

På grund av detta riksdagens uttalande har överstyrelsen vid nu förevarande utredning återgått till de i 1907 års utredning följda normer. Till grund för beräkningen av erforderliga lärartjänster har sålunda lagts en tjänstgöringstid för lärare å gymnasiet av 20 veckotimmar och för lärare vid realskolan av 26 veckotimmar vid samtliga läroverk. Det är emellertid tydligt, att särskilt vid provårsläroverken, där enligt gällande läroverksstadga lärare, vilkens tid i större utsträckning tages i anspråk för lärarkandidaters handledning, bör erhålla nedsättning i sin undervisningsskyldighet, dessa timantal skola leda till resultat, som avvika från de verkliga.

Beträffande resultatet av den sålunda verkställda utredningen anför överstyrelsen därefter, att det av densamma framgått, att det nuvarande behovet av nya ordinarie lärartjänster uppginge till 56 tjänster, varav 13 lektors- och 43 adjunktstjänster.

Överstyrelsen övergår därefter till att angiva vilka normer, som av överstyrelsen följts vid bestämmandet av antalet nya lektorat å ena sidan och antalet nya adjunksbefattningar å den andra. I det senare hänseendet hade överstyrelsen utgått från det beräknade genomsnittsbehovet under sagda femårsperiod, varjämte hänsyn tagits även till antalet för närvarande tjänstgörande extra lärare vid vederbörande läroverk. Härvid hade iakttagits, att de nya tjänsternas antal så avpassats, att efter deras frånräknande minst en, i de flesta fall två eller flera extra lärare fortfarande funnes vid läroverket. Att det beräknade behovet av nya lärare — 56 nya lärartjänster — icke vore högt tilltaget framginge bland annat därav, att det för närvarande tjänstgörande antalet extra lärare vid de allmänna läroverken uppginge till 175.

Beträffande frågan om vid vilka läroverk de nya tjänsterna borde upprättas, har överstyrelsen anført:

Av den verkställda utredningen framgår, att av de nya lektorstjänsterna för närvarande erfordras en vid vardera av följande högre allmänna läroverk: Borås, Gävle, högre latinläroverket i Göteborg, högre realläroverket i Göteborg, Hudiksvall, Jönköping, Kristianstad, Luleå, Lund, högre realläroverket å Östermalm i Stockholm, statens provskola Nya elementarskolan i Stockholm samt 2 vid högre allmänna läroverket i Malmö och av adjunktstjänsterna en vid vardera av följande högre allmänna läroverk: Borås, Falun, Halmstad, Kristianstad, Luleå, Lund, Sundsvall och Östersund, vid realskolorna i Eskilstuna och Uddevalla och vid samskolorna i Trälleborg och Örnköldsvik samt 2 vid vardera av följande högre allmänna läroverk: Gävle, högre latinläroverket i Göteborg, högre realläroverket i Göteborg, Härnösand, Jönköping, Karlstad, Linköping, Malmö, högre realläroverket å Östermalm i Stockholm, statens provskola Nya elementar-

skolan i Stockholm och Umeå, östra realskolan i Göteborg, Kungsholms realskola i Stockholm och samskolan i Södertälje samt 3 vid realskolan i Malmö. [165.]

Beträffande läroverken i Kristianstad, Lund och Östersund anser sig överstyrelsen emellertid böra framhålla, att stadsfullmäktige i nämnda städer icke ännu befunnits villiga att åtaga sig de förbindelser i fråga om skyldighet att bygga och underhålla läroverkshus, som Kungl. Maj:t under de senare åren föreskrivit såsom villkor för upprättande av nya lärartjänster.

Efter inhämtade upplysningar skulle av ovan angivna 13 nya lektorstjänster 9 förenas med humanistiska och 4 med matematisk-naturvetenskapliga ämnen samt av de 43 nya adjunktstjänsterna 25 förenas med humanistiska och 18 med matematisk-naturvetenskapliga ämnen.

Överstyrelsen har vidare verkställt en undersökning beträffande det antal kompetenta sökande, som under år 1920 kan beräknas för eventuellt nyupprättade lärartjänster, och hänvisar därvid till den överstyrelsens skrivelse bifogade tabellbilagan IV.

Av den verkställda undersökningen framgår, yttrar överstyrelsen, att tillgången på kompetenta sökande undergått betydliga förändringar, sedan 1913 års utredning verkställdes. Under det i den sistnämnda beräknades, att antalet kompetenta sökande den 1 januari 1915 skulle utgöra för humanistiska lektorstjänster 61, för matematisk-naturvetenskapliga lektorstjänster 11, för humanistiska adjunktstjänster 47 och för matematisk-naturvetenskapliga adjunktstjänster 16, utgöra nu motsvarande antal, beräknade före 1 januari 1920, respektive 48, 12, 132 och 103, utvisande någon nedgång i fråga om lektorstjänsterna men en högst betydande stegring beträffande adjunktstjänsterna. I det hela har sålunda tillgången på kompetenta sökande till lärartjänster väsentligen ökats. Att fullt tillräcklig tillgång på sökande till lärartjänster av olika kategorier kan påräknas framgår även av den undersökning, överstyrelsen verkställt angående sökande till ledigförklarade tjänster under tiden den 1 september 1910 till och med den 31 augusti 1918. Resultaten av denna undersökning finnas sammanfattade i bifogade tabellbilaga II. Med hänsyn till tillgången på kompetenta ofebodrade lärare skulle därför icke möta något hinder, att samtliga ovan nämnda 56 lärartjänster inrättades under år 1920. Emellertid torde det vara lämpligt, att icke under ett och samma år ett alltför stort antal tjänster ledigförklaras, varigenom urvalet av sökande till de särskilda tjänsterna lätt skulle bliva mindre tillfredsställande. Vidare torde billig hänsyn till de läraraspiranter, som ännu icke uppnått föreskriven kompetens, mana till att tillsättningen av de nya tjänsterna utbredas över en längre tid än ett enda år.

Överstyrelsen anför till sist, att det torde vara riktigt, att de behöfliga tjänsterna fördelades förslagsvis på de tre åren 1920, 1921 och 1922. Det syntes då vara lämpligt, säger överstyrelsen, att denna fördelning av ifrågavarande tjänster, 13 lektorat och 43 adjunkturer, skedde någorlunda likformigt på de tre åren och att alltså under år 1920 inrättades 5 lektorat och 15 adjunkturer samt under vartdera av åren 1921 och 1922 4 lektorat och 14 adjunkturer. De lärartjänster, som skulle komma på år 1920, borde fördelas på humanistiska och matematisk-naturvetenskapliga ämnesgrupper med någon övervikt för de förstnämnda.

[165.] I anslutning till det anförda har överstyrelsen hemställt om förslag till riksdagen om anvisande av nödiga medel för inrättande under år 1920 av 5 lektors- och 15 adjunktstjänster att fördelas på de olika läroverken på sätt Kungl. Maj:t bestämde.

Vid överstyrelsens behandling av detta ärende anförde en av överstyrelsens ledamöter, läroverksrådet A. A. E. Johansson till protokollet särskild mening.

Johansson ansåge, att man vid fördelningen av de nya ordinarie lärartjänster, som befunnits behövliga, borde först undersöka antalet behövliga lektorstjänster vid varje läroverk och sedan göra övriga tjänster till adjunktstjänster. Vid undersökningen av varje särskilt läroverks behov av lektorstjänster åter borde huvudsympunkten icke vara antalet lärartimmar på gymnasiet utan läroverkets behov av fullt kompetent huvudlärare i varje ämne. Med denna utgångspunkt för beräkningen av det erforderliga antalet nya lektorat och adjunkturer hade Johansson kommit till det resultatet, att för närvarande behövdes vid de högre allmänna läroverken 137 nya lektorstjänster, därav 36 borde helt nyupprättas och 101 upprättas genom successiv ombildning av adjunktstjänster. Dessutom behövdes vid sagda läroverk 7 nya adjunktstjänster. En så omfattande förändring av lärartjänsternas fördelning kunde eller borde emellertid ej ske i ett slag och vore givetvis i stor utsträckning beroende av tillgången på kompetenta sökande till lektorstjänster.

Departementschefen.

Av den redogörelse för riksdagens under de senare åren fattade beslut om inrättande av nya ordinarie ämneslärartjänster vid de allmänna läroverken, som jag i det föregående lämnat, framgår, att antalet sådana tjänster ökats i betydande mån. Detta är ju också helt naturligt, då lärjungantalet för varje år väsentligt stigit och antalet lärare bör stå i rimlig proportion till lärjungantalet. I förhållande till lärjungantalet står tydligen vidare antalet undervisningstimmar vid läroverken, och det är också, såsom av det förut anförda framgår, från undervisningstimmarnas antal eller med andra ord från lärarnas genomsnittliga undervisningsskyldighet, som överstyrelsen utgått vid beräkningen av det behövliga antalet lärare, varvid en viss normal medeltjänstgöring per lärare utgjort utgångspunkten. Denna genomsnittliga undervisningsskyldighet har överstyrelsen vid sin nu verkställda undersökning uppskattat till 20 veckotimmar för lärare å gymnasiet och till 26 veckotimmar för lärare vid realskolan vid samtliga läroverk.

En undervisningsskyldighet av nu angivet omfång synes mig icke kunna betecknas som överdrivet hög. Då jag emellertid ansett en noggrann kännedom om sagda lärares tjänstgöringsförhållanden vara av synnerlig vikt för bedömandet av det behov ej blott av nya lärartjänster utan även av extra ordinarie lärare vid de allmänna läroverken, som

kan anses föreligga, har jag låtit verkställa en undersökning beträffande ämneslärarnas vid sagda läroverk faktiska tjänstgöring under höstterminen 1918. Resultatet av denna undersökning — verkställd av departementets statistiska avdelning — framgår av följande sammanställning: [165.]

	Antal lärare	Antal under- undervis- ningstimmar per vecka	Medeltal timmar per vecka
<i>Rektorer</i> vid högre allmänna läroverk:			
» » provårsläroverk	7	63	9
» som äro domkapitelsledamöter	5	60	12
» övriga	26	327	12,6
» vid realskolor för gossar	20	310	15,5
» » statens samskolor	19	355	18,7
<i>Lektorer</i> vid provårsläroverk	64	1,210	18,9
» som äro domkapitelsledamöter	40	761	19,0
» övriga	174	3,564	20,5
» extra ordinarie, kommunalt anställda	30	727	24,2
<i>Adjunkter</i> vid provårsläroverk	137	3,016	22,0
» » övriga högre allmänna läroverk	437	10,209	23,4
» » realskolor för gossar	159	3,944	24,8
» » statens samskolor	60	1,543	25,7
<i>Första ämneslärarinnor</i>	19	415	21,8
<i>Ämneslärarinnor</i>	37	910	24,6
<i>Extra lärare</i> avlönade av staten	175	4,341	24,8
<i>Kommunalt avlönade extra lärare</i>	9	228	25,3

- Anm. 1.* Uppgifterna hava hämtats från katalogerna för höstterminen 1918, vilka jämförts med arbetsordningarna; i några fall hava kompletterande upplysningar anskaffats.
- Anm. 2.* Adjunkter med huvudsaklig lektorstjänstgöring hava icke uppställts som en särskild grupp.
- Anm. 3.* Icke heller hava de lärare kunnat särskiljas, vilka haft drygare arbete med skrivningar eller annat därmed jämförligt arbete utom den egentliga undervisningstiden (L. S. § 133 mom. 5).
- Anm. 4.* I de kommunalt anställda lärarnas tjänstgöring äro ock inräknade övertimmar, för vilka de åtnjutit särskilt arvode. Vad de statsavlönade lärarna angår, hava däremot de timmar frånräknats, för vilka de i några fall haft ersättning som timlärare.

[165.]

Innan jag något berör de siffror, som framgått av nu omnämnda undersökning, torde jag böra erinra om de bestämmelser, som i § 133 av nu gällande läroverksstadga äro givna beträffande lärares vid allmänt läroverk undervisningsskyldighet.

Enligt dessa föreskrifter åligger rektor vid högre allmänt läroverk, utöver rektorsgöromålen, en undervisningsskyldighet av tolv till sexton timmar, rektor vid realskola aderton till tjugu timmar i veckan. Lektor, som tillika är domkapitelsledamot, är förpliktad att varje vecka lämna undervisning aderton till tjugu timmar; lektor, som icke är domkapitelsledamot, och adjunkt, vars huvudsakliga tjänstgöring är förlagd till realskolans sjätte klass och gymnasiet, tjugu till tjugutvå timmar; övriga adjunkter tjugufyra till tjuguåtta timmar, första lärarinna vid samskola tjugu till tjugutvå timmar; övriga ämneslärarinnor tjugutvå till tjugusex timmar. Inom de sålunda stadgade gränserna skall undervisningstiden närmare i varje särskilt fall bestämmas med hänsyn till tjänstgöringens beskaffenhet och omfattningen av den tid, som erfordras för att utom lärorummet granska och rätta lärjungarnas skrivövningar. För rektor vid provårsläroverk samt vid läroverk, vars lärjungantal i väsentlig mån överstiger det vid läroverk av samma art vanligen förekommande, ävensom för rektor, som tillika är domkapitelsledamot, må undervisningstiden, efter medgivande i varje särskilt fall av överstyrelsen, kunna efter omständigheterna minskas, vid högre allmänt läroverk intill åtta timmar, vid realskola intill fjorton timmar i veckan. För lärare, vilkens tid i större utsträckning tages i anspråk för lärarkandidaters handledning, ävensom för lärare, som fått sig ålagt ett på grund av lärjungantalets storlek eller antalet skrivlag avsevärt drygare hemarbete med rättandet av lärjungarnas skrivövningar eller annat därmed jämförligt arbete utom den egentliga undervisningstiden, må, där förhållandena sådant medgiva, de stadgade lägsta timtalen kunna minskas, dock icke utan överstyrelsens medgivande med mera än två timmar i veckan. Slutligen föreskrives, att vikarierande och extra lärare skola vara förpliktade att varje vecka lämna undervisning under ett antal timmar, motsvarande det, som åligger lektor eller adjunkt, allt eftersom deras tjänstgöring är väsentligen lika med den, som åligger lektor eller adjunkt. Vikarierande och extra lärarinnor åligger samma undervisningsskyldighet som ordinarie lärarinna.

Jämför man nu den sålunda stadgade undervisningstiden med de uppgifter, som jag nyss anförde, visar det sig, att lärarnas faktiska tjänstgöringstid i genomsnitt håller sig kring undergränsen av den i läroverksstadgan föreskrivna tjänstgöringstiden. I vissa fall är det ju helt naturligt och riktigt, att den lärarna åliggande undervisningsskyldigheten nedbringas, så långt gällande bestämmelser det medgiva, då givetvis den arbetsbörda, som utom den egentliga skolundervisningen påvilar lärarna, understundom kan vara mycket betungande. Men uppenbarligen kan det ej vara rimligt, att skoltjänstgöringen generellt nedbringas i en sådan utsträckning, att genomsnittstalen komma att nära sammanfalla med stadgans minimitid. Vad en sådan inskränkning i tjänstgöringstiden betyder med hänsyn till antalet behövliga lärartjänster, låter sig lätt beräkna av förut åberopade tabell. Sänkningen av i genomsnitt en undervisningstimme för

envar av där redovisade 1,418 lärare framskapar ett behov av ett sextio-
tal nya lärartjänster. I samma mån, som sålunda den faktiska tjänst-
göringstiden understiger vad läroverksstadgan förutsätter såsom normalt,
uppstår ett överdrivet behov av lärartjänster.

Jag har tidigare haft tillfälle att inför Kungl. Maj:t uttala mig i denna
angelägenhet, nämligen i samband därmed, att jag för Kungl. Maj:t fram-
lade förslag till ny löne- och pensionsreglering för bland andra läro-
verkslärarna. Jag tillåter mig att här erinra om vad jag i detta hänseende
då i två olika sammanhang yttrade i propositionen till 1918 års riksdag.

Jag framhöll till en början, att enligt löneregleringskommitténs förslag, tjänst-
innehavare skulle, därest vidsträcktare tjänstgöringsskyldighet eller jämkning i åliggan-
den vid en möjligen inträdande förändrad organisation av de allmänna läroverken eller
eljest kunde vara stadgad, vara pliktig att, med bibehållande av den tjänstegrad och
den tjänstgöring han innehade, efter nya eller förändrade föreskrifter sköta de med
befattningen förenade göromål. Ifrågavarande bestämmelse kunde, enligt vad löneregle-
ringskommittén i sina motiv uttalat, innebära ökad undervisningsskyldighet för tjänst-
innehavaren, vare sig genom utsträckning av läsåret eller genom ökad tjänstgöring per
vecka. Jag hade, fortsatte jag, endast velat erinra om denna bestämmelse för att betona
vikten av att ett stadgande av det nu nämnda innebörd knötes som villkor vid den
föreslagna löneregleringen. Så mycket mer hade jag ansett mig höra understryka det-
samma, som, på sätt löneregleringskommittén erinrat, ifrågavarande spörsmål inom
riksdagen varit föremål för uppmärksamhet, då fråga varit före om inrättande av nya
lärartjänster vid de allmänna läroverken.

Till samma fråga återkom jag i samband med anmälan av läroverks-
överstyrelsens av mig förut i dag omnämnda framställning om upprättan-
det av nya ordinarie lärartjänster under år 1919. Jag yttrade då:

Med den uppfattning angående ökad tjänstgöringsskyldighet för lärarna vid de
allmänna läroverken, åt vilken jag i det föregående givit uttryck, har jag varit tveksam,
huruvida det kan vara lämpligt att nu fortgå på den en gång inslagna vägen i fråga
om upprättandet av nya lärartjänster. Riksdagen har också tillkännagivit, att riksdagen
ej kunde godtaga de beräkningsgrunder angående behovet av ordinarie ämneslärare,
vilka vunnit tillämpning i överstyrelsens ovan berörda utredning av år 1913. Med
hänsyn till vad riksdagen i skrivelse den 11 april 1916 (nr 65), punkten 6, uttalade
har jag emellertid oaktat den tvekan, som i ämnet kan förefinnas, ansett mig kunna
biträda överstyrelsens nu framlagda förslag.

Den tvekan, varåt jag sålunda då gav uttryck, hyser jag även nu.
Om man, såsom jag anser vara skäligt, utgår ifrån att läroverkslärarnas
genomsnittliga undervisningsskyldighet bringas till närmare samklang med
meningen i läroverksstadgans föreskrifter, kommer givetvis behovet såväl

[165.] av nya ordinarie lärare som av nya extra lärare att i samma mån minskas — till sistnämnda fråga får jag tillfälle att återkomma i annat sammanhang. En granskning av förut omförmälda uppgifter rörande lärarnas faktiska medeltjänstgöring kan enligt min mening föranleda till den uppfattningen, att inga nya tjänster vore behövliga under den närmaste tiden, och jag har också övervägt, huruvida ej med upprättandet av nya befattningar nu borde helt anstå. Emellertid har jag ej ansett mig för närvarande kunna tillstyrka en dylik åtgärd, närmast av hänsyn till rekryteringen av lärarkåren och det stora antalet kompetenta obefordrade lärare, som för närvarande finnes. Visserligen har jag härvid ej kunnat förbise, att beföringsmöjligheterna under den närmaste tiden torde ej oväsentligt komma att ökas dels på grund därav, att åtskilliga överåriga lärare, som erhållit tillstånd att kvarstå i tjänst för att komma i åtnjutande av de med år 1919 inträdda förmånligare löne- och pensionsförhållandena, torde komma att snart nog avgå, dels ock genom den ökade tillgången på lärarbefattningar vid folkskoleseminarierna. Dessa förhållanden hava emellertid ej övertygat mig om lämpligheten av att helt och hållet avbryta den hittillsvarande utvecklingsgången i fråga om lärartjänsters upprättande, utan jag anser mig böra i viss utsträckning tillmötesgå de av läroverksöverstyrelsen framlagda kraven i berörda hänseende. Min tvekan har också i sin mån minskats av den omständigheten, att läroverkslärarna ju enligt de till 1918 års lönereglering knutna villkor och bestämmelser äro underkastade förflyttning, vadan vid förefallande behov en utjämning kan ske.

Då jag alltså är redo att tillstyrka förslag till riksdagen om beredande av medel till upprättandet av ett antal nya lärarbefattningar vid de allmänna läroverken, återstår mig blott att angiva, huru stort detta antal enligt min mening bör vara. Vid övervägande av denna fråga har jag stannat vid det antal, som, på sätt jag i det föregående anför, av 1916 års riksdag angavs såsom lämpligt för vart och ett av de tre åren 1917, 1918 och 1919, eller sex, av vilka 2 torde böra bliva lektorat och 4 adjunktsbefattningar. Då enligt läroverksöverstyrelsens förslag 2 lektors- och 2 adjunktstjänster varit avsedda för provårsläroverk, torde möjlighet att vid sådant läroverk upprätta någon ny tjänst alltför böra hållas öppen. Jag anser därför, att man vid beräkningen av det behövliga anslagsbeloppet bör utgå från att en lektors- och en adjunktstjänst må kunna inrättas vid provårsläroverk.

För två nya lektorat erfordras en höjning av vederbörande anslag med 11,600 kronor och för 4 nya adjunktsbefattningar en höjning med 17,200

kronor. Härtill kommer för de två tjänster, som skulle kunna upprättas vid provårsläroverk, det för sådana tjänster stadgade särskilda arvodet av 300 kronor för varje tjänst. För upprättandet, på sätt jag nu angivit, av ifrågavarande 6 nya tjänster skulle reservationsanslaget till de allmänna läroverken alltså behöva höjas med inalles 29,400 kronor.

I fråga om tjänsternas fördelning såväl på ämnesområden — humanistiska, respektive matematisk-naturvetenskapliga — som på läroverk torde, såsom tidigare skett, Kungl. Maj:t böra lämna närmare föreskrifter. Samtliga tjänster böra upprättas från och med den 1 januari 1920.

Under återopande av vad jag nu anfört hemställer jag alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att för beredande av medel att från och med den 1 januari 1920 vid de allmänna läroverken upprätta 2 lektors- och 4 adjunktstjänster, fördelade på de särskilda läroverken såsom Kungl. Maj:t finner gott bestämma, höja det *ordinarie* reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 29,400 kronor. Ökat anslag.

8. Extra och vikarierande ämneslärare. Ett av de i det gemensamma reservationsanslaget till de allmänna läroverken ingående särskilda anslag är avsett till arvoden åt extra lärare och vikarier samt för oförutsedda behov. Anslaget, som tidigare under åtskilliga år utgick med 200,000 kronor, höjdes av 1918 års lagtima riksdag till 250,000 kronor. Under en följd av år har dessutom å extra stat anvisats anslag till arvoden åt extra och vikarierande lärare vid de allmänna läroverken, enär nyss nämnda ordinarie anslag ej varit härför tillräckligt. Det be-
lopp, som till dylika arvoden på extra stat uppförts för år 1919, utgör 460,000 kronor.

[166.]

Extra och vikarierande ämneslärare.

Läroverksöverstyrelsen har nu i skrivelse den 31 augusti 1918 gjort framställning om extra anslag å 1920 års stat för enahanda ändamål.

Härvid meddelar överstyrelsen, att höstterminen 1918 vore vid de allmänna läroverken förordnade 175 extra ämneslärare. Dessutom vore vid dessa läroverk anställda timlärare med en undervisningsskyldighet av tillsammans 78 veckotimmar, motsvarande 3 extra lärare, varför hela antalet av sådana lärare kunde sägas utgöra 178.

Överstyrelsen erinrar därefter om att 1918 års lagtima riksdag anslagit medel till upprättande från och med år 1919 av 6 nya ordinarie lärartjänster samt att en

- [166.] dylik tjänst, till vilken medel, på sätt jag i det föregående i annat sammanhang omnämnt, blivit anvisade av 1914 års riksdag men som på grund av vägrat åtagande av byggnadsskyldighet från vederbörande kommuns sida ej blivit inrättad, blivit genom slutligt beslut av Kungl. Maj:t den 15 november 1918 inrättad vid annat läroverk med ingången av år 1919. På grund härav skulle, säger överstyrelsen, antalet extra lärare kunna minskas med 7. Någon sådan minskning kunde emellertid enligt överstyrelsens mening ej ske, i främsta rummet emedan lärjungantalets alltför fortgående ökning gjorde det nödvändigt att upprätta åtskilliga nya parallellavdelningar och således anställa flera extra lärare. Det behövliga antalet nya sådana lärare har av överstyrelsen uppskattats till 12 för höstterminen 1919 och således till samma antal vårterminen 1920. Då emellertid, som nyss nämnts, 7 nya ordinarie tjänster blivit inrättade med år 1919, behövdes 5 extra lärare mer sistnämnda termin än höstterminen 1918, således tillsammans 183. En liknande ökning i extralärarantalet har överstyrelsen beräknat även för höstterminen 1920, då ytterligare 12 nya extra lärare antagits bliva behövliga, eller inalles 195. För hela år 1920 skulle alltså i genomsnitt erfordras 189 extra lärare, d. v. s. 15 flera än motsvarande genomsnittliga antal för år 1919, eller 174, som lagts till grund för beräkningen av det för sistnämnda år behövliga anslaget för detta ändamål. Då extralärararvodet utginge med 3,300 kronor, vore följaktligen en ökning av de till sådana arvoden avsedda medlen med 49,500 kronor erforderlig. Det extra anslaget till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare borde alltså höjas till 509,500 kronor, och överstyrelsen hemställde därför om framställning till riksdagen i sådant syfte. Överstyrelsen tillägger, att därest av överstyrelsen i annat sammanhang föreslagna nya ordinarie ämneslärartjänster bleve beviljade av riksdagen, antalet behövliga nya extra lärare givetvis bleve i motsvarande mån minskat.

Departementschefen.

Läroverksöverstyrelsen utgår i sin beräkning från ett behov av 15 nya extra lärartjänster under år 1920 utöver dem för år 1919 beräknade. Därest emellertid nya ordinarie ämneslärartjänster av 1919 års riksdag beviljades, skulle detta antal i motsvarande mån minskas. Nu har jag under näst föregående punkt föreslagit inrättandet av 6 nya ordinarie lärarbefattningar, och det behövliga antalet extra lärare skulle följaktligen enligt överstyrelsens beräkningsgrund utgöra 9. Emellertid synes det mig uppenbart, med hänsyn till vad nyss anförts angående lärarnas faktiska tjänstgöringstid, att det nu icke bör bliva tal om att utöka antalet extra lärartjänster; tvärtom peka de anförda siffrorna på rimligheten av en ej oväsentlig inskränkning i nuvarande antalet. Om jag nu ej omedelbart förordar en sådan, beror detta uteslutande på hänsyn till de män och kvinnor, som endels äro eller hålla på att göra sig kompetenta för lärarbanan och som skulle hårt träffas av en alltför hastig inskränkning i antalet tillgängliga extra lärartjänster. Jag har därför ansett mig böra nu stanna vid att för här förevarande ändamål äska samma belopp som för innevarande år eller 460,000 kronor.

Jag hemställer alltså om förslag till riksdagen

att till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 460,000 kronor.

9. Understöd åt extra ordinarie lärare vid de allmänna läroverken under förfall på grund av sjukdom, *oförändrat ordinarie förslagsanslag*..... kronor 5,000: —.

10. Undervisning i slöjd vid de allmänna läroverken, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* 33,500: —

11. **Extra arvoden åt teckningslärare.** I det gemensamma reservationsanslaget till de allmänna läroverken ingår ett särskilt anslag till extra arvoden åt teckningslärare. Nämda anslag, som under åren 1911—1918 utgjort 110,700 kronor, utgår under år 1919 med ett till 132,600 kronor förhöjt belopp.

[167.]
Extra arvoden åt teckningslärare.

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställningar i ärendet har riksdagen utöver detta särskilda anslag sedan ett antal år tillbaka på extra stat beviljat särskilda anslag till extra arvoden åt teckningslärare. För år 1918 har anslagsbeloppet utgjort 29,000 kronor, och för år 1919 är det bestämt till 41,500 kronor. Dessa medel äro avsedda till bestridande av ökade kostnader dels för överflyttande, i den mån förhållandena så medgiva, av en del av välskrivningsundervisningen från ämneslärare till teckningslärare, dels ock för undervisning i teckning till följd av stegrat antal undervisningsavdelningar och undervisningstimmar i frivillig teckning.

För år 1919 uppgå alltså ordinarie och extra anslag för ändamålet till ett sammanlagt belopp av 174,100 kronor.

Läroverksöverstyrelsen har nu i skrivelse den 31 augusti 1918 upptagit frågan om detta anslagsbelopps storlek och därvid konstaterat, att behov av höjning av detsamma föreligger ej blott för år 1920 utan jämväl för år 1919, och anför härom följande:

Vid närmare undersökning av de för år 1919 erforderliga medel för ifrågavarande extra arvoden finnes den av riksdagen beviljade anslagssumman icke vara för ända-

[167.]

målet tillräcklig. Läroverksöverstyrelsen anser sig därför böra göra framställning om tilläggsanslag för ifrågavarande ändamål å 1919 års tilläggsstat och får därför först närmare redogöra för det förefintliga behovet av extra teckningslärararvoden under nämnda år.

I nådigt brev av den 28 juni 1918 har Kungl. Maj:t medgivit en ökning av teckningstimmarnas antal för höstterminen 1918 med 32, nämligen från 1,538 under läsåret 1917—1918 till 1,570 under höstterminen 1918. Emellertid har detta antal under nämnda termin ökat med 4 till 1,574, beroende därpå, att vid början av höstterminen 1918 behovet av ytterligare delning av vissa klasser vid högre allmänna läroverket i Malmö och högre latinläroverket i Göteborg i parallellavdelningar på grund av lärjungantalets ökning nödvändiggjorde ökningen av timantalet i teckning och välskrivning. Antalet extra veckotimmar i teckning och välskrivning plägar för vårterminerna beräknas utgöra detsamma som för närmast föregående hösttermin, men på grund av den från och med år 1919 gällande nya löneregleringen måste för vårterminen 1919 en ändring i beräkningen göras.

Jämlikt nådiga kungörelsen den 22 juli 1918 angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid de allmänna läroverken är teckningslärare vid realskola skyldig att för den fastställda lönen tjänstgöra 10 veckotimmar i stället för det för närvarande gällande antalet 8 veckotimmar. Från höstterminens 1918 1,574 veckotimmar i välskrivning och teckning böra alltså dragas 78 veckotimmar, utgörande 2 extra veckotimmar för var och en av statens 20 realskolor och 19 samskolor, vadan endast 1,496 extra veckotimmar i välskrivning och teckning under vårterminen 1919 äro erforderliga.

För höstterminen 1919 torde en ökning efter de av överstyrelsen sedan år 1913 följda grunder böra beräknas till 28 veckotimmar i teckning och 20 i välskrivning, alltså en sammanlagd ökning av 48 veckotimmar. Läggas dessa till de nyss nämnda 1,496 veckotimmarna, uppgår sammanlagda beloppet till 1,544 veckotimmar för höstterminen 1919.

Överstyrelsen erinrar därefter om att manlig lärare i teckning vid de allmänna läroverken skall för extra tjänstgöring åtnjuta vid högre allmänt läroverk ett extra arvode av 120, 135, 150 och 165 kronor för veckotimme och vid realskola ett extra arvode av 115, 130, 145 och 160 kronor, samt anför, under hänvisning till en överstyrelsens skrivelse bilagd tabell, att överstyrelsen låtit verkställa en utredning angående det faktiskt utgående medelpriset för veckotimme under vårterminen 1919 samt funnit detta utgöra 122 kronor 38 öre eller i uppåt avrundat tal 125 kronor. Att medelpriset vore så lågt berodde, säger överstyrelsen, på det stora antal extra timmar i teckning, som bestriddes av biträdande lärare med 90 kronor för veckotimme. Sistnämnda medelpris hade av överstyrelsen lagts till grund för dess beräkning i fråga om anslagsbehovet.

Överstyrelsen yttrar därefter:

Kostnaden för 1,496 veckotimmar uppgår under ett år efter ett medelpris av 125 kronor för veckotimme till 187,000 kronor och utgör för vårterminen $\frac{21}{39}$ därav 100,692 eller i runt tal 100,700 kronor. Kostnaden för höstterminens 1,544 vecko-

timmar uppgår efter samma medelpris till $\frac{18}{39}$ av 193.000 kronor 89.077 eller i runt tal till 89,100 kronor eller tillsammans för hela året 1919 till 189.800 kronor. Då till extra arvoden åt teckningslärare vid de allmänna läroverken för år 1919 äro anslagna medel till ett sammanlagt belopp av 174.100 kronor, kommer sålunda en brist att uppstå för år 1919 av 15,700 kronor. Överstyrelsen anser sig därför böra hos Kungl. Maj:t göra framställning om utverkande av ett anslag av 15,700 kronor å 1919 års tilläggsstat för täckande av nämnda brist.

[167.]

Vad vidare angår behovet av extra undervisningstimmar i teckning och välskrivning under år 1920, torde antalet sådana timmar för vårterminen 1920 böra beräknas till detsamma som under höstterminen 1919, alltså till 1,544. Kostnaden för dessa uppgår till $\frac{21}{39}$ av 193.000 kronor eller till 103.900 kronor.

Även för höstterminen 1920 torde en ökning av ifrågavarande timmar efter nyss nämnda grunder böra beräknas till 28 veckotimmar i teckning och 20 i välskrivning eller tillsammans 48 veckotimmar i teckning och välskrivning; för höstterminen 1920 skulle antalet sådana timmar utgöra 1.544 + 48 veckotimmar eller tillsammans 1.592.

Kostnaden för dessa 1.592 extra veckotimmar utgör efter ett medelpris av 125 kronor $\frac{18}{39}$ av 199.000 kronor eller i runt tal 91.850 kronor. Läggas detta belopp till vårterminens 103.900 kronor, blir sammanlagda beloppet för år 1920 195,750 kronor. Då, som ovan är nämnt, i det gemensamma reservationsanslaget för de allmänna läroverken ingår ett anslag till extra arvoden åt teckningslärare å 132.600 kronor, skulle sålunda för år 1920 erfordras ett extra anslag för nämnda ändamål av 63.150 kronor. I det föregående är redan omnämnt, att till extra arvoden åt teckningslärare vid de allmänna läroverken för år 1919 erfordras ett anslags-belopp av 189,800 kronor. Detta belopp understiger det för år 1920 beräknade med 5,950 kronor.

Överstyrelsen hemställde därför om förslag till riksdagen att för berörda ändamål dels på tilläggsstat för år 1919 anvisa 15,700 kronor, dels ock på extra stat för år 1920 anvisa 63,150 kronor.

Den beräkning, som legat till grund för bestämmandet av de av 1918 års riksdag för år 1919 beviljade anslagen för nu ifrågavarande ändamål, tillhoppa 174,100 kronor, har, såsom av läroverksöverstyrelsens utredning framgår, visat sig ej motsvara det faktiskt föreliggande behovet. För sistnämnda år erfordras enligt läroverksöverstyrelsens beräkning, mot vilken jag intet har att erinra, sammanlagt 189,800 kronor, varav på extra stat 57,200 kronor, medan — såsom jag nyss nämnt — allenast 174,100 kronor äro tillgängliga, därav på extra stat 41,500 kronor. Det för år 1919 disponibla beloppet är alltså ej tillräckligt för sitt ändamål, varför ett tilläggsanslag för samma år är av nöden. Härför erfordras ett belopp av 15,700 kronor, som torde böra äskas av riksdagen på tilläggsstat för år 1919. Jag får alltså tillfälle att återkomma därtill i annat sammanhang.

Det för år 1920 erforderliga anslaget överstiger, såsom framgår av läroverksöverstyrelsens beräkning, det för år 1919 behövligen med 5,950 kronor, med vilket belopp det för sistnämnda år erforderliga extra an-

Departementschefen

slaget följaktligen bör ökas. För år 1920 behöves således för nu ifrågasvarande ändamål ett extra anslag av 63,150 kronor, och framställning om beviljande av detta belopp bör nu göras hos riksdagen.

På grund av vad jag sålunda anført hemställer jag för närvarande, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att till extra arvoden åt teckningslärare vid de allmänna läroverken bevilja på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 63,150 kronor.

[168.]

Anslaget till
biblioteka-
rier.

12. **Anslaget till bibliotekarier.** I § 158 av gällande läroverksstadga finnes föreskrivet, att vid varje högre allmänt läroverk ävensom vid realskola, där Kungl. Maj:t så bestämmer, skall för vården av läroverkets bibliotek finnas en bibliotekarie, vilken bland läroverkets lärare på rektors förslag för viss tid eller tills vidare utses av läroverksöverstyrelsen. Det är sålunda endast vid de högre allmänna läroverken, som bibliotekarie ovillkorligen skall finnas anställd. Den möjlighet, som av läroverksstadgan lämnats öppen, att på grund av särskilt beslut av Kungl. Maj:t anställa bibliotekarie jämväl vid realskolorna har hittills kommit till användning allenast i ett fåtal fall. Enligt medgivande av Kungl. Maj:t finnes därjämte vid någon enstaka realskola anställd en särskild föreståndare för lärjungebiblioteket. Vid de realskolor, vilka sålunda ej äga tillgång till särskild bibliotekarie, tillkommer det jämlikt § 153 i läroverksstadgan läroverkets rektor att vårda läroverkets boksamling.

Till beredande av arvoden åt bibliotekarier vid de allmänna läroverken finnes sedan flera år tillbaka under det till samma läroverk utgående reservationsanslaget uppfört ett särskilt anslag å 8,000 kronor. Enligt nådigt beslut den 16 juli 1915 har läroverksöverstyrelsen erhållit bemyndigande att, med iakttagande av de bestämmelser, som i ämnet äro eller kunna varda meddelade, besluta om anvisande av medel från ifrågasvarande anslag. Av medel ur detta anslag avlönas för närvarande flertalet bibliotekarier vid de högre allmänna läroverken samt bibliotekarierna vid vissa av omförmälda realskolor, där särskild bibliotekarie finnes anställd. De av statsmedel beräknade arvodena till dessa bibliotekarier utgå, med undantag för den vid högre allmänna läroverket i Linköping anställde bibliotekarien, vid vilken läroanstalt särskilda förhållanden i detta hänseende äro rådande, med belopp växlande mellan 50 kronor och 350 kronor. Jag vill i detta sammanhang erinra därom, att läroverksöverstyrelsen genom Kungl. Maj:ts beslut den 15 september 1916 äger att utöver det av riksdagen anvisade årliga anslaget för sådana tillfälliga utgifter för vården av

läroverksbiblioteken, som av överstyrelsen prövas vara av behovet påkallade, ur reservationsanslaget till de allmänna läroverken använda ett belopp av intill 3,800 kronor, vilket belopp beräknats ungefärligen motsvara sammanlagda beloppet av under årens lopp å anslaget till läroverksbiblioteken gjorda besparingar.

[168.]

I skrivelse den 31 augusti 1918 har nu läroverksöverstyrelsen gjort framställning angående höjning av det utav riksdagen för ändamålet beviljade anslaget å 8,000 kronor i syfte närmast att dels bereda ökade arvoden till de vid de allmänna läroverken redan anställda bibliotekarierna, dels ock möjliggöra anställandet av bibliotekarier vid samtliga realskolor.

Beträffande behovet av ökade arvoden åt läroverkens bibliotekarier anför överstyrelsen i sin skrivelse till en början, bland annat:

Läroverksöverstyrelsen har upprepade gånger haft anledning inför Kungl. Maj:t framhålla behovet av väsentligt ökade arvoden för de allmänna läroverkens bibliotekarier. Så skedde redan den 19 april 1907 i underdånig skrivelse med anledning av framställning från rektorerna vid åtskilliga högre allmänna läroverk angående höjt arvode åt bibliotekarierna vid vissa läroverk. Under år 1913 påbörjades inom överstyrelsen en utredning av frågan i hela dess vidd i sammanhang med då inom överstyrelsen pågående förarbeten för ett överstyrelsens cirkulär till rektorsämbetena vid de allmänna läroverken angående värden av läroverkens bibliotek. Den 30 december 1914 ingick överstyrelsen till Kungl. Maj:t med underdånig framställning angående vissa ändringar i § 159 av läroverksstadgan, vilka ansågos önskvärda i sammanhang med utfärdandet av nämnda cirkulär. I denna framställning omnämnde överstyrelsen nyssnämnda utredning men förklarade sig under dåvarande förhållanden anse, att den i och för sig viktiga frågan om höjt arvode åt läroverkens bibliotekarier för det dåvarande icke borde upptagas, utan att överstyrelsen vid lämpligare tidpunkt borde underställa densamma Kungl. Maj:ts prövning. Under den sedan dess förflutna tiden har emellertid ifrågavarande behov blivit allt mer kännbart. Det har till och med vid vissa läroverk visat sig svårt att förmå någon av läroverkets lärare att åtaga sig eller för önskvärd tid behålla det svagt avlönade uppdraget såsom bibliotekarie. Överstyrelsen har därför ansett, att frågan om bibliotekariearvodenas höjning icke längre låter sig uppskjuta, och återupptagit den år 1913 påbörjade och 1914 avbrutna utredningen i ärendet, delvis med ledning av det under nämnda år insamlade materialet. Denna förnyade utredning har i det väsentliga utförts av förste bibliotekskonsulenten doktor F. Hjelmqvist.

Under det den av läroverksöverstyrelsen i dess skrivelse omförmälda utredningen pågick, blev på framställning av vederbörande utskott till överstyrelsen för avgivande av utlåtande remitterad en av herr A. Pers vid 1918 års lagtima riksdag i första kammaren väckt motion angående utredning i fråga om Sveriges biblioteksväsende på visst område. I sitt den 26 februari 1918 i anledning av berörda motion avgivna underdåniga yttrande tillstyrkte överstyrelsen den av motionären ifrågasatta utredningen

[168.] samt anförde i sammanhang härmed i fråga om läroverksbibliotekariernas avlöningsfråga i huvudsak följande:

Överstyrelsen hade för egen del redan påbörjat en utredning, avsedd att läggas till grund för en underdånig framställning om förbättrade arvodesförhållanden för läroverkens bibliotekarier. Den av motionären föreslagna utredningen borde även omfatta nämnda avlöningsfråga; men denna fråga vore av så gammalt datum och i så trängande behov av lösning, att överstyrelsen skulle finna det beklagligt, om den helt och hållet uppsköttes i avvaktan på resultatet av den nu föreslagna mer omfattande utredningen. Denna borde därför enligt överstyrelsens mening ej få hindra, att en, låt vara provisorisk, löneförbättring snarast möjligt genomfördes för läroverkens bibliotekarier.

Med anledning av omförmälda motion anhöll riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 17 april 1918, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående bättre vård och utveckling av sådana bibliotek, som utgöra en mellanform mellan de stora statsbiblioteken och de egentliga folkbiblioteken, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Jämlikt av Kungl. Maj:t den 22 juli 1918 lämnat bemyndigande har jag den 2 augusti 1918 tillkallat fem sakkunniga att inom ecklesiastikdepartementet biträda med verkställandet av den av riksdagen i dess berörda skrivelse omförmälda utredningen.

Oavsett om den sålunda igångsatta utredningen även kommer att beröra läroverksbibliotekariernas avlöningsfråga, har läroverksöverstyrelsen ansett sig böra redan nu göra framställning om ökade arvoden åt läroverksbibliotekarierna. Överstyrelsen anför i sin skrivelse härom:

Frågan om läroverksbibliotekariernas arvoden torde utan olägenhet kunna till en viss grad göras oberoende av den utav riksdagen beslutade mer omfattande utredningen. Även om det, i överenstämmelse med vissa i herr Pers' motion framkastade uppslag, skulle visa sig lämpligt, att läroverksbiblioteken eller åtminstone vissa av dem bleve utbildade till ett slags provinsbibliotek, får detta, såsom överstyrelsen framhöll i sitt underdåniga yttrande angående motionen, dock icke undanskymma deras närmaste uppgift att tillgodose läroverkens behov. Därav torde väl också följa, att det även framdeles bör vara en läroverkslärare, som är bibliotekarie vid dessa bibliotek, samt att det bör kunna dragas en ganska bestämd gräns mellan hans åliggande i egenskap av läroverksbibliotekarie och i egenskap av provinsbibliotekarie. Endast vid ett och annat av de största biblioteken torde det kunna sättas i fråga, att det, i enlighet med vad som redan skett med stifts- och läroverksbiblioteket i Linköping, göres en uppdelning mellan provinsbiblioteket och läroverksbiblioteket, vilka då skulle få var sin bibliotekarie, av vilka allenast den vid läroverksbiblioteket borde vara läroverkslärare. Dylika fall torde emellertid helt visst bliva så få, att de icke kunna rubba den allmänna grundsatsen, att läroverksbiblioteken alltfört böra förestås av en läroverkslärare, samt att dennes arbete och arvode i egenskap av läroverksbibliotekarie bör kunna skiljas från det, som framdeles möjligen kan tillkomma honom i egenskap av

provinsbibliotekarie. Under sådana omständigheter torde den höjning i det för närvarande under riksstatens åttonde huvudtitel utgående anslaget till bibliotekarierna vid de allmänna läroverken, som bleve nödvändig för att bereda bibliotekarierna ökat arvode, icke böra betraktas som provisorisk och följaktligen icke heller få den där emot svarande karaktären av ett i form av extra anslag utgående tillägg till det nuvarande ordinarie anslaget; utan torde den mot de faktiska behoven bäst svarande formen för ökningen vara den, att det ordinarie anslaget höjes från sitt nuvarande belopp av 8,000 kronor om året till det belopp, som kan anses för ändamålet behöfligt.

Överstyrelsen behandlar härefter i sin skrivelse frågan om behovet av bibliotekarierna jämväl vid realskolorna ävensom frågan om den större eller mindre arbetsbörda, som kan anses åligga de vid de särskilda läroverken anställda bibliotekarierna, samt yttrar i sådant hänseende, bland annat:

Överstyrelsen kan icke finna den stadgade skillnaden mellan högre allmänna läroverk och realskolor i avseende å behovet av särskilda bibliotekarierna tillräckligt motiverad. Visserligen kräver vid flertalet högre läroverk biblioteket på grund av större omfång och livligare frekvens helt naturligt mera arbete än vid flertalet realskolor. Men denna regel torde tåla en del undantag, man jämföre till exempel högre allmänna läroverket i Ystad, som under vårterminen 1918 hade 234 lärjungar och ett bibliotek på 3,096 band, och där under läsåret 1917—1918 utlånats 265 band, med realskolan i Kristinehamn, där motsvarande siffror voro 153, 10,565 och 487. Dylika undantag torde emellertid vara ganska få. Men framför allt vill överstyrelsen framhålla, att därav, att realskolans bibliotek i regel kräver mindre arbete än de högre läroverkens, icke följer, att arbetet utan olägenhet kan åligga rektor. Den alltjämt fortgående stegring i rektorernas arbete, som av många skäl gör sig gällande vid läroverken överhuvudtaget, kännes relativt mer tryckande vid realskolorna än vid de högre läroverken, emedan rektor vid flertalet av de förra saknar icke blott bibliotekarie utan också skrivbiträde. Vare sig man ser saken ur synpunkten av bibliotekens tillbörliga vård eller ur synpunkten av rektorernas arbetsbörda, torde det därför vara av behovet påkallat, att bibliotekarie bleve anställd jämväl vid samtliga realskolor.

Om emellertid bibliotekarie således är av behovet påkallad vid samtliga allmänna läroverk, är det å andra sidan tydligt, att den honom åliggande arbetsbördan vid de olika läroverken växlar högst betydande. Att exakt beräkna normalarbetstid för varje särskilt läroverksbibliotek låter sig icke göra, emedan arbetsbördan i hög grad är beroende av mer eller mindre tillfälliga omständigheter, som icke blott äro olika vid de olika läroverken utan till och med vid ett och samma läroverk kunna växla från ett år till ett annat. Överstyrelsen har emellertid dels vid sin tidigare utredning för varje särskilt högre läroverk inhämtat rektors i samråd med bibliotekarien avgivna yttrande angående den arbetstid, som beräknades vara behöflig under loppet av ett läsår, dels på grund av nu föreliggande senare uppgifter angående lärjungeantal, bibliotekens storlek m. m. uppgjort en ungefärlig beräkning av den arbetstid, som vid varje särskilt läroverk kan anses behöflig för varje vecka under läsåret.

Till grund för den av överstyrelsen i nu berörda hänseende verkställda beräkningen har överstyrelsen, såsom i dess skrivelse framhålls,

[168.] lagt dels läroverkets storlek och i sammanhang därmed antalet erforderliga utlåningstimmar, dels ock storleken av det vid varje läroverk befintliga bokbeståndet. De högre allmänna läroverken hava därvid behandlats för sig och uppdelats på sex särskilda grupper. Realskolorna hava fördelats på två grupper. Antalet för vården av läroverkets bibliotek behöfliga veckotimmar skulle vid de högre allmänna läroverken belöpa sig till mellan $3\frac{1}{2}$ och $5\frac{1}{2}$ sådana timmar samt vid realskolorna till mellan 2 och 3 veckotimmar. Beträffande den ersättning, som enligt överstyrelsens mening bör utgå till en läroverksbibliotekarie för det av honom i denna hans egenskap verkställda arbetet, har överstyrelsen med hänsyn därtill, att en läroverksbibliotekarie i regel ej besitter någon särskild utbildning för sin uppgift, föreslagit densamma till 120 kronor för veckotimme, eller samma belopp, som tillkommer sådan manlig timlärare i läsämne, vilken ej avlagt de examina och prov, som erfordras för behörighet till adjunktstjänst vid allmänt läroverk. Med ledning av den utav överstyrelsen sålunda verkställda beräkningen har överstyrelsen funnit, att för möjliggörande av ökade arvoden åt läroverksbibliotekarierna samt anställande av bibliotekarier vid samtliga realskolor ett belopp av 32,160 kronor vore erforderligt. Emellertid har överstyrelsen ansett sig icke kunna stanna vid denna siffra såsom den, vartill det för ändamålet hittills utgående anslaget behövde höjas. Överstyrelsen framhåller nämligen, att de av överstyrelsen verkställda beräkningarna icke äro avsedda att i detalj fastslå, vad som bör utgå till varje särskilt läroverk, utan allenast att giva en ungefärlig överblick av de faktiska förhållandena och därpå grundade behov. En del jämkningar i de av överstyrelsen för de olika läroverken beräknade beloppen torde därför med säkerhet behöva äga rum. Vidare påpekar överstyrelsen, att det erforderliga beloppet även bör beräknas med hänsyn till kostnaderna för en del mera tillfälliga biblioteksändamål såsom gratifikation för särskilt omfattande katalogiseringsarbete, bidrag till tryckningskostnader för kataloger m. m., för vilka ändamål de för överstyrelsen hittills tillgängliga medlen visat sig otillräckliga. Överstyrelsen har därför ansett sig böra beräkna det erforderliga årliga anslaget till läroverksbibliotekarierna till 35,000 kronor och hemställer förty om förslag till 1919 års riksdag om anslagets höjning från och med år 1920 till detta belopp.

Departementschefen.

För att de bibliotek, som finnas vid de allmänna läroverken inrättade, skola i största möjliga utsträckning komma såväl lärare som lärjungar till nytta, erfordras otvivelaktigt att desamma skötas med intresse samt med ordning och omsorg. Detta förutsätter emellertid såväl att vid

alla de realskolor, där rektors tid icke medger en omsorgsfullare skötsel av skolans bibliotek, särskilda bibliotekarier anställas som ock att läroverksbibliotekarierna i allmänhet erhålla en skälig ersättning för det arbete, som av dem i nu berörda hänseende kräves. Det torde icke kunna bestridas, att med de för här ifrågavarande ändamål tillgängliga medlen den senare av dessa båda förutsättningar icke helt kunnat fyllas, och vad realskolorna beträffar, finnes, såsom jag redan omnämnt, särskild bibliotekarie endast vid några få sådana skolor. Det av läroverksöverstyrelsen framlagda förslaget om höjning av anslaget till bibliotekarierna vid de allmänna läroverken till 35,000 kronor synes mig, oavsett om det kan komma att föregripa den utredning, som i anledning av omförmälda riksdagsskrivelse pågår, eller ej, innebära en så stark stegring av de för ändamålet tillgängliga medlen, att jag icke kunnat ansluta mig till samma förslag. Dock anser jag det vara ett otvetydigt behov att under tiden, till dess definitiva anordningar å här ifrågavarande område hunnit vidtagas, någon förbättring åstadkommes i omförmälda förhållanden. I anseende härtill synes mig ifrågavarande anslag lämpligen böra förhöjas med lika belopp som det, varmed anslaget nu utgår, eller till 16,000 kronor. Det förhöjda anslagsbeloppet torde böra fördelas av läroverksöverstyrelsen i överensstämmelse med de grunder, som i sådant hänseende hittills följts.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

Öka: anslag.

dels medgiva, att det i reservationsanslaget till de allmänna läroverken ingående särskilda anslaget till bibliotekarier vid de allmänna läroverken må från och med år 1920 utgå med ett till 16,000 kronor förhöjt belopp;

dels ock för nämnda ändamål höja ifrågavarande reservationsanslag med ett belopp av 8,000 kronor.

13. **Terminsavgifter till biblioteks- och materiellkassorna.** De åsikter, som under senare tid gjort sig gällande ej minst på det högre undervisningsväsendets område, hava medfört bland annat väsentligt större krav än förr på den för undervisningen avsedda materiellens beskaffenhet och omfattning. Vad vårt land beträffar, har genom den år 1904 beslutade omorganisationen av de allmänna läroverken frågan om undervisningsmateriellen blivit föremål för stor uppmärksamhet från skolmyndigheternas sida, och särskilt av läroverksöverstyrelsen hava åtgärder vidtagits, åsyftande att bereda bättre möjlighet för de allmänna läroverken att öka och vidmakthålla sin undervisningsmateriell.

[169.]

Terminsavgifter till biblioteks- och materiellkassorna.

[169.]

Innan jag närmare redogör för vad i detta hänseende åtgjorts, torde jag böra något beröra frågan, huru läroverken för närvarande kunna tillgodose sitt behov av undervisningsmateriell m. m.

Enligt § 218 i läroverksstadgan skall varje allmänt läroverk äga, utom andra kassor, en biblioteks- och materiellkassa, av vilken skola bestridas kostnaderna för anskaffande och underhåll såväl av böcker och undervisningsmateriell som av annan för läroverket behöfvlig materiell. Av kassans medel bekostas jämväl tryckning av årsredogörelse och terminskatalog ävensom av blanketter, program m. m., som kunna erfordras för arbetet vid läroverket eller för läroverkets expedition. Skulle för ordnande eller vård av läroverkets materiellsamling eller för annat likartat behov särskilda medel anses erforderliga, må, efter tillstånd i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t, denna kassa jämväl kunna för sådant ändamål anlitas. Sagda kassa, på vilken således många och betydande krav ställas, åtnjuter enligt läroverksstadgans bestämmelser inkomster, bestående av dels en avgift av 3 kronor av lärjunge, som inskrives vid läroverket, dels ock en terminlig avgift, som skall erläggas av varje lärjunge, som ej därifrån i föreskriven ordning befrias. Enligt de i nu gällande läroverksstadga givna bestämmelserna utgör denna avgift 4 kronor 50 öre men har, på sätt jag i det följande får tillfälle omnämna, under senare år kunnat utgå med högre belopp. Avgiftens belopp är fastställt genom beslut av riksdagen.

Jag vill i detta sammanhang omnämna, att läroverkens biblioteks- och materiellkassor uppstått genom sammanslagning av två jämlikt 1820 års skolordning vid varje läroverk befintliga kassor, den egna kassan och bibliotekskassan. Från den egna kassan har emellertid utbrutits en särskild ljus- och vedkassa, vars ändamål förut skulle tillgodoses ur den egna kassan.

Såsom jag förut antytt, har läroverksöverstyrelsen ägnat mycken uppmärksamhet åt frågan om undervisningsmateriellens vid de allmänna läroverken beskaffenhet och de behov, som i avseende å densamma kunde anses föreligga, samt vid olika tillfällen företagit undersökningar i detta hänseende. Resultaten av dessa undersökningar hava i stort sett visat, dels att undervisningsmateriellens tillstånd varit mindre tillfredsställande, dels att biblioteks- och materiellkassorna endast i ringa omfattning förmått afhjälpa detta förhållande. Överstyrelsen har i anledning härav hos Kungl. Maj:t gjort framställningar om åtgärder för bristernas avhjälpan.

I skrivelse den 30 september 1909 framlade överstyrelsen första gången saken inför Kungl. Maj:t under bemärlan om utverkande dels av ett statsanslag, dels av rätt att höja terminsavgifterna till biblioteks- och materiellkassan. I anledning av denna framställning föreslog

Kungl. Maj:t på hemställan av vederbörande departementschef 1911 års riksdag att medgiva, att terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassorna vid de allmänna läroverken finge, enligt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter, från och med höstterminen 1911 utgå med högst sju kronor, lägst fyra kronor 50 öre, för lärjunge, som ej därifrån i föreskriven ordning befriades. [169.]

Vid anmälan av ärendet inför Kungl. Maj:t hade departementschefen förklarat sig anse, att statsmedel icke borde för ändamålet disponeras, och denna uppfattning delades av riksdagen. Däremot förklarade sig riksdagen icke biträda departementschefens åsikt, att höjningen av terminsavgifterna borde medgivas tills vidare, utan lämnade det begärda medgivandet blott för en tid av fem år från och med höstterminen 1911.

Efter det överstyrelsen avgivit infordrat förslag i fråga om de läroverk, beträffande vilka höjning av ifrågavarande avgift borde äga rum, samt beträffande beloppet av höjningen vid de olika läroverken, föreskrev Kungl. Maj:t genom beslut den 27 oktober 1911, huru terminsavgifterna under viss tid — i regeln börjande med höstterminen 1911 och i intet fall sträckande sig utöver vårterminen 1916 — skulle utgå vid 31 högre allmänna läroverk, 13 realskolor och lika många samskolor. Tillika föreskrevs, att därest under de angivna tidsperioderna skulle vid högre allmänt läroverk eller realskola av rektor och kollegiet samt vid samskola av styrelsen befinnas, att den utöver minimibeloppet, fyra kronor 50 öre, utgående avgiften utan olägenhet kunde nedsättas under den för varje särskilt fall medgivna maximiavgiften, beslut därom finge meddelas av vederbörande myndighet.

I syfte att få visshet om huruvida det vore nödvändigt att bibehålla de sålunda bestämda avgifterna har läroverksöverstyrelsen sedermera ånyo verkställt en undersökning och i skrivelse den 30 september 1915 redogjort för resultaten därav. Av nämnda undersökning framgick, att undervisningsmaterielen för de flesta av de allmänna läroverkens vidkommande kunde betecknas som otillräckligt samt att en höjning för en ny femårsperiod av terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassan med högst 2 kronor 50 öre eller till högst 7 kronor, enligt av Kungl. Maj:t för varje särskilt läroverk meddelad föreskrift, kunde anses nödvändig för att sagda kassa vid de olika läroverken skulle kunna bestrida kostnaderna för anskaffande av oundgängligen nödvändig undervisningsmaterie. Överstyrelsen hemställde därför, att framställning måtte avlätas till riksdagen om medgivande till att berörda terminsavgifter måtte under en tid av fem år från och med höstterminen 1916 fortfarande få utgå enligt då gällande bestämmelser.

[169.]

I enlighet med denna överstyrelsens hemställan avlät Kungl. Maj:t proposition i ämnet till 1916 års riksdag, vilken i skrivelse den 11 april 1916 (nr 65 punkt 7) meddelade sitt i ärendet fattade beslut. Riksdagen fränhöll därvid beträffande det föreslagna sättet för tillgodoseendet av nu ifrågavarande behov, att en höjning av terminsavgifterna syntes riksdagen i och för sig mindre tilltalande, såsom innebärande en avvikelse från den hos oss hävdvunna uppfattningen om tillhandahållande av kostnadsfri eller i det närmaste kostnadsfri elementarundervisning. Ehuru riksdagen sålunda måst hysa starka betänkligheter mot en ytterligare förlängning av berörda, då gällande bestämmelser rörande terminsavgifterna, och detta så mycket mer som de behov, vilka genom den föreslagna anordningen vore avsedda att fyllas, vore av övergående art, hade riksdagen dock ej velat helt motsätta sig den föreliggande framställningen utan medgivit den dåvarande anordningens förlängning med tre år. Riksdagen ansåge sig kunna förvänta, att de förhandenvarande kraven i avseende å undervisningsmateriellen skulle kunna under denna tid bli tillgodosedda.

Sedan läroverksöverstyrelsen avgivit infordrat förslag till föreskrifter med anledning av berörda av riksdagen medgivna höjning av terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassan och därvid för varje särskilt läroverk angivit beloppet av den erforderliga höjningen samt den tidrymd in till tre år, under vilken den höjda avgiften ansåges bära utgå, meddelade Kungl. Maj:t den 29 september 1916 beslut i ämnet. Förhöjning i avseende å terminsavgiftens storlek medgavs i fråga om 34 högre allmänna läroverk, 15 realskolor och 13 samskolor, att i de allra flesta fall gälla under sex terminer från och med höstterminen 1916. Åt flertalet läroverk, eller 35 stycken, medgav Kungl. Maj:t den högsta terminsavgiften, 7 kronor. För 9 läroverk bestämdes avgiften till 6 kronor 50 öre, för 10 till 6 kronor, för 5 till 5 kronor 50 öre och för 2 till endast 5 kronor. I fråga om ett läroverk medgavs för förra delen av treårsperioden 6 kronors avgift och för den senare delen en avgift av 7 kronor. Samtidigt föreskrevs — i likhet med vad förut skett rörande femårsperioden höstterminen 1911—vårterminen 1916 — att därest under de av Kungl. Maj:t bestämda tidsperioderna skulle vid högre allmänt läroverk och realskola av rektor och kollegiet samt vid samskola av styrelsen finnas, att den utöver minimibeloppet 4 kronor 50 öre utgående avgiften utan olägenhet kunde nedsättas under den för varje särskilt fall medgivna maximiavgiften, beslut därom finge meddelas av vederbörande myndighet.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har nu läroverksöverstyrelsen anfört, att överstyrelsen, enär nyss omförmälda treårsperiod utginge med läsåret 1918—1919, till de allmänna läroverken utsänt frågeformulär

liknande dem, som överstyrelsen år 1915 låtit utgå. I sagda cirkulär hade upplysningar begärts såväl rörande den befintliga undervisningsmateriellens beskaffenhet som även rörande ungefärliga kostnaden för vad ytterligare kunde vara behövt samt rörande möjligheten att, utan förhöjning av terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassan utöver 4 kronor 50 öre, med nämnda kassas inkomster bestrida utgifterna för vidmakthållande och komplettering av nödvändig undervisningsmateriell. Beträffande det totalomdöme, som framgått av de på de framställda frågorna avgivna svaren har överstyrelsen anfört följande:

Terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassan har, alltsedan den genom 1859 års läroverkstadga blev införd, bibehållits oförändrad vid sitt ursprungliga belopp 4 kronor 50 öre ända till år 1911, således i över 50 år. Samtidigt har penningvärdet högst betydligt sjunkit för att i våra dagar nedgå till hälften eller tredjedelen av sitt ursprungliga värde. Redan på grund härav har en höjning av denna terminsavgift varit av behovet påkallad. Därför måste hänsyn tagas därtill, att under ovannämnda tidsperiod, som numera uppgår till nära 60 år, behovet av undervisningsmedel av olika slag högst väsentligt stegrats bland annat på grund därav, att undervisningen i det hela omlagts i en riktning, som gör dylika undervisningsmedel fullständigt oumbärliga. Tager man vidare i betraktande, att av ifrågavarande kassas medel skola bestridas kostnaderna för anskaffande och underhåll såväl av böcker och undervisningsmateriell som av annan för läroverket behövt materiell såsom till exempel nyanskaffning eller reparation av skolmöbler m. m., vidare att av dess medel skola bekostas jämväl tryckning av årsredogörelse, arbetsordning och terminskataloger ävensom av blanketter m. m., som kunna erfordras för arbetet vid läroverket eller för läroverkets expedition, så lär en höjning av terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassan få anses i hög grad nödvändig och så mycket mera befogad, som allt vad biblioteks- och materiellkassan skall bekosta, undergått en högst avsevärd prisstegring, varigenom den summa, som kan disponeras för den egentliga undervisningsmaterielen, blir på ett betänkligt sätt kringskuren. Också har från flertalet läroverk framhållits, att, även om den nuvarande avgiften till biblioteks- och materiellkassan komme att såsom hittills utgå med högst 7 kronor, det under nuvarande förhållanden på grund av den oerhörda prisstegringen vore omöjligt att på tillbörligt sätt underhålla den befintliga materielen, långt mindre sätta den i tillfredsställande skick, om nämligen kassan på samma gång skulle kunna bestrida andra nödvändiga utgifter såsom till exempel trycknings- och papperskostnader för årsredogörelse, kataloger, arbetsordningar, betygs- och andra blanketter, förbrukningsmateriell av alla slag, i fråga om vilka artiklar prisstegringen varit mest tryckande.

Därför bör enligt många rektorers mening antingen avgiften till nämnda kassa höjas till 10 kronor eller staten träda hjälpende emellan med ganska betydande belopp, varierande vid de högre allmänna läroverken mellan 2.000 och 35.000 kronor och vid realskolorna och samskolorna mellan 1.000 och 6.000 kronor. I varje fall — så framhålles det från några läroverk — borde skolans lärjungar ej betungas med läroverkets trycknings- och expeditionskostnader.

På överstyrelsens förfrågan, huruvida det kunde förväntas, att kassans tillgångar med en terminsavgift av högst 4 kronor 50 öre skulle räcka till att bestrida kostnaderna för materiellens bringande i ett tillfredsställande skick jämte övriga kassans ålig-

[169.] gande utgifter, har i regel det svar givits, att ingen utsikt härtill förefunnnes, då inkomsterna i vanliga fall knappt räckte till att bestrida de löpande utgifterna för expedition, tryckning, papper, annonser, reparationer m. m., ja att vid flera läroverk biblioteks- och materiellkassan på grund av utgifter härför stode i skuld till läroverkets andra kassor.

Under sådana förhållanden är det tydligt, att läroverkens materiell, som på grund av prisstegringen under de tre sista åren ej i någon nämnvärd grad kunnat ökas, nu på grund av slitning är i ett sämre skick än för tre år sedan, då uppgifter i detta ärende infordrades från läroverken, och måste komma att ytterligare förfalla, om ej medel för dess ökning och vidmakthållande anskaffas.

De allmänna läroverk, vilkas biblioteks- och materiellkassa angivits vara tillräcklig utan förhöjning av terminsavgiften till densamma, äro följande 10, nämligen högre latinläroverket å Norrmalm i Stockholm och högre allmänna läroverket i Östersund, västra realskolan i Göteborg, Katarina realskola i Stockholm och realskolan i Enköping samt samskolorna i Falköping, Köping, Sala, Vimmerby och Ängelholm.

Vad slutligen beträffar storleken av den höjning av terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassan, som ansågs nödvändig för att sagda kassa skulle vara i stand att bestrida de densamma åliggande nödiga utgifterna, har denna angivits väsentligen olika för olika läroverk. Under det för ett av dessa läroverk, nämligen Strängnäs, en höjning av 50 öre ansetts tillräcklig, har den för andra förslagsvis angivits med ett belopp, varierande mellan 2 kronor 50 öre och 5 kronor 50 öre eller därutöver. Härav framgår, att en eventuell höjning av sagda terminsavgift, för några få läroverk obehörlig, för de övriga torde böra bestämmas intill ett visst för varje särskilt läroverk fixerat maximum, vilket, för att höjningen ej må verka alltför betungande, icke torde böra överskrida 5 kronor 50 öre eller ett så stort belopp, att avgiften utginge med högst 10 kronor.

Om en sådan höjning av terminsavgiften medgives för en femårsperiod från och med höstterminen 1919, torde denna lita litet som den förut medgivna böra drabba de obemedlade eller mindre bemedlade lärjungar, som i vederbörlig ordning kunna befrias från avgift till biblioteks- och materiellkassan.

Av det anförda torde framgå, att undervisningsmateriellen för de flesta av de allmänna läroverkens vidkommande må betecknas såsom otillräcklig samt att en höjning för en femårsperiod av terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassan med högst 5 kronor 50 öre eller till högst 10 kronor, enligt av Kungl. Maj:t för varje läroverk meddelad föreskrift, må anses nödvändig för att sagda kassa vid de olika läroverken skall jämte övriga densamma åliggande utgifter kunna nödtorftigt bestrida kostnaderna för anskaffande av oundgängligen nödvändig undervisningsmateriell.

Överstyrelsen hemställde alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att medgiva, att terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassan vid de allmänna läroverken finge, enligt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter, från och med höstterminen 1919 under en tid av 5 år utgå med högst 10 kronor, lägst 4 kronor 50 öre för lärjunge, som ej därifrån i föreskrivnen ordning befrias.

Departementschefen.

Den undersökning rörande behoven vid de allmänna läroverken i fråga om undervisningsmateriell, som läroverksöverstyrelsen verkställt och vars

resultat angivas i överstyrelsens av mig nyss återgivna framställning, visar, att nämnda materiell, trots den vid föregående tillfällen medgivna höjningen av terminsavgiften till vederbörande kassa, fortfarande är i många fall otillräcklig, ja, att materiellen rent av i det hela försämrats under de senaste åren. Det är ej svårt att spåra anledningen härtill. Den oerhörda prisstegring, som de gångna krisåren medfört, har, som allmänt känt är, sträckt sig till snart sagt varje område, och jämväl undervisningsmateriel-len har givetvis rönt stark påverkan av densamma. Jag har i det föregående omnämnt de mångahanda utgifter, för vilka läroverkens biblioteks- och materiellkassor skola svara. Flera av dem avse tydligen ändamål, som oundgängligen måste i första hand tillgodoses, för att verksamheten vid läroverken skall kunna behörigen uppehållas; jag behöver blott erinra om de olika slag av förbrukningsartiklar för den dagliga expeditionen och undervisningen, förutan vilka verksamheten skulle i stor omfattning förlamas. Det är klart, att under sådana omständigheter omsorgen om den egentliga undervisningsmateriel-len ofta nog får stå tillbaka. Detta torde vara förklaringen till den av läroverksöverstyrelsen konstaterade försämringen av undervisningsmateriel-len under de senaste åren. Jag anser det vara nödvändigt att vidtaga åtgärder för avhjälpande av detta missförhållande, så mycket mer som ju en god och så vitt möjligt fullständig undervisnings-materiell är en nödvändig förutsättning för ett gott resultat av undervisningen. Då tanken på särskilt statsunderstöd för detta syfte enligt min mening åtminstone för närvarande ej bör återupptagas, torde knappast någon annan utväg återstå än förlängning av den nu medgivna rätten för läroverken att upptaga förhöjd terminsavgift till biblioteks- och materiellkassan. Det är blott med tvekan jag velat fortsätta på den sålunda inslagna vägen, och jag instämmer till fullo i 1916 års riksdags av mig förut återgivna yttrande i denna fråga. Ej heller har jag förbisett riksdagens däri uttryckta förväntan, att genom den då medgivna fortsatta förhöjningen de förhandenvarande kraven i avseende å undervisningsmateriel-len skulle kunna under den tid, för vilken förhöjningen medgavs, bliva tillgodosedda. På detta som på andra områden hava emellertid de abnorma tidsförhållandena medfört situationer, som icke kunnat förutses eller undvikas. Jag har därför ansett mig nödsakad att tillmötesgå den gjorda framställningen och tillstyrka förslag till riksdagen i enlighet därmed. Därav följer, att jag ej heller ansett mig kunna avböja den ytterligare höjning av terminsavgiften till högst 10 kronor, som överstyrelsens förslag innebär. Varje höjning av skolvavgifterna måste givetvis i sin mån verka betungande för lärjungarna, men å andra sidan vill jag erinra om att förhöjningen av nu ifrågavarande avgift naturligtvis, liksom tidigare varit fallet, skulle

drabba endast de lärjungar, som ej blivit i vederbörlig ordning befriade från erläggande av avgift till biblioteks- och materiellkassan. Jag anser mig också böra i detta sammanhang ytterligare erinra därom, att 1918 års riksdag på framställning av Kungl. Maj:t anslagit medel för att nedbringa de eljest i många fall ytterst betungande avgifterna till läroverkens ljus- och vedkassor och således ej oväsentligt underlättat möjligheterna för de mindre bemedlade att åtnjuta undervisning i statens läroverk. Även för år 1919 torde det vara nödvändigt, att staten ingriper för att nedbringa avgifterna till ljus- och vedkassorna. Vid anmälan av de anslagsbehov, som för ecklesiastikdepartementets vidkommande böra tillgodoses genom anslag å tilläggsstat för år 1919, torde jag få återkomma till denna fråga.

Jag har emellertid varit tveksam, huruvida den ifrågasatta förhöjningen borde vara gällande under så lång tid, som läroverksöverstyrelsen föreslagit, eller fem år, eller om densamma borde i enlighet med riksdagens senast fattade beslut i denna fråga begränsas till allenast tre år. Vid övervägande av skälen för och emot dessa båda alternativ har jag ansett varsamheten bjuda att stanna för det sistnämnda, och får jag följaktligen hemställa, att medgivandet endast må omfatta tre år från och med höstterminen 1919.

Under återopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

medgiva, att terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassorna vid de allmänna läroverken må, enligt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter, från och med höstterminen 1919 under en tid av fem år utgå med högst tio kronor, lägst fyra kronor 50 öre för lärjunge, som ej därifrån i föreskriven ordning befrias.

[170.]

Ersättning
åt skolläkare.

14. **Ersättning åt skolläkare.** Riksdagen medgav år 1909, att skolläkare vid allmänt läroverk finge som ersättning för honom i nämnda egenskap åliggande göromål, förutom det redan förut av statsmedel samt av läroverkets ljus- och vedkassa utgående arvodet, av statsmedel utfå ytterligare ett belopp, motsvarande 1 krona för varje under höstterminen närvarande lärjunge, samt anvisade för detta ändamål ett belopp av 20,000 kronor för år 1910. För samma ändamål har riksdagen på extra stat för de följande åren anvisat belopp, som höjts i jämbredd med det växande lärjungeantalet vid de allmänna läroverken. För år 1919 är för detta ändamål anslaget ett belopp av 26,500 kronor.

Då samma skäl, som föranlett riksdagen att för ifrågavarande ändamål anvisa nödigt belopp, fortfarande äro gällande, har läroverksöverstyrelsen, med hänsyn därtill att lärjungeantalet vid de allmänna läroverken under höstterminen 1918 beräknats uppgå till 26,500 och att detta antal, under förutsättning av samma ökning som under närmast föregående år, för höstterminen 1919 torde komma att utgöra inemot 27,000, i skrivelse den 31 augusti 1918 hemställt, att för år 1920 ett till 27,000 kronor höjt extra anslag måtte utverkas för bestridande av ifrågavarande ersättning åt skolläkare. — Anslaget torde lämpligen böra erhålla förslagsanslags natur.

Med anledning därav tillstyrker jag framställning till riksdagen

att medgiva, att till skolläkare vid allmänt läroverk må såsom ersättning för honom i nämnda egen-
skap åliggande göromål, förutom det redan förut av statsmedel samt av läroverkets ljus- och vedkassa utgående arvudet, utgå ytterligare ett belopp, motsvarande 1 krona för varje under höstterminen vid läroverket närvarande lärjunge, samt att för detta ändamål anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag av 27,000 kronor. Ökat anslag.

15. **Provårskurser i Göteborg.** I det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken ingår en anslagspost till praktisk utbildning av blivande lärare vid de allmänna läroverken. Från denna anslagspost utgå erforderliga medel till anordnande av provårskurser vid högre allmänna läroverk i Uppsala, Lund och Stockholm. Anslaget, som under åren 1901—1918 i riksstaten upptagits till 30,500 kronor, höjdes i samband med den av 1918 års riksdag beslutade löne- och pensionsregleringen för läroverkslärare m. fl. till 75,200 kronor.

[171.]
Provårs-
kurser i Gö-
teborg.

Under en följd av år har riksdagen emellertid till anordnande av provårskurser jämväl vid högre realläroverket i Göteborg och högre latinläroverket därstädes på extra stat anvisat ett särskilt anslag, vilket för år 1918 uppfördes såsom förslagsanslag med ett belopp av högst 11,450 kronor, varjämte till dessa provårskurser enligt beslut av 1917 års riksdag må från förenämnda, i det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken ingående anslagspost utgå ett belopp av 500 kronor. Sedan det i samband med genomförande av nyssnämnda löne- och pensionsreglering bestämts, att lärarna vid provårsläroverken skulle, utöver ordinarie avlöningsförmåner, erhålla en var ett särskilt arvode av 300 kro-

nor för år, blev förslagsanslaget till omförmälda provårskurser i Göteborg efter därom av Kungl. Maj:t gjord framställning av riksdagen höjt med för ändamålet erforderligt belopp och i staten för år 1919 upptaget till ett belopp av högst 27,350 kronor.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har nu läroverksöverstyrelsen hemställt om förslag till riksdagen angående beredande av medel för enahanda ändamål jämväl för år 1920. Överstyrelsen anför i sin skrivelse, bland annat:

De extra provårskurserna vid de högre allmänna läroverken i Göteborg äro allt fortfarande behöfliga. Av en överstyrelsens skrivelse bifogad tabellbilaga framgår, att antalet till genomgående av vederbörlig provårskurs anmällda de senare åren varit och fortfarande är högst betydande, jämfört med antalet av dem, som kunnat till provårskurs årligen hänvisas, och sedan numera flertalet befattningar vid de allmänna läroverken gjorts tillgängliga även för kvinnor, torde antalet sökande till provårskurserna komma att ytterligare växa. Då vidare antalet av de vid de allmänna läroverken såsom extra ordinarie lärare anställda lärare, som icke genomgått provår, är avsevärt, för närvarande uppgående till 55, synes det överstyrelsen tydligt, att de skäl, som hittills föranlett riksdagen att för nu ifrågavarande ändamål anvisa medel, fortfarande äro gällande. Vad beträffar anslagets storlek, anser överstyrelsen, att det för år 1920 bör utgå med samma belopp, som det av riksdagen för år 1919 fastställda eller med 27,350 kronor.

Då alltså, enligt vad läroverksöverstyrelsens framställning giver vid handen, medel för nu ifrågavarande ändamål erfordras jämväl för år 1920, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till upprätthållande under år 1920 vid högre realläroverket i Göteborg och vid högre latinläroverket därstädes av provårskurser för blivande lärare vid de allmänna läroverken bevilja på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 27,350 kronor.

[172.]

Södertälje
samskolas
fortsatta om-
bildning till
realskola
för gossar.

16. **Södertälje samskolas fortsatta ombildning till realskola för gossar.** På grund av 1914 års senare riksdags beslut är allmänna läroverket i Södertälje för närvarande under ombildning från samskola till realskola för gossar. Ombildningen, som tagit sin början med läsåret 1915—1916, är avsedd att fullföljas under vart och ett av de följande fem läsåren, varje läsår med en klass, till dess realskolan blivit färdigbildad. Detta kommer att ske med ingången av läsåret 1920—1921, då den sjätte realskolklassen inrättas.

Denna plan för ombildningen var angiven i det vid Kungl. Maj:ts proposition nr 152 till nämnda riksdag fogade utdraget av statsrådsproto-

kollet över ecklesiastikärenden den 20 juni 1914, och planen innehöll [172.] även en översikt över gången av den nödiga förändringen i lärarkrafterna med därav föranledda krav på anslag.

På grund av Kungl. Maj:ts den 21 augusti 1914 meddelade beslut tog ombildningen i enlighet med den uppgjorda planen sin början med läsåret 1915—1916, då första realskolklassen trädde i verksamhet. Den andra realskolklassen upprättades med ingången av läsåret 1916—1917, den tredje med läsåret 1917—1918, den fjärde med läsåret 1918—1919, och den femte realskolklassen vidtager med början av läsåret 1919—1920. Upprättandet av första, tredje och femte realskolklasserna har ej medfört behov av anslagsökning. Ingen förändring av de för läsåren 1915—1916, 1917—1918 och 1919—1920 redan förefintliga lärarkrafterna har då behövt vidtagas. I samband med upprättande av en var av andra och fjärde realskolklasserna har däremot vid varje tillfälle en av de 3 vid samskolan fasta ämneslärarinneplatserna måst utbytas mot en adjunktstjänst. Detta har skett i enlighet med beslut av 1915 och 1917 årens riksdagar, som på förslag av Kungl. Maj:t från och med den 1 januari 1916, respektive den 1 januari 1918, med avförande ur stat av en ämneslärarinnetjänst vid allmänna läroverket i Södertälje, därstädes upprättat en adjunksbefattning, att uppehållas från och med den 1 juli 1916, respektive den 1 juli 1918, varjämte riksdagen för varje gång för ändamålet höjt reservationsanslaget till de allmänna läroverken med ett belopp av 1,500 kronor, motsvarande skillnaden mellan adjunks och ämneslärarinnas begynnelseavlöning å ordinarie stat, i förra fallet 3,000 kronor och i senare fallet 1,500 kronor. Den till ämneslärarinna å extra stat utgående tillfälliga löneförbättringen har naturligen ej kommit i betraktande. Under vardera av vårterminerna 1916 och 1918 behövdes fortfarande avlöning till en vid läroverket tjänstgörande lärarinna. Med anledning därav medgävo 1915 och 1917 årens riksdagar i sammanhang med sina nyssnämnda beslut, att av den under första halvåret 1916, respektive första halvåret 1918 besparade avlöningen vid en var av de nya adjunksbefattningarna finge utgå erforderliga medel till avlöning under vart och ett av sagda halvår åt bemälda lärarinnor.

Med ingången av läsåret 1920—1921 skall i enlighet med den uppgjorda planen sjätte realskolklassen träda i verksamhet, och bör då enligt samma plan för organisationens slutliga genomförande en tredje ny adjunksbeställning vara inrättad vid läroverket till ersättande av den ej vidare behövliga första lärarinnetjänsten därstädes.

I anledning härav har läroverksöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1918 hemställt, att framställning måtte avlätas till 1919 års

- [172.] riksdag om den i anledning härav behövliga anslagsförhöjningen för år 1920 samt om de åtgärder, som i samband därmed vore erforderliga. Sagda förhöjning bör nu beräknas på samma sätt som vid föregående tillfällen, med andra ord, den första lärarinnebefattningen bör från och med den 1 januari 1920 avföras ur stat och i dess ställe upprättas en adjunktsbefattning, vadan reservationsanslaget till de allmänna läroverken bör höjas med ett belopp, motsvarande skillnaden mellan begynnelselönerna för en första lärarinna och en adjunkt, respektive 3,300 kronor och 4,300 kronor, eller 1,000 kronor. Jämväl vid detta tillfälle bör adjunktstjänsten uppehållas från och med den 1 juli 1920 och den första lärarinnan tjänstgöra vid läroverket intill sagda tidpunkt. Hennes avlöning under ifrågasvarande tid bör få utgå av den under förra halvåret 1920 besparade nya adjunktsavlöningen.

Under återopande av det anförda får jag tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels från och med den 1 januari 1920, med avförande ur stat av första lärarinnetjänsten vid allmänna läroverket i Södertelje, därstädes upprätta en adjunktsbefattning, att uppehållas från och med den 1 juli 1920;

dels för nämnda ändamål höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med ett belopp av 1,000 kronor;

dels ock medgiva, att av den under första halvåret 1920 besparade avlöningen vid den nya adjunktsbefattningen må utgå erforderliga medel till avlöning under sagda halvår åt den vid läroverket tjänstgörande första lärarinnan.

Privatläroverk.

17. Privatläroverk, oförändrat gemensamt reservationsanslag:

Enskilda mellanskolor.....	kronor	55,000: —	
Högre flickskolor.....	»	450,000: —	
Högre goss- och samskolor	»	206,500: —	
Enskilda lärarinneseminarier	»	28,500: —	kronor 740,000: —

18. Lönstillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, <i>oförändrat ordinarie förslagsanslag</i>	»	280,000: —
19. Bidrag till de statsunderstödda enskilda läroanstalternas vikariatskassa, <i>oförändrat ordinarie förslagsanslag</i>	»	12,000: —

20. **Tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken.** Riksdagen har under de senaste åren beviljat medel såsom bidrag till beredande av tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken. Så beviljade 1917 års riksdag här för på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag av 275,000 kronor, och av 1918 års lagtima riksdag anvisades för ändamålet på extra stat för år 1919 ett förslagsanslag av 550,000 kronor.

[173.]
Tillfällig
löneförbättring
åt lärar-
personalen
vid privat-
läroverken.

Som bekant har frågan om en reglering av nämnda lärarpersonals löneförmåner sedan några år tillbaka stått på dagordningen och senast varit hänskjuten till behandling av den s. k. lärarlönenämnden. Den 31 maj 1918 avgav denna nämnd betänkande i ämnet. Över sagda betänkande hava utlåtanden infordrats från vederbörande myndigheter, och hava de begärda utlåtandena numera inkommit.

Ursprungligen hade det varit min avsikt att på grundvalen av den sålunda förebragta utredningen i saken framlägga förslag till lönereglering för ifrågavarande lärarpersonal, avsett att föreläggas 1919 års riksdag. Den tillämnade löneregleringen skulle då hava trätt i kraft med ingången av år 1920. Emellertid har jag vid en mera ingående granskning av denna utredning funnit densamma icke vara av natur att kunna läggas till grund för ett mera definitivt ordnande av privatläroverkens och dess personals ekonomiska och rättsliga förhållanden; jag erinrar i detta sammanhang om mitt yttrande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 31 december 1918 i samband därmed, att jag inför Kungl. Maj:t framlade förslag angående igångsättandet av en utredning i och för en revision i vissa hänseenden av det allmänna undervisningsväsendet.

Jag tillåter mig erinra därom, att denna min hemställan blev av Kungl. Maj:t bifallen.

Under dessa omständigheter har givetvis frågan om lönereglering för privatläroverkens lärarpersonal kommit i ett helt annat läge, och några åtgärder av definitiv art kunna uppenbarligen nu icke komma i fråga i detta hänseende.

För berörda lärarpersonal kan förhållandet ur viss synpunkt sett helt visst vara att beklaga, då därigenom en slutlig lösning av den för den samma synnerligen betydelsefulla lönefrågan måste ytterligare uppskjutas. På grund härav anser jag det oundgängligen nödvändigt att åt nämnda personal beredes en tillfällig löneförbättring, så tillmätt, att olägenheten av ett uppskov i nyssberörda hänseende i möjligaste mån uppväges. För sådant syfte måste den tillfälliga löneförbättringen för år 1920 utgå med väsentligt högre belopp än för år 1919.

Framställning i sådant syfte har ock gjorts av läroverksöverstyrelsen i en den 31 augusti 1918 till Kungl. Maj:t avlåten skrivelse. Överstyrelsen hemställer däri, att, i händelse definitiv lönereglering icke kan komma till stånd, tillfällig löneförbättring för år 1920 måtte beviljas lärarpersonalen vid ifrågavarande läroanstalter med ett tre gånger så stort belopp, som för år 1918 beviljats vederbörande lärare såsom tillfällig löneförbättring för år 1918, därvid med vissa jämkningar då tillämpade grunder jämväl borde komma till tillämpning.

Av flere skäl anser jag, att den tillfälliga löneförbättring, som för år 1920 oundgängligen bör beviljas lärarpersonalen vid de statsunderstödda enskilda läroanstalterna, icke lämpligen kan stanna vid de belopp, som enligt läroverksöverstyrelsens förslag skulle tillkomma vederbörande lärare, utan bör utgå med väsentligt högre belopp. De närmare detaljerna i avseende å berörda löneförbättring är jag ej beredd att nu framlägga; därtill fordras åtskilliga undersökningar, som ännu ej kunnat utföras. Det belopp, som skulle erfordras för ändamålet, har preliminärt beräknats till 2,060,000 kronor. Definitivt förslag om detta anslags beviljande jämte grunder för den tillfälliga löneförbättringens utgående anhåller jag få framlägga så snart ske kan under riksdagens lopp. För närvarande inskränker jag mig till att hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att, i avbidan på proposition angående anslag för beredande av tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken, beräkna för berörda ändamål på *extra stat* för år 1920 såsom förslagsanslag ett belopp av 2,060,000 kronor.

[174.]

21. Nybyggnad åt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala.

Nybyggnad åt
fackskolan
för huslig
ekonomi i
Uppsala.

En av de tre enskilda anstalter för utbildande av lärarinnor i huslig ekonomi, som för närvarande åtnjuta statsunderstöd, är Uppsala enskilda läroverks fackskola för huslig ekonomi. Denna läroanstalt har under årens lopp undergått en betydande utveckling, vilken medfört starkt behov av

ökat utrymme. Sedan styrelsen delvis med hjälp av medel, som på enskild väg insamlats, uppfört en tredjedel av planerad nybyggnad, visade sig likväl behovet av lokaltillökning så stort, att styrelsen år 1914 fann sig föranlåten att till Kungl. Maj:t inkomma med förnyad framställning om statsunderstöd till fortsättning av fackskolans nybyggnad. I anledning härav föreslog Kungl. Maj:t 1915 års riksdag att såsom bidrag till kostnaderna för fullföljande av påbörjad nybyggnad åt fackskolan bevilja ett anslag av 25,000 kronor, att under de villkor, Kungl. Maj:t bestämde, utgå under åren 1916—1920, och därav på extra stat för år 1916 anvisa ett belopp av 5,000 kronor. Kungl. Maj:ts framställning bifölls av riksdagen, och för vart och ett av åren 1917—1919 har riksdagen sedermera anvisat ett belopp av 5,000 kronor av ifrågavarande anslag.

Då Kungl. Maj:t den 9 juni 1916 ställde det för år 1916 anvisade beloppet till förfogande av styrelsen för Uppsala enskilda läroverk, tillika styrelse för omförmälda fackskola, ålades styrelsen att, i enlighet med uttalanden i riksdagens skrivelse den 27 maj 1915 angående regleringen av utgifterna under riksstatsens åttonde huvudtitel, dels före den 1 oktober 1917 till Kungl. Maj:t ingiva sammandrag av skolans räkenskaper för år 1916 för att tillställas riksdagens revisorer, dels ock, därest sådant av revisorerna påkallades, till dem ingiva de fullständiga räkenskaperna för skolans verksamhet under samma år. Motsvarande bestämmelser hava av Kungl. Maj:t meddelats beträffande de för åren 1917—1919 anvisade beloppen.

I underdånig ansökning, över vilken läroverks- och folkskolöverstyrelserna den 17 september 1918 avgivit infordrat utlåtande, har fackskolans styrelse nu anhållit, att av det utav riksdagen beviljade anslaget återstoden, 5,000 kronor, måtte anvisas för år 1920.

Jag tillstyrker förslag till riksdagen

att av det såsom bidrag till kostnaderna för fullföljande av påbörjad nybyggnad åt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala beviljade anslaget å 25,000 kronor anvisa på *extra stat* för år 1920 såsom reservationsanslag återstoden, 5,000 kronor.

22. Utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi. Sedan åtskilliga år tillbaka har å extra stat statsunderstöd anvisats till tre enskilda läroanstalter för utbildning av lärarinnor i huslig ekonomi. En av dessa läroanstalter är Uppsala enskilda läroverks fackskola för huslig ekonomi, där tre särskilda utbildningskurser av ifrågavarande slag äro inrättade; en

[175.]

Utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi.

[175.] annan dylik kurs är anordnad vid Ateneum för flickor i Stockholm, och i Göteborg är en motsvarande kurs upprättad av stadens allmänna folkskolestyrelse. Statsunderstöden till dessa utbildningskurser äro sammanförda till ett anslag å riksstatens åttonde huvudtitel under rubriken: till utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi, och utgå för år 1916 till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala med 23.600 kronor, till styrelsen för aktiebolaget Ateneum för flickor i Stockholm med 4,000 kronor och till Göteborgs allmänna folkskolestyrelse likaledes med 4,000 kronor, tillhopa 31,600 kronor.

Understöden äro beviljade att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäligt bestämma, och genom nådigt brev den 30 juni 1916 hava nu gällande bestämmelser i ämnet meddelats.

Från vederbörande skolstyrelser hava gjorts framställningar om fortsätta understöd för verksamhetens bedrivande under år 1920, och hava dessa framställningar av läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen med underdånigt utlåtande av den 31 augusti 1918 överlämnats till Kungl. Maj:t.

Av styrelsen för Uppsala enskilda läroverk, som tillika är styrelse för fackskolan för huslig ekonomi därstädes, har därvid hemställts om förslag till riksdagen att såsom bidrag till kostnaderna för utbildning av lärarinnor i huslig ekonomi bevilja nämnda fackskola *dels* ett allmänt understöd å 37,000 kronor, *dels* därutöver ett särskilt understöd å 25,526 kronor för ny reglering av lärarinnelönerna.

De båda andra läroanstalternas styrelser hava anhållit om statsunderstöd till samma belopp, som beviljats för år 1919.

Departement-
schefen.

Att anslag för nu ifrågavarande ändamål allt fortfarande bör utgå, därom kan endast en mening råda. Ämnets betydelse utgör ett fullgott skäl för statsmakterna att som hittills understödja verksamheten på detta område.

Av fackskolan i Uppsala har, under framhållande av de ekonomiska svårigheter, den rådande kristiden förorsakat skolan, ifrågasatts en betydande höjning av nu beviljat understöd till skolan, avseende *dels* det till verksamheten utgående anslaget, *dels* ock reglering av lärarinnornas löner.

Jag är fullt övertygad om att de abnorma förhållandena under närvarande tid gjort sig starkt kännbara för nämnda läroanstalt såväl som för de allra flesta institutioner av liknande art, och jag tvivlar ej på att det finnes vissa skäl, som tala för styrelsens framställning om ökat statsunderstöd. Emellertid synes det mig ej möjligt att under nuvarande förhållanden, då anspråken på statskassan äro synnerligen stora, tillmötesgå alla

framställningar om höjning av nu utgående statsunderstöd. I nu föreliggande fall ledes jag dessutom av den uppfattningen, att innan någon mera avsevärd höjning vidtages av de anslag, som för närvarande under olika titlar utgå till de många skilda grenarna av fackskolans i Uppsala verksamhet, en grundlig och allsidig utredning bör verkställas angående den ställning, som bör tillkomma fackskolan i skolsystemet, samt angående fackskolans ekonomiska förhållanden och därmed sammanhängande frågor. Jag tillåter mig därjämte bringa i erinran att, på sätt jag redan antytt under punkten 173, frågan om omorganisation av vissa privatläroverk och reglering av grunderna för statens understödjande av dylika läroanstalter blivit överlämnad till utredning av en särskild inom ecklesiastikdepartementet tillsatt kommission. Den sålunda igångsatta utredningen ävensom den ytterligare prövning av fackskolans verksamhet för kvinnlig yrkesutbildning i praktisk riktning, som må bära verkställas av skolöverstyrelsen, synas mig bära avvaktas, innan några mera ingripande åtgärder vidtagas för överflyttande å statsverket av en större del av den ekonomiska bördan för upprätthållande av fackskolans verksamhet än som redan nu påvilar staten. Under sådana förhållanden måste jag inskränka mig till att i överensstämmelse med vad läroverks- och folkskolöverstyrelserna hemställt tillstyrka framställning till riksdagen om beviljande av anslag för ifrågavarande utbildningskurser till samma belopp, som anvisats för år 1919.

Jag hemställer alltså om förslag till riksdagen

att till understöd under de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma, till utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 31,600 kronor, att utgå till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala med högst 23,600 kronor, styrelsen för aktiebolaget Ateneum för flickor i Stockholm med högst 4,000 kronor och Göteborgs allmänna folkskolestyrelse likaledes med högst 4,000 kronor.

23. Understöd till läroanstalter för utbildande av lärarinnor i handarbete. På extra stat för vart och ett av åren 1915—1918 har riksdagen såsom understöd till en var av tre läroanstalter för utbildande av lärarinnor i handarbete anvisat ett belopp av 3,700 kronor att utgå enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela. Dessa läroanstalter hava varit: högre handarbetslärarinneseminariet vid Maria Nor-

[176.]

Understöd till
läroanstalter
för utbildande
av lärarinnor
i handarbete

[176.] denfelts kvinnliga yrkesskola i Göteborg, Andrea Eneroths handarbetskola och seminarium i Stockholm samt föreningen Handarbetets vänner och Hulda Lundins högre slöjdseminarium i Stockholm.

På av Kungl. Maj:t gjord framställning beviljade 1918 års riksdag samma belopp till nämnda läroanstalter för år 1919 samt anslog därjämte för samma år ett belopp av 2,500 kronor åt ytterligare en läroanstalt av liknande art, nämligen fackskolans för huslig ekonomi i Uppsala lärarinnekurs i handarbete.

Det åt föreningen Handarbetets vänner och Hulda Lundins slöjdseminarium för år 1919 tilldelade beloppet 3,700 kronor har enligt nådigt beslut den 22 juli 1918 så fördelats, att föreningen Handarbetets vänner lärarinnekurs tillerkänts 1,700 kronor och Hulda Lundins slöjdseminarium 2,000 kronor.

Genom nyssnämnda beslut den 22 juli 1918 har förordnats, att i avseende å de till förenämnda fyra läroanstalter beviljade statsunderstöden skola gälla de villkor och bestämmelser, vilka genom Kungl. Maj:ts brev den 30 juni 1916 meddelats beträffande de för enahanda ändamål för år 1917 beviljade extra statsanslag.

Jag ber att i detta sammanhang få erinra därom, att Kungl. Maj:t i fråga om samtliga dessa läroanstalter genom olika nådiga beslut medgivit, att utfärdat godkänt avgångsbetyg må medföra den rätt till löne- tursberäkning, som enligt gällande bestämmelser tillkommer sådan lärarinna i handarbete, som genomgått av Kungl. Maj:t för ändamålet godkänd kurs i handarbete.

Förutnämnda fyra läroanstalter hava nu i särskilda, av läroverks- och folkskolöverstyrelserna med gemensamt underdånigt utlåtande av den 31 augusti 1918 till Kungl. Maj:t överlämnade ansökningar gjort framställning om höjning av statsbidraget för år 1920. Som stöd härför har i samtliga ansökningar åberopats i det hela samma omständigheter, nämligen den betydande utgiftsökning, som för läroanstalterna förorsakats av de stegrade kostnaderna för hyra, uppvärmning och belysning samt för anskaffande av undervisningsmaterieell, vartill även komne nödvändigheten för skolorna att bevilja lärarpersonalen dyrtidstillägg. Vid en var av ifrågavarande ansökningar har fogats en tablå, utvisande de beräknade inkomsterna och utgifterna för år 1920. I varje fall visar det sig, att en betydande brist, om man bortser från statsanslag, kommer att uppstå för år 1920. Bristens storlek har beräknats för Andrea Eneroths högre handarbetsseminarium i Stockholm till 10,297 kronor, för Handarbetets vänner och Hulda Lundins högre slöjdseminarium i Stockholm till 14,475 kronor, för högre handarbetslärarinneseminarier vid Maria Nordenfelts

kvinnliga yrkesskola i Göteborg till 8,244 kronor 67 öre samt för lärar-
rinnekursen i handarbete vid fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala
till 8,000 kronor.

[176.]

Från två läroanstalter, Maria Nordenfelts handarbetslärarinneseminarium
samt Handarbetets vänner och Hulda Lundins högre slöjdseminarium
hava därjämte lämnats uppgifter, i förra fallet avseende faktiska inkomster
och utgifter under år 1917, i senare fallet angivande de beräknade in-
komsterna och utgifterna för år 1919. Då sagda uppgifter synas mig
ägnade att giva en god belysning åt de försvårade förhållanden, varunder
läroanstalterna nu arbeta, torde jag få här anföra desamma. Den först-
nämnda uppgiften lyder sålunda:

Stat för högre handarbetslärarinneseminariet vid Maria Nordenfelts kvinnliga
yrkesskola för år 1920, jämförd med verkliga inkomster och utgifter år 1917:

<i>Beräkningsbara inkomster år 1920.</i>		<i>Inkomster år 1917.</i>	
Statsanslag		Kronor	3,700: —
Terminsavgifter	Kronor 7,950: —	»	7,950: —
Saldo förlust ¹	» 8 244: 67	»	480: 79
	Kronor 16,194: 67	Kronor	12,130: 79

<i>Beräknade utgifter år 1920.</i>		<i>Utgifter år 1917.</i>	
Lärlarlöner	Kronor 6,439: 68		
50 % ökning	» 3 219: 84	Kronor 9,659: 52	Kronor 6,439: 68
Inventariers underhåll	»	624: 78	» 624: 78
Belysning och uppvärmning	»	699: 76	» 699: 76 ²
Städerska	Kronor 181: 47		
50 % ökning	» 90: 74	» 272: 21	» 181: 47 ²
Undervisningsmateriell, tryck, annonser m. m.	»	1,333: 50	» 1,333: 50
Bokförelser	Kronor 262: 60		
50 % ökning	» 131: 30	» 393: 90	» 262: 60 ²
Frielever	»	724: —	» 724: —
Hyra	Kronor 1,865: —		
30 % ökning	» 622: —	» 2,487: —	» 1,865: — ²
	Kronor 16,194: 67	Kronor	12,130: 79

¹ Saldoförlust 1920, utförd sammanfattning.

50 % ökade avlöningar	Kronor 3,219: 84		
» » »	» 90: 74		
» » »	» 131: 30	Kronor 3,441: 88	
30 % ökad hyra	» 622: —		
Undervisningsmateriell, tryck, annonser	» 480: 79	Kronor 4,544: 67	
Statsanslag i enlighet med föregående år		» 3,700: —	
		Kronor 8,244: 67	

² Kostnad delad med M. Nordenfelts kvinnliga yrkesskola.

Bihang till riksdagens protokoll 1919. 1 saml.

[176.] De beräkningar, som uppgjorts för Handarbetets vänner och Hulda Lundins högre slöjdseminarium, hava följande innehåll:

Beräknad utgifts- och inkomststat för år 1919 för föreningen Handarbetets vänner och Hulda Lundins högre slöjdseminarium.

Utgifter.

Avlöningar	Kronor	9 300:—
Hyror och uppvärmning av lokaler.....	»	2 000:—
Belysning och städning	»	500:—
Materiell, inventarier och bibliotek	»	700:—
Underhåll av inventarier	»	300:—
Diverse: skriv- och tryckkostnader, telefon, brandförsäkring m. m. samt till oförutsedda utgifter	»	1 700:—
Summa kronor		14 500:—

Inkomster.

Terminsavgifter	Kronor	7 000:—
Statsanslag.....	»	3 700:—
Brist	»	3 800:—
Summa kronor		14 500:—

Beräknad utgifts- och inkomststat för år 1920 för föreningen Handarbetets vänner och Hulda Lundins högre slöjdseminarium.

Utgifter.

Avlöningar	Kronor	12 000:—
Hyror och uppvärmning av lokaler.....	»	4 200:—
Belysning och städning	»	1 250:—
Materiell, inventarier och bibliotek samt underhåll av inventarier	»	1 200:—
Diverse: skriv- och tryckkostnader, telefon, brandförsäkring m. m. samt till oförutsedda utgifter	»	2 200:—
Summa kronor		20 850:—

Inkomster.

Terminsavgifter.....	Kronor	6 375:—
Statsanslag	»	8 000:—
Brist	»	6 475:—
Summa kronor		20 850:—

Läroverks- och folkskolöverstyrelserna hava i sin förutnämnda skrivelse av den 31 augusti 1918 erinrat om den av mig förut omförmälda, ifrågavarande läroanstalter medgivna rätten att utfärda avgångsbetyg med visst kompetensvärde och anföra därefter följande:

[176.]

Uppgiften att för skolornas behov utbilda lärarinnor i kvinnlig slöjd och handarbete har väsentligen, för att ej säga uteslutande, kommit att falla på dessa läroanstalter, då staten själv ej direkt tagit hand om denna utbildning. Detta har för staten varit en särskild anledning att ekonomiskt stödja ifrågavarande utbildningsanstalter, som dessutom synas efter hand erhålla vidgade uppgifter genom utbildning av lärarinnor i kvinnlig slöjd för de nya praktiska ungdomsskolor av skilda slag, som inom den närmaste framtiden torde komma till stånd i vårt land på grund av hit-hörande beslut vid 1918 års riksdag. Vid sådant förhållande föreligger ytterligare anledning för det allmänna att beakta de ekonomiska svårigheter, som kristiden medfört även för nu förevarande läroanstalter. Medan de endast i jämförelsevis obetydlig grad kunnat öka sina inkomster genom någon stegring av lärjungarnas terminsavgifter, växa utgifterna starkt och oundvikligt. Det är sålunda uppenbart, att bland annat den allmänt stigande lönenivån även här måste röja sina verkningar. Läroanstalter, som utbilda lärarinnor, behöva givetvis härför särskilt kvalificerade lärarkrafter, som ej rimligtvis kunna eller böra avlönas lägre än skolornas lärarinnor i motsvarande fack. Det är ett påtagligt allmänt intresse, att förevarande läroanstalter äro i stånd att genom erbjudande av skäliga löneförmåner behålla eller förvärva fullt kompetenta lärarkrafter. Det torde ur denna synpunkt och med hänsyn till läroanstalternas ekonomiska svårigheter i övrigt vara nödvändigt för deras upprätthållande, att staten skänker dem ett kraftigare ekonomiskt stöd än hittills. För bedömande av i vilken utsträckning detta bör ske saknas emellertid varje fullt hållbar norm, då det knappast torde kunna ifrågasättas, att staten för enskilda anstalter skall genom sin mellankomst söka helt avvärja kristidens ekonomiska verkningar. Redan det understöd, som i de underdåniga ansökningarna begäres, eller 8,000 kronor, förefaller väl högt i förhållande till de understöd, som hittills utgått. För var och en av de tre hit-hörande läroanstalter, som förut åtnjutit ett årligt statsbidrag av 3,700 kronor, torde bidraget förslagsvis böra höjas till 6,000 kronor för år. Med bibehållande av den proportion mellan anslagsbeloppen, som iakttagits, när 1918 års riksdag fastställde statsunderstödet åt handarbetskursen vid fackskolan i Uppsala till 2,500 kronor för år, borde detta anslag, under förutsättning att anslaget till övriga av ifrågavarande läroanstalter bestämmes till 6,000 kronor för år, ökas till 4,000 kronor. Emellertid synas förhållandena påkalla någon jämkning i proportionen, så att fackskolans anslag bestämmes till 4,500 kronor.

Överstyrelserna tillstyrka alltså framställning till riksdagen om beviljande av på nu angivet sätt förhöjda statsunderstöd.

Ifrågavarande läroanstalter fylla, såsom även läroverks- och folkskolöverstyrelserna påpeka, en plats i vårt undervisningsväsen, som eljest för närvarande skulle stå tom, och tillgodose således ett behov, som väl under andra omständigheter måst avhjälpas genom statens försorg. Jag

Departementschefen

[176.] anser det därför vara ett betydelsefullt statsintresse, att sagda läroanstalter genom understöd från det allmännas sida erhålla möjlighet att fortsätta sin gagnande verksamhet. Än mera är detta fallet, sedan genom 1918 års riksdags beslut om upprättandet av praktiska ungdomsskolor behovet av lärarinnor med sådan utbildning, som nämnda läroanstalter meddela, blivit väsentligt förökat.

Jag behjärtar också till fullo de svårigheter i ekonomiskt hänseende, som den nu rådande dyrtiden medfört för nu ifrågavarande utbildningsanstalter, och det synes mig billigt, att staten i den mån så kan ske träder hjälpende emellan för svårigheternas underlättande. Jag vill därför för min del understödja de nu gjorda ansökningarna om ökat statsanslag. De utomordentligt starka krav, som under nuvarande förhållanden ställas på staten, göra det emellertid ej möjligt att i önskad utsträckning tillmötesgå alla framställningar om statsunderstöd, som nu göras. Jag måste därför på åtskilliga punkter inskränka mig till att tillstyrka något mindre ökade anslag, än som begärts. Så måste enligt min mening ske även i nu förevarande fall.

De anslagsbelopp, som av överstyrelserna föreslagits, äro, synes det mig, under förhandenvarande förhållanden väl avvägda och torde dock kunna om ej fylla den väntade bristen åtminstone väsentligt bidra att minska densamma. Jag ansluter mig alltså till överstyrelsernas mening härutinnan.

Under åberopande av vad jag nu anfört hemställer jag om förslag till riksdagen

Ökat anslag.

att till understöd enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, för utbildande av handarbetslärarinnor anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 22,500 kronor, att utgå till högre handarbetslärarinneseminariet vid Maria Nordenfelts kvinnliga yrkesskola i Göteborg, till Andrea Eneroths handarbetsskola och seminarium i Stockholm samt till föreningen Handarbetets vänner och Hulda Lundins högre slöjdseminarium i Stockholm med högst 6,000 kronor för en var av nämnda tre läroanstalter ävensom till fackskolans för huslig ekonomi i Uppsala lärarinnekurs i handarbete med högst 4,500 kronor.

24. Resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter.

[177.]

Rese-
stipendier åt
lärarper-
sonalen vid
enskilda läro-
anstalter.

Riksdagen anvisade år 1914 liksom åtskilliga föregående år anslag till resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva. Av nämnda års riksdag anvisades på extra stat för år 1915 ett anslag av 9,000 kronor härför. På därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar har riksdagen under vart och ett av de på år 1914 följande åren medgivit, att ifrågasvarande anslag finge för enahanda ändamål användas under det närmast därpå följande året. Senast har 1918 års riksdag sålunda medgivit, att sagda anslag finge under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1919.

Då, såsom jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hinder icke torde möta mot att omförmälda av 1914 års riksdag anvisade anslag tages i anspråk för sitt ändamål under år 1919 och då behovet av anslag till resestipendier för ifrågasvarande lärarpersonal givetvis föreligger även för år 1920, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 9,000 kronor.

Nytt anslag.

25. Resestipendier och studieunderstöd åt skolkökslärarinnor.

[178.]

Rese-
stipendier och
studie-
understöd åt
skolköks-
lärarinnor.

Under åtskilliga år beviljade riksdagen medel dels till resestipendier, dels ock till understöd vid fortsatta studier åt föreståndarinnor och lärarinnor vid lärarinneutbildningsanstalter i huslig ekonomi ävensom åt skolkökslärarinnor vid andra läroanstalter under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva. Av 1914 års riksdag anvisades för sagda ändamål på extra stat för år 1915 ett anslag av 2,000 kronor. På grund av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har riksdagen sedermera under vart och ett av åren 1915—1918 medgivit, att berörda för år 1915 beviljade anslag finge för enahanda ändamål användas under respektive vart och ett av åren 1916—1919.

I anslutning till vad jag anfört under näst föregående punkt, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till resestipendier och till studieunderstöd åt föreståndarinnor och lärarinnor vid lärarinneutbildningsanstalter i huslig ekonomi ävensom åt skolkökslärarinnor

Nytt anslag.

vid andra läroanstalter under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 2,000 kronor.

Kommunala mellanskolor.

[179.] 26. **Understöd åt kommunala mellanskolor.** Då riksdagen år 1909 fattade beslut om inrättandet av den nya skoltyp, som i samband därmed erhöll namnet kommunala mellanskolor, beviljade riksdagen till understöd åt dylika skolor ett förslagsanslag av 10,000 kronor. De nya skolornas antal ökades emellertid hastigt under de följande åren, vadan riksdagen upprepade gånger på framställning av Kungl. Maj:t beviljat ökning av det för skolorna avsedda anslaget. För år 1918 uppgick detta anslag till 340,000 kronor men höjdes genom beslut av samma års riksdag i samband med den av riksdagen beslutade löne- och pensionsregleringen för, utom andra, de kommunala mellanskolornas lärare till mer än dubbla beloppet, eller till 682,000 kronor, med vilket belopp anslaget sålunda är uppfört å 1919 års stat. Sistberörda anslagsökning föranleddes dels av den höjning av läraravlöningarna samt såsom följd därav även av de utav statsmedel utgående avlönningsbidragen, som av riksdagen beslöts, dels av den samtidigt beslutade höjningen av det årliga statsunderstödet åt skolorna. Vid beräkningen av anslagets storlek förutsattes, att under år 1919 antalet kommunala mellanskolor skulle uppgå till 44. Kungörelse angående avlöning åt lärare vid kommunal mellanskola samt statsbidrag till sådan skola är av Kungl. Maj:t utfärdad den 19 november 1918 (nr 927).

Förhöjning av anslaget till nu ifrågavarande läroanstalter utöver det för år 1919 anvisade beloppet har emellertid redan befunnits behöfvig, och läroverksöverstyrelsen har i skrivelse den 31 augusti 1918 gjort framställning härom. I nämnda skrivelse har överstyrelsen till en början anfört, att de kommunala mellanskolornas antal för det dåvarande uppginge till 39 samt att beträffande en högre folkskola, i Orsa, framställning gjorts om statsunderstöd såsom kommunal mellanskola från och med höstterminen 1918. Jag vill härvid erinra om att Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 16 augusti 1918 dels beviljat ifrågavarande läroanstalt understöd såsom kommunal mellanskola, dels ock fastställt reglemente för skolan. Överstyrelsen fortsätter därefter:

Liknande ansökningar äro redan ingivna eller under den närmaste framtiden att införfänta från Lysekils samskola, Ljungby högre folkskola, Falkenbergssamskola och Söderköpings samskola. Under förutsättning att samtliga dessa ansökningar inkomma

och vinna nådigt bifall, kommer antalet kommunala mellanskolor att vid ingången av år 1919 utgöra 44 eller det antal, som beräknats i samband med anslag-höjningen för år 1919. Möjligen kommer denna siffra redan att från årets början överkridas, i det att, enligt vad överstyrelsen förspott, beslut nyligen fattats om ombildning av Leksands högre folkskola till kommunal mellanskola. Efter vad överstyrelsen under hand inhämtat, kommer med all sannolikhet under år 1919 framställning att göras om ombildning av flera läroanstalter till kommunala mellanskolor, ehuru det är vanskligt att redan nu med någon säkerhet kunna bedöma, i vilken utsträckning detta kan komma att ske. Det synes emellertid antagligt, att förutom skolan i Leksand ytterligare tre kommunala mellanskolor bliva upprättade till den 1 januari 1920, så att hela antalet kommunala mellanskolor vid början av år 1920 kan beräknas uppgå till 48.

Det totala bidraget av statsmedel till en kommunal mellanskola har hittills i medeltal beräknats till omkring 10,000 kronor för år. Med år 1919 stiger emellertid denna medelsiffra avsevärt. Det totala statsunderstödet till de kommunala mellanskolorna för sagda år, 682,000 kronor, är beräknat för 44 skolor. Detta gör i medeltal omkring 15,500 kronor för varje skola. För de 4 nya skolor, som torde tillkomma till den 1 januari 1920, skulle enligt denna beräkning erfordras en anslagsökning av 62,000 kronor. Ifrågavarande anslag synes alltså för år 1920 böra utgå med ett belopp av 744,000 kronor.

På grund av vad sålunda blivit anfört har överstyrelsen hemställt om åtgärder för förslagsanslagets höjande till 744,000 kronor.

Såsom jag förut erinrat, har riksdagen så nyligen som år 1918 beslutit en högst betydande förhöjning av anslaget till kommunala mellanskolor. Att redan nu ytterligare ökning av detsamma är erforderlig beror givetvis därpå, att ifrågavarande skolform vinner en allt större utbredning, ett förhållande, som enligt min mening är ägnat att väcka tillfredsställelse och som även torde giva vid handen, att denna skolform fyller ett på många ställen förefintligt behov i avseende å möjlighet att vinna en högre teoretisk utbildning än folkskolan kan meddela. Den av överstyrelsen gjorda framställningen anser jag alltså böra föranleda förslag till riksdagen.

Departementschefen.

Jag torde böra i detta sammanhang erinra därom, att de kommunala mellanskolor, som för närvarande äro under ombildning eller som kunna väntas under den närmaste tiden undergå ombildning, så gott som undantagslöst torde leda sitt ursprung antingen ur privata läroanstalter, som hittills åtnjutit understöd från det i anslaget till privatläroverk ingående anslaget till enskilda mellanskolor, eller ur högre folkskolor. Det kunde således ligga nära till hands att samtidigt med en förhöjning av anslaget till kommunala mellanskolor vidtaga en nedsättning i anslagen till nämnda läroanstalter, de enskilda mellanskolorna och de högre folkskolorna. Någon dylik nedsättning anser jag emellertid ej böra nu företagas. Å ena sidan

vill jag erinra om att 1918 års riksdag på framställning av Kungl. Maj:t företagit en minskning av anslaget till de enskilda mellanskolorna, vadan man torde böra något avvakta, vilka förhållanden som i avseende å sistberörda skoltyp kunna komma att inträda, innan en ytterligare nedsättning av nämnda anslag äger rum. Å den andra sidan bör man ihågkomma, att, särskilt efter 1918 års riksdags beslut om upprättande av praktiska ungdomsskolor, den skoltyp, som företrädes av den högre folkskolan, torde komma att visa en kraftig utveckling och att alltså ökade krav komma att ställas på det för dessa skolor avsedda anslaget. Någon nedsättning av sistnämnda anslag bör således ej heller ifrågakomma.

Under återopande av vad jag nu anfört hemställer jag om förslag till riksdagen

Ökat anslag.

att höja det på *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till kommunala mellanskolor från dess nuvarande belopp, 682,000 kronor, med 62,000 kronor till 744,000 kronor.

27. Undervisning i slöjd vid kommunala mellanskolor, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 2,000: —

[180.]

Resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor.

28. **Resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor.** Av 1914 års riksdag anvisades till resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, på extra stat för år 1915 ett anslag av 1,200 kronor. På framställningar av Kungl. Maj:t har riksdagen under vart och ett av åren 1915—1918 medgivit, att ifrågavarande anslag finge för enahanda ändamål användas under respektive vart och ett av åren 1916—1919.

I anslutning till vad jag anfört i det föregående under punkten 177, hemställer jag om förslag till riksdagen

Nytt anslag.

att till resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 1,200 kronor.

Folkundervisningen.*Lärarytbildning.***Folkskoleseminarier.**

29. **Nya lektorstjänster m. m.** I anledning av Kungl. Maj:ts där- [181.]
om gjorda framställning samt inom riksdagen väckta motioner beslöt 1918 Nya lektors-
års riksdag ny löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid folk- tjänster m. m.
skoleseminarierna, varjämte riksdagen föreskrev vissa villkor och bestämmelser för åtnjutande av de nya avlöningsförmånerna. I sammanhang därmed höjde riksdagen det ordinarie anslaget till folkskoleseminarierna med 656,815 kronor eller från 849,025 kronor till 1,505,840 kronor. På grund av riksdagens berörda beslut utfärdade Kungl. Maj:t den 22 juli 1918 kungörelse (nr 662) angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid statens folkskoleseminarier.

Genom nyssnämnda anslagshöjning har avsetts att bestrida dels de ökade kostnader för lärarpersonalens avlöning, som den nya löne- och pensionsregleringens tillämpning kommer att medföra, dels kostnaderna för vissa vid seminarierna behövliga nya ordinarie lärartjänster, av vilka flertalet förut uppehållits medelst extra ordinarie lärarkrafter, dels ock kostnader för uppvärmning, belysning och renhållning m. m. för vissa seminarier, vilka kostnader förut utgått på extra stat.

[181.]

Bland de nya lärartjänster vid seminarierna, för vilkas uppehållande medel sålunda äro tillgängliga från och med år 1919, äro 18 lektorstjänster. 13 av dessa hava tillkommit därigenom, att enligt beslut av 1913 års riksdag vid vart och ett av de 13 seminarier, där blott fyra adjunktsbefattningar funnos uppförda i staten, en femte adjunktstjänst inrättades. Dessa tjänster hava i avvaktan på en förestående lönereglering till en början uppehållits med extra ordinarie lärarkrafter, men i samband med den av 1918 års riksdag beslutade löneregleringen ansetts böra från och med år 1919 förändras till lektorstjänster och besättas med ordinarie innehavare. På sätt framgår av den utredning rörande behovet av nya lärartjänster vid seminarierna, som av mig lämnades i mitt yttrande i det statsrådsprotokoll, vilket åtföljde Kungl. Maj:ts proposition i löneregleringsfrågan (nr 260, sid. 255 o. f.), förelåg, fränsett berörda 13 tjänster, ett behov av ytterligare 16 nya ämneslärarbefattningar, därav en vid seminariet i Göteborg, varest, bland annat, på grund av den till seminariet förlagda provårskursen så stort antal timlärartimmar i kunskapsämnena vore behövt, att detta jämnt motsvarade en ämneslärares tjänstgöringsskyldighet, samt 5 vid vart och ett vid seminarierna i Falun, Uppsala och Lund på grund av dessa seminariers utvidgning till dubbelseminarier. Jag framhöll emellertid, att samtliga dessa befattningar icke lämpligen syntes böra med ens uppföras på ordinarie stat, i all synnerhet som fullt kompetenta sökande till ett så stort antal tjänster näppeligen omedelbart kunde vara tillfinnandes. Det syntes mig därför vara ändamålsenligast, att från och med år 1919 — utom förutberörda 13 tjänster — endast 5 nya lektorat inrättades, samt att ett uppförande å ordinarie stat av de övriga 11 befattningarna fördelades å de närmast följande två åren.

I enlighet med denna plan, mot vilken från riksdagens sida ingen anmärkning framställts, böra alltså med år 1920 5 eller 6 nya ordinarie lektorsbefattningar uppföras å seminariernas stat och för ändamålet erforderlig anslagshöjning äskas av 1919 års riksdag.

I skrivelse den 31 augusti 1918 angående anslag till folkundervisningen m. m. för budgetåret 1920 förordar folkskolöverstyrelsen, att det antal nya tjänster, varom nu är fråga, bestämmes till 5.

En ny lektors-
befattning
och fyra nya
löningskol-
lärartjänster.

I detta sammanhang föreslår emellertid överstyrelsen upprättandet av ytterligare en ordinarie lektorsbefattning utom dem, som i det föregående berörts, ävensom av fyra ordinarie övningsskollärartjänster. Samtliga dessa befattningar äro avsedda för folkskoleseminariet i Stockholm, där de anses erforderliga med hänsyn till den vid seminariet anordnade ettåriga kursen för studenter.

Staten för seminariet i Stockholm upptager fem ämneslärare samt fyra övningsskollärare, därav två kvinnliga. För ifrågakvarande kurs äro vid bestämmandet av anslag därtill för år 1919 tagna i beräkning dels en extra ordinarie ämneslärartjänst, dels ock 2 extra ordinarie övningsskollärbefattningar, därav en manlig och en kvinnlig. [181.]

Seminariets rektor har nu, enligt vad överstyrelsen meddelat, i enlighet med av seminariets lärarkollegium fattat beslut, i skrivelse till överstyrelsen den 10 maj 1918 gjort framställning om uppförande av sistnämnda tre befattningar å ordinarie stat ävensom om inrättande vid seminariet från och med höstterminen 1919 av ytterligare två nya övningsskollärbefattningar, vilka med år 1920 jämväl borde uppföras å ordinarie stat.

Till stöd för denna framställning åberopar rektor i förbemälda skrivelse först vad han i förevarande ämne anför i en den 10 augusti 1917 avläten skrivelse angående seminariets anslagsbehov för år 1919, däri han gjort hemställan om den extra ordinarie ämneslärarbefattningens uppförande å ordinarie stat, med hänsyn särskilt till angelägenheten av att för täta lärarombyten måtte förekommas och att seminariet måtte tillföras de mest kvalificerade lärarkrafter, vilket vore desto mer av nöden, som vid seminariet provårskurs vore anordnad. Vidare anføres i rektors skrivelse huvudsakligen:

»Den omständigheten, att ifrågakvarande ämneslärarbefattning är erforderlig på på grund av att ettårig seminarietkurs är anordnad vid seminariet, torde ej böra utgöra hinder för att den uppföres å ordinarie stat, då alltjämt denna kurs torde visa sig vara erforderlig vid seminariet och då i allt fall ordinarie befattningshavare vid folkskoleseminarium torde komma att bli skyldig att, därest Kungl. Maj:t så prövar lämpligt, låta sig förflyttas till annan befattning inom undervisningsväsendet.

Kollegiet har ävenledes framhållit angelägenheten av att de fyra lärarbefattningar i övningsskolan, som utöver nu befintliga å ordinarie stat uppförda 4 lärarbefattningar kunna anses erforderliga vid seminariet, måtte begäras å ordinarie stat. Jag vill erinra om att genom nådigt brev den 20 juli 1917 en lärarinnebefattning i övningsskolan blivit nyinrättad samt att för höstterminen 1918 och kalenderåret 1919 anslag av riksdagen äskats å extra stat för denna befattning och för en manlig lärartjänst i övningsskolan. Från och med läsåret 1919—1920 bliya ytterligare två lärartjänster i övningsskolan erforderliga. Redan under läsåret 1918—1919 kommer övningsskolan att bestå av 7 avdelningar, nämligen 2 småskolavdelningar, 4 folkskolavdelningar samt 1 ettårig folkskolans högre avdelning. Under läsåret 1919—1920 bör sistnämnda avdelning lämpligen bestå av 2 klasser med var sin lärare. Utrymme för den nya klassen kan, även om tillämnad utvidgning av seminariets lokaler ej hinner genomföras, provisoriskt beredas. Med tillkomsten av denna klass kommer seminariet att erhålla 8 avdelningar i övningsskolan, vilket antal är erforderligt, då vid seminariet jämte den ettåriga kursen provårskurs är anordnad.

Lika angeläget som det är, att ovannämnda extra ordinarie adjunktsbefattning ombildas till ordinarie befattning, är det, att ifrågakvarande 4 lärartjänster uppföras å ordinarie stat. Det kan givetvis ej vara med seminariets bästa förenat, att hälften av tjänsterna i övningsskolan uppehållas blott på förordnande på kortare tid.

För höstterminen 1919 böra anslag till de under denna termin erforderliga 2 lärartjänsterna i övningsskolan, varav lämpligen 1 tjänst för manlig och 1 tjänst för

[181.] kvinnlig befattningshavare, begäras å extra stat. Till de bägge lärarna böra därjämte upptagas särskilda arvoden, emedan provårskurs är anordnad vid seminariet.

Överstyrelsen erinrar i sitt yttrande över rektors framställning till en början, att anslag till studentkurserna i enlighet med riksdagens uttalade mening hittills begärts å extra stat, då det ej ansetts fullt klart, huru många sådana kurser för framtiden, sedan den nu rådande lärarbristen avhjälpes, skulle visa sig behövliga eller var desamma lämpligast borde vara förlagda. Ehuru berörda ordning för anslagets utgående medfört vissa olägenheter, särskilt i fråga om anskaffandet av lämpliga lärare, äro dock enligt överstyrelsens mening nämnda organisatoriska hänsyn av den art, att de under förhandenvarande förhållanden svårigen kunna lämnas ur räkningen, vadan anslag till berörda kurser fortfarande under någon tid torde böra begäras på extra stat.

Beträffande nu omförmälda lektorsbefattning och fyra övningsskollärartjänster anser överstyrelsen likväl fullgoda skäl föreligga till avvikelse från nämnda grundsats. Överstyrelsen utvecklar därefter närmare sin ståndpunkt i ämnet:

Överstyrelsen kan för sin del icke annat än instämma uti vad rektor sålunda anfört. Såsom överstyrelsen tidigare vid upprepade tillfällen framhållit, är den omständigheten, att vid seminariet är anordnad provårskurs, vid vilken lärare utbildas för anställning såväl vid seminarier som vid allmänna läroverk, ägnad att ställa synnerligen stora krav på de lärares duglighet, vilka tjänstgöra vid seminariet. Även om detta i främsta rummet gäller om ämneslärarna, äger det dock även i betydlig mån tillämpning på övningsskollärarna, då dessa lärare i stor utsträckning måste deltaga i provårskandidaternas handledning och dessas övningsundervisning till väsentlig del försiggår inom övnings-skolan. Klart är emellertid, att det blott i undantagsfall kan vara möjligt att förvärva extra ordinarie lärarkrafter, som äga den undervisningsvana och lärarerfarenhet, vilka äro särskilt önskvärda hos dem, som hava att handleda provårskandidater. Därtill kommer, att anordningen med extra ordinarie lärarkrafter föranleda täta ombyten av lärare, något som är hinderligt för utbildande och stadgande av en fast praxis i provårsarbetet.

Några betänkligheter mot de ifrågavarande tjänsternas uppförande å ordinarie stat torde från förutberörda organisatoriska synpunkter näppeligen behöva uppstå. Att åtminstone en ettårig seminariekurs även i framtiden blir behövlig lärar icke kunna betvivlas, och den bestämmelse rörande lärares skyldighet att låta sig förflyttas till annan befattning, som är förbunden med den nya löneregleringen, torde erbjuda tillräcklig trygghet för att tjänsterna, även om de uppföras på ordinarie stat, kunna disponeras för annat ändamål, därest de framdeles ej längre skulle finnas behövliga vid seminariet i Stockholm.

Vad vidkommer det antal nya övningsskollärartjänster, som i rektors framställning begärts, anser sig överstyrelsen böra biträda det gjorda yrkandet, att antalet sådana tjänster vid seminariet måtte bliva sammanlagt 8. Överstyrelsen vill erinra, att nämnda antal tjänster numera är inrättat vid seminariet i Göteborg med hänsyn till de särskilda

krav på en väl utvecklad, olika åldersstadier omfattande övningsskola, som seminariets egenskap av provårsinstitution uppställer. Överstyrelsen kan i detta hänseende åberopa vad överstyrelsen beträffande seminariet i Göteborg anfört i sin framställning den 30 september 1916 angående anslag till folkundervisningen m. m. under budgetåret 1918, och vill därjämte frambålla, att belastningen av övningsskolan blir ungefärligen densamma vid ett seminarium med ettårig kurs som vid ett dubbelseminarium.

[181.]

Överstyrelsen vill alltså förorda, att erforderlig anslagshöjning för här ifrågakarande tjänsters uppförande å ordinarie stat från och med år 1920 nu måtte äskas av riksdagen.

Den anslagshöjning, som för upprättandet av nu ifrågakarande sex lektorstjänster och fyra övningsskollärartjänster borde äskas av riksdagen, utgör enligt överstyrelsens beräkningar 32,800 kronor. Härom innehåller överstyrelsens skrivelse följande:

Vad beträffar anslagsbehovet för nu berörda ändamål är att märka, att de först omförmälda behövlige 5 ordinarie lektorstjänsterna nu motsvaras av extra ordinarie ämneslärarbefattningar, till vilka för år 1919 medel beretts å det ordinarie anslaget till folkskoleseminarierna. För nämnda tjänsters upprättande erfordras alltså blott en anslagsökning, som svarar mot skillnaden mellan ordinarie och extra ordinarie ämneslärars avlöning. Vidkommande de behövlige nya ordinarie befattningarna vid seminariet i Stockholm erfordras för deras upprättande anslag motsvarande hela den bestämda avlöningen. För erhållande av lämplig proportion mellan manliga och kvinnliga lärare vid övningsskolan torde man enligt överstyrelsens mening böra utgå från att 3 tjänster skola besättas med manliga och 1 med kvinnlig innehavare. Till lärarna vid seminariet i Stockholm bör utgå det särskilda arvode av 300 kronor, som är bestämt för lektor och övningsskollärare vid seminarium, där provårskurs är anordnad.

I enlighet härmed skulle alltså följande belopp erfordras för ifrågakarande befattningar:

5 lektorstjänster à 2,500 kronor (5,800 — 3,300)	kronor 12 500:—
1 lektorstjänst.....	” 5 800:—
3 manliga övningsskollärartjänster à 3,400 kronor	” 10 200:—
1 kvinnlig övningsskollärartjänst.....	” 2 800:—
särskilt arvode à 300 kronor till 5 lärare vid provårsseminarium.....	” 1 500:—
Summa kronor 32,800:—	

Vad angår anslag i övrigt för folkskoleseminariernas verksamhet, framhåller folkskolöverstyrelsen, hurusom starka skäl förefinnas att påyrka en väsentlig ökning dels av arvoden till seminarieläkare, bibliotekarier och rektorernas skrivbiträden, dels av anslagen till undervisningsmaterieell, uppvärmning, belysning och renhållning m. m.

Seminarie-
läkares
m. fl. arvoden.

Beträffande de nämnda arvodena, vilka utgå med belopp, vari sedan 1913 någon ändring icke skett, erfordras emellertid, innan förslag till deras reglering framlägges, åtskilliga utredningar, vilka ännu icke kunnat utföras.

- [181.] Överstyrelsen är därför icke nu i tillfälle att upptaga denna fråga till närmare behandling men ställer i utsikt, att överstyrelsen kan få anledning att efter någon tids förlopp framkomma med utredning och förslag i detta ämne.

Seminarier-
nas expens-
anslag.

I fråga om seminariernas expensanslag är enligt överstyrelsens mening en höjning av behovet starkt påkallad på grund av de senare årens prisstegringar på alla områden. Med hänsyn till den rådande osäkerheten med avseende å penningvärdet anser dock överstyrelsen tiden ännu icke vara inne att göra någon framställning härom. Det oundgängliga behovet av ökade expensmedel bör enligt överstyrelsen tillgodoses genom anslag å tilläggsstat för år 1919; och inskränker sig överstyrelsen därför till att i detta sammanhang endast fästa uppmärksamheten på behovet av en reglering av seminariernas expensanslag. I förevarande ämne anföres i överstyrelsens skrivelse:

Vad vidkommer anslagen till bestridande av seminariernas driftkostnader, hava genom de snabba och starka prisstegringar, som under den förhandenvarande krigstiden ägt rum å allehanda förbrukningsartiklar, framför allt bränsle, de grunder, enligt vilka sagda anslag efter 1913 års riksdags beslut rörande seminarierna från och med 1914 ordnades, blivit fullkomligt omstörtade. Redan under år 1915 blev det för överstyrelsen klart, att de genom världskriget framkallade prisrubbingarna skulle komma att föranleda brist i seminariernas stater. Överstyrelsen hemställde därför i skrivelse den 30 september 1915 om anvisande av ett anslag av 30,000 kronor att användas till täckande av sådan brist, som uppkommit eller kunde uppkomma under åren 1915 och 1916. På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1916 års riksdag det begärda beloppet, och sedermera har riksdagen 1917 och 1918 beviljat respektive 30,000 och 90,000 kronor för liknande ändamål beträffande sagda år. Enligt de upplysningar, överstyrelsen inhämtat och för vilka överstyrelsen i sin samtidigt härmed avgivna framställning rörande anslag till folkundervisningen å tilläggsstat för år 1919 närmare redogör, torde bristen i seminariernas stater för år 1918 kunna väntas för de 15 seminarierna uppgå till sammanlagt omkring 100,000 kronor.

Det är uppenbart, att ärligen återkommande brister i staterna å så avsevärda belopp som de här förekommande måste välla synnerligen stora svårigheter vid handhavandet av läroanstalternas ekonomi. Även om bristerna med den anordning, som under de båda senaste åren tillämpats, kunna redan under löpande år till största delen täckas, medför dock de ordinarie anslagens otillräcklighet, att anskaffningen av nödiga förbrukningsartiklar för en väsentlig del av året blir beroende av den kredit, leverantörerna kunna vara villiga att medgiva. Frånsett att en dylik ordning näppeligen kan anses vara med statens värdighet förenlig, uppstår tydligen därigenom fara för att kostnaderna bliva större än eljest skulle vara nödigt. Starka skäl tala alltså för att nu en genomgående höjning vidtages av seminariernas anslag för här omförmälda ändamål. Nära nog samtliga rektorer hava gjort framställning i sådant syfte, och även överstyrelsen är av den uppfattningen, att en reglering av ifrågavarande anslag icke skäligen kan länge uppskjutas.

Med de ytterst svävande förhållanden, som ännu råda i fråga om penningvärdet, torde det dock vara rådligast att ännu något år se tiden an och tillgodose det oundgängliga behovet av ökade expensmedel för seminarierna genom anslag å tilläggsstat.

[181.]

Slutligen har jag att i detta sammanhang anmäla en av folkskolöverstyrelsen i samma skrivelse gjord framställning om viss förändring i fråga om det på ordinarie stat i riksstaten uppförda förslagsanslaget under titel: »Bidrag till avlönande av vikarie under övningslärares vid folkskoleseminarium sjukdom».

Bidrag till avlönande av vikarie under övningslärares vid folkskoleseminarium sjukdom.

I enlighet med av Kungl. Maj:t avlåten proposition beslöt 1897 års riksdag dels medgiva, att Kungl. Maj:t skulle äga bestämma, huruvida, när övningslärare eller övningslärarinna vid folkskollärary- och folkskollärarynneseminarium eller lärare eller lärarinna vid med dylikt seminarium förenad övningsskola av sjukdom bleve urståndsatt sköta sin befattning, anslag av allmänna medel skulle utgå såsom bidrag till avlönande av vikarie samt till vilket belopp bidraget finge av statsmedel bestridas, dock med iakttagande att den sjuke läraren eller lärarinnan alltid skulle till vikaries avlönande avstå minst en fjärdedel av det befattningen åtföljande arvode, dels ock för omförmälda ändamål från och med år 1898 bevilja på ordinarie stat ett förslagsanslag av 4,000 kronor. Ifrågavarande anslag har alltsedan kvarstått i riksstaten med oförändrat belopp.

Bestämmelser i berörda hänseende hava därefter av Kungl. Maj:t meddelats genom särskilda cirkulär den 28 maj 1897 och den 31 oktober 1902 ävensom i kungörelserna den 27 augusti 1904 och den 22 juli 1918 angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid rikets folkskoleseminarier.

Överstyrelsen föreslår nu, att berörda förslagsanslag avföres ur riksstaten och att seminarieanslaget i stället höjes med motsvarande belopp, 4,000 kronor. Detta förslag motiverar överstyrelsen sålunda:

Då genom 1918 års riksdags beslut rörande ny löne- och pensionsreglering för folkskoleseminariernas lärarpersonal de vid seminarierna anställda övningslärare och övningsskollärare från och med år 1919 komma att erhålla enahanda ställning i fråga om tillsättning, avlönning under tjänstledighet m. m. som seminariernas övriga lärare, finner överstyrelsen anledning icke längre föreligga för bibehållandet av ett särskilt anslag för ovanberörda ändamål, så mycket mindre som den nuvarande anordningen lätteligen kan föranleda och sannolikt också föranlett förväxlingar vid rekvisition av avlöningsmedel och utbetalade medels bokföring. Överstyrelsen anser sig därför böra föreslå, att ett ifrågavarande anslag motsvarande belopp av 4,000 kronor tillföres anslaget till folkskoleseminarierna, ur vilket erforderliga utgifter för ersättningar till vikarier för seminariernas övriga lärare bestridas.

[181.]
Departement-
schefen.
Nya lärar-
tjänster.

Folkskolöverstyrelsens förslag, att av de 11 nya lektorstjänster, vilka enligt den för 1918 års riksdag framlagda och av riksdagen godkända planen böra under åren 1920 och 1921 inrättas vid seminarierna, 5 uppföras å ordinarie stat från och med år 1920, föranleder ingen erinran från min sida. Det torde böra överlämnas åt Kungl. Maj:t att besluta om dessa tjänsters fördelning på de olika seminarierna.

Vad beträffar överstyrelsens hemställan, att den för studentkursen vid seminariet i Stockholm erforderliga extra ordinarie ämneslärarbefattningen samt de fyra extra ordinarie övningsskollärbefattningarna måtte från och med år 1920 förvandlas till respektive ordinarie lektorstjänst och fyra ordinarie övningsskollärartjänster samt medel härför äskas på ordinarie stat, skulle, såsom överstyrelsen erinrat, en dylik anordning innebära en avvikelse från den hittills följda regeln, att studentkursernas medelsbehov bör tillgodoses genom anslag på extra stat. Överstyrelsen har emellertid ansett en sådan avvikelse vara motiverad av det förhållandet, att utbildning av provårskandidater äger rum vid ifrågavarande seminarium. För seminariet vore det därför av särskilt stor vikt att kunna förvärva möjligast dugliga lärarkrafter och att undvika täta ombyten av personal. Vad överstyrelsen sålunda anfört må visserligen vara värt beaktande. Jag vill emellertid erinra, att provårskurs i sin nuvarande form anordnades vid nämnda seminarium första gången under läsåret 1916—17. Någon ytterligare erfarenhet rörande sagda provårskurs synes mig vara av nöden, innan man tager en bestämd ställning till den nu föreliggande frågan. Härtill kommer, att några krav på ifrågavarande lärartjänsters uppförande på ordinarie stat icke framfördes under förarbetena till den av 1918 års riksdag beslutade nya löne- och pensionsregleringen för lärarpersonalen vid folkskoleseminarierna. Vad som nu andragits till förmån för den ifrågasatta utökningen av den ordinarie staten för Stockholmsseminariet synes mig i varje fall icke innebära tillräckliga skäl för att jämka på den nya organisationen nästan omedelbart efter det densamma börjat träda i tillämpning. Folkskolöverstyrelsens hemställan i denna del kan jag därför icke nu biträda.

Den höjning av det ordinarie anslaget till folkskoleseminarierna, som skulle vara erforderlig på grund av nya lärartjänsters inrättande, skulle alltså inskränka sig till vad som är behövt för de förut nämnda fem lektorstjänsterna och uppgå till 12,500 kronor i stället för av folkskolöverstyrelsen beräknade 32,800 kronor.

Seminarier-
nas expens-
anslag m. m.

Överstyrelsen har vidare framhållit behovet av en ökning av de till seminarieläkare, bibliotekarier och rektorernas skrivbiträden utgående arvoden

ävensom av seminariernas expensanslag. Av förut angivna skäl, bristande utredning och penningvärdets osäkerhet, har dock överstyrelsen icke ansetts böra i nu förevarande sammanhang göra någon framställning om beviljande av medel för nämnda ändamål. Med beaktande av dessa skäl avstår jag från att i berörda frågor nu göra någon hemställan hos Kungl. Maj:t. Jag vill emellertid icke underlåta att uttala min anslutning till de synpunkter, överstyrelsen här framlagt, särskilt med avseende på behovet av en reglering av seminariernas expensanslag till undvikande av de i seminariernas stater årligen uppkommande bristerna och den därav föranledda anordningen med extra anslag till täckande av dessa brister. Tills vidare torde behovet av ökade expensmedel, i den mån det kan anses ofrånkomligt, böra tillgodoses genom anslag å tilläggsstat; och anhåller jag att få återkomma till denna fråga vid anmälan av de övriga anslagsbehov, vilka för ecklesiastikdepartementets del böra tillgodoses genom anslag å tilläggsstat för år 1919.

[181.]

Vidkommande till sist överstyrelsens förslag om uteslutande ur riksstaten av det till 4,000 kronor uppgående ordinarie förslagsanslaget: »Bidrag till avlönande av vikarie under övningslärares vid folkskoleseminarium sjukdom» och en motsvarande höjning av seminarieanslaget förefaller det mig, som om överstyrelsen för detta sitt förslag anfört sakligt vägande skäl, och då en dylik åtgärd tydligen är ägnad att bidra till reda i budgetens uppställning, har jag ansett förslaget härom böra understödjas.

Bidrag till
avlönande av
vikarie under
övnings-
lärares vid
folkskole-
seminarium
sjukdom.

Vid bifall till här förut behandlade och av mig förordade förslag skulle det ordinarie anslaget till folkskoleseminarierna komma att ökas med 16,500 kronor eller från 1,505,840 kronor till 1,522,340 kronor.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att för beredande av medel att från och med den 1 januari 1920 vid folkskoleseminarierna upprätta ytterligare 5 lektorstjänster, fördelade mellan de särskilda seminarierna på sätt Kungl. Maj:t finner gott bestämma, ävensom för bestridande av arvoden till vikarier under övningslärares och övningsskollärares vid folkskoleseminarium sjukdom — med uteslutande ur riksstaten av det på ordinarie stat uppförda förslagsanslaget: Bidrag till avlönande av vikarie under övningslärares vid folkskoleseminarium sjukdom — höja reservationsanslaget till folkskoleseminarierna med 16,500 kronor eller från 1,505,840 kronor till 1,522,340 kronor.

Ökat anslag

[182.]

Stipendier för
elever vid
folkskole-
seminarier.

30. Stipendier för elever vid folkskoleseminarier. Under rubriken »Folkskoleseminarier, gemensamt reservationsanslag», är i 1919 års riksstat förutom visst belopp till folkskoleseminarierna upptaget ett ordinarie anslag å 179,025 kronor till stipendier för seminarieelever. Jag har för avsikt att framdeles hemställa om förslag till innevarande års riksdag om ett nytt anslag till stipendier för elever vid småskoleseminarier. Med anledning härav anser jag mig böra föreslå, att hittillsvarande beteckningen å nu ifrågavarande anslag: »stipendier för seminarieelever» ändras till »stipendier för elever vid folkskoleseminarier».

Jag hemställer således, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen medgiva,

att det nu på ordinarie stat under rubriken: »Folkskoleseminarierna, gemensamt reservationsanslag» med beteckningen »stipendier för seminarieelever» upptagna anslaget må i riksstaten för år 1920 under angivna rubrik men med beteckningen »stipendier för elever vid folkskoleseminarier» uppföras på ordinarie stat med oförändrat belopp, 179,025 kronor.

Vid bifall till vad under närmast föregående punkt föreslagits kommer det gemensamma reservationsanslaget till folkskoleseminarierna att ökas från nuvarande 1,684,865 kronor med 16,500 kronor till 1,701,365 kronor.

[183.]

Hyresbidrag
till rektorer
vid vissa
folkskole-
seminarier.

31. Hyresbidrag till rektorer vid vissa folkskoleseminarier. Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning anvisade 1918 års riksdag till bestridande av hyresbidrag till rektorerna vid folkskoleseminarierna i Linköping, Skara, Kalmar, Karlstad och Umeå på extra stat för år 1919 ett förslagsanslag, högst 6,200 kronor, därav 1,000 kronor voro avsedda för rektor vid seminariet i Skara, 1,200 kronor för en var av rektorerna vid seminarierna i Linköping och Kalmar samt 1,400 kronor för en var av rektorerna vid seminarierna i Karlstad och Umeå. Vid nämnda seminarier hade rektorernas bostäder tagits i bruk för undervisningen.

Genom beslut den 22 juli 1918 ställde Kungl. Maj:t de beviljade beloppen till förfogande av vederbörande länsstyrelser för att kvartalsvis tillhandahållas vederbörande rektorer.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har folkskolöverstyrelsen anfört [183.] följande:

Förenämnda rektorers bostäder komma även under år 1920 att tagas i anspråk för undervisningsändamål, och ifrågavarande anslagsbehov komma följaktligen att under nämnda år kvarstå. I anslagets belopp anser sig överstyrelsen emellertid böra föreslå en förhöjning. I till överstyrelsen ställd skrivelse den 30 maj 1918 har rektor vid folkskoleseminariet i Skara anmält, att det belopp av 1,000 kronor, som genom nådigt brev den 28 juni 1917 fastställts såsom hyresersättning åt rektor vid nämnda seminarium, numera till följd av i staden gällande högre hyrespriser vore otillräckligt, för så vitt rektor skulle kunna komma i åtnjutande av en tidsenlig och tillräckligt stor bostad. Till stöd härför har rektor till sin skrivelse fogat ett av ordföranden i Skara drätselkammare utfärdat intyg, att en förstklassig lägenhet om 6 rum och kök i Skara för närvarande i hyra betingade minst omkring 1,400 kronor och att detta pris sannolikt icke på åtskilliga år komme att sänkas. På grund härav hemställes i nämnda skrivelse, att det till rektor utgående årliga hyresbidraget måtte från och med den 1 oktober 1919 höjas med 200 kronor till 1,200 kronor.

Den nu berörda framställningen finner överstyrelsen välgrundad. Rektorn vid seminariet i Skara uppbär för närvarande lägre hyresersättningsbelopp än någon annan av här ifrågavarande rektorer, men tydligt är, att denna hans särställning på grund av betydligt höjda hyrespriser i det samhälle, där det av honom ledda seminariet är förlagt, icke rättvisligen bör längre bibehållas. Att en seminarierektor, som icke åtnjuter fri tjänstebostad, bör erhålla hyresersättning för en tidsenlig lägenhet om sex rum och kök, torde vara självfallet och har av riksdagen godkänts senast år 1917, då hyresbidraget för rektorn vid seminariet i Umeå höjdes från 1,200 till 1,400 kronor. Att döma av prisuppgiften i ovannämnda rektors skrivelse till överstyrelsen bifogade intyg synes den framställda begäran om förhöjning av hyresersättningen jämförelsevis blygsam, och överstyrelsen anser sig böra förorda densamma. För beredande av ifrågavarande höjning av hyresersättningen från och med den 1 oktober 1919, då nytt hyresår begynner, erfordras alltså dels å tilläggsstat för år 1919 ett anslag av 50 kronor, dels en höjning av förevarande anslag för 1920 med 200 kronor.

Med hänsyn till nu rådande förhållanden å hyresmarknaden anser jag mig böra understödja den föreliggande framställningen om höjning, räknat från den 1 oktober 1919, med 200 kronor av hyresbidraget till rektor vid seminariet i Skara. Av det nu begärda beloppet, 6,450 kronor, böra 50 kronor under år 1919 ställas till sistnämnda rektors förfogande för gäldande av hyreskostnaden för första kvartalet av hyrestiden den 1 oktober 1919 — den 31 december 1920. Till denna del av frågan torde jag få återkomma vid anmälan av de anslagsbehov, vilka för ecklesiastikdepartementets vidkommande böra tillgodoses genom anslag å tilläggsstat för år 1919.

Departement-
schefen.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag nu, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att till bestridande av hyresbidrag till rektorerna vid folkskoleseminarierna i Linköping, Skara, Kalmar, Karlstad och Umeå anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 6,400 kronor.

[184.]

Hyresbidrag
till lärare vid
folkskole-
seminarierna
i Stockholm
och Göteborg.

32. **Hyresbidrag till lärare vid folkskoleseminarierna i Stockholm och Göteborg.** I anledning av Kungl. Maj:ts framställning i ämnet har 1918 års riksdag *dels* medgivit, att från och med år 1919 tills vidare, och intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, hyresbidrag må utgå vid folkskoleseminariet i *Stockholm* till ordinarie manlig lektor med 800 kronor, till ordinarie manlig adjunkt å övergångsstat med 600 kronor, till ordinarie lärare i teckning med 500 kronor, till ordinarie lärare i gymnastik med 500 kronor, till extra ordinarie ämneslärare, som tjänstgjort under fyra lästerminer vid folkskoleseminarium, allmänt läroverk eller annan under läroverksöverstyrelsens eller skolöverstyrelsens inseende ställd läroanstalt, med 500 kronor och till extra ordinarie ämneslärare, som fullgjort sådan tjänstgöring under tio lästerminer, med 600 kronor, samt vid folkskoleseminariet i *Göteborg* till ordinarie manlig lektor i första lönegraden med 700 kronor, i andra lönegraden med 850 kronor och i tredje lönegraden med 1,000 kronor, till ordinarie manlig adjunkt å övergångsstat i första lönegraden med 450 kronor, i andra lönegraden med 575 kronor samt i tredje, fjärde eller femte lönegraderna med 700 kronor, till ordinarie lärare i teckning med 300 kronor, till ordinarie lärare i gymnastik med 300 kronor, till vikarierande adjunkt å vakant tjänst med 450 kronor och till annan extra ordinarie ämneslärare med 300 kronor, *dels* för berörda ändamål på extra stat för år 1919 anvisat ett förslagsanslag av 12,000 kronor.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har folkskolöverstyrelsen anfört, att anslag för här ifrågavarande ändamål givetvis vore behövt även för år 1920. Såvitt nu kunde bedömas, torde ett belopp av samma storlek som det för år 1919 beviljade vara för ändamålet tillräckligt.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att för beredande av hyresbidrag till lärare vid folkskoleseminarierna i Stockholm och Göteborg bevilja på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag av 12,000 kronor.

[185.]

Studentkurser
och parallell-
avdelningar
vid vissa
folkskole-
seminarier
m. m

33. Studentkurser och parallellavdelningar vid vissa folkskoleseminarier m. m. På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har 1918 års riksdag till anordnande av studentkurser vid folkskoleseminarierna i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar, av parallellavdelningar vid folkskoleseminarierna i Karlstad, Umeå och Luleå samt av preparandkurs vid sistnämnda seminarium ävensom till bestridande av hyres- och flyttningsekostnader för folkskoleseminariet i Lund anvisat dels på tilläggsstat för år 1918 ett reservationsanslag av 19,570 kronor, dels på extra stat för år 1919 ett reservationsanslag av 157,665 kronor.

Genom beslut den 22 juli 1918 anbefallde Kungl. Maj:t folkskolöverstyrelsen att, efter vederbörandes hörande, till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till fördelning av förenämnda anslagsbelopp.

Folkskolöverstyrelsen har nu i skrivelse den 31 augusti 1918, med stöd av från vederbörande rektorer införskaffade uppgifter, gjort framställning om beredande av erforderliga medel för ifrågavarande ändamål under år 1920.

Innan överstyrelsen övergår till en närmare redogörelse för här avsedda anslagsbehov, berör överstyrelsen vissa omständigheter, som äga betydelse för anslagens beräkning.

Vad övningsskollärarna beträffar erinrar överstyrelsen först därom, att särskilda belopp icke behöva upptagas för avgifter till folkskollärarnas pensionsinrättning, enär dessa avgifter numera enligt beslut av 1918 års riksdag med anledning av Kungl. Maj:ts nädiga proposition angående bidrag till folkskollärarnas pensionering utgå från anslaget till bidrag för nämnda ändamål. För övrigt har 1918 års riksdag godkänt Kungl. Maj:ts framställning därom, att övningsskollärarna med hänsyn till de stora svårigheter att erhålla personer med erforderliga kvalifikationer till deras för lärarutbildningen betydelsefulla och mycket krävande befattningar, som alltjämt äro rådande, liksom hittills skulle med avseende på arvoden och ålderstillägg likställas med ordinarie övningsskollärare.

Med avseende på arvoden för undervisning i övningsämnen har kostnaden i Kungl. Maj:ts proposition till 1918 års riksdag angående anslag till studentkurser och parallellavdelningar beräknats, såsom om undervisningen bestriddes av timlärare. I de flesta fall torde det dock varken vara möjligt att anskaffa timlärare med tillräcklig kompetens att fullgöra denna tjänstgöring ej heller lämpligt att överlåta en del av tjänstgöringen vid seminariet åt annan lärare än den ordinarie läraren i ämnet, då denne är villig och har tid att åtaga sig extra timmar. Men om ordinarie övningslärare fullgöra ifrågavarande tjänstgöring, torde de enligt kungörelsen den 22 juli 1918 angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid statens folkskoleseminarier vara berättigade till det bestämda tilläggsarvodet för utsträckt tjänstgöring. I alla händelser torde tjänstgöring vid ifrågavarande kurser och avdelningar mot lägre arvode icke kunna åläggas dem. Överstyrelsen har därför ansett sig böra, med er-

[185.]

inran om detta förhållande, icke blott föreslå arvoden för övningslärare i överensstämmelse med bestämmelserna om tilläggsarvoden i förenämnda kungörelse utan ock föreslå tillägg till nämnda arvoden för år 1919 efter samma grunder, därvid arvodena för de särskilda lärarna beräknats enligt de lönegrader, de tillhöra.

I de fall, där timlärare måste användas för undervisning i övningsämnen på grund av högt tjänstgöringstimal för ordinarie lärare, kan det givetvis anses riktigt att beräkna deras arvoden efter de för timlärare i övningsämnen genom ovannämnda kungörelse bestämda arvodesbeloppen. Men överstyrelsen anser sig böra hemställa, att jämväl ifrågavarande timlärararvoden måtte beräknas i överensstämmelse med de i sagda kungörelse angivna tilläggsarvodena för ordinarie övningslärare i första avlöningsgraden. Till tjänstgöring såsom timlärare i övningsämnen, där sådana behöva användas, ifrågakomma nämligen företrädesvis övningslärare vid de allmänna läroverken, och dessa äro icke benägna att åtaga sig sådan tjänstgöring mot det låga timlärararvodet, i synnerhet under nuvarande förhållanden, då krigstidstillägg ej uppburits för ifrågavarande slag av tjänstgöring, varför svårigheter yppat sig att till timlärare i övningsämnen erhålla fullt kompetenta personer. Då härtill kommer, att, såsom redan nämnts, 1918 års riksdag ansett riktigt att bevilja samma arvode åt extra ordinarie övningsskollärare vid studentkurser och parallellavdelningar som åt ordinarie övningsskollärare, synes det skäligt, att arvode för undervisning i övningsämnen vid ifrågavarande kurser och avdelningar såväl beträffande utsträckt tjänstgöring som beträffande timlärartjänstgöring beräknas efter samma grunder som avlönning för ordinarie övningslärare vid seminarierna.

Med avseende på beräkningen av stipendiebeloppen för ifrågavarande kurser och avdelningar erinrar överstyrelsen, att överstyrelsen i annat sammanhang hemställt om särskilt anslag å extra stat för tillfällig höjning av elevstipendierna vid seminarierna. Givetvis bör — fortsätter överstyrelsen — den höjning av stipendiebeloppen, som kan bli beviljad, komma även elever i studentkurser och parallellavdelningar till godo. Men för att undgå den omräkning av de föreslagna stipendiebeloppen för ifrågavarande elever, som skulle bli en följd av eventuell ändring i de förhöjningar, som av överstyrelsen hava föreslagits, beräknas stipendierna i det följande efter samma grunder, som hittills blivit följda, under det erforderliga medel till stipendiebeloppens höjning inräknats i anslagsäskandet under sagda punkt.

Liksom hittills har intet stipendieanslag upptagits för studentkurserna i Stockholm och Växjö, när dessas elever alltså erhållit stipendier från det ordinarie stipendieanslaget.

Studentkurser.

Då överstyrelsen därefter övergår till att lämna kostnadsberäkningar för de särskilda seminarierna, yttrar överstyrelsen sig först beträffande de ettåriga seminariekurserna eller studentkurserna vid seminarierna i Strängnäs och Växjö för manliga elever samt i Stockholm och Kalmar för kvinnliga elever:

Ifrågavarande kurser hava under läsåret 1917—1918 fortgått i huvudsaklig överensstämmelse med de bestämmelser, som lämnats genom kungörelse den 14 juli 1916 (nr 332) med föreskrifter för ettåriga seminariekurser. I allmänhet kunna kost-

naderna för år 1920 beräknas på liknande sätt, som skett i Kungl. Maj:ts proposition nr 342 till 1918 års riksdag angående anslag till studentkurser och parallellavdelningar m. m. vid vissa folkskoleseminarier. Beträffande vissa anslagsposter erfordras dock med hänsyn till alltjämt fortgående prisstegringar någon höjning. I ett fall anser sig överstyrelsen böra förorda ökat anslag dels till anställning av en extra ordinarie ämneslärare i stället för anslag till arvode för veckotimmar i kunskapsämnen, dels för beredande av möjlighet till övningsskolans utvidgning.

För studentkursen vid seminariet i *Strängnäs* behöves:

Seminariet
i Strängnäs.

till arvode för en extra ordinarie lektor	kronor	3,300: —
» » » 4 veckotimmar i teckning (å 145 kronor)	»	580: —
» » » 7 » » musik (å 160 kronor)	»	1,120: —
» » » 8 » » gymnastik (å 175 kronor)	»	1,400: —
» » » 5 » » manlig slöjd (å 150 kronor)	»	750: —
» » » 4 » » kvinnlig slöjd (å 90 kronor)	»	360: —
» » » 3 » » trädgårdsskötsel (å 120 kronor)	»	360: —
» » » 2 lärare i övningsskolan	»	6,800: —
» lärararvode för en kurs i kemi för studenter å latinlinjen	»	140: —
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	»	100: —
» » » rektors skrivbiträde	»	50: —
» hyra för lokal för två övningsskolavdelningar samt till desammas uppvärmning, belysning och renhållning	»	2,400: —
» virke och materialier till slöjdundervisningen för studentavdel- ningen och två övningsskolavdelningar	»	300: —
» stipendier åt förslagsvis 25 elever efter 100 kronor	»	2,500: —
Summa kronor		20,160: —

Oavsett förändringen i beräkning av övningslärararvoden skiljer sig denna kostnadsberäkning från den för år 1919 lämnade däri, att i stället för timlärararvode upptagits arvode åt en e. o. ämneslärare, såsom sedan flera år tillbaka skett vid de tre övriga studentkurserna, samt att anslag upptagits till arvode för ytterligare en övningsskollärare och till hyra m. m. av lokal för ytterligare en avdelning av övningsskolan, ävensom att posten »virke och materialier till slöjdundervisningen» höjts med 50 kronor med hänsyn till den nya övningsskolavdelningen. Båda dessa förändringar äro föreslagna av vederbörande rektor med frambållande av den överbelastning med undervisningsövningar, som förekommer i övningskolan. Folkskolöverstyrelsen får erinra därom, att övningsskolans nuvarande 5 avdelningar måste bereda tillfälle till lika många undervisningsövningar som 6 avdelningar vid seminarierna i Växjö och Kalmar, 7 avdelningar vid seminariet i Stockholm och 7 å 8 avdelningar vid dubbelseminarierna. Vad den e. o. ämnesläraren beträffar har den hittillsvarande anordningen med övertimmar mot särskilt arvode åt vissa ordinarie lärare och anställning av särskilda timlärare med ett mindre antal lärotimmar endast kunnat anses såsom provisoriska. Men då antalet timlärartimmar i varje fall skulle behöva ökas för att medgiva undervisningens anordnande vid ifrågavarande studentkurs på samma sätt som vid övriga studentkurser, synes det vara lämpligast att i stället anställa en extra ordinarie ämneslärare.

[185.]		För studentkursen vid seminariet i <i>Växjö</i> skulle kostnaderna bli följande:	
Seminariet i <i>Växjö</i> .	till arvode åt en extra ordinarie lektor	kronor	3,300:—
	» » för 4 veckotimmar i teckning (å 160 kronor)	»	640:—
	» » » 7 » » musik (å 175 kronor)	»	1,225:—
	» » » 8 » » gymnastik (å 160 kronor)	»	1,280:—
	» » » 6 » » manlig slöjd (å 105 kronor)	»	630:—
	» » » 3 » » trädgårdsskötsel (å 135 kronor)	»	405:—
	» » åt en lärare i övningsskolan i fjärde lönegraden	»	4,600:—
	» » » en lärarinna i övningsskolan i andra lönegraden	»	3,100:—
	» lärararvode för en kurs i kemi för studenter å latinlinjen	»	140:—
	» materialier för samma kurs	»	100:—
	» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	»	100:—
	» » » rektors skrivbiträde	»	50:—
	» virke och materialier till slöjdundervisningen för studentavdelningen och två övningsskolavdelningar	»	300:—
Summa kronor			15,870:—

Denna kostnadsberäkning skiljer sig utom beträffande övningslärarnas arvoden från den för år 1919 godtagna blott därutinnan, att timtalet för manlig slöjd blivit höjt med 1 timme till 6 timmar, beroende därpå, att undervisningen i metallslöjd anses icke kunna på tillfredställande sätt medhinnas, om den såsom förut varit fallet meddelas under två veckotimmar under vårterminen med klassen delad på två avdelningar, utan i stället bör anordnas med delad klass under två veckotimmar hela läsåret. Överstyrelsen, som finner förslaget välbeträkt, hemställer om dess genomförande från och med höstterminen 1918 och har upptagit det för ändamålet behövlige tilläggsanslaget i förslag till tilläggsstat för år 1919. För höstterminen 1918 finnes för samma ändamål tillgång i det till överstyrelsens disposition ställda anslaget till studentkurser och parallellavdelningar för sagda år.

Seminariet i <i>Stockholm</i> .		Kostnaderna för studentkursen vid seminariet i <i>Stockholm</i> kunna beräknas sålunda:	
	till arvode för 6 veckotimmar i kunskapsämnena	kronor	840:—
	» » » 5 » » teckning (å 151 kronor)	»	755:—
	» » » 7 » » musik (å 115 kronor)	»	805:—
	» » » 8 » » gymnastik (å 115 kronor)	»	920:—
	» » » 4 » » slöjd (å 102 kronor)	»	408:—
	» » » 10 » » hushållsgöromål (å 102 kronor)	»	1,020:—
	» » » 3 » » trädgårdsskötsel (å 105 kronor)	»	315:—
	» lärararvode för en kurs i kemi för studenter å latinlinjen	»	140:—
	» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	»	100:—
	» » » rektors skrivbiträde	»	50:—
	» vatten, uppvärmning och belysning, materialier för skolköket och kemikursen m. m.	»	1,400:—
Summa kronor			6 753:—
eller avrundat			» 6,755:—

[185.]

I fråga om denna kurs får överstyrelsen hänvisa till sin framställning angående anslag till folkundervisningen m. m. under budgetåret 1920, däri överstyrelsen under punkten 7 hemställt om beredande av medel att från och med den 1 januari 1920 upprätta 6 lektors- och 4 övningsskollärbefattningar vid folkskoleseminarierna. Överstyrelsen har därvid med avseende fäst vid den särskilda ställning, som folkskoleseminariet i Stockholm intager såsom provårseminarium, föreslagit, att den extra ordinarie ämneslärbefattning, som hittills varit upptagen å extra stat för studentkursen därstädes, måtte uppföras å ordinarie stat såsom lektorsbefattning, ävensom att två nya lärbefattningar i övningsskolan jämte två hittills å extra stat för studentkursen upptagna lärbefattningar i samma skola likaledes måtte uppföras å ordinarie stat. Om denna framställning vinner bifall, behöver icke någon kostnad för ämneslärare och övningsskollärare beräknas å extra stat för år 1920. Däremot erfordras anslag å tilläggsstat för år 1919 för arvode under höstterminen år 1919 åt de båda nya övningsskollärarna.

För veckotimmar i teckning, slöjd, hushållsgöromål och trädgårdsskötsel hava arvoden beräknats med förutsättning att de ordinarie lärarna skola fullgöra utsträckt tjänstgöring, men för veckotimmar i musik och gymnastik hava timlärararvoden beräknats, emedan de ordinarie lärarna i dessa ämnen icke kunna åtaga sig utsträckt tjänstgöring i studentkursen.

För övrigt är beräkningen lika med den, som lämnades för år 1919.

För studentkursen vid folkskoleseminariet i *Kalmar* slutligen skulle kostnaderna ställa sig sålunda:

Seminariet
i Kalmar

till arvode åt en extra ordinarie lektor.....	kronor	3,300:—
» » för 4 veckotimmar i kun-kapsämnerna	»	560:—
» » » 6 » » teckning (å 127 kronor)	»	762:—
» » » 7 » » musik (å 151 kronor)	»	1,057:—
» » » 7 » » gymnastik (å 127 kronor)	»	889:—
» » » 4 » » slöjd (å 126 kronor)	»	504:—
» » » 10 » » hushållsgöromål (å 114 kronor)	»	1,140:—
» » » 3 » » trädgårdsskötsel (å 135 kronor)	»	405:—
» » » åt 2 lärarinnor i övningsskolan	»	5,600:—
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren.....	»	100:—
» » » rektors skrivbiträde	»	50:—
» vatten, ved och lyse för skolköket	»	700:—
» materiell, ved och lyse m. m.	»	500:—
» stipendier åt förslagsvis 25 elever efter 100 kronor.....	»	2 500:—
» förhyrande av lokal för två övningsskolavdelningar	»	1 500:—
» dessa lokalers uppvärmning, belysning och renhållning	»	1 000:—
Summa kronor		20,567:—
eller avrundat		20,570:—

Oavsett beräkningen av arvoden för undervisning i övningsämnerna är denna kostnadsberäkning lika med den, som uppgjordes för år 1919.

I det föregående har nämnts, att för år 1919 anslag å extra stat anvisats till parallellavdelningar vid folkskoleseminarierna i Karlstad, Umeå

Parallell-
avdelningar

[185.] och Luleå ävensom till preparandkurs vid sistnämnda seminarium. Folk-skolöverstyrelsen har nu hemställt om inrättande av parallellavdelningar även vid folkskoleseminariet i Linköping och till stöd härför anført:

Parallellavdelningar och preparandkurs hava funnits vid seminariet i Luleå alltsedan höstterminen år 1916, men parallellavdelningar vid seminarierna i Karlstad och Umeå inrättas först vid början av höstterminen 1918. Angående de skäl, som talat för en sådan anordning, vilken står i samband med den utvidgning till dubbelseminarium, varom beslut redan fattats beträffande seminariet i Luleå och som är ifrågasatt beträffande seminarierna i Karlstad och Umeå, får överstyrelsen hänvisa till sin framställning den 31 augusti 1917 angående anslagsbehov för folkundervisningen för budgetåret 1919 (Kungl. Maj:ts proposition till 1918 års riksdag nr 342, sid. 9—11). Sedan beslut fattats och redan bragts till verkställighet angående inrättandet av parallellavdelningar vid nämnda seminarier, erfordras givetvis fortsatta anslag för upprätthållandet av de redan inrättade parallellavdelningarna och till inrättande av nya avdelningar, som tillsammans med de ordinarie klasserna skola utgöra ett dubbelseminarium. Överstyrelsen har därför i det följande beräknat de kostnader, som för sådant ändamål komma att erfordras vid vart och ett av nämnda seminarier för år 1920.

Genom anordnandet av parallellavdelningar vid förenämnda seminarier avsågs att i första hand sörja för tillgodoseendet av behovet av vederbörligen utbildade lärarkrafter vid folkskolorna i Norrland och Värmland, eller de landsdelar, där sådant behov isynnerhet gjort sig gällande. Men stegrat behov av sådana lärarkrafter erfares överallt i vårt land dels på grund av den alltjämt kvarstående bristen på lärarkrafter, dels i sammanhang med den livliga verksamhet på folkskoleväsendets område, som numera försiggår, dels ock på grund av den avgång av äldre lärare, som förestår, sudan löne- och pensionsregleringsfrågorna nu blivit lösta. Överstyrelsen finner därför oundgängligt, att alltfört åtgärder vidtagas för ytterligare ökning av lärarproduktionen. Närmast bör därvid tydligen ifrågakomma utvidgning till dubbelseminarier av äldre seminarier, vilka under alla omständigheter äro i behov av nybyggnad. Sedan beslut av Kungl. Maj:t fattats angående utredning av byggnadsfrågorna beträffande seminarierna i Umeå och Karlstad, torde seminariet i Linköping närmast böra komma i åtanke med avseende på förslag till nybyggnad och utvidgning till dubbelseminarium. Överstyrelsen har i skrivelse den 4 februari 1918 angående tomt för ny seminariebyggnad i Linköping och bemyndigande för byggnadsstyrelsen att i samråd med överstyrelsen låta upprätta ritningar till sådan byggnad angivit de skäl, som efter överstyrelsens mening tala för det ifrågavarande seminariets utvidgning till dubbelseminarium. Om erforderlig utredning rörande nybyggnadsarbetena vid nämnda seminarium i enlighet med denna framställning kommer till stånd, är det överstyrelsens avsikt att, så snart ske kan, till Kungl. Maj:t inkomma med förslag i berörda avseende.

Såsom i allmänhet skett i fråga om de seminarier, som utvidgats till dubbelseminarier, torde förslag om upprättande av parallellavdelningar böra framläggas, redan under det frågan om nybyggnad förberedes, på det att, då de nya byggnaderna bliva färdiga, desamma så snart som möjligt må kunna tagas helt i anspråk och ökat antal lärare fortast möjligt utexamineras från anstalten. Överstyrelsen får alltså i i detta sammanhang framlägga förslag till inrättande från och med höstterminen 1919 av parallellavdelningar vid folkskoleseminariet i Linköping, på samma gång som

kostnadsberäkningar angivas för parallellavdelningar vid seminarierna i Karlstad, Umeå och Luleå. Överstyrelsen anser sig därför böra framhålla, att även om av någon anledning seminariets i Linköping byggnadsfråga icke skulle kunna komma till avgörande av 1919 års riksdag, det ändock torde lata sig göra att påbörja inrättandet av parallellavdelningar därstädes, allenast garanti vinnes för att de provisoriska anordningar, man nu måste vidtaga, icke alltför lång tid måste komma till användning.

Överstyrelsen övergår därefter till att redogöra för anslagsbehoven för år 1920 för uppehållande av parallellavdelningar vid folkskoleseminarierna i Linköping, Karlstad, Umeå och Luleå, seminariet i Umeå med kvinnliga elever och de övriga med manliga elever, och yttrar därvid bland annat:

De erforderliga kostnaderna för parallellavdelningar vid folkskoleseminariet i *Linköping* torde kunna beräknas på följande sätt, varvid, i likhet med vad i motsvarande fall ägt rum, förutsatts, att första läsåret parallellavdelning till första klassen intages och att följande läsår, då den först intagna avdelningen uppflyttas till andra klassen, ny parallellavdelning intages till första klassen o. s. v. Anslag beräknas alltså nu till kostnaderna under höstterminen 1919 och vårterminen 1920 för en parallellavdelning till första klassen och under höstterminen 1920 för parallellavdelningar till första och andra klasserna. Såsom förut anmärkts, böra kostnader, som avse år 1919, äskas på tilläggsstat för sagda år. För undvikande av onödiga upprepningar anser sig överstyrelsen dock böra i ett sammanhang redogöra för hela anslagsbehovet och kan sedan i sin framställning rörande anslag på tilläggsstat inskränka sig till att hänvisa till den utredning, som lämnas i förevarande sammanhang. Behovet av lärarkrafter kan beräknas omfatta följande antal lärartimmar:

Seminariet
i Linköping.

	Höst- terminen 1919	Vår- terminen 1920	Höst- terminen 1920
för undervisningen i läsämnena	30	30	56
» » » teckning och välskrivning...	4	4	6
» » » musik	6	6	12
» » » gymnastik med lek och idrott	8	8	14
» » » slöjd	8	8	16

I enlighet härmed erfordras under läsåret 1919—1920 1 extra ordinarie lektor samt timlärare för 9 veckotimmar och under höstterminen 1920 2 extra ordinarie lektorer samt timlärare för 14 veckotimmar.

Då elevernas undervisningsövningar taga sin början i andra klassen, torde höstterminen 1920 en ny avdelning av övningsskolan böra inrättas. För denna borde anställas en kvinnlig lärarkraft, men då redan dessförinnan ombyte av lärare torde ske i den nuvarande småskolavdelningen och därvid kvinnlig lärare torde komma att anställas, synes det säkrast, att arvode för den ifrågasatta nya lärarbefattningen beräknas under förutsättning av manlig innehavare.

Härtill kommer undervisning i trädgårdsskötsel åt en avdelning under läsåret 1919—1920 och åt två avdelningar under höstterminen 1920.

Arvodena för sålunda behövliga lärarkrafter kunna beräknas till följande belopp:

[185.]

	Höst- terminen 1919	Vår- terminen 1920	Höst- terminen 1920	Summa för år 1920
	kronor	kronor	kronor	kronor
till arvode åt extra ordinarie lektorer.....	1,438: 46	1,861: 54	2,876: 92	4,738: 46
» » » timlärare i kunskapsämnen.....	549: 23	710: 77	854: 36	1,565: 13
» » » lärare i teckning och välskrivning (å 127 kronor).....	221: 44	286: 56	332: 16	618: 72
» » » lärare i musik (å 145 kronor) ..	252: 82	327: 18	252: 82	580: —
» » » timlärare i musik (å 130 kronor)	113: 33	146: 67	453: 33	600: —
» » » » gymnastik (å 130 kro- nor)	453: 33	586: 67	793: 33	1,380: —
» » » timlärare i slöjd (å 105 kronor)	366: 15	473: 85	732: 31	1,206: 16
» » » lärare i trädgårdsskötsel	100: —	100: —	200: —	300: —
» » » » övningsskolan.....	—	—	1,482: 05	1,482: 05
Summa	3,494: 76	4,493: 24	7,977: 28	12,470: 52

Till elevstipendier erfordras enligt vanlig beräkningsgrund 1,200 kronor för termin och avdelning, eller tillhopa 4,800 kronor, varav 1,200 kronor för höstterminen 1919 och 3,600 kronor för år 1920.

Innan överstyrelsen framställer förslag rörande förhyrning av lokaler för här ifrågakvarande parallellavdelningar, vill överstyrelsen erinra därom, att riksdagen beviljat på extra stat för år 1915 och för varje följande år anslag till förhyrning av vissa lokaler för seminariet i Linköping liksom för seminariet i Umeå och för åren 1918 och 1919 för seminariet i Göteborg samt till dessa lokalers uppvärmning, belysning och städning ävensom till arvode för en lärarinna i hushållsgöromål vid seminariet i Linköping samt underhåll och tillökning av skolköksmaterielen m. m. Då det icke synes överstyrelsen lämpligt att för samma seminarier anslag för likartade ändamål utan vägande skäl utgå under olika anslagstitlar, vill överstyrelsen hemställa, att ifrågakvarande anslag måtte överflyttas till anslaget för studentkurser och parallellavdelningar. Det belopp, som för angivna ändamål av Kungl. Maj:t genom beslut den 22 juli 1918 ställdes till förfogande av rektor vid seminariet i Linköping för år 1919 utgjorde 3,000 kronor. Nu har med ledning av från rektor införskaffade upplysningar ifrågakvarande kostnader för år 1920 beräknats på följande sätt:

till hyra	kronor 2,700: —
» uppvärmning, belysning och städning	» 2,025: —
» arvode för skolköksundervisningen	» 450: —
» tillägg till samma arvode för år 1919	» 100: —
» underhåll och ökning av skolköksmaterielen	» 50: —
Summa kronor 5,325: —	

Beträffande hyreskostnaden, som är upptagen med högre belopp än som beräknades för år 1919, har rektor meddelat, att den byggnad, som av seminariet alltsedan år 1914 förhyrts för skoländamål och där övningsskolan är inrymd, med det snaraste skall övergå i andra händer, men att rektor genom överenskommelse med köparen

lyckats utverka tillstånd att efter den närvarande hyrestidens utgång under ytterligare högst två år, alltså till och med den 30 september 1921, förhyra ifrågavarande byggnad mot ett till 4.000 kronor höjt hyresbelopp, vilket, utgörande 5 % av köpesumman, överstyrelsen i likhet med rektor icke kan anse obilligt under nuvarande förhållanden, i synnerhet som de förhyrda lokalerna äro de för sitt ändamål lämpligaste, som torde kunna erhållas. Från det angivna hyresbeloppet frånräknas dels 300 kronor, utgörande hyra för vissa för skoländamål icke disponerade lokaler i nämnda byggnad, dels i seminariets ordinarie stat upptaget hyresbidrag av 1,000 kronor, varför anslagsbehovet skulle utgöra 2,700 kronor. Anslagsposten till uppvärmning, belysning och städning har med hänsyn till alltjämt fortgående prisstegringar höjts med 425 kronor. Slutligen har i enlighet med kungörelse den 22 juli 1918 angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid statens folkskoleseminarier arvodet för lärarinna i hushållsgöromål höjts från 70 till 90 kronor för veckotimme för såväl år 1919 som år 1920.

De parallellavdelningar, om vilka här är fråga, kunna icke inrymmas vare sig i den gamla trånga seminariebyggnaden eller i de lokaler, som förhyras för övnings-skolan. Men det synes, enligt vad rektor meddelar, som om tillfälle skulle yppa sig för seminariet att just vid den tidpunkt, då de behövas, få för parallellavdelningarnas räkning övertaga två i seminariets omedelbara närhet belägna lärosalar, vilka hittills förhyrts av Linköpings stad för dess folkskolor. För den nya övnings-skolavdelningen måste lokal förhyras på annat håll, varvid vissa ändringsarbeten, särskilt beträffande den elektriska belysningen, torde bli nödvändiga. Från och med höstterminen 1920 erfordras jämväl ett materiellrum. Kostnaderna för anskaffande av lokaler för de nya avdelningarna skulle enligt rektors meddelande bli följande:

	Höst- terminen 1919	Vår- terminen 1920	Höst- terminen 1920	Summa för år 1920
	kronor	kronor	kronor	kronor
hyra	400: —	400: —	1,400: —	1,800: —
ändringsarbeten i övnings-skolans lokal	—	—	200: —	200: —
Summa	400: —	400: —	1,600: —	2,000: —

Fastän överstyrelsen icke kan undgå att finna de begärda hyresbeloppen jämförelsevis höga, torde under nuvarande förhållanden ingenting kunna åtgöras för deras nedsättning, varför överstyrelsen anser sig böra förorda deras godtagande.

Kostnaderna för skolmöbler, musikinstrument och övrig inredning av de nya lokalerna torde, enligt av rektor inhämtade prisuppgifter och under förutsättning att ingen mera avsevärd minskning i nu gällande pris vid ifrågavarande tidpunkt är att förvänta, kunna beräknas sålunda:

Höstterminen 1919.

30 skolbänkar à 40 kronor	kronor 1,200: —
1 lärarbord med stol och plattform.....	» 200: —
1 svart tavla	» 125: —

[185.]	skåp, kartställ, anslagstavla, gardiner m. m.....	»	375: —
	6 flyttbara långbänkar i bönsalen med ryggstöd och fällbar bords- skiva, alltså användbar även vid skrivning, à 55 kronor	»	330: —
	överspelningspiano.....	»	800: —
Summa kronor 3,030: —			

Höstterminen 1920.

55 skolbänkar à 40 kronor	kronor 2,200: —
2 lärarbord med stolar och plattformar	» 400: —
2 svarta tavlor.....	» 250: —
skåp, kartställ, anslagstavla, gardiner m. m. för lärosalarna	» 750: —
skåp, hyllor, bord, kartställning, stolar m. m. för materiellrummet ...	» 320: —
6 flyttbara långbänkar i bönsalen à 55 kronor	» 330: —
överspelningspiano och orgelharmonium	» 950: —
Summa kronor 5,200: —	

Mot de angivna kostnadsbeloppen har överstyrelsen, i betraktande av de väldiga prisstegringar å skolmöbler m. m. som under senaste tiden ägt rum, intet att erinra.

Äntligen kräves anslag till här ifrågavarande lokalers uppvärmning, belysning och renhållning samt till materiell, tryck, annonser och expeditionsartiklar. Kostnaderna för angivna ändamål beräknas av rektor på följande sätt, varemot överstyrelsen intet har att invända.

	Höst- terminen 1919	Vår- terminen 1920	Höst- terminen 1920	Summa för år 1920
	kronor	kronor	kronor	kronor
till uppvärmning, belysning, renhållning	350: —	450: —	600: —	1,050: —
» undervisningsmateriell	75: —	75: —	225: —	300: —
» slöjdmateriell	150: —	150: —	300: —	450: —
» tryck, annonser, expeditionsartiklar, brand- försäkring	200: —	200: —	200: —	400: —
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren.....	50: —	50: —	100: —	150: —
» » » rektors skrivbiträde	75: —	75: —	75: —	150: —

De erforderliga anslagsbeloppen för parallellavdelningar vid folkskoleseminariet i Linköping bliva alltså följande:

	år 1919	år 1920
till lärararvoden.....	kronor 3,494: 76	12,470: 52
» arvode för skolköksundervisning	» 100: —	450: —
» elevstipendier	» 1,200: —	3 600: —
» lokalhyror och ändringsarbeten	» 400: —	4 700: —
» skolmöbler och musikinstrument.....	» 3,030: —	5 200: —
» uppvärmning, belysning, renhållning m. m.	» 350: —	3,075: —
» undervisningsmateriell	» 75: —	300: —

till slöjdmaterialier	kronor	150:—	450:—	[185.]
» underhåll och ökning av skolköksmateriell	»	—	50:—	
» tryck, annonser, expeditionsartiklar, brandförsäkring ..	»	200:—	400:—	
» tillägg-arvode åt seminarieläkaren	»	50:—	150:—	
» » » rektors skrivbiträde	»	75:—	150:—	
Summa kronor		9,124: 76	30,995: 52	
eller avrundat		» 9,125:—	31,000:—	

Det belopp av 9,125 kronor, som alltså behöves till täckande av utgifter för år 1919, bör utgå å tilläggsstat för sagda år.

Vad beträffar parallellavdelningar vid folkskoleseminariet i *Karlstad* får överstyrelsen till en början erinra därom, att av 1918 års riksdag medel anslagits till upprätthållande av parallellavdelning till första klassen under höstterminen 1918 och vårterminen 1919 och parallellavdelningar till första och andra klasserna under höstterminen 1919 samt en ny avdelning av övningsskolan med kvinnlig lärarkraft under sistnämnda hösttermin. Under vårterminen 1920 böra givetvis samma avdelningar upprätthållas som under föregående hösttermin, men för höstterminen samma år tillkomma parallellavdelning till tredje klassen och en folkskolavdelning i övningsskolan för tillgodoseende av tredje parallellklassens undervisningsövningar enligt gällande plan för seminarieelevernas praktiska lärarutbildning.

Behovet av lärarkrafter kan enligt rektors av överstyrelsen granskade förslag beräknas sålunda:

	Vår- terminen 1920	Höst- terminen 1920
för undervisning i läsämnen och ledning av undervisningsövningar	56	89
» » » teckning och välskrivning	6	10
» » » musik	12	19
» » » gymnastik	10	15
» » » manlig slöjd	12	16
» » » övningsskolan	24	48
» » » kvinnlig slöjd i övningsskolan	—	4

I enlighet härmed erfordras för vårterminen 1920 två extra ordinarie lektorer och timlärare för 14 veckotimmar samt för höstterminen 1920 fyra extra ordinarie lektorer och timlärare för 5 veckotimmar.

Arvodet åt den nye läraren i övningsskolan under höstterminen 1920 torde böra beräknas såsom avlöning åt manlig lärare.

Beträffande undervisningen i övningsämnena torde bemärkas, att timtalen för teckning och musik under höstterminen äro beräknade för vederbörande övningslärares tjänstgöring icke blott i parallellavdelningarna utan även i den nya avdelningen i övningsskolan, och att timtalen för gymnastik måst sättas lägre än å gällande undervisningsplans timplan, emedan seminariet saknar egen gymnastiklokal och blott under begränsad tid får disponera en hyrd gymnastiklokal. För undervisning i trädgårdsskötsel behöves anslag till arvode under vårterminen 1920 för två avdelningar och under höstterminen samma år för 3 avdelningar.

Seminariet
i *Karlstad*

[185.]

Arvodena för nu angivna under år 1920 behövliga extra lärarkrafter enligt de i det föregående tillämpade grunderna jämte tillägg till arvoden för undervisning i övningsämnen under år 1919 efter samma grunder skulle uppgå till följande belopp:

	Tillägg för år 1919	Vår- terminen 1920	Höst- terminen 1920	Summa
	kronor	kronor	kronor	kronor
till arvode åt extra ordinarie lektorer	—	3,723: 08	5,753: 84	9,476: 92
» » » timlärare i kunskapsämnena	—	1,105: 64	305: 13	1,410: 77
» » » lärare i teckning och välskrivning (å 145 kronor)	220: 32	490: 77	632: 05	1,122: 82
» » » lärare i musik 5 timmar (å 175 kronor)	375: —	493: 59	381: 41	875: —
» » » timlärare i musik 7—14 timmar (å 130 kronor)	108: 46	513: 33	793: 33	1,306: 66
» » » lärare i gymnastik (å 130 kronor)	132: 31	733: 33	850: —	1,583: 33
» » » » manlig slöjd 4 timmar (å 135 kronor)	160: —	304: 62	235: 39	540: 01
» » » timlärare i manlig slöjd (å 105 kronor)	57: 40	473: 84	549: 23	1,023: 07
» » » lärare i trädgårdsskötsel	—	200: —	300: —	500: —
» » » » övningsskolan (å 3,400 kronor)	—	—	1,482: 05	1,482: 05
» » » lärarinna i övningsskolan (å 2,800 kronor)	—	1,579: 49	1,220: 51	2,800: —
» » » lärarinna i kvinnlig slöjd (å 360 kronor)	—	—	156: 92	156: 92
Summa	1,053: 49	9,617: 69	12,659: 86	22,277: 55

Till elevstipendier erfordras 1,200 kronor för termin och avdelning eller tillsammans 6,000 kronor.

Till lokaler för en parallellavdelning, vilka tillika kunde användas till förbättrande av lokalförhållandena för seminariet, har, såsom överstyrelsen nämnt i sin framställning rörande detta ärende förlidet år, för tiden 1 oktober 1918—1 oktober 1921 förhyrts en våning i seminariets närhet för 1,600 kronor om året. Från och med höstterminen 1919 skola ytterligare två lärosaler förhyras för den då tillkommande andra parallellavdelningen och den nya övningskolavdelningen, vartill anslag för år 1919 beviljats. Från och med höstterminen 1920 behövas än ytterligare två lärosalar för en parallellavdelning och en avdelning i övningsskolan. Hyran för samtliga dessa lokaler under år 1920 beräknas till 4,600 kronor. För införande av elektrisk belysning samt för ändringsarbeten i de lokaler, som tagas i anspråk höstterminen 1920, beräknas 500 kronor. Hyra för gymnastiklokal erlägges med 30 kronor för termin och veckotimme och beräknas till 750 kronor för hela året. För simundervisning åt seminariets elever förhyres en varmvattenbassäng mot 25 kronor för termin och avdelning. På parallellavdelningarna beräknas en kostnad för detta ändamål av 125 kronor.

Sammanlagda kostnaden för anskaffande av lokaler skulle alltså bli följande: [185.]

Hyra för våningar	kronor 4,600: —
» » gymnastiklokal	» 750: —
» » simbassäng	» 125: —
Ändringsarbeten i förhyrda lokaler	» 500: —
Summa kronor 5,975: —	

Vidare behövas pulpeter och andra skolmöbler för de rum, som skola begagnas av den parallellavdelning och den avdelning av övningsskolan, som tillkomma höstterminen 1920. Kostnaden härför kan beräknas sålunda:

50 skolbänkar à 40 kronor	kronor 2,000: —
2 lärarbord med stolar och plattform	» 200: —
2 svarta tavlor, skåp, kartställ, anslagstavlor, gardiner m. m.	» 650: —
1 orgelharmonium	» 200: —
Summa kronor 3,050: —	

Slutligen behöves anslag å extra stat till uppvärmning, belysning, renhållning, materiell m. m. För uppvärmning, belysning och renhållning av ifrågavarande lokaler beräknas en kostnad av 3,000 kronor. För undervisningsmateriell erfordras 500 kronor. För tryck, annonser och expeditionsartiklar torde ett till 400 kronor förhöjt belopp böra beräknas. I likhet med vad tidigare skett i liknande fall bör tilläggsarvode utgå till seminariets läkare med 250 kronor och med 150 kronor till rektors skrivbiträde. Till materialier för slöjdundervisningen beräknas i runt tal 400 kronor.

De erforderliga anslagsbeloppen bli alltså följande:

	år 1919	år 1920
till lärararvoden	kronor 1,053: 49	22 277: 55
» elevstipendier	» —	6,000: —
» lokalhyra och ändringsarbeten	» —	5 975: —
» skolmöbler och musikinstrument	» —	3 050: —
» uppvärmning, belysning och städning	» —	3,000: —
» undervisningsmateriell	» —	500: —
» materialier för slöjdundervisningen	» —	400: —
» tryck, annonser, expeditionsartiklar m. m.	» —	400: —
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	» —	250: —
» » » rektors skrivbiträde	» —	150: —
Summa kronor 1,053: 49		42,002: 55
eller avrundat » 1,055: —		42,000: —

De parallellavdelningar vid seminariet i *Umeå*, för vilka anslag skulle begäras, bliva desamma som vid seminariet i *Karlstad* och alltså under vårterminen 1920 parallellavdelningar till första och andra klasserna och en avdelning i övningsskolan samt under höstterminen samma år parallellavdelningar till första, andra och tredje klasserna och två avdelningar i övningsskolan.

Seminariet
i *Umeå*.

[185.]

Antalet behövliga lärartimmar blir följande:

	Vår- terminen 1920	Höst- terminen 1920
för undervisning i läsåmnen och ledning av undervisningsövningar ...	57	89
» » » teckning	5	10
» » » musik.....	12	21
» » » gymnastik, lek och idrott.....	10	19
» » » kvinnlig slöjd	12	17
» » » hushållsgöromål	12	12
» » » övningsskolan	24	48

Härtill kommer undervisning i trädgårdsskötsel.

I enlighet härmed behövas för vårterminen 1920 två extra ordinarie lektorer och timlärare för 15 veckotimmar samt för höstterminen 4 extra ordinarie lektorer och timlärare för 5 veckotimmar.

För övningsskolan anställs en lärarinna i den avdelning, som inrättas höstterminen 1919, och rektor föreslår, att kvinnlig lärare må anställas även för den avdelning, som skulle tillkomma höstterminen 1920.

Timtalen för undervisningen i teckning, musik och gymnastik under höstterminen äro beräknade även för vederbörande övningslärares tjänstgöring i den nya avdelningen av övningsskolan. För undervisningen i trädgårdsskötsel beräknas arvode efter 200 kronor för avdelning och läsår. Arvodena för de under år 1920 behövliga lärarkrafterna jämte tillägg till arvodet för undervisning i övningsämnen under år 1919 efter de i det föregående tillämpade grunderna skulle uppgå till följande belopp:

	Tillägg för år 1919	Vår- terminen 1920	Höst- terminen 1920	Summa för år 1920
	kronor	kronor	kronor	kronor
till arvode åt extra ordinarie lektorer	—	3,723: 08	5,753: 84	9,476: 92
» » » timlärare i kunskapsämnen	—	1,184: 62	305: 13	1,489: 75
» » » lärare i teckning (å 151 kronor)	216: 82	425: 90	658: 21	1,084: 11
» » » » » musik (å 151 kronor)	388: 31	511: 08	—	511: 08
» » » timlärare i musik (å 115 kronor)	—	389: 23	1,052: 69	1,441: 92
» » » lärare i gymnastik (å 115 kronor)	154: 87	648: 72	952: 44	1,601: 16
» » » » » kvinnlig slöjd (å 126 kronor)	360: —	710: 77	549: 23	1,260: —
» » » timlärare i kvinnlig slöjd (å 90 kronor)	—	101: 54	274: 62	376: 16
» » » lärare i hushållsgöromål (å 102 kronor)	—	690: 46	533: 54	1,224: —
» » » lärare i trädgårdsskötsel.....	—	200: —	300: —	500: —
» » » » » övningsskolan (å 2,800 kronor)	—	1,579: 49	2,441: 02	4 020: 51
Summa	1,120: —	10,164: 89	12,820: 72	22,985: 61

Till elevstipendier behövas för vårterminen 2,400 kronor och för höstterminen 3,600 kronor, eller tillsammans 6,000 kronor.

Såsom angivits i överstyrelsens framställning i ärendet förlidet år, tillhandahållas lokaler för parallavdelningarna kostnadsfritt av Umeå stad.

Sedan år 1915 har riksdagen, i enlighet med Kungl. Maj:ts framställning, till förhyrande av vissa lokaler för seminariet i Umeå liksom till förhyrande av lokaler för seminariet i Linköping samt till dessa lokalers uppvärmning, belysning, städning m. m. anvisat anslag på extra stat. De kostnader för år 1919, för vilkas bestridande medel ställts till förfogande av rektor vid folkskoleseminariet i Umeå, utgjorde, med avdrag av kostnaderna för arvode åt en övningskollärlärarinna och en lärarinna i hushållsgöromål, vilka genom 1918 års riksdagsbeslut blivit uppförda å ordinarie stat, 2,750 kronor.

Nu har förenämnde rektor beräknat ifrågakvarande kostnader på följande sätt:

hyra	kronor 1.100:—
uppvärmning, belysning och städning	» 1,350:—
lärjungebibliotek och materiell för övningskolan	» 150:—
vattenavgift och underhåll av inventarier för skolköket m. m.	» 150:—
Summa kronor 2,750:—	

Då dessa kostnader beräknats till samma belopp som föregående år, har överstyrelsen ingenting att därvid anmärka, men hemställer, att ifrågakvarande anslag måtte överflyttas till extra staten för studentkurser och parallellavdelningar, enär det ena anslaget såväl som det andra i vad de röra seminariet i Umeå kommer att försvinna från extra staten i och med fullbordandet av den ifrågasatta nybyggnaden och seminariets utvidgning till dubbelseminarium.

För inredning och möblering av två lärosalar och två avklädningsrum, som från och med höstterminen 1920 tillhandahållas av Umeå stad, beräknas kostnaderna sålunda:

55 skolbänkar à 40 kronor	kronor 2,200:—
2 lärarbord med stolar och plattformar.....	» 200:—
2 skåp för materiell och böcker	» 200:—
gardiner och torkmattor.....	» 150:—
installation för elektrisk belysning	» 200:—
övrig inredningsmateriell	» 300:—
orgelharmonium	» 200:—
Summa kronor 3,450:—	

Till uppvärmning, belysning och renhållning m. m. torde behövas för vårterminen 900 kronor och för höstterminen 1,400 kronor eller tillhopa 2,300 kronor. Kostnaderna för undervisningsmateriell beräknas till 500 kronor och för tryck, annonser, expeditiionsartiklar m. m. till 350 kronor. Tilläggisarvoden till seminarie-läkaren och rektors skrivbiträde böra utgå med 250 kronor åt den förre och 150 kronor åt den senare.

För materialier m. m. till undervisningen i kvinnlig slöjd och hushållsgöromål beräknas 100 kronor för elevavdelning och termin, tillsammans alltså 500 kronor.

[185.]

Sammanlagda kostnaderna för parallellavdelningar vid seminariet i Umeå bliva alltså följande:

	år 1919	år 1920
till lärararvoden	kronor 1,120: —	22,985: 61
» elevstipendier.....	» —	6.000: —
» lokalhyra	» —	1.100: —
» skolmöbler och inredning m. m.	» —	3.450: —
» uppvärmning, belysning och renhållning	» —	3,650: —
» lärjungebibliotek och materiell för övningsskolan	» —	150: —
» undervisningsmateriell	» —	500: —
» tryck, annonser, expeditonsartiklar	» —	350: —
» vattenavgift, underhåll av skolkökets inventarier samt materialier för undervisning i slöjd och hushållsgöromål m. m.	» —	650: —
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	» —	250: —
» » » rektors skrivbiträde.....	» —	150: —
Summa kronor 1,120: —		39.235: 61
eller avrundat »		39 235: —

Seminariet
i Luleå.

För år 1919 hava medel beräknats för följande parallellavdelningar vid seminariet i Luleå: under vårterminen till första, andra och tredje klasserna samt under höstterminen till alla fyra klasserna, vartill kommer anslag under hela året till preparandkurs.

Om parallellavdelningar kunnat anordnas enligt denna plan, skulle anslag för år 1920 erfordrats för fyra parallellavdelningar jämte preparandkurs och två avdelningar i övningsskolan. Emellertid har seminariets rektor anmält, att, i följd av ringa antal inträdessökande och till intagning godkända elever, parallellavdelning till första klassen icke kan anordnas vid början av höstterminen 1918. Även om parallellavdelning till första klassen kan komma att anordnas såväl vid början av höstterminen 1919 som vid början av höstterminen 1920, skulle alltså under vårterminen 1920 finnas parallellavdelningar endast till första, tredje och fjärde och under höstterminen samma år till första, andra och fjärde klasserna. Det är visserligen på grund av rådande lärarbrist, särskilt i de norrländska folkskolorna, beklagligt, att den uppgjorda planen för utexaminering av större antal lärare vid seminariet i Luleå måst avbrytas, men överstyrelsen vågar hoppas, att avbrottet gällt endast innevarande år med dess abnorma levnadsförhållanden, och anser det medföra en viss fördel i så måtto, att de tillfälliga och i flera hänseenden olämpliga anordningar, som föreslagits för inbysande av en ny parallellavdelning, innan nybyggnadsarbetet för seminariets utvidgning kunnat vidtagas, för närvarande blivit obehövliga.

I enlighet med det nu anförda kommer överstyrelsen att i det följande för år 1920 taga i beräkning kostnader för tre parallellavdelningar vid seminariet i Luleå, nämligen under vårterminen till första, tredje och fjärde klasserna samt under höstterminen till första, andra och fjärde, samt för två avdelningar i övningsskolan.

Med anordnandet av den tredje avdelningen i övningsskolan, som enligt planen skulle inrättats höstterminen 1920, torde böra anstå, till dess klarhet vunnits angående tiden för färdigblivandet av seminariets tillbyggnad och angående de nya parallellavdelningar, som kunna komma till stånd.

Under nu angivna förutsättningar bliver antalet behövlige lärartimmar följande: [185.]

	Vår- terminen 1920	Höst- terminen 1920
för undervisning i läsåmnena och ledning av undervisningsövningar.....	92	86
» » » teckning	9	9
» » » musik.....	19	19
» » » gymnastik	14	14
» » » manlig slöjd	13	15
» » » kvinnlig slöjd i övningsskolan	6	6
» » » övningsskolan	48	48

I enlighet med eljest följda beräkningsgrunder erfordras alltså för undervisningen i läsåmnena samt handledning i undervisningsövningar 4 extra ordinarie lektorer samt timlärare för 8 veckotimmar under vårterminen och 2 veckotimmar under höstterminen. Av de 19 veckotimmarna för musik kan 1 veckotimme förläggas inom tiden för vederbörande lärares ordinarie tjänstgöringsskyldighet, varför arvode här kan beräknas för endast 18 veckotimmar. För undervisningen i trädgårdsskötsel behövas, i överensstämmelse med vad som pläгат anvisas i liknande fall, arvode för 3 klasser efter 200 kronor för klass och läsår.

Arvodena för berörda lärarkrafter skulle uppgå till följande belopp:

	Vår- terminen 1920	Höst- terminen 1920	Summa
	kronor	kronor	kronor
till arvode åt extra ordinarie lektorer	7.446: 15	5.753: 85	13.200: —
» » » timlärare i kunskapsämnena	631: 79	122: 05	753: 84
» » » lärare i teckning (å 145 kronor)	736: 15	568: 85	1.305: —
» » » » » musik 7 timmar (å 160 kronor)	631: 79	488: 21	1.120: —
» » » timlärare i musik 11 timmar (å 130 kronor)	806: 67	623: 33	1.430: —
» » » lärare i gymnastik 8 timmar (å 145 kronor)	654: 36	505: 64	1.160: —
» » » timlärare i gymnastik 6 timmar (å 130 kronor)	440: —	340: —	780: —
» » » lärare i manlig slöjd (å 105 kronor)	770: —	686: 54	1.456: 54
» » » » » kvinnlig slöjd (å 90 kronor)	304: 62	235: 38	540: —
» » » » » trädgårdsskötsel	300: —	300: —	600: —
» » » » » övningsskolan (å 3.400 kronor)	1.917: 95	1.482: 05	3.400: —
» » » lärarinna i övningsskolan (å 2.800 kronor)	1.579: 49	1.220: 51	2.800: —
Summa	16.218: 97	12.326: 41	28.545: 38

Till elevstipendier erfordras enligt vanlig beräkningsgrund 1,200 kronor för termin och avdelning, eller tillsammans 7,200 kronor.

Sedan 1918 års riksdag på framställning av Kungl. Maj:t utöver det anslag å 248,460 kronor, som av 1916 års riksdag beviljats och av 1916 och 1917 års riksdagar

[185.] anvisats till utförande av nybyggnads- och ändringsarbeten för folkskoleseminariets i Luleå utvidgning till dubbelseminarium, för samma ändamål beviljat ett anslag av 373,540 kronor och därav på extra stat för år 1919 såsom reservationsanslag anvisat ett belopp av 300.000 kronor, har Kungl. Maj:t den 22 juli 1918 anbefallt byggnadsstyrelsen att omedelbart låta igångsätta ifrågavarande byggnadsarbeten samt därefter så bedriva dem, i den mån sådant vore möjligt utan onödig stegring av kostnaderna, att arbetena voro fullständigt avslutade före ingången av höstterminen 1920. På grund härav måste kostnaderna för uppvärmning, belysning, betjäning m. m. beräknas efter de ökade utrymmen, som under år 1920 torde komma att tagas i användning. De särskilda utgiftsposterna för seminariet i dess helhet torde med någon jämkning av de utav rektor föreslagna beloppen och under anslutning i jämförliga punkter till de beräkningar i motsvarande hänseende, som av 1918 års riksdag godtagits beträffande dubbelseminarierna i Uppsala, Lund och Falun, kunna beräknas till följande belopp:

1. Uppvärmning.....	kronor 20,000:—
2. Belysning.....	» 800:—
3. Vattenavgifter	» 600:—
4. Telefonavgifter	» 150:—
5. Brandförsäkring m. m.....	» 50:—
6. Trycknings- och annonskostnader, expeditionsartiklar	» 1,400:—
7. Underhåll och nyanskaffande av undervisningsmateriell och böcker.....	» 2,000:—
8. Arvode åt bibliotekarie	» 400:—
9. Arvode till rektors skrivbiträde.....	» 250:—
10. » » seminarieläkaren	» 850:—
11. Avlöning åt förste vaktmästare och övrig betjäning.....	» 4,060:—
12. Storrengöringar och förbrukningsartiklar för städningen	» 800:—
13. Materiell för lek och idrott	» 150:—
14. » » slöjdundervisningen	» 1,250:—
15. Särskilda kurser och föreläsningar	» 200:—
16. Tillfälliga utgifter	» 140:—

Summa kronor 33,100:—

Beträffande de sålunda angivna utgiftsposterna torde böra bemärkas, att kostnaderna för uppvärmning äro beräknade med antagande av en ökning i bränsleförbrukningen av en tredjedel efter de nya byggnadernas fullbordande samt enligt nu gällande bränslepris, att de oupphörliga prisförhöjningarna nödvändiggöra en höjning av det beräknade beloppet för tryck, annonser och expeditionsartiklar till 1,400 kronor, att utgiftsposterna underhåll och nyanskaffning av undervisningsmateriell och böcker, storrengöringar och förbrukningsartiklar för städningen samt särskilda kurser och föreläsningar, äro upptagna till samma belopp, som, enligt vad ovan erinrats, av riksdagen godkänts beträffande dubbelseminarierna i Uppsala, Lund och Falun, att tillägget till arvudet, 550 kronor, åt seminariets läkare beräknats efter 100 kronor för elevavdelning och läsår, att i utgifterna för avlöning åt betjäning inräknats avlöning åt en eldare under vintermånaderna med 560 kronor samt att övriga poster med undantag av posten »tillfälliga utgifter» upptagits till samma belopp, som angivits i beräkningen för år 1919.

Till täckande av dessa utgifter disponerar seminariet över följande anslagsbelopp:

[185.]

1. Ordinarie anslag till materiell samt ljus och ved m. m.	kronor 12,900:—
2. " " " materialier för undervisning i slöjd.....	500:—
3. " " " idrottsmateriellens underhåll.....	100:—

Summa kronor 13,500:—

Drages sistnämnda belopp, 13,500 kronor, från den förutnämnda kostnadssumman för uppvärmning, belysning m. m., 33,100 kronor, återstår ett belopp av 19,600 kronor, vilket alltså nu erfordras såsom ytterligare anslag för ifrågavaranda ändamål.

Sammanlagda anslagsbehovet för parallellavdelningar vid folkskoleseminariet i Luleå blir alltså följande:

till lärararvoden	kronor 28 545:38
» elevstipendier	7 200:—
» uppvärmning, belysning, renhållning, materiell m. m.....	19,600:—

Summa kronor 55,245:38

eller avrundat » 55,250:—

Då anslag av 1918 års riksdag beviljats till uppehållande av parallellavdelning till första klassen under vårterminen 1919, vilket, såsom förut nämnts, icke toges i anspråk, torde något tillägg till det för år 1919 beviljade anslaget till parallellavdelningar för detta seminarium icke erfordras för förhöjning av arvoden för övningslärare till samma belopp som vid övriga seminarier.

Beträffande *preparandkursen* i Luleå yttrar överstyrelsen:

Preparandkurs.

Den preparandkurs, som jämlikt beslut av 1916 års riksdag inrättats vid seminariet höstterminen 1916 och jämväl höstterminen 1918 kommer att taga sin början, bör givetvis upprätthållas även under år 1920 och torde kunna fortgå efter samma plan, som hittills följts.

Antalet undervisningstimmar bör bliva detsamma, som finnes angivet i framställning till 1918 års riksdag beträffande anslag för år 1919, således följande:

för undervisning i läsämnena	23 lärartimmar
» " " teckning och välskrivning.....	2 »
» " " sång	1 »
» " " gymnastik	4 »
» " " slöjd	2 »

Beräknas arvodena för dessa timmar enligt de i det föregående följda grunderna och för en undervisningstid liksom hittills av 34 veckor, uppgå dessa till följande belopp:

	Tillägg för år 1919	År 1920
	kronor	kronor
till arvode åt lärare i läsämnena	—	2,807:18
» " " " " teckning och välskrivning (å 145 kronor)	78:46	252:82
» " " " " sång (å 130 kronor)	26:15	113:33
» " " " " gymnastik (å 130 kronor)	104:61	453:33
» " " " " slöjd (å 105 kronor)	17:44	183:08
Summa	226:66	3,809:74

[185.]

Då anslag för preparandkurs vid seminariet i Luleå första gången begärdes år 1916, hade anstaltens dåvarande rektor hemställt att för betryggande av kursens behöriga rekrytering något understöd måtte beredas behövande och för utbildning lämpliga elever i form av stipendier. Överstyrelsen anförde i sitt utlåtande, att man syntes böra avvakta det resultat för främjande av en god elevrekrytering, som kunde vinnas genom upprättande av en kostnad-fri preparandkurs, innan man beslutade sig för att genom utdelande av stipendieunderstöd söka ytterliga befordra tillströmningen till seminariet. Föredragande departementschefen åter förordade, att det av rektor föreslagna beloppet av 1,000 kronor till stipendier skulle beviljas. Riksdagen förklarade i sin skrivelse i ämnet, att riksdagen anslöte sig till den av överstyrelsen hävdade uppfattningen och att, därest erfarenheten skulle visa att mot förmodan åtgärder bleve nödvändiga för att även genom stipendier öka elevfrekvensen vid seminariet, det enligt riksdagens förmenande närmast syntes böra ankomma på vederbörande landsting att vidtaga de åtgärder, som i detta avseende kunde påfordras.

I skrivelse den 31 augusti 1917 angående anordnandet av studentkurser och parallellavdelningar vid vissa folkskoleseminarier under år 1919 hade överstyrelsen uttalat, att det med hänsyn till nedgången i elevantalet vid preparandkursen samt de oerhört stegrade levnadsomkostnaderna syntes uppenbart, att frågan om stipendier till preparandkursens elever nu befunno sig i ett väsentligen annat läge, än då den senast förelåg till prövning, och förordat, att stipendier måtte få utgå till behövande elever i preparandkursen i enlighet med hemställan, som gjorts av seminariets rektor i skrivelse den 31 augusti 1917. Föredragande departementschefen ansåg sig emellertid icke kunna biträda denna överstyrelsens framställning, enär departementschefen inhämtat, att landstinget i Norrbottens län vidtagit vissa åtgärder för att, om också icke genom stipendier, ekonomiskt stödja deltagarna i preparandkursen, och för övrigt hyste den förhoppningen, att ny löne- och pensionsreglering för folkskolans lärare skulle medföra ökad tillströmning till folkskoleseminarierna i allmänhet och således även till seminariet i Luleå.

Då Kungl. Maj:t och riksdagen godkänt departementschefens framställning, anser sig överstyrelsen icke för närvarande, innan ytterligare erfarenheter vunnits angående elevrekryteringen vid seminariet och preparandkursen i Luleå, böra framlägga förslag angående stipendier till elever vid nämnda kurs.

Auslagsbehoven för preparandkursen bliva i enlighet med det anförda följande:

	år 1919	år 1920
till lärararvoden	kronor 226: 66	3,809: 74
» ledning av kursen	» —	350: —
» läkararvode	» —	100: —
Summa kronor	226: 66	4,259: 74
eller avrundat »	230: —	4,260: —

Det belopp av 230 kronor, som avser år 1919, torde böra utgå å tilläggsstat för sistnämnda år.

Samman-
fattning.

Slutligen lämnar överstyrelsen följande sammanfattande översikt över samtliga förutberörda kostnader:

De kostnader för uppehållande av undervisningen i studentkurser, parallellavdelningar och preparandkurs vid folkskoleseminarierna, till vilkas bestridande anslag å extra stat för år 1920 erfordras, kunna alltså i överensstämmelse med nu lämnade redogörelse sammanfattas sålunda:

för studentkurs vid seminariet i Strängnäs.....	kronor 20 160:—
» » » » » Växjö.....	» 15 870:—
» » » » » Stockholm	» 6 755:—
» » » » » Kalmar.....	» 20 570:—
för parallellavdelningar vid seminariet i Linköping	» 31 000:—
» » » » » Karlstad	» 42 000:—
» » » » » Umeå	» 39 235:—
» » » » » Luleå	» 55 250:—
» preparandkurs » » » Luleå.....	» 4 260:—
Summa kronor 235,100:—	

Vidare har folkskolöverstyrelsen i en särskild, samma dag, den 31 augusti 1918, avlåten framställning redogjort för samtliga de anslagsbehov i förevarande avseende, således även de i det föregående omnämnda, vilka böra tillgodoses genom anslag på tilläggsstat för år 1919. Överstyrelsen yttrar därom:

Anslags-
behov för
år 1919

I sin samtidigt härmed avgivna framställning angående anslag till folkundervisningen under budgetåret 1920 har överstyrelsen vid redogörelse för anslagsbehovet för studentkurser och parallellavdelningar vid vissa folkskoleseminarier under sagda år framhållit, att arvudet för undervisningen i övningsämnen vid ifrågavarande kurser och avdelningar borde beräknas icke såsom för timlärtjänstgöring utan såsom för utsträckt tjänstgöring av ordinarie övningslärare. I de flesta fall bestrides nämligen nämnda undervisning av seminariernas ordinarie lärare i vederbörande ämnen, och dessa måste därvid enligt gällande lönereglering anses berättigade till arvode enligt de för utsträckt tjänstgöring stadgade grunder. Da emellertid i Kungl. Maj:ts framställning till riksdagen rörande anslag till studentkurser och parallellavdelningar under år 1919 arvode för undervisningen i övningsämnen beräknats allenast såsom för timlärtjänstgöring, erfordras, såsom överstyrelsen i berörda sammanhang påpekat, tillägg till det för år 1919 beviljade anslag.

Förutom nu berörda tilläggsanslag behövas i vissa fall ökade anslag för uppehållande under höstterminen 1919 av anordningar i fråga om undervisningen, vilka icke lämpligen kunna begynnas annat än med början av ett läsår.

Liksom övriga för år 1919 nu behövligen anslag torde det tilläggsanslag, varom fråga är, böra utgå å tilläggsstat för samma år.

Under hänvisning till den motivering rörande behövligen timtal m. m. samt den utredning i övrigt, som lämnas i överstyrelsens förutnämnda framställning rörande anslagsbehov för här ifrågavarande ändamål för år 1920, skall överstyrelsen här i korthet redogöra för de erforderliga anslagsökningarna å tilläggsstat.

Beträffande studentkurserna erfordras för seminariet i *Strängnäs* följande belopp:

Student-
kurser.

[185.]	till arvode åt en extra ordinarie lektor för höstterminen 1919 utöver beviljat timlärararvode	kronor	828: 20
	» tilläggsarvode för 4 veckotimmar i teckning	»	180: —
	» » » 7 » » musik	»	420: —
	» » » 8 » » gymnastik	»	480: —
	» » » 5 » » manlig slöjd	»	200: —
	» » » 3 » » trädgårdsskötsel	»	75: —
	» arvode åt en lärare i övningsskolan för höstterminen 1919	»	1,482: 05
	» hyra för lokal åt en övningsskolavdelning samt till densammas uppvärmning, belysning och renhållning under höstterminen 1919	»	525: —

Summa kronor 4,190: 25

eller avrundat 4,190: —

Växjö. Anslagsbehovet för studentkursen vid seminariet i *Växjö* skulle bli följande:

till tilläggsarvode för 4 veckotimmar i teckning	kronor	240: —
» » » 7 » » musik	»	525: —
» » » 8 » » gymnastik	»	480: —
» » » 6 » » manlig slöjd	»	155: —
» » » 3 » » trädgårdsskötsel	»	120: —

Summa kronor 1,520: —

Stockholm. För studentkursen vid seminariet i *Stockholm* skulle erfordras följande tilläggsanslag:

till tilläggsarvode för 5 veckotimmar i teckning	kronor	280: —
» » » 4 » » slöjd	»	48: —
» » » 10 » » hushållsgöromål	»	120: —
» » » 3 » » trädgårdsskötsel	»	30: —
» arvode åt en lärare i övningsskolan för höstterminen 1919	»	1,656: 41
» särskilt arvode åt denne, emedan provårskurs är anordnad vid seminariet	»	130: 77
» arvode åt en lärarinna i övningsskolan för höstterminen 1919	»	1,351: 28
» särskilt arvode åt denna, emedan provårskurs är anordnad vid seminariet	»	130: 77

Summa kronor 3,747: 23

eller avrundat » 3,750: —

Beträffande här upptagna arvoden till en lärare och en lärarinna i övningsskolan hänvisas till vad därom anförts i framställningen angående anslag för år 1920.

Kalmar. Behövlige tilläggsanslag för seminariet i *Kalmar* slutligen skulle utgöra följande belopp:

till tilläggsarvode för 6 veckotimmar i teckning	kronor	192: —
» » » 7 » » musik	»	392: —
» » » 7 » » gymnastik	»	224: —
» » » 4 » » slöjd	»	144: —
» » » 10 » » hushållsgöromål	»	120: —
» » » 3 » » trädgårdsskötsel	»	75: —

Summa kronor 1,147: —

eller avrundat » 1,150: —

Behovet av tilläggsanslag för år 1919 för anordnande av parallellavdelningar fördelar sig i enlighet med de närmare utredningar, som lämnats i förutnämnda framställning rörande anslagsbehovet för år 1920, på vederbörande seminarier på nedan-nämnda sätt.

[185.]
Parallellavdelningar

De erforderliga anslagsbeloppen för parallellavdelningar vid seminariet i *Linkö-* Linköping
ping äro följande:

till lärararvoden	kronor 3,494:76
» arvode för skolköksundervisning	» 100:—
» elevstipendier	» 1,200:—
» lokal, hyror och ändringsarbeten	» 400:—
» skolmöbler och musikinstrument	» 3,030:—
» uppvärmning, belysning, renhållning m. m. »	350:—
» undervisningsmateriell	» 75:—
» slöjdmaterialier	» 150:—
» tryck, annonser, expeditionsartiklar, brand-försäkring	» 200:—
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	» 50:—
» » » rektors skrivbiträde	» 75:—
Summa kronor 9,124:76	
eller avrundat »	9,125:—

Vad beträffar ifrågavarande avdelningar vid seminarierna i *Karlstad* och *Umeå* Karlstad och Umeå.
erfordras för nämnda seminarier blott tilläggsanslag till lärararvoden. För detta ändamål behövas

vid seminariet i Karlstad	kronor 1,053:49
» » » Umeå	eller avrundat 1,055:— och
» » » »	» 1,120:—

Vad angår seminariet i *Luleå* torde icke något tillägg till det för år 1919 beviljade anslaget till parallellavdelningar vid detta seminarium erfordras, enär anslag av 1918 års riksdag beviljats till uppehållande av parallellavdelning till första klassen under vårterminen 1919 och detta anslag av skäl, för vilka överstyrelsen i annat sammanhang redogjort i sin förutnämnda underdåniga framställning angående anslag till folkundervisningen under budgetåret 1920, icke kommer att tagas i anspråk.

Luleå.

Däremot behöves — vilket i samma framställning framhållits — tilläggsanslag för år 1919 till preparandkurs vid sagda seminarium, så att motsvarande höjning av övningslärararvodena till i denna kurs undervisande övningslärare kan göras som vid ovanberörda seminarier. För preparandkurs vid seminariet i *Luleå* erfordras alltså

Preparandkurs.

till lärararvoden	kronor 226:66
eller avrundat »	230:—

Anslagsbehoven å tilläggsstat för år 1919 för uppehållande av undervisningen i studentkurser, parallellavdelningar och preparandkurs vid folkskoleseminarierna under nämnda år kunna alltså i överensstämmelse med nu lämnade redogörelse sammanfattas sålunda:

Sammanfattning.

[185.]	för studentkurs vid seminariet i Strängnäs	kronor 4,190:—
»	» » » » Växjö	» 1,520:—
»	» » » » Stockholm	» 3,750:—
»	» » » » Kalmar	» 1,150:—
»	parallellavdelningar vid seminariet i Linköping	» 9,125:—
»	» » » » Karlstad	» 1,055:—
»	» » » » Umeå	» 1,120:—
»	preparandkurs » » » Luleå	» 230:—
Summa kronor 22,140:—		

Av hela beloppet 22,140 kronor äro 10 610 kronor beräknade för studentkurser 11,300 kronor för parallellavdelningar och 230 kronor till preparandkurs.

Departement-
schefen.

I likhet med folkskolöverstyrelsen anser jag, att studentkurser böra anordnas vid folkskoleseminarierna i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar även under år 1920.

Beträffande parallellavdelningar vid vissa seminarier framgår av det föregående, att sådana avdelningar för närvarande äro anordnade vid folkskoleseminarierna i Karlstad, Umeå och Luleå. Den utveckling av dessa seminarier till dubbelseminarier, som sålunda påbörjats, bör tydligen fortgå. Därigenom har avsetts att i någon mån avhjälpa den stora lärarbrist, som förefinnes inom Norrland och Värmland.

Vid flera föregående tillfällen har emellertid i framställningar till riksdagen uppmärksamheten blivit riktad därpå, att brist på vederbörligen utbildade lärare för de egentliga folkskolorna gör sig starkt kännbar även inom andra delar av riket och att åtgärder för avhjälpande av denna brist äro nödvändiga. Med hänsyn härtill har nu folkskolöverstyrelsen föreslagit, att parallellavdelningar skulle upprättas vid folkskoleseminariet i Linköping och att således jämväl detta seminarium skulle så småningom utvidgas till dubbelseminarium. Överstyrelsen har därvid även haft i tankarna det behov av nybyggnad för seminariet i Linköping, som i alla fall snart nog måste tillgodoses.

Detta förslag anser jag mig böra understödja. Behovet av ökad lärarproduktion utöver den, som genom redan vidtagna åtgärder åsyftats, framgår nämligen dels av den utredning, som folkundervisningskommittén lämnat i sitt betänkande angående folkskoleseminarierna (Band II, sid. 396—467), dels av den undersökning rörande lärarbristen vid rikets egentliga folkskolor, som år 1913 verkställdes inom ecklesiastikdepartementet och som jag omnämnde i mitt yttrande till det statsrådsprotokoll över ecklesiastikärenden den 22 mars 1918, vilket var fogat vid Kungl. Maj:ts pro-

position till 1918 års lagtima riksdag angående anslag till studentkurser och parallellavdelningar m. m. vid vissa folkskoleseminarier. (Prop. nr 342, sid. 25). Och att seminariet i Linköping är det, som nu bör komma i åtanke, synes mig klart, om man erinrar sig, vilka delar av riket, som genom studentkurser eller dubbelseminarier redan blivit i förevarande avseende tillgodosedda. Studentkurser äro nämligen, såsom förut nämnts, anordnade vid seminarierna i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar, dubbelseminarier finnas numera i Uppsala, Lund, Göteborg och Falun, och vid seminarierna i Karlstad, Umeå och Luleå är utvidgningen till dubbelseminarier genom upprättade parallellavdelningar påbörjad.

Preparandkursen vid folkskoleseminariet i Luleå synes mig böra fortgå även under år 1920.

Beträffande arvoden åt lärare vid de av folkskolöverstyrelsen föreslagna studentkurserna och parallellavdelningarna har överstyrelsen utgått ifrån att övningsskollärarna skulle enligt den praxis, som hittills följts och som senast av 1918 års lagtima riksdag gillats, med avseende på arvoden och ålderstillägg likställas med ordinarie övningsskollärare. Likaledes har överstyrelsen tagit för givet, att, då seminariets egna övningslärare meddela undervisning vid studentkurs eller parallellavdelning i teckning, musik, gymnastik med lek och idrott, manlig slöjd, kvinnlig slöjd eller hushållsgöromål, arvode till dem skulle för denna undervisning från och med år 1919 utgå enligt av riksdagen givna bestämmelser angående tilläggsarvode åt lärare i nämnda övningsämnen för utsträckt tjänstgöring. I båda nu berörda avseenden kan jag ansluta mig till vad överstyrelsen anfört.

Däremot kan jag icke biträda överstyrelsens förslag, att arvode även åt andra timlärare skulle utgå enligt nyssnämnda bestämmelser, då riksdagen fastställt timlärararvode år 1918 och tillräcklig erfarenhet rörande möjligheten att för detta arvode erhålla behöfliga och lämpliga lärarkrafter utöver dem, som inom seminarierna själva kunna stå till förfogande, ännu icke torde hava förvärvats.

Jag har intet att erinra mot de av folkskolöverstyrelsen gjorda kostnadsberäkningarna för studentkurserna vid seminarierna i Strängnäs, Växjö och Kalmar. För sitt förslag om anställning av en extra ordinarie ämneslärare vid seminariet i Strängnäs synes mig överstyrelsen hava anfört fullgiltiga skäl. Den nya avdelning av övningsskolan därstädes, för vilken överstyrelsen i sin första framställning äskat anslag, bör tydligen inrättas vid början av höstterminen 1919.

Vad angår studentkursen vid seminariet i Stockholm har folkskolöverstyrelsen, såsom i det föregående under punkten 181 omnämnts, hemställt,

85.] att den för kursen erforderliga ämneslärarbefattningen jämte fyra övningskollärbefattningar måtte uppföras på ordinarie stat. Med anledning härav har överstyrelsen i sin nu ifrågakvarande framställning icke beräknat några kostnader för sagda lärarbefattningar. Då jag emellertid, såsom under punkten 181 nämnts, icke kunnat förorda bifall till överstyrelsens berörda hemställan, måste arvoden m. m. för behövt antal lärarbefattningar här tagas i beräkning.

För upprätthållande av undervisningen i kunskapsämnena bör sålunda upptagas en extra ordinarie lektorsbefattning. Vid övningsskolan äro fyra ordinarie lärare anställda. Därjämte har riksdagen för studentkursen beviljat medel på extra stat för år 1919 till arvoden åt två övningsskollärare, en manlig och en kvinnlig. Enär provårskurs är anordnad vid seminariet bör emellertid övningsskolan utvecklas till att omfatta lika stort antal avdelningar, som övningsskolan vid folkskoleseminariet i Göteborg, där provårskurs likaledes är anordnad. Sistnämnda antal utgör numera, enligt beslut av 1917 års riksdag, åtta. Hittills har bristande tillgång på lokaler utgjort hinder för en sådan utveckling av övningsskolan vid folkskoleseminariet i Stockholm, men nu har seminariets rektor förklarat, att utrymme för ändamålet kan beredas. Jag anser därför, att medel böra hos riksdagen äskas för anställande från och med höstterminen 1919 av ytterligare två övningsskollärare. Av dessa bör en vara manlig och en kvinnlig. Liksom i föregående liknande fall bör man utgå ifrån att sådana personer komma att antagas, som äro berättigade till avlöning i andra lönegraden.

De av folkskolöverstyrelsen i det föregående beräknade kostnaderna för studentkursen vid folkskoleseminariet i Stockholm böra således ökas med följande poster:

till arvode åt en extra ordinarie lektor	kronor	3,300: —
» hyresbidrag åt denne.....	»	500: —
» arvode åt två manliga övningsskollärare.....	»	7,600: —
» arvode åt två kvinnliga övningsskollärare.....	»	6,200: —
» särskilt arvode åt fyra övningsskollärare på grund av provårskursen	»	1,200: —
» arvode åt en manlig övningsskollärare för höstter- minen 1919	»	1,656: 41
» särskilt arvode åt denna för samma tid på grund av provårskursen.....	»	130: 77
» arvode åt en kvinnlig övningsskollärare för höstter- minen 1919	»	1,351: 28

Transport kronor 21,938: 46

	Transport kronor	21,938: 46
till särskilt arvode åt denna för samma tid på grund av		
provårskursen	»	130: 77
Härtill kommer det belopp för tilläggsarvoden åt öv-		
ningslärare i teckning, slöjd, hushållsgöromål och		
trädgårdsskötsel, som folkskolöverstyrelsen i sin		
senaste skrivelse upptagit, tillsammans	»	478: —
	Summa kronor	22,547: 23

Å andra sidan torde sagda kostnader böra, med hänsyn till vad jag anfört rörande arvodet åt sådana timlärare, som icke tillhöra seminarier-
nas egen lärarpersonal, i någon mån minskas. Överstyrelsen har nämligen
för år 1920 beräknat arvode för 7 timlärartimmar i musik och 8 timlärar-
timmar i gymnastik efter 115 kronor i stället för 95 kronor för varje
veckotimme. Det belopp, med vilket nyssnämnda kostnader bör minskas,
utgör således 300 kronor. Till följd härav skulle i stället för den av över-
styrelsen beräknade summan, 6,753 kronor, erhållas en summa av 6,453
kronor. Läggas nu detta belopp till den av mig i det föregående beräk-
nade ökningen, 22,547 kronor 23 öre, erhålles en summa av 29,000 kronor
23 öre, eller avrundat 29,000 kronor, vilken skulle vara erforderlig för
studentkursen vid folkskoleseminariet i Stockholm. Därav skulle 3,747
kronor 23 öre eller avrundat 3,750 kronor behövas till tackande av ut-
gifter under år 1919 och 25,250 kronor avses för år 1920.

Beträffande överstyrelsens kostnadsberäkning för parallellavdelningarna
och preparandkursen har jag intet annat att anmärka, än att de beräknade
utgifterna böra, på grund av vad jag nyss erinrat angående timlärararvo-
det för övningslärarna, i fråga om parallellavdelningarna minskas med de
belopp, som motsvara vad överstyrelsen upptagit till arvode åt timlärare i
sagda ämnen utöver vad riksdagen fastställt, således:

		för år 1919	för år 1920
vid seminariet i Linköping med	kronor	165: 63	571: 80
» » » Karlstad	»	165: 86	398: 96
» » » Umeå	»	—	188: 07
» » » Luleå	»	—	510: —

vadan sagda utgifter skulle beräknas till följande belopp:

		för år 1919	för år 1920
för seminariet i Linköping	kronor	8,959: 13	30,423: 72
» » » Karlstad	»	887: 63	41,603: 59
» » » Umeå	»	1,120: —	39,047: 54
» » » Luleå	»	—	54,735: 38

{185.]

För tilläggsarvode för år 1919 åt lärare vid parallellavdelningarna i Luleå behöves, såsom folkskolöverstyrelsen anmärkt, intet särskilt anslag, enär det av 1918 års lagtima riksdag beviljade anslag till uppehållande av parallellavdelning till första klassen vid nämnda seminarium därtill kan lämna medel. Givetvis kommer då det återstående av sistnämnda anslag att besparas.

I enlighet med vad jag nu anført skulle samtliga kostnader för år 1919 i avrundade tal ställa sig på följande sätt:

för studentkurser

vid seminariet i Strängnäs.....	kronor 4,190: —	
» » » Växjö.....	» 1,520: —	
» » » Stockholm.....	» 3,750: —	
» » » Kalmar.....	» 1,150: —	10,610: —

för parallellavdelningar

vid seminariet i Linköping.....	kronor 8,960: —	
» » » Karlstad.....	» 890: —	
» » » Umeå.....	» 1,120: —	10,970: —
för preparandkursen i Luleå.....	kronor 230: —	
	Summa kronor 21,810: —	

Denna summa utvisar således det belopp, som bör äskas på tilläggsstat för år 1919. Jag torde få återkomma härtill vid anmälan av de anslagsbehov, som för ecklesiastikdepartementets vidkommande åro avsedda att uppföras på tilläggsstat för sagda år.

För år 1920 skulle kostnaderna bliva följande:

för studentkurser

vid seminariet i Strängnäs.....	kronor 20,160: —	
» » » Växjö.....	» 15,870: —	
» » » Stockholm.....	» 25,250: —	
» » » Kalmar.....	» 20,570: —	81,850: —

för parallellavdelningar

vid seminariet i Linköping.....	kronor 30,425: —	
» » » Karlstad.....	» 41,605: —	
» » » Umeå.....	» 39,045: —	
» » » Luleå.....	» 54,735: —	165,810: —
för preparandkurs i Luleå.....	kronor 4,260: —	
	Summa kronor 251,920: —	

Sistnämnda summa skulle alltså böra anvisas på extra stat för år 1920. Den torde böra få karaktären av reservationsanslag.

Såsom skett beträffande anslag till förevarande ändamål för åren 1915—1919, torde även 1920 års anslag böra beviljas i en summa utan specificering i särskilda poster och fördelningen av de beviljade beloppen seminarierna emellan ske sedermera efter inhämtande av förnyade upplysningar rörande anslagsbehoven och de för kursernas och avdelningarnas uppehållande lämpligaste anordningarna.

På grund av vad nu anförts, hemställer jag för närvarande, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till anordnande av studentkurser vid folkskoleseminarierna i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar, av parallellavdelningar vid folkskoleseminarierna i Linköping, Karlstad, Umeå och Luleå samt av preparandkurs vid sistnämnda seminarium anvisa på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 251,920 kronor.

Ökat anslag.

34. Förhyrande av vissa lokaler för folkskoleseminariet i Göteborg. I enlighet med Kungl. Maj:ts framställning har riksdagen till förhyrande av vissa lokaler för folkskoleseminarierna i Linköping och Umeå m. m. på extra stat anvisat: för år 1915 ett anslag av 21,000 kronor, däri inbegripna medel till inredningsarbeten och anskaffande av skolmöbler, för år 1916 ett anslag av 7,540 kronor, för år 1917 ett anslag av 8,240 kronor samt för år 1918 ett reservationsanslag av 8,265 kronor.

[186.]

Förhyrande av vissa lokaler för folkskoleseminariet i Göteborg.

Vidare har riksdagen, likaledes i enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, åt folkskoleseminariet i Göteborg till olika ändamål, däribland till förhyrande av lokal för utvidgning av seminariets övningskola, beviljat på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag, högst 6,875 kronor.

Slutligen har riksdagen, jämväl på därom av Kungl. Maj:t gjord framställning, till förhyrande av vissa lokaler för folkskoleseminarierna i Linköping, Göteborg och Umeå samt till dessa lokalers uppvärmning, belysning, städning m. m. ävensom till avlöning av en övningskollärrinna och av två lärarinnor i hushållsgöromål beviljat på extra stat för år 1919 ett reservationsanslag av 10,940 kronor.

Av sistnämnda belopp ställde Kungl. Maj:t genom beslut den 22 juli 1918 för angivna ändamål till vederbörande rektorers förfogande 3,000

[186.] kronor för folkskoleseminariet i Linköping, 2,050 kronor för folkskoleseminariet i Göteborg och 5,890 kronor för folkskoleseminariet i Umeå.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har folkskolöverstyrelsen anfört följande:

Genom nu angivna anslag har möjlighet beretts att provisoriskt fylla det behov av större och bättre undervisningslokaler, som vid ifrågavarande seminarier gjort sig gällande. Då sagda lokalbehov ännu ej kunnat på mera stadigvarande sätt tillgodoses, bör givetvis anslag för ifrågavarande ändamål beredas även för år 1920.

Vad angår anslagsbehovet för berörda ändamål vid folkskoleseminariet i Umeå, är först att anmärka, att anslag å extra stat till arvode åt en övningsskollärlarinna samt till lärarinna i hushållsgöromål numera icke erfordras, enär genom 1918 års riksdags beslut medel beviljats till ifrågavarande befattningars uppförande å ordinarie stat. Beträffande anslag till förhyrande av lokaler såväl vid detta seminarium som vid seminariet i Linköping ävensom anslag till skolköksundervisning och underhåll av skolkökmateriell vid sistnämnda seminarium har överstyrelsen gjort framställning i sammanhang med hemställan om anslag till studentkurser och parallellavdelningar vid vissa folkskoleseminarier.

I fråga om det återstående seminariet i Göteborg äro de för år 1920 erforderliga kostnadsbeloppen, sådana dessa med ledning av från vederbörande rektor införskaffade upplysningar kunna beräknas, följande:

till hyra	kronor	1,425:—
• uppvärmning, belysning och städning	»	850:—
Summa kronor		2,275:—

De angivna beloppen skilja sig från dem, som togos i beräkning för år 1919 därutiinnan, att hyreskostnaden upptagits med 225 kronor högre belopp, enär vederbörande hyresvärd från den 1 januari 1920 begärt en höjning i årshyran med sagda belopp, en begäran, som vederbörande rektor efter samråd med sakkunnig person funnit vara skälig. Anslagsposten till uppvärmning, belysning och städning har däremot ej ansetts behöva någon höjning.

Överstyrelsen vill förorda, att anslag beviljas för bestridande av det begärda högre hyresbeloppet, då detta under förbandenvarande förhållanden ej kan anses obilligt och de förhyrda lokalerna äro de för sitt ändamål lämpligaste, som torde kunna erhållas.

På 1920 års stat skulle alltså för här ifrågavarande ändamål erfordras sammanlagt 2,275 kronor mot för omförmälda seminarium 2,050 kronor för år 1919.

Departementschefen.

Under närmast föregående punkt angående beredande av anslag för studentkurser och parallellavdelningar vid vissa folkskoleseminarier har jag gjort framställning om tillgodoseende av de i nu förevarande punkt omförmälda anslagsbehov, såvitt angår seminarierna i Linköping och Umeå.

Här torde sålunda allenast bliva fråga om anslag till folkskoleseminariet i Göteborg. För detta seminarium begäres en höjning av det för år 1919 för ändamålet anvisade anslag, 2,050 kronor, med 225 kronor, utgörande ökad hyreskostnad. Häremot har jag intet att erinra.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att till förhyrande av vissa lokaler för folkskoleseminariet i Göteborg samt till dessa lokalers uppvärmning, belysning, städning m. m. bevilja på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 2,275 kronor. Ökat anslag.

35. Ytterligare anslag till nybyggnads- och ändringsarbeten vid folkskoleseminariet i Luleå. Sedan Kungl. Maj:t i en den 31 mars 1916 till riksdagen avlåten proposition, nr 199, framlagt förslag angående folkskoleseminariets i Luleå utvidgning till dubbelseminarium samt inrättande av preparandkurs vid samma seminarium, anmälde riksdagen i skrivelse den 15 juni 1916 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, att riksdagen beslutat att *dels* antaga av stadsfullmäktige i Luleå gjort erbjudande om upplåtelse av ett område av 16,090,14 kvadratmeter för utvidgning av folkskoleseminariets i sagda stad tomtområde, *dels* till utförande i huvudsaklig överensstämmelse med arkitekten G. Hermansson upprättade ritningar av erforderliga nybyggnads- och omändringsarbeten för ifrågavarande seminariums utvidgning till dubbelseminarium bevilja ett anslag av 248.460 kronor och därav anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av 123,000 kronor, *dels ock* till uppehållande vid samma seminarium under höstterminen 1916 och år 1917 av parallellavdelningar och preparandkurs anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av 26,000 kronor ävensom bemyndiga Kungl. Maj:t att av de för år 1917 anvisade anslagen låta under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna för sistnämnda år erforderliga belopp.

Vid anmälan av sitt beslut i detta ärende uttalade riksdagen såsom sin mening, att under viss förutsättning det borde tagas i övervägande, huruvida åtgärder kunde och borde vidtagas för en omorganisation av det ifrågasatta dubbelseminariet till ett samseminarium med rätt till inträde för såväl manliga som kvinnliga sökande, och framhöll riksdagen, att vid uppgörande av den definitiva byggnadsplanen hänsyn borde tagas till möjligheten av en ändrad anordning av seminariets organisation i berörda avseende.

Vid föredragning av detta ärende den 30 juni 1916 uppdrog Kungl. Maj:t åt överintendentsämbetet att efter samråd med seminariets rektor gå i författning därom, att så snart erforderlig markupplåtelse ägt rum, ifrågavarande byggnads- och omändringsarbeten utfördes i huvudsaklig överensstämmelse med förenämnda ritningar, dock med rätt för överintendentsämbetet att vidtaga sådana smärre ändringar, som med hänsyn till möjligheten av att seminariet framdeles kunde komma att ombildas till

[187.]

Ytterligare anslag till nybyggnads- och ändringsarbeten vid folkskoleseminariet i Luleå.

- [187.] samseminarium eller eljest kunde befinnas lämpliga och icke vållade ökning av den beräknade kostnaden, varjämte ovanberörda anslag å 123,000 kronor ställdes till överintendentsämbetets förfogande att för därmed avsett ändamål användas.

Tillika förordnade Kungl. Maj:t bland annat, *dels* att vid folkskoleseminariet i Luleå skulle under läsåret 1916—1917 anordnas en parallellavdelning till första klassen, under förutsättning att antalet godkända inträdessökande till nämnda avdelning uppginge till åtminstone omkring 20, *dels* att vid nämnda seminarium skulle under samma läsår och höstterminen 1917 anordnas en preparandkurs i huvudsaklig enlighet med de grunder, som angivits i det vid ovanberörda proposition nr 199 fogade utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 31 mars 1916 samt i riksdagens förut omförmälda skrivelse den 15 juni 1916.

Sedermera anvisade 1917 års riksdag på därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar på extra stat för år 1918 dels av förutberörda anslag å 248,460 kronor till nybyggnads- och omändringsarbeten vid ifrågavarande seminarium på extra stat för år 1918 såsom reservationsanslag återstående beloppet, 125,460 kronor, dels ock anslag till anordnande under år 1918 av parallellavdelningar och preparandkurs vid, bland andra, seminariet i Luleå, därvid togs i beräkning anordnande av parallellavdelningar under vårterminen till första och andra samt under höstterminen till första, andra och tredje klasserna ävensom av preparandkurs under hela året.

Genom beslut den 25 juni 1917 ställde Kungl. Maj:t nyssnämnda belopp, 125,460 kronor, till överintendentsämbetets förfogande för därmed avsett ändamål.

På grund av stegrade byggnadspriser visade det sig emellertid omöjligt att få de beslutade byggnadsarbetena utförda för det av riksdagen beviljade anslaget. Sedan byggnadsstyrelsen i skrivelse den 7 februari 1918 tillkännagivit, att enligt då gällande enhetspriser å materialier och arbete ett tilläggsanslag av 373,540 kronor skulle vara erforderligt och därjämte anmärkt, att även denna summa torde vid tiden för arbetets utförande komma att visa sig otillräcklig, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen i proposition den 22 mars 1918 (nr 203) att utöver det anslag å 248,460 kronor, som av 1916 års riksdag beviljats till utförande av nybyggnads- och ändringsarbeten för folkskoleseminariets i Luleå utvidgning till dubbelseminarium, för samma ändamål bevilja ett anslag av 373,540 kronor och därav på extra stat för år 1919 såsom reservationsanslag anvisa ett belopp av 300,000 kronor.

I skrivelse den 22 juni 1918 angående regleringar av utgifterna under riksstatens för år 1919 åttonde huvudtitel, punkten 171, anmälde riks-

dagen, att riksdagen bifallit Kungl. Maj:ts nyssnämnda förslag, och yttrade därvid med anledning av byggnadsstyrelsens förberörda anmärkning, att den i februari 1918 beräknade kostnadssumman sannolikt komme att vid tiden för arbetets utförande visa sig otillräcklig, bland annat: [187.]

Riksdagen finner det naturligen under sådana förhållanden betänkligt att nu igångsätta detta byggnadsföretag. Emellertid är det självfallet, att även under dyrtider statens byggnadsverksamhet icke kan helt få avstanna, och synes det riksdagen, att just i förevarande fall omständigheter föreligga, som tala för att här ett vidare uppskov med behöfliga byggnader icke bör äga rum.

Genom beslut den 22 juli 1919 ställde Kungl. Maj:t omnämnda belopp, 300,000 kronor, till byggnadsstyrelsens förfogande för därmed avsett ändamål, varjämte Kungl. Maj:t anbefallde byggnadsstyrelsen att omedelbart igångsätta nybyggnads- och omändringsarbeten för folkskoleseminariets i Luleå utvidgning till dubbelseminarium samt att så bedriva desamma, i den mån sådant vore möjligt utan onödig stegring av kostnaderna, att arbetena vore fullständigt avslutade före ingången av höstterminen 1920.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1918 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte till riksdagen avlåta proposition om anvisande på extra stat för år 1920 av återstoden, 73,540 kronor, av det utav 1918 års riksdag beviljade tilläggsanslaget å 373,540 kronor.

Vidare har byggnadsstyrelsen inkommit till Kungl. Maj:t med skrivelse av den 3 oktober 1918 angående anbud å uppförande av nybyggnaden för ifrågavarande seminarium. I denna skrivelse anför byggnadsstyrelsen bland annat:

Sedan erforderliga entreprenadhandlingar iordningstälts, har byggnadsstyrelsen omedelbart låtit utbjuda byggnadsarbetet på entreprenad genom annonsering i såväl Stockholms- som i landsortens tidningar med bestämmelse att anbudet skulle vara inlämnade senast den 30 september detta år. Vid anbudstidens utgång har endast ett anbud inlämnats, detta från byggmästaren Carl Flemström i Luleå.

Av Flemströms anbud framgår, att han för nybyggnaden fordrar en summa av 585,000 kronor. Om målningsarbetena, vilka Flemström beräknat till 110,000 kronor, uteslutas, skulle sålunda den övriga kostnaden för nybyggnaden uppgå till 475,000 kronor.

I det av byggnadsstyrelsen i februari år 1918 uppgjorda kostnadsförslaget upptages totalkostnaden för nybyggnaden till 580,000 kronor. I denna summa äro följande kostnader inberäknade:

Värmeledning	kronor 67 800:—
Vatten- och avloppsledningar	» 40 000:—
Elektriska ledningar	» 23 000:—
Linoleummattor	» 8,100:—
Målningsarbeten	» 20 000:—
Oförutsedda utgifter, ritningar m. m.	» 51 600:—

Summa kronor 210,500:—

[187.]

Avdrages denna summa från den av byggnadsstyrelsen beräknade totalkostnaden, återstår ett belopp av 369.500 kronor. Som emellertid såväl arbetslöner som priser å materialier ökats med omkring 25 % sedan den tidpunkt, då byggnadsstyrelsen uppgjorde kostnadsförslaget, bör alltså för erhållandet av jämförbara siffror denna i februari beräknade summa 369.500 kronor ökas med omkring 25 % eller 92,400 kronor, varigenom erhålles ett belopp av 461,900 kronor.

Skillnaden mellan det av Flemström ingivna anbudet och den kostnad, som av byggnadsstyrelsen nu måste beräknas för byggnaden, skulle sålunda utgöra 13,100 kronor.

För efterkommande av Kungl. Maj:ts befallning att hava arbetena färdiga före ingången av höstterminen 1920, måste redan nu arbetena med grunden fortast möjligt igångsättas på grund av den tidiga jordkålen, varför tid till utlysande av ny, eventuellt delad, entreprenad ej förefinnes, och då dessutom Flemström kan ställa säkerhet genom borgen och är av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län ansedd såsom kompetent och lämplig byggmästare, enligt vad från länsstyrelsen meddelats i brev, får byggnadsstyrelsen i underdånighet anhålla om tillstånd att med utslutande av målningsarbetena antaga Flemströms sålunda reducerade anbud å 475,000 kronor samt att med honom uppgöra kontrakt, ehuru detta belopp med 105,500 kronor överstiger den ursprungligen beräknade kostnadssumman för nu ifrågavarande arbeten.

Beträffande omändringsarbetena i gamla seminariebyggnaden ävensom i gymnasstikhuset torde dessa arbeten lämpligast böra verkställas under sommaren 1920, varför byggnadsstyrelsen anser, att bortlämnandet på entreprenad av dessa arbeten utan olägenhet kan uppskjutas.

Slutligen tillåter sig byggnadsstyrelsen i underdånighet framhålla, att byggmästaren Flemströms omförmälda anbud, vilket här bifogas, är bindande endast till och med den 12 oktober 1918.

Departementschefen.

Folkskolöverstyrelsens hemställan i dess förberörda skrivelse den 31 augusti 1918 tillstyrker jag.

Byggnadsstyrelsens i det föregående omförmälda skrivelse av den 3 oktober 1918 var åtföljd av det i densamma omförmälda brevet från länsstyrelsen i Luleå. I berörda brev meddelar länsstyrelsen, att det icke lyckats länsstyrelsen att anskaffa någon entreprenör, som vore villig att åtaga sig hela tillbyggnadsarbetet, samt att i länet knappast funnes någon annan för arbetet kompetent och lämplig byggmästare än C. A. Flemström. Såsom synes av byggnadsstyrelsens i det föregående anförda skrivelse, var också Flemström den ende, som vid anbudstidens utgång den 30 september 1918 inlämnat anbud å nybyggnadsarbetet, och Flemström hade förklarat sitt anbud vara bindande endast till den 12 nästföljande oktober. Då det med säkerhet kunde förutses, att ett uppskov med entreprenadens antaganda allenast skulle vållat statsverket än större utgifter, ansåg jag mig böra förorda anbudets antagande, och den 11 oktober 1918 bemyndigade Kungl. Maj:t byggnadsstyrelsen att med Flemström träffa avtal om uppförande av omförmälda nybyggnad med utslutande av målningsarbetena mot en ersättning av 475,000 kronor.

Denna summa utgör 105,500 kronor mer än som i februari 1918 beräknades vara erforderlig för utförande av ifrågavarande arbeten. Enligt vad byggnadsstyrelsen meddelar, är ökningen en följd av den stegring i priserna på materialier och den höjning av arbetslönerna, som sedan sagda tid ägt rum. Det synes nu vara oundgängligt, att framställning göres hos riksdagen om ett fyllnadsanslag å 105,500 kronor för det ifrågavarande ändamålet. Av detta anslag torde ett belopp av 55,500 kronor, enligt vad jag från byggnadsstyrelsen inhämtat, böra vara tillgängligt redan under år 1919 och därför uppföras på tilläggsstat för nämnda år. Jag återkommer härtill i annat sammanhang. Det återstående beloppet, 50,000 kronor, skulle då i riksstaten uppföras såsom reservationsanslag på extra stat för år 1920.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels av det utav 1918 års lagtima riksdag beviljade anslaget till nybyggnads- och ändringsarbeten vid folkskoleseminariet i Luleå anvisa på *extra stat* för år 1920 såsom reservationsanslag återstående beloppet 73,540 kronor;

dels ock utöver de anslag å sammanlagt 622,000 kronor, som av 1916 och 1918 årens riksdagar beviljats till utförande av nybyggnads- och ändringsarbeten för folkskoleseminariets i Luleå utvidgning till dubbelseminarium, för samma ändamål bevilja ett ytterligare belopp av 105,500 kronor samt därav anvisa på *extra stat* för år 1920 såsom reservationsanslag ett belopp av 50,000 kronor.

36. Underhåll och skötsel av trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå. I enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har riksdagen till underhåll och skötsel av trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå anvisat på extra stat dels för vart och ett av åren 1914—1917 1,000 kronor, dels ock för vart och ett av åren 1918 och 1919 ett förslagsanslag, högst 1,500 kronor.

Genom beslut den 22 juli 1918 ställdes det för år 1919 anvisade beloppet till förfogande av seminariets rektor för det med anslaget avsedda ändamålet.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har folkskolöverstyrelsen meddelat, att seminariets rektor ansett det under de senaste åren anvisade beloppet vara för ändamålet tillräckligt, till dess trädgårdens tilltänkta utvidgning

[188.]

Underhåll
och skötsel
av trädgården
vid folkskole-
seminariet i
Luleå

hunnit verkställas, samt hemställt, att jämväl för år 1920 ett anslag å 1,500 kronor för ifrågavarande ändamål måtte utverkas.

För egen del har folkskolöverstyrelsen anført, att trädgårdsodlingen vid detta seminarium, enligt vad överstyrelsen inhämtat, fortfarande lämnade ett jämförelsevis mycket gynnsamt resultat, samt att det givetvis icke torde kunna förväntas, att under år 1920 någon minskning i driftkostnaderna skulle kunna äga rum.

Med anledning härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till underhåll och skötsel av trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 1,500 kronor.

[189.]

Inredning
och möble-
ring av ny-
byggnad
för folkskole-
seminariet
i Luleå.

37. Inredning och möblering av nybyggnad för folkskoleseminariet i Luleå. För utvidgning av folkskoleseminariet i Luleå till dubbelseminarium beviljade 1916 års riksdag till nybyggnads- och ändringsarbeten vid nämnda seminarium ett anslag å 248,460 kronor. Då detta belopp på grund av under kristiden inträdda oupphörliga prisstegringar inom byggnadsfacket visade sig otillräckligt, kunde ifrågavarande arbeten icke påbörjas under år 1917. Med anledning härav föreslog Kungl. Maj:t i en den 22 mars 1918 avlåten proposition (nr 203) riksdagen att utöver det av 1916 års riksdag anslagna beloppet för samma ändamål bevilja ett anslag av 373,540 kronor och därav på extra stat för år 1919 såsom reservationsanslag anvisa ett belopp av 300,000 kronor. Denna framställning vann riksdagens bifall. Då emellertid på grund av de stegrade byggnadspri- serna icke heller detta anslag visat sig tillräckligt, har jag under punkten 00 hemställt om förslag till riksdagen angående beviljande av ett ytterligare belopp för ändamålet å 105,500 kronor. Under förutsättning av bifall härtill kan ifrågavarande utvidgningsarbete väntas inom en jämförelsevis snar framtid bliva förverkligat.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har nu folkskolöverstyrelsen hemställt om beredande av ett anslag å 65,000 kronor till inredning och möblering av det nya dubbelseminariet samt till nödvändig utvidgning av dess undervisningsmateriell. Enligt överstyrelsens mening kan denna fråga icke lämpligen uppskjutas till ett kommande år. Visserligen har, säger överstyrelsen, den ursprungliga planen, enligt vilken nybyggnadsarbetet skulle påbörjas under sommaren 1917 och de nya lokalerna bliva färdiga att tagas i bruk senast före början av läsåret 1919—1920, på

grund av kristidssvårigheterna blivit rubbad, men efter riksdagens nyss berörda beslut år 1918 om beviljande av ytterligare 373,540 kronor för ifrågavarande byggnader samt under förutsättning av bifall till förenämnda förslag om beviljande av de för byggnadsarbetenas avslutande nödvändiga medlen är det anledning att hoppas, att seminariets inflyttning i de utvidgade lokalerna skall kunna ske senast före början av läsåret 1920—1921, och det synes därför nödvändigt, att de för dubbelseminariets utrustning nödiga medlen göras disponibla senast under år 1920.

Överstyrelsen meddelar, att rektorn vid seminariet i Luleå G. L:son Högsby efter anmodan av överstyrelsen den 15 september 1917 inkommit till överstyrelsen med förslag till komplettering av inredning och undervisningsmateriell för seminariets utvidgning till dubbelseminarium. Sagda skrivelse och kostnadsberäkningar hava av överstyrelsen överlämnats till Kungl. Maj:t.

Enligt Högsbys förslag skulle för inredning av huvudbyggnaden och gymnastikbyggnaden krävas ett belopp av 23,399 kronor, till diverse omkostnader — flyttningar, reparationer, elektrisk armatur m. m. — 5,203 kronor och till undervisningsmateriell 13,185 kronor 11 öre, eller tillsammans 41,787 kronor 11 öre.

Högsby meddelar i sin berörda skrivelse, att han i detta förslag beräknat undervisningsmateriell både för seminariet och för den därmed förenade övningsskolan men att en stor del av materiellen är avsedd till användning såväl i seminariet som i övningsskolan, men att vissa föremål, i synnerhet kartor och planscher, måste förefinnas i dubbla exemplar, särskilda för seminariet och särskilda för övningsskolan, dels med hänsyn till undervisningsövningarna, dels på grund av att seminariet och övningsskolan komma att få sitt arbete i skilda byggnader.

Beträffande sina prisberäkningar yttrar Högsby, att de endast kunnat göras ungefärliga. Detta gäller särskilt priserna på undervisningsmateriell, delvis på grund av omöjligheten att under nuvarande förhållanden erhålla behövliga kataloger från Tyskland. Prisberäkningen för inredningen anser han säkrare, då han för denna kunnat anlita sakkunnigt biträde. Han anser emellertid troligt, att en del av förslagens siffror äro väl lågt tilltagna.

Överstyrelsen anser sig kunna vitsorda, att det av rektor framlagda förslaget till behöflig utrustning för dubbelseminariet i Luleå med bifogade detaljerade kostnadsberäkningar blivit uppgjort med omsorg och grundlighet, samt med tillgodogörande av den erfarenhet, som vunnits vid liknande under de senaste åren utförda arbeten. Beträffande dessa kostnadsberäkningar har dock överstyrelsen gjort följande anmärkningar:

Överstyrelsen nödgas emellertid uttala den övertygelsen, att rektors berörda förslag kräver en avsevärd ökning i fråga om anslagsbehovets siffror. Till stöd härför vill överstyrelsen först erinra därom, att det av rektor uppgjorda förslaget grundar sig på prisförhållanden, som voro rådande under sommaren 1917, alltså för ett helt år sedan, och att de av kristiden framkallade prisförhöjningarna sedan dess oavbrutet fortgått. Såsom nyss påpekats, hyste också rektor vid sitt förslags uppgörande tvekan,

- [189.] huruvida icke hans kostnadsberäkningar i en del fall vore för låga. Vidare får överstyrelsen framhålla, att den erfarenhet, som vunnits vid den senast verkställda inredningen av ett nytt seminarium, nämligen dubbelseminariet i Lund, pekar åt samma håll. För inredning och möblering av detta begärdes av Kungl. Maj:t i proposition till 1916 års riksdag ett belopp av 75.900 kronor eller samma summa, som beviljats för utrustningen av det tidigare fullbordade dubbelseminariet i Uppsala. Sedan denna framställning av riksdagen avslagits, enär arbetet med nybyggnaden då ännu icke påbörjats och ej heller uppgivits, när så komme att ske, nödgades överstyrelsen i sina anslagsäskanden till 1917 års riksdag beräkna den för ändamålet erforderliga summan till 100.000 kronor, varav hälften, eller 50.000 kronor, ansågs vara tillfyllest under år 1918. Kungl. Maj:ts framställning till riksdagen upptog också dessa siffror, och riksdagen, som ej fann anledning till erinran mot framställningen, beviljade det begärda beloppet. År 1917 måste rektorn hos överstyrelsen anhålla om atgärder för beredande av ytterligare anslag för ändamålet å 75.000 kronor. I Kungl. Maj:ts på överstyrelsens framställning grundade proposition till 1918 års riksdag ansågs detta belopp kunna nedbringas till 65.000 kronor, och riksdagen beviljade också denna summa. Genom det sålunda beviljade beloppet, sammanlagt 115.000 kronor, beräknas dock blott de oundgängligaste behoven kunna bli tillgodosedda, under det i övrigt gammal materiell och möblering avsetts skola tillsvidare bibehållas och en fullständig utrustning av seminariet tänkts skola anstå, till dess mera normala och stabila prissförhållanden inträtt.

Beträffande seminariet i Lund medförde sålunda varje nytt år en avsevärd böjning i behovet av anslag för den nödiga utrustningen. Överstyrelsen måste under förhandenvarande omständigheter räkna med ett liknande förhållande beträffande seminariet i Luleå, även om givetvis den möjligheten icke kan anses vara utesluten, att någon nedgång i pris efter krigets slut kan komma att äga rum. Överstyrelsen kan därför icke annat än förorda, att för ifrågavarande ändamål begäres ett högre anslagsbelopp än det i vederbörande rektors ovan berörda förslag angivna.

När fråga blir om fixerandet av den summa, som enligt överstyrelsens mening r för ändamålet erforderlig, kan emellertid överstyrelsen ej komma längre än till en ungefärlig beräkning. Med ledning av gjorda erfarenheter av under kristiden uppkomna prisstegringar å inrednings- och undervisningsmateriell och med tanke på de omständigheter, som även efter krigets slut torde komma att vidmakthålla höga pris på föremål av detta slag, anser överstyrelsen dock ej tillrädligt att beräkna ett mindre belopp än 65.000 kronor.

Departementschefen.

Såsom folkskolöverstyrelsen omförmålt, kan man förvänta, att de nya lokalerna vid ifrågavarande seminarium skola kunna tagas i bruk med början av höstterminen 1920. Jag anser därför, att medel för åvägbringande av deras inredning och möblering och, i sammanhang därmed, för anskaffande av nödvändig undervisningsmateriell böra utverkas hos 1919 års riksdag.

Jag har icke funnit skäl till anmärkning mot den av seminariets rektor föreslagna inredningen och möbleringen, icke heller i fråga om den undervisningsmateriell, som enligt rektors förslag skulle anskaffas. Vad däremot angår det av rektor ifrågasatta anslagsbeloppet finner jag,

i likhet med folkskolöverstyrelsen, detta vara för lågt tilltaget. De erfarenheter, som vunnits beträffande inredning och möblering av de nya byggnaderna för seminarierna i Uppsala och Lund samt anskaffande av undervisningsmaterieell för dessa seminarier, gå alldeles tydligt i den riktning, som folkskolöverstyrelsen angivit. Försiktigheten synes mig därför bjuda, att ifrågavarande anslagsbelopp icke sättes lägre än till det av överstyrelsen föreslagna beloppet, 65,000 kronor.

Sagda belopp torde böra i riksstaten uppföras såsom reservationsanslag på extra stat för år 1920.

Jag hemställer således, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till bestridande av kostnader för inredning och möblering av de utvidgade och ändrade lokalerna för folkskoleseminariet i Luleå bevilja på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 65,000 kronor.

38. **Nya byggnader för folkskoleseminariet i Karlstad.** I underdånig skrivelse den 15 september 1908 gjorde dåvarande rektorn vid folkskoleseminariet i Karlstad A. B. Lundblad framställning därom, att Kungl. Maj:t måtte giva dåvarande överintendentsämbetet i uppdrag att, sedan för ändamålet behövlige medel ställts till ämbetets förfogande, taga frågan om nya byggnader för folkskoleseminariet under behandling och utarbeta förslag till uppförande å lämplig plats av nybyggnad för seminariet.

Sedan domkapitlet i Karlstad med underdånig skrivelse den 30 september 1908 till Kungl. Maj:t överlämnat rektors ifrågavarande framställning och därvid tillstyrkt bifall till densamma, remitterades ärendet till överintendentsämbetet.

Efter det ämbetet med anledning därav fört underhandlingar med vederbörande angående förvärfvande av lämplig tomt för den ifrågasatta nybyggnaden, förklarade sig stadsfullmäktige i Karlstad enligt beslut den 30 december 1912 villiga att för ifrågavarande ändamål upplåta ett å en i ärendet företedd, av tjänstgörande arkitekten hos ämbetet Bror Almqvist uppgjord, såsom Bil. A 2 betecknad kartkiss med blå begränsningslinje utmärkt område av den inom staden belägna egendomen Marieberg med därå uppförda byggnader, mot det att staden i utbyte erhöile den nuvarande seminarietomten med därå befintliga byggnader.

Den nuvarande seminarietomten utgöres av tomterna nr 146, 147, 152 och 153 i kvarteret Älgen; enligt vad i ärendet upplysts, hava av dessa tomter de med nr 147 och 152 betecknade blivt av stadsfull-

[190.]

Nya byggnader för folkskoleseminariet i Karlstad.

[190.] mäktige år 1875 kostnadsfritt upplåtna, varefter å dem gåvobrev utfärdats; tomterna nr 146 och 153 hade av domkapitlet inköpts av staden för ett pris av 6,150 kronor; å samtliga fyra tomter hade Kungl. Maj:t och kronan erhållit lagfart. Dessa tomter utgöra tillsammans 7,228,45 kvadratmeter; vardera tomten är enligt 1911 års taxeringslängd taxeringsvärderad till 12,300 kronor och byggnaderna å tomterna, utgörande skolhusbyggnad, uthusbyggnad, källare och staket, till 50,000 kronor.

Det till upplåtelse ifrågasatta området innehåller 45,781 kvadratmeter; å området äro uppförda två bostadsbyggnader, en magasinsbyggnad, ett avtråde och två källare av sten, varjämte en bostadsbyggnad är så belägen, att gränslinjen komme att genomskära densamma. Samtliga dessa byggnader äro brandförsäkrade för en summa av 24,000 kronor.

Efter förnyad hänvändelse från överintendentensämbetet utfäste sig stadsfullmäktige enligt beslut den 22 maj 1913 dels att på stadens bekostnad framdraga avlopps-, vatten- och gasledningar samt ordna gata fram till den å en i ärendet företedd karta angivna inkörsporten till seminarietomten, dels ock att de med A¹, C¹ och E¹ betecknade områdena å samma karta ej finge bebyggas med slutet byggnadssätt samt att det med D¹ å kartan utmärkta området ej alls finge bebyggas.

Det ifrågavarande markutbytet tillstyrktes av rektorn vid seminariet A. Olsson, varjämte domkapitlet i Karlstad i underdånig skrivelse den 17 september 1913 förordade bifall till detsamma.

Sedan överintendentensämbetet därefter lämnat arkitekten Almqvist uppdrag att till ämbetet inkomma med skisser jämte beskrivning och approximativt kostnadsförslag för ny seminariebyggnad, avgav Almqvist i december 1913 sådant förslag i angivna hänseenden, omfattande utom huvudbyggnad särskilda bostadshus för rektor samt för vaktmästare, eldare och trädgårdsdräng m. m. Det approximativa kostnadsförslaget slutade å ett belopp av 659,900 kronor.

Över det av Almqvist sålunda uppgjorda förslaget anmodades domkapitlet att, efter hörande av seminariets rektor, till ämbetet inkomma med yttrande. I skrivelse den 12 oktober 1914 erinrade rektor, hurusom ny stadga och ny undervisningsplan för folkskoleseminarierna då utkommit och att i följd därav en omarbetning och komplettering i vissa detaljer vore nödvändig för att den föreslagna nybyggnaden skulle kunna fylla sin uppgift att giva ändamålsenliga och tillräckliga lokaler för ett dubbelseminarium, som vore organiserat efter de nya föreskrifterna. Rektor hemställde, att vid en eventuell omarbetning vissa i skrivelsen närmare angivna synpunkter måtte vinna beaktande. Domkapitlet förklarade sig i huvudsak ej hava något att erinra mot ifrågavarande ritningar, men fram-

höll samtidigt önskvärdheten, att de av rektor framställda önskemålen måtte komma till beaktande och omprövning. [190.]

Med föranledande härav omarbetade Almqvist år 1917 det av honom förut framlagda förslaget och avlämnade den 20 december samma år sitt i ärendet avgina memorial. Enligt det i detta memorial angivna approximativa kostnadsförslaget var för huvudbyggnaden, rektorsbostaden, bostad för vaktmästare m. fl., skjul, källare, växthus, reparation av källare, för planering och stängsel samt stensättning m. m. ävensom för oförutsedda utgifter, kontroll och ritningar beräknat ett belopp av tillhoppa 1,416,800 kronor. För värmeledning hade beräknats 140,000 kronor, för vatten, gas- och avloppsledningar, badinredning, toilett och badrumsinredningar inom byggnaderna 137,000 kronor samt för elektrisk belysningsinstallation jämte ringledningar 71,200 kronor. Totalsumman uppgick till 1,765,000 kronor.

I skrivelse den 10 januari 1918 till folkskolöverstyrelsen anhöll byggnadsstyrelsen, att överstyrelsen ville, efter vederbörande rektors, eventuellt jämväl domkapitlets i Karlstad hörande, till styrelsen inkomna med yttrande över det av Almqvist reviderade nybyggnadsförslaget.

I anledning därav införskaffade överstyrelsen yttranden från rektor och lärarkollegiet vid ifrågavarande seminarium, vilka under uttalande av vissa önskemål rörande ändrade anordningar i byggnadens inre tillstyrkte en nybyggnad i huvudsaklig överensstämmelse med Almqvists senast berörda förslag. Jämväl domkapitlet tillstyrkte bifall till detsamma. Härjämte införskaffade överstyrelsen yttrande från dåvarande adjunkten vid seminariet i Uppsala M. Lemoine angående de för fysiska och kemiska institutioner i förslaget upptagna lokalerna, i vilket yttrande vissa förändringar föreslagits. I skrivelse den 22 april 1918 till byggnadsstyrelsen tillstyrkte överstyrelsen i anledning av omförmälda till överstyrelsen inkomna yttranden vissa ändrade anordningar i avseende å byggnadens inre samt framhöll dessutom önskvärdheten av att inom seminariets område bostäder bereddes åt läraren i trädgårdsskötsel, trädgårdsbiträdet samt en städerska. I detta hänseende anförde överstyrelsen följande:

Med anledning av en från lärare i trädgårdsskötsel vid några seminarier gjord framställning anser sig överstyrelsen böra framhålla, att det i flera hänseenden skulle vara för ett seminarium förmånligt, att bostad inom dettas område bereddes för läraren i nämnda ämne, vilken tillika är seminarieträdgårdens föreståndare. Den ständiga tillsyn och omvårdnad, som erfordras för en trädgårdsanläggning av den omfattning, som en seminarieträdgård har, kan knappast ägnas densamma, om trädgårdsföreståndaren är bo-att på avstånd från seminariet, och anskaffandet av lämplig bostad i seminariets omedelbara närhet kan för honom vara förenat med svårigheter. Även för undervisningen och elevernas handledning i praktiskt trädgårdsarbete, som vissa tider

[190.] på året måste försiggå med ett stort antal timmar varje dag, vore det önskvärt, att läraren hade sin bostad så belägen, att han icke behövde förspilla tid på vandringar mellan densamma och trädgården. Dessutom skulle bostadsförmån, med eller utan något avdrag på lönen, vara en i dessa tider uppskattad tillökning i den jämförelsevis låga avlöning, som även efter en eventuell lönereglering kommer läraren i trädgårdsskötsel till del. Bostad för nämnde lärare torde böra omfatta 3 rum och kök med tillhörande utrymmen av källare m. m. Den torde antingen kunna beredas i en särskild byggnad, vilken, vad seminariet i Karlstad beträffar, torde kunna förläggas i parkområdet och inrymma även bostad för trädgårdsbiträde, eller ock anordnas i en större byggnad, avsedd för ifrågavarande lärare, trädgårdsbiträde, vaktmästare och städerska. För sistnämnda befattningshavare är icke bostad upptagen i föreliggande förslag, men det vore önskvärt, att en sådan någonstädes bereddes. Överstyrelsen anser sig icke under förhandenvarande förhållanden kunna framställa direkt yrkande i sistberörda avseenden, men har dock härmed velat lämna meddelande om förefintligheten av ifrågavarande önskemål, förbehållande sig att, därest omständigheterna sådant skulle föranleda, framdeles inkomma med ytterligare framställning i ämnet.

I övrigt hade överstyrelsen intet att erinra mot arkitekten Almqvists senaste förslag och tillstyrkte, att de nya byggnaderna måtte uppföras i huvudsaklig överensstämmelse därmed.

Efter erhållen del av folkskolöverstyrelsens senast berörda skrivelse jämte de av överstyrelsen infordrade yttrandena förklarade sig Almqvist i ett till byggnadsstyrelsen avgivet tjänstememorial av den 1 oktober 1918 icke hava något att invända mot där föreslagna anordningar beträffande huvudbyggnadens inre, vilka icke syntes komma att medföra några extra kostnader. Beträffande bostad för läraren i trädgårdsskötsel hade förslag till särskild byggnad härför uppgjorts av Almqvist. Kostnaden för sistnämnda byggnad hade av Almqvist beräknats till 25,000 kronor. Bostad åt trädgårdsbiträde vore redan genom det föreliggande förslaget anvisad, nämligen å vinden i bostadshuset för vaktmästare och eldare. Vad anginge bostad för städerska, hade Almqvist, efter samråd med överstyrelsen, ansett denna fråga kunna anstå, då det ansågs, att vaktmästarens eller eldarens hustru borde kunna sköta denna syssla. Kostnaderna för ifrågavarande byggnadsföretag hade Almqvist, med hänsyn till ytterligare stegrade arbets- och materialpriser, beräknat något högre än vad som skett i det av Almqvist den 20 december 1917 framlagda förslaget.

Följande kostnadssummor borde enligt Almqvists mening beräknas:

Huvudbyggnaden	} kronor 1,983,500: —
Rektorsbostaden	
Bostad för vaktmästare m. fl.	
Skjul, källare, växthus, reparation av källare	
Planering, stängsel och stensättning	
Oförutsedda utgifter, kontroll och ritningar	

Bostad för läraren i trädgårdsskötsel	kronor	25,000: —	[190.]
Värmeledning	»	175 000: —	
Vatten, gas, avlopp, badinredning och toaletter	»	162,000: —	
Elektrisk belysning och ringledningar	»	89 000: —	
Summa kronor		2,434,500: —	

I underdånigt utlåtande den 3 oktober 1918 har nu byggnadsstyrelsen, under återopande av Almqvists senaste memorial ävensom vad i övrigt i ärendet förekommit, hemställt, att Kungl. Maj:t måtte hos 1919 års riksdag för ifrågavarande ändamål begära ett extra anslag å högst 2,434,500 kronor, därav för år 1920 1,000,000 kronor.

Efter härå erhållen remiss har folkskolöverstyrelsen den 18 november 1918 avgivit yttrande och förslag i ärendet och därvid hemställt, bland annat, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för uppförande i enlighet med de av Almqvist upprättade ritningarna av byggnader för seminariet i Karlstad bevilja ett anslag av 2,434,500 kronor och därav anvisa på extra stat för år 1920 ett belopp av 800,000 kronor. Jag anser mig böra något närmare redogöra för detta överstyrelsens yttrande.

Överstyrelsen uttalar sig till en början om behovet av ny byggnad och nytt tomtområde och anför i dessa avseenden följande:

Den nu befintliga byggnaden för folkskoleseminariet i Karlstad är uppförd åren 1876, 1877 och 1878, sedan 1875 års riksdag för ändamålet beviljat ett anslag av 49,200 kronor, med villkor att staden Karlstad till tomt och seminarieträdgård kostnadsfritt upplåte en areal av 82,000 kvadratfot (7,228 kvadratmeter).

I fråga om denna byggnad anföres i rektorn A. B. Lundblads inlägga till domkapitlet i Karlstad den 8 maj 1907, att den inrymmer blott följande lokaler: i bottenvåningen fyra lärosalar och ett rum för vaktmästaren, i våningen en trappa upp ett lärarrum, tillika rektorsexpeditionsrum, samt tre lärosalar, av vilka en måste användas till samlingsal vid den gemensamma morgonandakten, i vindsvåningen rektorsbostad, innehållande 7 rum och kök. I byggnaden saknas lokaler för slöjd, musikrum, teckningssal, gymnastiksal, rum för undervisning i naturvetenskap, biblioteksrums, läsrums. Ursprungligen är byggnaden beräknad för endast tre seminarieklasser och kan, även oavsett denna omständighet, alls icke motsvara de anspråk, vilka det av nu gällande seminariestadga påkallade undervisnings sättet ställer på lokalerna för ett folkskoleseminarium. Visserligen har enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 oktober 1913 den för rektor avsedda bostadslägenheten blivit anordnad för undervisningsändamål, men denna lokalutvidgning kan tydligen icke avhjälpa de förefintliga behoven och måste betraktas såsom en provisorisk nödhjälps.

Det är dock icke endast byggnadens utrymme i förhållande till det nuvarande elevantalet och omotsvarighet till nutida krav, som nödvändiggör en nybyggnad för folkskoleseminariet i Karlstad. Även behovet av ökat antal lärarkrafter för folkskolorna gör snar nybyggnad, tilltagen i sådan skala, att undervisning och utexaminering av dubbla klasser kan ske, erforderlig. Överstyrelsen har haft anledning att vid flera tillfällen framhålla den brist på vederbörligen examinerade lärare för folkskolorna, som

[190.] sedan ganska lång tid tillbaka är rådande i vårt land, och har senast i den utredning, som lämnades för framställning till 1916 års riksdag rörande nytt folkskoleseminarium i Norrland, verkställt beräkning rörande behovet av nya lärarkrafter. De utredningar beträffande lärarbehovet, som verkställts rörande lärarbristens fördelning mellan olika delar av landet, visa, att bristen gör sig synnerligen starkt gällande inom Värmland, således det område, vars lärarbehov skall i första rummet tillgodoses genom seminariet i Karlstad. Med erkännande av behövligheten av åtgärder för läraröristens avhjälpande har också alltsedan år 1909 vid frågan om nybyggnad för folkskoleseminarierna Kungl. Maj:t föreslagit och riksdagen beslutat byggnad för dubbelseminarium. Så har också med avseende på folkskoleseminariet i Karlstad 1918 års lagtima riksdag redan vidtagit åtgärd för seminariets utvidning till dubbelseminarium genom beslut om inrättande av parallellavdelningar till de nuvarande seminarieklasserna, ett beslut, som redan trätt i verkställighet genom anordnande av parallellklass till första klassen under läsåret 1918—1919. Den nybyggnad, som kan komma att uppföras för folkskoleseminariet i Karlstad, bör sålunda vara avsedd för minst åtta seminarieklasser jämte ett däremot svarande antal avdelningar i övningsskolan.

För en seminarieanläggning av sådan omfattning är tydligen den tomt, som för närvarande innehaves av seminariet, alldeles otillräcklig. Det nuvarande tomtutrymmdt av 7,228 kvadratmeter är mindre än det utrymme, som för närvarande disponeras av något folkskoleseminarium, med undantag av seminarierna i Stockholm och Umeå. För ett dubbelseminarium har ett utrymme av minst 40,000 kvadratmeter ansetts behöfligt och för samtliga de dubbelseminarier, som hittills kommit till stånd, med undantag av seminariet i Göteborg, har ett sådant utrymme blivit berett. Den nu till nybyggnad ifrågasatta tomten består huvudsakligen av åker, svagt stigande åt nordväst, samt av ett kuperat, delvis bergigt parkområde i sydväst. En del av denna skogsbacke är tätt bevuxen och mycket kuperad. Den sydöstra delen därav åter har ansetts vara lämplig för förläggning därstädes av rektorsbostad, utan att särskild kostnad torde behöva användas för platsens ordnande. Några där belägna mindre bostäder hava undersökts för ifrågasatt användning till rektorsbostad men befunnits, även med betydliga reparationer och omändringar, icke vara därtill användbara; dock kunna måhända en del byggnadsmateriel från dessa byggnader användas för rektorsbostaden m. m. På norra delen av parkområdet finnes en källare, som, efter reparation, skulle kunna användas till förvaring av trädgårdsrotfrukter. På detta område har också förläggning av bostad för läraren i trädgårdsskötsel föreslagits. Ifrågavarande markförvärf har tillstyrkts såväl av domkapitlet i Karlstad och av rektorsämnet vid seminariet som av byggnadsstyrelsen, och folkskolöverstyrelsen får för sin del hemställa om godkännande av detsamma och om vidtagande av vederbörliga åtgärder för verkställande av byte mellan det staten tillhöriga seminarieområdet med därå befintliga byggnader och det ifrågavarande staden tillhöriga området.

Överstyrelsen övergår därefter till en närmare redogörelse för förslaget till den nya seminarieanläggningen, därvid överstyrelsen i huvudsak följer arkitekten Almqvists framställning i tjänstememoriet av den 1 oktober 1918.

Enligt förslaget har *huvudbyggnaden* blivit förlagd längst upp mot nordväst å det för anläggningen avsedda området. Därigenom erhålles icke blott det för byggnad gynnsammaste högsta läget å tomten med fast berggrund å lämpligt djup under

marken tillika med kort väg och minsta möjliga kostnad för de från gatan intagna ledningarna, utan vinnes ock den fördel, att den för trädgårdsanläggning lämpligaste delen av området kan osplittrad användas för sådant ändamål och tjäulig plats för idrottsplaner beredas. Det egentliga seminariet har lagts med sin framsida åt sydost, byggnaden för övningsskolan mot söder. Brytningen av komplexets plan har dels föranletts av tomtens form (den del av byggnaden, som är avsedd för övningsskolan, förlägges parallellt med Hööksgatan), dels avsett att åstadkomma en mera skyddad solfångande plats framför byggnaden. Såsom uttryck för sin betydelse såsom byggnadskomplexets huvuddel har byggnaden för det egentliga seminariet fått en våning mera än byggnaden för den därmed förbundna övningsskolan, och brytningspunkten mellan de båda byggnaderna har markerats genom ett högre tornartat parti, vilket dock till sin fulla höjd är fyllt av lokaler. Från huvudbyggnaden utskjuta två partier åt nordväst, med solbelysning från sydväst och nordost, innehållande det ena gymnastiksal och samlingssal, det andra rum för slöjd, bibliotek, teckning och naturvetenskaplig undervisning.

I källarvåningen finnas 5 rum för träslöjd, nedre delen av gymnastiksalen, badavdelning med 7 rum, rum för läkare, pannrum, bränslerum, rum för metallslöjd och pappslöjd samt toaletterum.

Bottenvåningen upptager bibliotek, läsrum, 2 klassrum för seminarieelever, kart- rum, kollegierum, rum för lärarinnor, rektorsexpedition, frukostrum för seminarister, materiellrum, övre delen av gymnastiksalen, 4 rum för övningsskolan och korridorer.

Våningen en trappa upp inrymmer 3 rum för teckningsundervisningen, 6 klassrum för seminarieelever, materiellrum, kapprum, nedre delen av samlingssalen, 5 rum för övningsskolan och korridorer. I våningen 2 trappor upp finnas 9 rum för undervisningen i naturvetenskap och geografi, verkstadsrum och mörkrum, övre delen av samlingssalen med läktare, i tornpartiet hava förlagts musiksal och överspelningsrum samt i vindsvåningen till övningsskolans byggnad 6 rum för skolköket, handarbetsal och korridor. I vindsvåningen över seminariets avdelning av byggnaden finnas reservutrymme samt i tornpartiet överspelningsrum och däröver samlingsrum för seminarieelever med ett litet kök.

Rektorsbostaden utföres av sten på samma samma sätt som huvudbyggnaden. I källarvåningen inredas pannrum, bränslerum, matkällare och tvättstuga. Bottenvåningen upptager förstuga, tre rum, kök, jungfrukammare och veranda. Övre våningen har hall, fyra rum samt badrum.

Bostad av trä för vaktmästare, eldare och trädgårdsbiträde förlägges vid huvudingången från Hööksgatan ungefär på tomtgränsens mitt. I källaren finnas tvättstuga, strykrum, två vedkällare och två matkällare. Bottenvåningen upptager två lägenheter av två rum och kök med skilda ingångar och tamburer. På vinden inredas torkvind, två vindskontor och ett rum för trädgårdsbiträde. Rummen i detta hus förses med kakelugnar.

I närheten härav förlägges ett *skjul* av trä och sammanbyggt därmed ett *vårthushus* av sten, trä och glas. I skjulet finnas redskapsbodar, vagnbod och källare för vinterförvaring av trädgårdsalster. Växthuset förses med värmeledning av betong och tegel. Cistern för vattenkylslagnings av betong anlägges i grannskapet.

Bostad för lärare i trädgårdsskötsel har av överstyrelsen föreslagits med anledning av en från lärare vid några seminarier i detta ämne gjord framställning. Överstyrelsen upprepar vad överstyrelsen i detta hänseende anfört i ovanberörda till byggnadsstyrelsen avgivna yttrande av den 22 april 1918. Det av arkitekt Almquist fram-

[190.]

lagda förslaget till bostad för nämnde lärare upptager ett hus av trä med tvättstuga, matkällare och vedbod i källarvåningen, tambur, två rum och kök m. m. i bottenvåningen samt sovrum m. m. på vinden.

Uppvärmningssystemet för huvudbyggnaden, rektorsbostaden och växthuset är avsett att utgöras av varmvatten med lokala värmekroppar. I bostadshusen för vaktmästare m. fl. och för lärare i trädgårdsskötsel insätts kakelugnar. Ventilation anordnas i huvudbyggnaden genom tillförsel till lokalerna av förvärmad frisk luft från 2 värmekamrar i källaren. Den förbrukade luften bortledes genom i innerväggarna murade och över yttertakets uppdragna evakueringskanaler.

I huvudbyggnaden och bostadsbyggnaderna inledes *gas* samt i alla byggnader *vatten*, varjämte nödig sanitär anläggning utföres i huvudbyggnaden och alla bostadshus. Erforderliga *avloppsledningar* utföras i förbindelse med vattenledningarna.

Installation av *elektrisk belysning* sker i alla byggnader, och ledningar för småmotorer, elektrisk ringledning samt utvändigt belysning anordnas. Armatur anskaffas för nämnda belysning utom i rektorsbostaden.

Till sist berör överstyrelsen frågan om kostnaderna för den föreslagna nybyggnaden samt anför härom:

Kostnaden för här ifrågavarande seminarieanläggning beräknades av arkitekten Almquist den 2 december 1913 till 659,900 kronor, den 20 december 1917 till 1,765,000 kronor, men med anledning av de stegrade arbets- och materialprisen har byggnadsstyrelsen ansett, att den beräknade kostnaden nu bör förhöjas till 2,434,500 kronor. Den under år 1918 inträdda fördyringen visar sig sålunda, om kostnaden för bostad åt läraren i trädgårdsskötsel icke toges med i beräkningen, uppgå till i medeltal något under 37 procent. På byggnadskostnaden utgör den 40 procent.

I jämförelse åter med de belopp, som beräknades år 1913 dels för anläggningen i Karlstad, dels för anläggning av samma slag i Lund — 657,000 kronor — är den nu beräknade kostnaden för seminariet i Karlstad ungefär 3,7 gånger större. Härvid får överstyrelsen erinra *dels* därom, att på grund av den stegring av byggnadskostnader, som inträtt under den tid, då uppskov med arbetets utförande ägt rum, 1916 års riksdag beviljat ytterligare 127,000 kronor till uppförande av erforderliga byggnader för folkskoleseminariet i Lund, och att 1917 års riksdag, sedan det visat sig, att det beviljade anslaget icke beller med nämnda tilläggsbelopp vore tillräckligt, för samma ändamål men med uteslutande av rektorsbostad ur byggnadsprogrammet anvisat ytterligare 182,200 kronor, varigenom alltså anslaget till uppförande av seminariebyggnaden i Lund, rektorsbostad icke däri inbegripen, nu uppgår till 966,200 kronor, *dels* därom att 1916 års riksdag till nybyggnads- och ändringsarbeten för utvidning av seminariet i Luleå till dubbelseminarium anslagit 248,460 kronor, men att detta belopp på grund av de under kristiden inträdda prisstegringarna inom byggnadsfacket och därav föranledda inställande av förenämnda arbeten av 1918 års lagtima riksdag för att möjliggöra deras igångsättande blivit förhöjt med ytterligare 373,540 kronor till 622,000 kronor, eller 2½ gånger det år 1916 bestämda beloppet. Härav torde framgå, att varje uppskov av arbete för seminariebyggnaders uppförande förorsakat stegring av kostnaderna, då arbetena omsider ansetts böra igångsättas. Det torde visserligen vara svårt att med bestämdhet uttala sig beträffande byggnadskostnadernas stigande eller fallande under den närmaste framtiden, men det synes sannolikt, att, om också prisen på byggnadsmaterialier skulle efter världskrigets slut något sjunka, arbetsprisen i följd

[190.]

av vidblivande svårigheter för livsmedelsanskaffning snarare skola komma att stegras än att sänkas och att i följd därav byggnadskostnaderna skola bli desamma som de för närvarande gällande. På grund härav anser sig överstyrelsen icke kunna i förhoppning om en blivande nedgång av byggnadskostnaderna förorda uppskov av nu ifrågasatt byggnadsföretag. Överstyrelsen anser sig så mycket mindre böra ifrågasätta ett sådant uppskov, som enligt vad förut anförts den tryckande lärarbristen gör snart vidtagande av åtgärder för dess minskande erforderligt och med riksdagens godkännande parallellklasser redan börjat intagas vid seminariet i Karlstad, varför byggnaden, så snart ske kan, bör komma till stånd för att möjliggöra undervisningen i enlighet med nu gällande seminariestadga av de klasser i seminariet och de avdelningar i övningsskolan, som tillhöra ett fullständigt dubbelseminarium. Det föreliggande byggnadsförslaget är ock, såsom handlingarna utvisa, förordat såväl av lärarkollegium och rektor vid folkskoleseminariet i Karlstad samt domkapitlet därstädes som av byggnadsstyrelsen.

Departement-
schefen.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, hava mer än tio år flutit, sedan frågan först väcktes om ersättande av den nuvarande seminariebyggnaden i Karlstad förmedelst nya lokaler. Den nuvarande byggnaden kan i flera hänseenden uppvisa avsevärda brister, vilka göra en seminarieundervisning efter nu gällande föreskrifter hart när omöjlig, och det synes mig därför vara i hög grad av omständigheterna påkallat, att åtgärder nu vidtagas för åstadkommande av ändamålsenliga lokaler. Den nu rådande bristen på utrymme har nödvändiggjort vissa provisoriska anordningar, vilka givetvis icke kunna bestå under någon längre tid. Ett avhjälpande av lokalförhållandena för seminariet torde även av andra omständigheter vara en oeftergivlig nödvändighet. Som bekant har nämligen vid 1918 års lagtima riksdag beslut fattats om inrättande av parallellavdelningar till de nuvarande seminarieklasserna, ett beslut som i sig innebär en första åtgärd till seminariets utvidgning till dubbelseminarium. Då sålunda en successiv utvidgning av seminariet är att förvänta, är givetvis av nöden att sörja för att de yttre betingelserna för denna utvidgning komma till stånd. Riksdagen har i liknande fall förut städse ställt sig tillmötesgående till krav, som i fråga om andra seminarier i motsvarande hänseenden framkommit. Det må endast tillåtas mig att erinra om de nya seminariebyggnaderna i Lund, Uppsala och Luleå.

Beträffande det nu föreliggande förslaget har jag icke ansett någon erinran böra framställas från min sida. Det ifrågasatta tomtutbytet finner jag från flera synpunkter fördelaktigt, i all synnerhet vid betraktande av de förbindelser, som från stadens sida i avseende å detsamma utfästs. Jag vill endast erinra därom, att kostnaderna för framdragande av avlopps-, vatten- och gasledningar samt ordnande av gata fram till den tilltänkta seminarieanläggningen år 1913 beräknats uppgå till 43,100 kronor.

Vad angår de krav, som i förevarande avseende skulle ställas på statskassan, vill jag villigt medgiva, att de äro rätt så avsevärda. Med hänsyn till rådande arbetslöner och prisförhållanden i övrigt torde emellertid någon nedprutning av den föreslagna summan icke låta sig göra. Något uppskov av byggnadsföretaget i förhoppning om en blivande nedgång av byggnadskostnaderna anser jag med hänsyn till vad jag nyss anfört om frågans snara lösning icke tillrådligt. För ändamålet skulle alltså erfordras tillhoppa 2,434,500 kronor. Lika med folkskolöverstyrelsen anser jag, att av nämnda summa 800,000 kronor böra beräknas för år 1920.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels godkänna ett av stadsfullmäktige i Karlstad gjort erbjudande att avträda ett å en av arkitekten Bror Almquist uppgjord, såsom Bil. A 2 betecknad kartsnitt med blå begränsningslinje utmärkt område av den inom staden belägna egendomen Marieberg med därå uppförda byggnader, med förbindelse tillika att på stadens bekostnad låta framdraga avlopps-, vatten- och gasledning samt gata till området ävensom att iakttaga vissa i ärendet angivna villkor beträffande angränsande områdens bebyggande, mot det att staden i utbyte erhöles den nuvarande, staten tillhöriga seminarietomten med därå befintliga byggnader;

dels ock till uppförande i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten Almquist upprättade ritningar av byggnader för dubbelseminarium i Karlstad bevilja ett anslag av 2,434,500 kronor och därav anvisa på *extra stat* för år 1920 såsom reservationsanslag ett belopp av 800,000 kronor.

Nytt anslag.

[191.] 39. **Komplettering av undervisningsmateriell m. m. vid folkskoleseminariet i Uppsala.** Till inredning och möblering av de nya byggnaderna för folkskoleseminariet i Uppsala ävensom till seminariets utrustning med undervisningsmateriell och böcker anvisades av 1914 års riksdag för år 1915 ett extra anslag av 75,900 kronor. Genom Kungl. Maj:ts beslut den 19 november 1914 och den 26 juni 1915 ställdes detta anslag till vederbörande seminarierektors förfogande för att av honom i samråd med sakkunnig person, som skulle utses av folkskolöverstyrelsen, användas för de med anslaget avsedda ändamålen.

Komplettering av undervisningsmateriell m. m. vid folkskoleseminariet i Uppsala.

Anslagsbeloppet var grundat på en av seminariets dåvarande rektor Harald Dahlgren under år 1913 verkställd utredning och kostnadsberäkning, enligt vilka 55,400 kronor ansåges erforderliga till seminariebyggnadernas inredning och möblering samt 20,500 kronor till anskaffande av undervisningsmateriell och böcker. I avseende å anslagets beräkning hade iakttagits de anvisningar, som givits genom riksdagens tidigare fattade beslut i fråga om anslag till inredning och möblering samt till anskaffande av undervisningsmateriell och böcker för dubbelseminarierna i Göteborg och Falun, enligt vilka beslut de för seminariet i Göteborg för inredning och möblering beräknade kostnaderna, 81,101 kronor, och för undervisningsmateriell och böcker, 21,579 kronor, tillhoppa 102,680 kronor, bestämdes till 69,000 kronor och det för seminariet i Falun begärda anslagsbeloppet till inredning och möblering, 72,374 kronor, samt för undervisningsmateriell och böcker, 20,196 kronor, eller sammanlagt 92,570 kronor, av 1913 års riksdag enligt Kungl. Maj:ts framställning nedsattes till 71,000 kronor.

Det är att märka, att kostnadsberäkningarna för inredning och möblering av seminariebyggnaderna i Uppsala och för anskaffande av undervisningsmateriell och böcker åt seminariet voro uppgjorda på grundval av i stort sett samma prisförhållanden, som gällde, då motsvarande beräkningar beträffande seminarierna i Göteborg och Falun verkställdes. Då anslaget till seminariet i Uppsala skulle användas för det därmed avsedda ändamålet, hade dock högst betydande prisförändringar inträtt. Härvid torde ock få erinras därom, att för samma ändamål vidkommande dubbelseminariet i Lund Kungl. Maj:t föreslog 1916 års riksdag att bevilja samma på år 1914 verkställda beräkningar grundade anslagsbelopp, som anvisats åt seminariet i Uppsala, eller 75,900 kronor. Sedan emellertid sagda års riksdag ansett frågan om anvisande av medel för ifrågavarande ändamål kunna anstå till ett kommande år, framhöll folkskolöverstyrelsen i skrifvelse den 30 september 1916, att de för ändamålet beräknade kostnaderna icke stode i överensstämmelse med rådande prislägen, i följd varav en höjning av anslagssumman borde ske, på det att icke väsentliga inskränkningar skulle behöva vidtagas i det uppgjorda programmet för Lundaseminariets utrustning och detta seminarium i berörda hänseende bliva sämre tillgodosett än de under de senare åren utförda seminarieanläggningarna. I anledning härav har Kungl. Maj:t, sedan 1917 års riksdag på Kungl. Maj:ts framställning på extra stat för år 1918 för ändamålet anvisat 50,000 kronor eller ungefärligen hälften av det belopp, som i ärendets dåvarande skick kunde antagas bliva erforderligt för anskaffande av vad som tills vidare ytterligare oundgängligen erfordrades för seminarieverksamhetens

[191.]

[191.] behöriga bedrivande, med uppskjutande, till dess mera stabila prisförhållanden inträtt, av frågan om slutförandet av den uppgjorda planen för seminariets utrustning, av 1918 års riksdag på tilläggsstat för år 1918 åskat för ifrågavarande ändamål ett reservationsanslag av ytterligare 65,000 kronor, vilket åskande av riksdagen bifölls. För Lundaseminariets utrustning har riksdagen sålunda beviljat 115,000 kronor utan erinran mot departementschefens framställning även i vad den avsåg nödvändigheten av ännu större anslag för slutförande av ifrågavarande utrustning.

Nu har rektor vid folkskoleseminariet i Uppsala Gideon Danell i en till folkskolöverstyrelsen ställd skrivelse den 17 juni 1918 hemställt om beredande av medel för komplettering av de naturvetenskapliga avdelningarnas vid nämnda seminarium inredning samt utrustning med undervisningsmateriell, däri inbegripet iordningställande av ett särskilt rum för övningsskolans undervisning i naturkunnighet och seminarieelevernas undervisningsövningar i detta ämne.

Till stöd för denna hemställan har Danell huvudsakligen anført,

att den anskaffning av utrustning för nämnda seminarium, som på grund av oförmålda beslut av 1914 års riksdag om ett anslag för ändamålet av 75,900 kronor ägt rum, måst ske under de tre senaste åren med deras uppdrivna prislägen;

att, oaktat synnerligen förmånliga inköpsvillkor beträffande vissa inredningsföremål kunnat betingas, kostnaden för inredning, möbler, belysningsarmatur m. m. uppgått till 68,294 kronor 89 öre i stället för det beräknade beloppet av 55,400 kronor, och till undervisningsmateriell och böcker i stället för beräknade 20,500 kronor icke kunnat utgivas mer än 9,089 kronor 32 öre, varvid icke dess mindre hela anslaget överskridits med 1,484 kronor 21 öre, en brist, som dock torde komma att betäckas genom en av Kungl. Maj:t medgiven försäljning av en del äldre inventarier;

att seminariet visserligen tack vare ökade anslag till materiellkontot kunnat från och med år 1914 å detta konto inköpa och underhålla undervisningsmateriell och böcker för sammanlagt omkring 6,200 kronor, men att inköpssumman, även om förenämnda båda summor sammanläggas, icke uppnår 75 procent av den för undervisningsmateriell och böcker beräknade delen av det stora anslaget;

att de på de senaste åren högt stegrade prisen på undervisningsmateriell och böcker medfört väsentliga luckor i det av rektor Dahlgren uppgjorda programmet för seminariets utrustning med undervisningsmateriell;

att seminariet visserligen ej torde kunna påräkna att under nuvarande kristider få dessa luckor omedelbart fyllda, men att det å andra sidan ej kan betraktas annorlunda än som ett slöseri, att de fullt moderna seminarielokalerna, på vilkas uppförande och fasta inredning staten nedlagt så stora kostnader, på grund av brist på sådan undervisningsmateriell, som varit avsedd att komma till användning i desamma och med tanke på vilken lokalerna äro apterade, ej kunna så utnyttjas i undervisningens tjänst, som avsett varit;

samt att rektor på denna grund ansett sig böra föranstalta om en utredning rörande de väsentligaste bristerna i seminariets undervisningsmateriell och därvid be-

gränsat sig till de naturvetenskapliga ämnena (inbegripet geografi), då den felande materiellen i avseende på de övriga kunskapsämnena samt övningsämnena torde kunna efter hand anskaffas med anlitande av seminariets vanliga materiellanslag.

[191.]

Vid Danells skrivelse voro fogade av adjunkten vid folkskoleseminariet i Uppsala M. Lemoine lämnad utredning rörande de kompletteringsarbeten, som äro erforderliga i de fysiska och kemiska avdelningarna vid seminariet, jämte den i dessa avdelningar felande materiellen samt av adjunkten vid samma seminarium O. B. Santesson upprättad förteckning över den materiell för undervisningen i biologi och geografi, som enligt den stadfästa planen bort finnas vid seminariet, men som ännu icke kunnat anskaffas.

De belopp, som enligt dessa utredningar för närvarande skulle vara erforderliga för komplettering av själva undervisningsmateriellen till enlighet med Dahlgrens av Kungl. Maj:t och riksdagen godkända program, beräknas på följande sätt:

för den fysiska undervisningen		kronor	4,122: —
» » kemiska	»	»	3 000: —
» » biologiska	»	»	3 060: —
» » geografiska	»	»	1.273: 50
Summa kronor			11,455: 50

Härvid är dock den av Dahlgren föreslagna kemikaliesamlingen inskränkt till hälften.

I nämnda utredningar ha även, enligt av rektor uttryckt önskan, föreslagits sådana kompletteringar av inredning och materiell i lokalerna för nämnda ämnen, som av huvudlärarna befunnits i särskilt hög grad av behovet påkallade. För dylika kompletteringar upptagas följande belopp såsom erforderliga:

för den *fysiska* undervisningen:

en del inredningsarbeten: skåp m. m.		kronor	756: —
elektriska samt gas- och vattenledningar		»	438: —
isolerande matta i lärosalen för undvikande av eventuellt farliga elektriska stötar		»	250: —
ny materiell med hänsyn till fysikens utveckling på senaste åren: Molekulfysik, teslaströmmar, röntgenstrålar		»	725: —
mekanisk luftpump, enär befintlig vattenluftpump ej verkar		»	300: —
meteorologisk materiell		»	275: —
litteratur		»	500: —
råmaterial för laboratorieapparater att förfärdigas i slöjdundervisningen		»	2.000: —
			kronor 5,244: —

[191.]

för den *kemiska* undervisningen:

inredningsarbeten	kronor	750:—	
elektriska samt gas- och vattenledningar	»	650:—	
litteratur	»	200:—	, 1,600:—

för den *biologiska* undervisningen:

tillbehör till referens- och demonstrationsherbarier ...	»	200:—	
diverse inredningsarbeten	»	900:—	, 1,100:—

för den *geografiska* undervisningen:

kartor över Sverige	»	282:—	
materiell till produktsamling	»	125:—	, 407:—
för ett övningsskolans naturkunnighetsrum			» 2 500:—

Kronor 10,851:—

Sedan rektor, enligt vad han meddelat, noggrant med de båda huvudlärarna genomdebatterat deras framställningar punkt för punkt, har han ansett sig böra bestämt vitsorda behovet av de på så sätt begärda anslagen, vilka tillsammans stiga till ett belopp av 22,306 kronor 50 öre. I avseende på vad som faller utom ramen av det Dahlgrenska programmet, fäster rektor särskilt uppmärksamheten på behovet av ett särskilt rum för övningsskolans naturkunnighetsundervisning och seminarieelevernas undervisningsövningar i naturkunnighet. Då övningsskolavdelningens båda klasser vid undervisningen och undervisningsövningarna i naturkunnighet åtskiljas, måste den ena klassen undervisas i en annan lokal än avdelningens lärorum. Därvid har seminariets specialrum tagits i anspråk, varav uppstått olägenheter, dels därför att dessa rum samtidigt kunnat vara behöfliga för seminarieundervisningen, dels därför att seminarieelever därvid fått fri tillgång till fysiska och kemiska samlingar, vilka de ännu icke förstå att rätt hantera. Av särskild betydelse skulle det vara, att i ett dylikt rum småningom kunde åvägabringas en mönstersamling av sådan naturvetenskaplig materiell, som kan anses erforderlig i en relativt väl utrustad folkskola. Rektor framhåller, att seminariet äger ett för en dylik lokal passande utrymme inom den våning två trappor upp, där seminariets övriga naturvetenskapliga lokaler huvudsakligen äro förlagda, nämligen det å byggnadsritningarna så kallade »disponibla utrymmet» ovanpå musiksalen.

Vederbörande lärare hava framhållit, att inköpen av apparater och iordningställande av laborationslokalerna måste föregås av tidsödande studier av litteratur och olika firmors apparater och efterföljas av provningar, varför inköpen måste ske successivt, i följd varav det icke vore ofördel-

aktigt, att anslaget fördelades på två år, men önskligt, att anslaget utfölle i sådan tid, att arbetet kunde påbörjas snarast möjligt. På grund härav hemställer rektor, att det ifrågasatta extra anslaget måtte få utgå med 12,306 kronor 50 öre under år 1920, eventuellt år 1919, och med 10,000 kronor år 1921, eventuellt år 1920.

[191.]

Folkskolöverstyrelsen har överlämnat berörda skrivelse till Kungl. Maj:t och därvid tillstyrkt, att för ändamålet måtte beredas ett anslag av 22,300 kronor, att utgå under år 1919 med 12,300 kronor och under år 1920 med 10,000 kronor. Till stöd härför har överstyrelsen anfört:

Överstyrelsen får för sin del framhålla, att det undervisningssätt, som genom den nya seminariestadgan blivit infört, kräver eget experimentellt arbete av seminarieläroverna i de naturvetenskapliga ämnena och att seminarielokalerna äro byggda och inrättade för tillämpning av ett sådant undervisningssätt men att för sådan tillämpning även fordras, att tillräcklig materiell och tillfredsställande anordningar för det experimentella arbetssättet finnas för handen. Då, såsom redan erinrats, programmet för seminariets utrustning i ifrågavarande hänseende var uppgjort med beräkning av inköpspris, som voro gällande före krigstiden, men inköpen måst göras, sedan prisen blivit högst betydligt förhöjda, har utrustningen blivit ofullständig och behäftad med luckor, som måste nödvändiggöra inskränkning i tillämpningen av undervisningsplanen, såvida icke de mest betydande bristerna i nämnda avseende bliva avhjälpta.

Av liknande skäl, som senast berörts, har, såsom redan framhållits, det till seminariet i Lund för motsvarande ändamål beviljade anslaget höjts från först beräknade 75,900 kronor till 115,000 kronor med utsikt till ytterligare förhöjning av anslaget för slutförande av nämnda utrustning. För seminariet i Uppsala skulle vid bifall till förevarande framställning det sammanlagda anslagsbeloppet för ifrågavarande behov uppgå till 98,206 kronor 50 öre. Att förhöjningen kunnat så avsevärt begränsas i jämförelse med vad som beviljats till Lundaseminariet, beror dels därpå, att en del av den behöfliga materiellen och böckerna kunnat anskaffas medelst det förhöjda årliga anslaget till materiell, dels därpå att den planlagda nyanskaffningen inskränkts till de naturvetenskapliga ämnena, inbegripet geografi, med hänvisning av nyanskaffning för övriga ämnen till seminariets årliga anslag för materiell. I den begärda anslagsförhöjningen ingår även ett belopp av 2,700 kronor för inredning av ett särskilt för undervisning i naturkunnighet i övningsskolan avsett lärorum och dettas förseende med materiell för undervisningen i naturkunnighet. Ett sådant lärorum finner överstyrelsen behöfligt för seminariet icke blott för att åstadkomma lämplig lokal för undervisningsövningar i naturkunnighet, då flera sådana övningar behöva samtidigt anordnas, utan ock för att visa eleverna, huru ett sådant rum, vilket plägar förekomma i folkskolebyggnader med utrymme för flera klasser, bör vara inrett och försett med naturvetenskaplig undervisningsmateriell. Såväl i seminariet i Falun som i det under inredning varande seminariet i Lund är ett sådant specialrum för övningsskolan anordnat, och behovet av ett sådant torde böra tillgodoses även vid seminariet i Uppsala.

Den av rektor föreslagna fördelningen av det begärda anslaget på två år synes vara lämplig.

[191.]
Departement-
schefen.

Då inredningen och möbleringen av de nya byggnaderna vid folkskoleseminariet i Uppsala samt anskaffandet av undervisningsmateriell och böcker för nämnda seminarium enligt 1914 års riksdags beslut icke kunnat bringas till verkställighet förrän under år 1916, sedan betydliga prisstegringar inträtt, faller det av sig självt, att det av riksdagen för ändamålet beviljade anslaget icke kunnat räcka till för genomförande av hela det program i berörda avseende, som av riksdagen godkänts. Såsom framgår av det föregående har, trots vissa fördelaktiga inköp, för vilka man har att tacka rektor Danells påpasslighet, en betydande avknappning vid anskaffandet av undervisningsmateriell varit oundgänglig, vilket medfört, att den fastställda undervisningsplanen ännu icke kunnat i sin helhet tillämpas. Då sistnämnda förhållande uppenbarligen är till förfång för lärarutbildningen, måste det anses nödvändigt, att den materiell snarast möjligt anskaffas, som, utöver den redan befintliga, är av behovet påkallad för undervisningens effektiva bedrivande, samt att den ytterligare inredning utföres, som i sammanhang därmed är erforderlig.

Vid granskning av den plan för sagda anskaffning och inredning, som av vederbörande ämneslärare upprättats, har jag icke funnit skäl till anmärkning. Däri inbegriper jag även förslaget om anordnande av ett särskilt naturkunnighetsrum för övningsskolan. Vad folkskolöverstyrelsen anfört rörande behovet av ett sådant rum, biträder jag nämligen till fullo.

Mot den gjorda kostnadsberäkningen har jag intet att erinra. Ett belopp av högst 22,300 kronor skulle således vara för ändamålet erforderligt. Detta belopp bör enligt min mening äskas hos riksdagen. I likhet med folkskolöverstyrelsen anser jag, att det bör fördelas på två år. Ett reservationsanslag av 12,300 kronor bör då lämpligen uppföras på extra stat för år 1920, och återstoden, 10,000 kronor, upptagas på 1921 års stat.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till komplettering av naturvetenskaplig undervisningsmateriell och inredning av lokaler för den naturvetenskapliga undervisningen vid folkskoleseminariet i Uppsala, däri inbegripet iordningställande av ett särskilt rum för övningsskolans undervisning i naturkunighet och seminarieelevernas undervisningsövningar i detta ämne, bevilja ett belopp av 22,300 kronor och därav anvisa på *extra stat* för år 1920 såsom reservationsanslag ett belopp av 12,300 kronor.

40. **Seminarielärares studiebesök vid folkskolor.** Såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för studiebesök vid folkskolor, vilka av lärare vid folkskoleseminarierna företagas för att inhämta kännedom om folkskolor av olika slag inom Sverige, har riksdagen på extra stat för vartdera av åren 1918 och 1919 anvisat ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor, att utgå i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt fastställa.

[192.]
Seminarielärares studiebesök vid folkskolor.

Genom beslut den 3 maj 1918 har Kungl. Maj:t dels ställt ifrågavarande anslag för år 1918 till folkskolöverstyrelsens förfogande för därmed avsett ändamål, dels ock fastställt närmare bestämmelser för användningen av omförmälda anslag, varjämte Kungl. Maj:t genom beslut den 22 juli 1918 anbefallt folkskolöverstyrelsen att efter vederbörandes hörande till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till de bestämmelser, vilka ansåges böra gälla för användningen av det för år 1919 beviljade anslaget.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har folkskolöverstyrelsen anfört, att understöd av statsmedel för ifrågavarande ändamål syntes överstyrelsen böra fortfarande utgå.

Med anledning härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för studiebesök vid folkskolor, vilka av lärare vid folkskoleseminarierna företagas för att inhämta kännedom om folkskolor av olika slag inom Sverige, anvisa på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor, att utgå i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt fastställa.

41. **Ateneums folkskoleseminarium. Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium.** Till understöd för uppehållande av Stockholms privata folkskolläraryrkesseminarium eller, såsom läroanstalten numera benämnes, Ateneums folkskoleseminarium har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1911—1919 beviljat ett anslag av 6,300 kronor att utgå på de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämdes.

[193.]
Ateneums folkskoleseminarium. Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium.

Vidare har riksdagen för vart och ett av åren 1913—1919 till Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium på extra stat beviljat ett anslag av 6,300 kronor att utgå på av Kungl. Maj:t föreskrivna villkor.

Genom beslut den 20 juni 1918 har Kungl. Maj:t anbefallt folkskolöverstyrelsen att avgiva underdåningt utlåtande angående lärarlönenäm-

dens den 31 maj 1918 avgivna betänkande IV, innefattande förslag bland annat i fråga om statsunderstödda kvinnliga folkskoleseminarier.

Överstyrelsen har nu i skrivelse den 31 augusti 1918 anmält, att, då frågan om fortsatt statsunderstöd till ovannämnda seminarier givetvis måste behandlas i sammanhang med sistnämnda ärende och överstyrelsen icke ännu vore beredd att häröver avgiva utlåtande, överstyrelsen först senare vore i tillfälle att inkomma med framställningar rörande ovan angivna punkter. För år 1920 borde emellertid, enligt vad överstyrelsen meddelat, ett belopp av sammanlagt 30,000 kronor böra tagas i beräkning för understöd åt ifrågavarande läroanstalter.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att, i avbidan på proposition angående understöd åt Ateneums folkskoleseminarium och Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium, beräkna för ändamålet på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 30,000 kronor.

Småskoleseminarier.

[194.] 42. **Understöd åt småskoleseminarier; omorganisation av småskoleseminarierna.** I 1918 års riksstat är det ordinarie förslagsanslaget till avlöningsbidrag till lärare vid småskoleseminarier upptaget med ett belopp av 48,000 kronor.

Understöd åt småskoleseminarier; omorganisation av småskoleseminarierna.

Genom beslut av 1918 års riksdag höjdes ifrågavarande anslag till 110,000 kronor. Beträffande såväl avlöningsförmåner som grunderna för utgående av statsbidrag skola i tillämpliga delar gälla samma bestämmelser, som av samma riksdag blivit fastställda beträffande lärare vid folk- och småskolor.

I det yttrande till statsrådsprotokollet, som åberopades i Kungl. Maj:ts proposition den 22 mars 1918 angående lönereglering för lärare vid småskoleseminarier m. m., framhöll emellertid föredragande departementschefen, att en dylik anordning, i enlighet med vad jämväl uttalats i folkskolöverstyrelsens utlåtande i frågan, tilläventyrs endast skulle komma att få provisorisk karaktär, enär frågan om en omorganisation av dessa seminarier och en särskild lönereglering för deras lärare vore förestående.

Förslag till sådan omorganisation med därtill hörande lönereglering är för närvarande under utarbetande inom folkskolöverstyrelsen.

Beträffande detta förslag har nu folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1918 anfört:

Enligt ett inom överstyrelsen utarbetat preliminärt förslag till småskoleseminariernas ombildning skulle statens bidrag till dessa läroanstalter få en form, närmast motsvarande den, som fastställts i fråga om de kommunala mellanskolorna, d. v. s. att bidraget skulle komma att utgå dels såsom fast anslag med bestämt belopp, dels såsom särskilda bidrag i vissa avseenden till läraravlöningen. Under förutsättning dels att statens grundanslag för ett småskoleseminarium med två elevklasser kommer att utgå med 12,800 kronor och för ett dylikt seminarium med en elevklass med 9,100 kronor årligen, dels att lärarna i lönehänsende likställas med lärarna vid folkskoleseminariernas övningsskolor med visst tillägg för seminariets rektor, dels ock att statsbidrag till lärarnas avlöning kommer att utgå efter i huvudsak samma grunder som till läraravlöningen vid kommunala mellanskolor, torde statens årliga bidrag till ett tvåklassigt seminarium i medeltal böra beräknas till 15,950 kronor och till ett enklassigt seminarium till 11,800 kronor. Om man räknar med 19 tvåklassiga och 6 enklassiga seminarier, skulle statens kostnader för dessa seminarier komma att uppgå till omkring 374,000 kronor. Till denna summa kommer emellertid dels anslag till vikariatsarvoden, som för närvarande utgå från särskild i riksstaten under rubrik »bidrag till avlöande av vikarie för lärare vid småskoleseminarium» upptagen anslags-titel, dels anslag till stipendier, som enligt överstyrelsens mening böra tillkomma behövande elever även vid småskoleseminarierna. Anslaget till vikariatsarvoden torde kunna beräknas till 6,000 kronor och anslaget till stipendier till 100,000 kronor.

Dessutom anser överstyrelsen, att de enskilda småskoleseminarierna böra komma i åtnjutande av statsunderstöd med 4,000 kronor för varje seminarium eller, om antalet sådana seminarier beräknas till 5, med tillsammans 20,000 kronor.

Statens hela årskostnad för småskoleseminarierna skulle följaktligen enligt överstyrelsens beräkning bliva 500,000 kronor.

De erforderliga medlen torde lämpligen böra i riksstaten uppföras under tvenne anslagstitlar, dels ett anslag till understöd åt småskoleseminarier å 400,000 kronor, motsvarande de i 1919 års riksstat under titlarna »avlöningsbidrag till lärare vid småskoleseminarier» och »bidrag till avlöande av vikarie för lärare vid småskoleseminarium» upptagna förslagsanslagen å respektive 110,000 kronor och 2 000 kronor, dels ock ett anslag till stipendier för elever vid småskoleseminarier å 100,000 kronor.

På grund av vad nu anförts och då ärendet tarvar ytterligare utredning hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att, i avbidan på proposition angående småskoleseminariernas omorganisation, beräkna för ändamålet, utöver de i 1919 års riksstat under åttonde huvudtiteln å *ordinarie stat* upptagna anslagen till småskoleseminarier å tillhoppa 112,000 kronor, ett belopp av 388,000 kronor, eller sammanlagt 500,000 kronor.

Ökat anslag.

Anordningar för lärares fortbildning.

[195.]

Fortbild-
ningskurser
för lärare vid
egentliga folk-
skolor och
småskolor.

43. **Fortbildningskurser för lärare vid egentliga folkskolor och småskolor.** Under en följd av år har riksdagen beviljat anslag dels till anordnande, dels till understödjande av vissa fortbildningskurser för lärare vid egentliga folkskolor och småskolor. Sådana anslag hava utgått

från och med år 1903 till anordnande av kurser i gymnastik för folkskollärare samt från och med år 1908 till anordnande av dylika kurser även för folkskollärarinnor,

från och med år 1910 till understödjande av kurser i trädgårdsskötsel för folkskollärare, vilka kurser sedermera öppnats även för lärare i ämnet vid folkskoleseminarierna,

från och med år 1913 till understödjande av instruktörskurser i simning och livräddning, huvudsakligen avsedda för folkskollärare och elever vid folkskoleseminarierna,

från och med år 1914 till understödjande av fortbildningskurser i allmänhet för folk- och småskollärare samt

från och med år 1916 till anordnande av kurser i gymnastik för småskollärarinnor.

På Kungl. Maj:ts förslag beviljade 1917 års riksdag anslag för ifrågasvarande ändamål, därvid vissa av ovannämnda anslag sammanfördes och i sammanhang därmed deras benämning delvis ändrades. För år 1918 utgås sålunda anslag till fortbildningskurser i allmänhet, till särskilda fortbildningskurser i gymnastik, till särskilda fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel samt till särskilda kurser i simning och livräddning. På samma gång anslag åskades av 1917 års riksdag, framlade Kungl. Maj:t förslag till enhetliga grunder i fråga om traktaments- och resekostnadsbidrag åt deltagare i de särskilda slagen av kurser. Emot dessa nya grunder förklarade sig riksdagen icke hava något att erinra.

I statsverkspropositionen till 1918 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att för anordnande under år 1919 av liknande fortbildningskurser som under år 1918 bevilja förhöjda anslag för att möjliggöra en av hänsyn till stegrade levnads- och resekostnader betingad ökning av traktaments- och resekostnadsbidragen till kursdeltagarna. Samtidigt därmed föreslog Kungl. Maj:t i särskild proposition riksdagen att för möjliggörande av motsvarande höjning av traktaments- och resekostnadsbidragen till deltagarna i de kurser, som skulle anordnas under år 1918, å tilläggsstat för nämnda år bevilja erforderliga belopp till förstärkande av de utav 1917 års riksdag till de särskilda kurserna beviljade anslag. Kungl. Maj:ts äs-

kanden om anslag för här berörda ändamål blevo av riksdagen bifallna, därvid riksdagen dock för att bereda tillgång till ytterligare ökning av traktements- och resekostnadsbidragen åt kursdeltagarna höjde de föreslagna anslagsbeloppen.

[195.]

På sätt nu angivits har riksdagen alltså på extra stat för år 1919 till fortbildningskurser för lärare vid folkskolor och småskolor beviljat följande reservationsanslag, nämligen:

till *fortbildningskurser i allmänhet* 41,300 kronor,
till *särskilda fortbildningskurser i gymnastik* 36,600 kronor,
till *särskilda fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel*, avsedda jämväl för lärare i trädgårdsskötsel vid statens folkskoleseminarier, 15,100 kronor samt

till *särskilda kurser i simning och livräddning* 2,000 kronor,
eller sammanlagt 95,000 kronor;
samtliga anslagsposterna att utgå enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor Kungl. Maj:t kunde finna gott fastställa.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har nu folkskolöverstyrelsen avgivit förslag rörande fortsatt anordnande under år 1920 av omförmälda slag av fortbildningskurser. Jag skall i det följande yttra mig om varje slag av kurser för sig.

a. *Fortbildningskurser i allmänhet.* På grund av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har riksdagen för vart och ett av åren 1914—1917 på extra stat beviljat ett anslag av 15,000 kronor att enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott fastställa, användas till understödjande av fortbildningskurser i allmänhet för lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor. För år 1918 beviljade 1917 års riksdag till fortbildningskurser i allmänhet för lärare vid folkskolor och småskolor ett förhöjt anslag av 30,000 kronor. Denna höjning av anslaget föranleddes närmast av ett med anledning av folkskolöverstyrelsens framställning av Kungl. Maj:t vid 1917 års riksdag framlagt förslag angående åvägabringande av nya grunder för utgående av traktements- och resekostnadsbidrag åt kursdeltagarna. Till förstärkande av detta anslag anvisade sedermera 1918 års riksdag på tilläggsstat för år 1918 ett belopp av 11,300 kronor. Enligt de nya grunder i fråga om understöd åt kursdeltagarna, vilka sålunda tillämpats vid bestämmandet av det för år 1918 avsedda anslagsbeloppet, har under sagda år utgått traktementsbidrag med 7 kronor för dag till kursdeltagare, som icke varit bosatt å kursorten, och med 3 kronor 50 öre till deltagare, som där varit bosatt;

[195.] resebidragen hava utgått med halva järnvägsbiljettpriset för plats i tredje klassens vagn, halva lagen för skjuts med en häst, då vägsträckan varit minst 10 kilometer, och halva avgiften för salongsplats å fartyg, varjämte traktamentsersättning under resan utgått efter 7 kronor för varje resdag.

Genom beslut den 15 februari och den 20 juni 1918 har folkskolöverstyrelsen bemyndigats att på närmare angivna villkor besluta om fördelningen av de utav riksdagen beviljade anslag för år 1918 till omfördälda kurser, tillhopa 41,300 kronor.

Beträffande sagda fördelning har folkskolöverstyrelsen i förberörda skrivelse lämnat följande redogörelse:

Efter prövning av föreliggande ansökningar om understöd till fortbildningskurser i allmänhet har överstyrelsen beslutat att för år 1918 anvisa åt centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening för anordnande för lärare och lärarinnor vid rikets folkundervisningsanstalter av dels en fortbildningskurs i teckning, förlagd till Sundsvall, 4,770 kronor, dels en fortbildningskurs i sång, förlagd till Göteborg, 4 315 kronor, dels ock en kurs i hembygdsundervisning med därtill hörande arbetsövningar, förlagd till Stockholm, 8,815 kronor;

åt föreningen för norrländsk hembygdsforskning för anordnande i Härnösand av en fortbildningskurs i hembygdsforskning och hembygdsundervisning för lärare och lärarinnor vid folkskolor 13,850 kronor;

åt kontraktsprosten G. Ekström såsom ordförande i vederbörande bestyrelse för anordnande i Falun av studiekurser i fysik, kemi, astronomi, biologi, sång och hembygdsforskning för Falutraktens lärare och lärarinnor 510 kronor; samt

åt kyrkoherden i Järna församling P. Pettersson, folkskolläraren i Lima L. Hellner och folkskolinspektören E. G. C. Brandt såsom bestyrelse för anordnande i Vansbro av en fortbildningskurs i hembygdsforskning och hembygdsundervisning för lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor i Västerdalarna 2,500 kronor.

Tillika beslöt överstyrelsen gå i författning om anordnande av en kurs för undervisning i jordbruk vid folkhögskolan å Vilan för lärare och lärarinnor vid folkskolor inom Malmöhus, Kristianstads, Hallands, Blekinge, Kronobergs, Kalmar och Jönköpings län samt därför anvisa 5,500 kronor.

Å anslaget återstående 1,040 kronor ansåg sig överstyrelsen böra innehålla att utbetalas såsom tillägsanslag, för den händelse det skulle komma att visa sig, att de med kurserna förenade kostnaderna, vilkas belopp i vissa avseenden, exempelvis beträffande resebidragen till kursdeltagarna, icke kunde på förhand med säkerhet bestämmas, blivit större än vad som beräknats.

Vad angår de under år 1918 hållna kurserna i övrigt yttrar överstyrelsen:

Av de planer för verksamheten vid de olika kurserna, vilka enligt de för utbekommande av statsunderstöd gällande bestämmelserna blivit av kursstyrelserna insända till överstyrelsen, ävensom av vad överstyrelsen i övrigt, i vissa fall genom besök vid kurserna av någon bland dess ledamöter, inhämtat angående de under år 1918 anordnade fortbildningskurserna har överstyrelsen funnit, att dessa kurser varit väl planlagda och genomförda och på ett synnerligen verksamt sätt bidragit till uppnåendet av det

syfte, för vilket desamma äro avsedda. Att även lärarna själva högt skatta dessa kurser framgår oförtydligt såväl av de omdömen, kursledarna lämnat om deltagarnas intresserade och nitiska arbete, som ock därav, att ett mångdubbelt större antal lärare anmält sig till deltagande i kurserna än vad som vid dem kunnat mottagas.

[195.]

För år 1919 har riksdagen, såsom förut nämnts, till fortbildningskurser i allmänhet för lärare vid folkskolor och småskolor beviljat å extra stat ett reservationsanslag av 41,300 kronor.

Genom beslut den 20 juni 1918 har Kungl. Maj:t anbefallt folkskolöverstyrelsen att inkomma med utlåtande och förslag till de villkor och bestämmelser, som synas böra gälla för utgåendet av sistberörda anslag. Med sådant förslag har överstyrelsen ännu icke inkommit.

Folkskolöverstyrelsen har nu tillstyrkt, att kurser av här berörda art måtte få anordnas även under år 1920. Överstyrelsen har därvid först yttrat sig om resekostnads- och traktamentsersättning till kursdeltagarna:

I detta sammanhang finner överstyrelsen sig böra framhålla, att erfarenheten från de under innevarande år anordnade fortbildningskurserna visat, att tillämpandet av de nya grunderna för rese- och traktamentsersättning åt deltagarne medfört, att, trots det statsunderstödet till kurserna blivit väsentligt ökat, dock ej något större antal lärare kunnat beredas tillträde till desamma än vad under de närmast föregående åren varit fallet.

Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening yttrar härom i sin redogörelse för de under år 1918 av densamma anordnade fortbildningskurserna:

»Centralstyrelsen förbiser visst icke, att anslaget till fortbildningskurser för år 1918 är betydligt högre än för år 1917. Men de ökade medel, som sålunda ställts till förfogande, hava helt och hållet åtgått till de ökade rese- och traktamentsbidragen åt deltagarna. Höjningen har alltså icke medfört, att ett större antal lärare och lärarinnor kunnat få sitt behov av fortsatt utbildning tillgodosett. Det synes därför vara erforderligt, att anslaget ytterligare höjes.

Ja, inför det stora antal, som nu är efter år lämna in ansökningar utan att kunna bli mottagna, synes det centralstyrelsen kunna ifrågasättas, om traktamentsersättningen ovillkorligen i varje fall skall behöva utgå med sju kronor om dagen. Visserligen är detta belopp icke för högt för kurser, som anordnas i sådana städer som Stockholm, Göteborg och Sundsvall. Men om man tager hänsyn till erfarenheten från föreningens föregående kurser, då hela ersättningen åt deltagarna utgjorde två kronor om dagen utan någon ersättning för resekostnaderna, och ändå ett så stort antal deltagare anmälde sig, skulle man ju kunna tänka sig en sådan anordning, att för en del platser vid en kurs, exempelvis hälften, utginge full traktamentsersättning men att för de övriga lämnades ett stipendium av lägre belopp. Dessa senare platser skulle då intagas av sökande, som därtill anmälde sig. Centralstyrelsen anser sig i detta sammanhang böra framhålla en särskild omständighet. Ofta har det inträffat, att skoldistriktet lämnat stipendium åt någon lärare eller lärarinna för deltagande i fortbildningskurs. Om man ordnar det så, att dessa stipendier skola avdragas vid beräkningen av traktamentsersättningen, blir följden säkerligen den, att några sådana stipendier icke lämnas, då ju vederbörande lärare eller lärarinna även utan dem komme att erhålla

[195.] precis samma ersättning. Om däremot de kommunala stipendierna finge bli en utfyllnad till stipendierna av statsmedel, skulle de ej behöva försvinna utan kanske kunna väntas växa i antal.

Även ur andra synpunkter kan det säkerligen befinnas önskligt, att det icke finnes en ovillkorlig bestämmelse om traktamentsersättningens storlek, utan att denna kan få växla efter föreliggande omständigheter.

Med hänsyn till vad centralstyrelsen i det föregående anført, anser sig centralstyrelsen till överstyrelsens övervägande böra framställa den tanken, att det bleve så ordnat, att det blott stadgades ett maximum för traktamentsersättningens storlek och att överstyrelsen kunde efter verkställd prövning i särskilda fall medgiva, att traktamentsersättning finge utgå även med mindre belopp.»

Överstyrelsen finner för sin del denna centralstyrelsens framställning väl grundad och anser sig på grund därav böra hemställa, att överstyrelsen måtte erhålla Kungl. Maj:ts medgivande att i sådana fall, då så kan provas lämpligt och skäligt och då därigenom ett större antal lärare skulle kunna beredas tillträde till kurserna, fastställa lägre traktamentsersättning än den, som enligt gällande bestämmelser i allmänhet bör utgå.

Därefter har överstyrelsen beräknat, huru kostnaderna för ifrågakörande kurser under år 1920 skulle ställa sig, under förutsättning att kurserna anordnades i samma omfattning som under år 1918. Här om anför överstyrelsen:

Vad beträffar kostnaderna för de fortbildningskurser av här berörda slag, som skulle komma att anordnas under år 1920, torde kunna förutses, att de i och för dessa kurser utgående resekostnadsbidragen behöva något ökas på grund av de höjda priserna å järnvägsbiljetter. Men även för andra med själva anordnandet av kurserna förenade utgifter måste man på grund av det sjunkande penningvärdet räkna med högre belopp. Särskilt välbehöflig är en höjning av de till föreläsarna och lärarna vid kurserna utgående rese- och traktamentsersättningar samt arvoden, vilka senare i det hela taget varit oförändrade allt sedan kursernas första anordnande. Även de för arbetet vid kurserna behöfliga förbrukningsartiklarna av olika slag betingade numera priser, som vida överstiga de förutvarande.

Härtill kommer, att man ej torde kunna påräkna, att de bidrag till kurserna, som hittills i icke ringa utsträckning erhållits särskilt från enskilda föreningar och vilka bidrag förnämligast avsett att understödja försök med anordnande av kurser i olika ämnen och för dem framkalla intresse, allt framgent skola komma att inflyta till motsvarande belopp som hittills varit fallet. Skola fortbildningskurserna under år 1920 kunna anordnas till samma omfattning som under närmast föregående år, vilket överstyrelsen finner vara av behovet i hög grad pakallat, synes en höjning av statsunderstödet vara oundgänglig.

För bedömandet av huru stor höjning för ändamålet kan anses erforderlig, torde följande synpunkter böra framhållas.

Av till överstyrelsen inkomna redogörelser för under år 1918 hållna fortbildningskurser framgår bland annat, att av samtliga med kurserna förenade kostnader ungefär en femtedel utgjort organisationskostnader och fyra femtedelar utgått såsom rese- och traktamentsersättning till deltagarna i kurserna, samt att dessa senare kostnader varit så fördelade, att omkring en tiondel av dem utgått som resebidrag och

nio tiondelar som traktamentsersättning. Med ledning härav skulle man sålunda kunna antaga, att av det belopp å 41,300 kronor, som av 1918 års riksdag blivit anslaget till fortbildningskurser under år 1919, ungefär 8,260 kronor skulle komma att tagas i anspråk för organisationskostnader och 33,040 kronor för rese- och traktamentsersättning till deltagarna samt att av det senare beloppet omkring 3,300 kronor kommer att utgå såsom resebidrag och 29,740 kronor såsom traktamentsersättning.

Vad organisationskostnaderna angår, torde den nu erforderliga ökningen av det för dessa kostnader beräknade beloppet, 8,260 kronor, icke kunna sättas lägre än till hälften därav eller 4,130 kronor, om densamma skall kunna något så när motsvara det föreliggande behovet.

I fråga om resebidragen till kursdeltagarna vill överstyrelsen erinra därom, att prisförhöjningen å järnvägsbiljett för resa i tredje klassens vagn, sedan anslaget till 1919 års kurser av riksdagen beviljades, stigit från 75 % till 100 % å det före kristiden gällande priset. I betraktande härav torde det för resebidrag beräknade beloppet å 3,300 kronor böra ökas i samma förhållande, alltså med ungefär 470 kronor.

För att här ifrågavarande kurser fortfarande skola kunna anordnas i samma omfattning som under år 1918, skulle alltså krävas till organisationskostnader 12,390 kronor, till resebidrag 3,770 kronor och till traktamentsersättning 29,740 kronor, alltså ett sammanlagt belopp av 45,900 kronor.

I sammanhang härmed har överstyrelsen gjort följande framställning om anslag till förstärkande av det för år 1919 beviljade anslaget till fortbildningskurser i allmänhet:

De av överstyrelsen här utförda beräkningarna grunda sig på förhållanden, som redan nu äro rådande och som otvivelaktigt komma att göra sig gällande även under nästkommande år. Det anslagsbelopp å 41,300 kronor, som av 1918 års riksdag beviljades för anordnande av här berörda kurser under år 1919, torde sålunda icke vara tillräckligt, för att dessa kurser då skola kunna anordnas i samma utsträckning som hittills skett. Enligt överstyrelsens mening skulle det emellertid vara synnerligen att beklaga, om kurserna, vilka tydligtvis tillgodose ett inom lärarkåren mycket starkt framträdande behov och varit till påtagligt gagn för undervisningen i våra folkskolor, skulle behöva inskränkas. Till förebyggande härav finner sig överstyrelsen därför böra hemställa, att till förstärkande av det för år 1919 till fortbildningskurser i allmänhet beviljade anslaget å 41,300 kronor måtte anvisas på tilläggsstat för år 1919 ett belopp av 4,600 kronor.

Utom vad överstyrelsen i det föregående anfört rörande anslagsbehovet för år 1920, har överstyrelsen även framhållit önskvärdheten av att här ifrågavarande kurser under nämnda år måtte i någon mån utvidgas. Överstyrelsen yttrar härom:

Av de insända redogörelserna för under år 1918 hållna kurser har överstyrelsen inhämtat att av de lärare, som sökt tillträde till desamma, endast en ringa del kunnat vid dem mottagas. Så kunde t. ex. av de 728, som anmält sig till deltagande i de av centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärartörening anordnade kurserna, endast 80 mottagas och av de 149 sökande till den kurs, som anordnats av föreningen för

[195.] norrländs hembygdskforskning, endast 30. Härav finner överstyrelsen oförtydligt framgå, att kurserna, med den omfattning de nu äga, icke på långt när motsvara det behov av fortbildning, som förefinnes inom folkskolans lärarkår, och att en utsträckning av dem sålunda vore väl behövlig. Härtill kommer, att det enligt överstyrelsens mening måste anses såsom synnerligen önskvärt, att kurser kunde anordnas även i andra ämnen än de, som hittills förekommit vid ifrågavarande fortbildningskurser. Framställningar härom hava också från olika håll inkommit till överstyrelsen.

En utvidgning av kurserna till den omfattning, att de fullt komme att motsvara det förefintliga behovet, skulle emellertid, såsom av de angivna siffrorna framgår, medföra en så betydande ökning av anslaget till dessa kurser, att en sådan icke under nu rådande förhållanden torde kunna ifrågasättas. Överstyrelsen finner sig därför för närvarande böra föreslå en utvidgning av endast jämförelsevis mindre omfattning och vill för möjliggörande av en sådan hemställa, att anslaget till fortbildningskurser i allmänhet för lärare vid folk- och småskolor höjes med ytterligare 14,100 kronor och sålunda för år 1920 måtte utgå med sammanlagt 60,000 kronor.

Departementschefen.

Nu ifrågavarande slag av fortbildningskurser äro enligt min mening av ännu större betydelse än förut, efter det 1918 års riksdag fattat sitt beslut angående praktiska ungdomsskolor. Resultatet av de praktiska ungdomsskolornas verksamhet måste nämligen bliva dess mera tillfredsställande, i samma mån dessa skolor hava att bygga på en folkskolundervisning, vilken, allt efter som barnens utvecklingsståndpunkt å olika åldersstadier det medgiver, tager särskild hänsyn till det praktiska livets krav. Då nu här avsedda fortbildningskurser huvudsakligen äsyfta just en folkskolundervisningens omdaning i sådan praktisk riktning och lämna ett av folkskolöverstyrelsen vitsordat gott resultat, anser jag, att de böra fortgå även under år 1920.

Vid beräkningen av statens kostnader för 1920 års kurser har folkskolöverstyrelsen tagit hänsyn dels till de höjda priserna å järnvägsbiljetter, dels till den höjning av organisationskostnaderna, som med anledning av penningvärdets fall synes oundviklig, dels ock till den omständigheten, att bidrag från föreningar och från andra håll icke torde kunna i det följande påräknas i lika hög grad som förut. Överstyrelsen har sålunda beräknat en ökning med 470 kronor till järnvägsbiljetter och med 4,130 kronor till organisationskostnader. Häremot synes mig intet vara att invända. Kostnaderna för berörda kurser skulle sålunda uppgå till 45,900 kronor.

Överstyrelsen har emellertid föreslagit, att detta belopp skulle, för möjliggörande av kursernas anordning i något större utsträckning än förut, höjas med 14,100 kronor till 60,000 kronor.

Med hänsyn till såväl vad jag nyss anfört rörande kursernas betydelse som det livliga intresse, med vilket sagda fortbildningskurser omfattas av vederbörande lärare och lärarinnor, anser jag mig böra understödja detta folkskolöverstyrelsens förslag.

Av skäl, som folkskolöverstyrelsen anför, biträder jag också överstyrelsens hemställan om ett anslag av 4,600 kronor på tilläggstat för år 1919 till förhindrande av inskränkning i de tilltänkta kurserna under nämnda år. Till detta anslag torde jag få återkomma vid anmälan av de anslagsbehov, som för ecklesiastikdepartementets vidkommande böra tillgodoseas genom anslag å tilläggstat för år 1919.

Jag har intet att erinra mot vad folkskolöverstyrelsen anför rörande fastställande av lägre traktamentsersättning åt kursdeltagare i vissa fall än den, som i allmänhet bör utgå. Denna fråga torde böra prövas av Kungl. Maj:t i sammanhang med frågan om fördelning av det utav riksdagen anvisade anslaget för år 1919 till fortbildningskurser i allmänhet.

b. *Särskilda fortbildningskurser i gymnastik.* Från och med år 1903 har riksdagen beviljat anslag å extra stat till anordnande i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt fastställa, av fortbildningskurser i gymnastik för folkskollärare och, från och med år 1908, även för folkskollärarinnor. För vart och ett av åren 1912—1917 har för ändamålet anvisats ett belopp av 12,900 kronor. För vart och ett av åren 1916 och 1917 har anslag även beviljats till dylika kurser för småskollärarinnor till ett belopp av 3,000 kronor.

Till särskilda fortbildningskurser i gymnastik för lärare vid folkskolor och småskolor har riksdagen på extra stat för år 1918 anvisat ett reservationsanslag å 23,400 kronor, att utgå enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

Till förstärkande av detta anslag anvisade 1918 års riksdag på framställning av Kungl. Maj:t på tilläggsstat för år 1918 såsom särskilt reservationsanslag ett belopp av 13,200 kronor.

Genom beslut den 14 december 1917 och den 20 juni 1918 har Kungl. Maj:t ställt ovannämnda för år 1918 anvisade anslag å respektive 23,400 kronor och 13,200 kronor till direktionens över gymnastiska centralinstitutet förfogande och därvid i fråga om användningen av anslaget föreskrivit, att det skulle åligga direktionen att under år 1918 anordna kurser av ifrågavarande art på minst 10 platser inom riket: och skulle i fråga om dessa kurser gälla:

att direktionen och folkskolöverstyrelsen skulle gemensamt bestämma, huru många kurser som skulle äga rum för lärarpersonalen vid folkskolor och huru många för lärarpersonalen vid småskolor; att direktionen och folkskolöverstyrelsen skulle gemensamt antaga en ledare för varje kurs och för honom eller henne utfärda instruktion angående kursens omfattning och den undervisning, som borde meddelas;

[195.]

att direktionen och överstyrelsen skulle gemensamt bestämma de platser, å vilka kurser skulle anordnas, och på förslag av vederbörande kursledare tiden för begynnelsen av varje kurs; åliggande det överstyrelsen att underrätta statens folkskolinspektörer angående platser och tider för kurserna samt rörande de för desamma antagna ledarna;

att varje kurs skulle fortgå under en tid av minst 18 dagar;

att deltagare i kursen skulle på sätt direktionen och överstyrelsen bestämde antagas bland de lärare eller lärarinnor, som inom förut tillkännagiven tid anmält sig;

att för varje kurs finge, under förutsättning att vederbörligt anslag ej överskredes, efter kursledarens beprövande åt högst 20 i kursen deltagande lärare eller lärarinnor utgå: dels traktamentsbidrag med 7 kronor per dag och kursdeltagare, som icke vore bosatt å kursorten, och med 3 kronor 50 öre till deltagare, som vore bosatt å nämnda ort, dels resekostnadsbidrag med halva järnvägsbiljettpriset för plats i tredje klassens vagn, halva legan för skjuts med en häst, då vägsträckan vore minst 10 kilometer, och halva avgiften för salougsplats å fartyg, varjämte traktamentsersättning under resan skulle utgå efter 7 kronor för varje resdag;

att utöver nämnda antal av 20 finge bland de lärare och lärarinnor, som icke gjorde anspråk på understöd av statsmedel, antagas det antal deltagare, som med hänsyn till lokala förhållanden och kursens ändamålsenliga anordning kunde befinnas lämpligt;

att kursledare, som vore bosatt å kursorten, skulle vara berättigad att erhålla arvode av 200 kronor och kursledare, som icke hade sitt hem å kursorten, arvode av 300 kronor samt därjämte ersättning för resa enligt tredje klassen i gällande resereglemente med undantag därav, att dagtraktamente ej finge utgå;

att till inköp av materiell och bestridande av övriga erforderliga utgifter finge av direktionen anslas för varje kurs erforderligt belopp; samt

att det skulle åligga kursledare att efter kursens slut till direktionen och överstyrelsen insända berättelse om kursens anordning samt därvid med stöd av vunnen erfarenhet angiva, huru kommande dylika kurser syntes böra anordnas, varjämte kursledare skulle till direktionen avgiva redogörelse för omhänderhavda medel.

Under år 1918 hava enligt av direktionen över gymnastiska centralinstitutet och folkskolöverstyrelsen uppgjord plan varit anordnade 15 fortbildningskurser i gymnastik, därav 6 för folkskollärare, 5 för folkskollärarinnor och 4 för småskollärarinnor.

För år 1919 har riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning beviljat anslag å 36,600 kronor för särskilda fortbildningskurser i gymnastik.

Genom beslut den 20 juni 1918 har Kungl. Maj:t anbefallt direktionen över gymnastiska centralinstitutet och folkskolöverstyrelsen att efter vederbörandes hörande inkomma med gemensamt utlåtande och förslag beträffande användningen av det för år 1919 beviljade anslaget till gymnastikkurser. Sådant utlåtande har ännu icke inkommit.

I sin förberörda skrivelse den 31 augusti 1918 har folkskolöverstyrelsen beträffande särskilda fortbildningskurser i gymnastik för lärare och lärarinnor vid egentliga folkskolor och småskolor under år 1920 samt tilläggsanslag för dylika kurser under år 1919 anfört följande:

Då ifrågavarande kurser allt fortfarande omfattas med stort intresse och synas väl motsvara det med dem avsedda syftet att vara folk- och småskolans lärarkår till hjälp i dess verksamhet att leda ungdomens fysiska fostran, får överstyrelsen, som i ärendet samrått med direktionen över gymnastiska centralinstitutet, hemställa, att anslag till anordnande av särskilda fortbildningskurser i gymnastik för ifrågavarande lärare måtte beredas även för år 1920.

Beträffande erforderligt statsbidrag för dessa kurser får överstyrelsen med hänvisning till vad överstyrelsen anfört i fråga om behovet av förhöjt anslag till fortbildningskurser i allmänhet föreslå, att bidraget till kurserna i gymnastik höjes med motsvarande belopp. Av det för år 1919 beviljade anslaget, 36,600 kronor, äro 30,800 kronor beräknade såsom bidrag till resekostnader och traktamenten för kursdeltagarna och 5,800 kronor till övriga omkostnader. Om man nu utgår ifrån att ungefär en tiondel av det förra beloppet åtgår till resebidrag och nio tiondelar till traktamentsersättning samt att anslaget till resebidrag bör höjas med en sjundedel, skulle detta medföra en höjning av 440 kronor. För höjning av anslaget till övriga omkostnader med 50 % erfordras 2,900 kronor. Den sammanlagda behövligen ökningen skulle alltså bliva 3,340 kronor och det för år 1920 erforderliga anslaget 39,940 kronor eller avrundat 40,000 kronor.

Till förstärkande av det för år 1919 beviljade anslaget skulle å tilläggsstat för samma år behövas ett belopp av 3,340 kronor.

Av skäl, som folkskolöverstyrelsen anfört, torde särskilda fortbildningskurser i gymnastik för lärare vid egentliga folkskolor och småskolor böra anordnas även under år 1920. Beträffande den av överstyrelsen ifrågasatta anslagshöjningen för år 1920, vilken motsvarar den för fortbildningskurser i allmänhet föreslagna, samt beträffande det begärda anslaget på tilläggsstat för år 1919 har jag intet att erinra. Till det senare återkommer jag i annat sammanhang.

Departementsschefen.

c. *Särskilda fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel.* Till särskilda fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel för lärare vid folk- och småskolor har 1917 års riksdag, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, på extra stat för år 1918 anvisat 10,000 kronor att utgå enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva. Till förstärkande av detta anslag har riksdagen sedermera på tilläggsstat för år 1918 såsom särskilt reservationsanslag anvisat ett belopp av 5,100 kronor.

Till särskilda fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel för lärare vid folkskolor och småskolor, vilka kurser avsåges jämväl för lärare i trädgårdsskötsel vid statens folkskoleseminarier, har 1918 års riksdag i anledning av Kungl. Maj:ts framställning anvisat på extra stat för år 1919 ett reservationsanslag av 15,100 kronor att utgå enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

[195.]

Genom beslut den 15 februari och den 20 juni 1918 föreskrev Kungl. Maj:t, bland annat, att folkskolöverstyrelsen skulle äga att på vissa villkor besluta om fördelningen av de utav riksdagen för år 1918 beviljade anslagen till kurser av ifrågavarande slag.

I anledning härav beslöt överstyrelsen, enligt vad överstyrelsen meddelat, efter prövning av föreliggande ansökningar om understöd till fortbildningskurser i trädgårdsskötsel att för år 1918 på föreskrivna villkor anvisa till anordnande av fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel åt styrelsen för Adelsnäs trädgårdsskola 5,270 kronor, åt styrelsen för Norrlands trädgårdsskola 3,835 kronor, åt Västmanlands läns landstings folkbildningskommitté 2,850 kronor samt åt styrelsen för Alnarps trädgårdsskola 1,630 kronor.

Med avseende på särskilda fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel för år 1920 samt tilläggsanslag för dylika kurser under år 1919 har folkskolöverstyrelsen i sin förut omförmälda skrivelse den 31 augusti 1918 anfört:

Då det enligt överstyrelsens mening såväl med tanke på ungdomens praktiska utbildning som ur folknärings synpunkt måste anses vara av synnerlig betydelse, att undervisning i trädgårdsskötsel kommer att bedrivas vid våra folkskolor i vida större omfattning och på ett mera tillfredsställande sätt än vad hitintills varit förhållandet, och då här ifrågavarande kurser visat sig ägnade att verksamt bidraga till detta önskemåls förverkligande, vill överstyrelsen hemställa, att fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel för lärare vid folkskolor ävensom för lärare i trädgårdsskötsel vid statens folkskoleseminarier måtte komma att anordnas under år 1920 i minst samma omfattning som under föregående år.

Vad överstyrelsen i det föregående beträffande fortbildningskurser i allmänhet anfört i fråga om kostnaderna för kursernas anordnande samt resebidrag och traktamentsersättning åt kursdeltagarna torde vara tillämpligt även på fortbildningskurserna i trädgårdsskötsel, och överstyrelsen finner på grund därav en höjning av statsunderstödet till dessa kurser vara av behovet pakallad.

Under antagande att kostnaderna för här berörda kurser fördela sig på liknande sätt, som i det föregående blivit anfört i fråga om fortbildningskurser i allmänhet, skulle av det anslag å 15.100 kronor, som beviljats till kurser i trädgårdsskötsel, 3,020 kronor kunna anses vara avsedda för organisationskostnader och 12,080 kronor för rese- och traktamentsersättningar till deltagarna, av vilket senare belopp 1,208 kronor skulle utgå såsom resebidrag och 10,872 kronor såsom traktamentsersättning. Med tillämplande av samma grunder, som blivit följda i fråga om de allmänna fortbildningskurserna, skulle det för organisationskostnader avsedda beloppet, 3,020 kronor, behöva höjas med hälften eller 1,510 kronor samt därjämte beloppet till resebidrag, 1,208 kronor, höjas med en sjundedel eller 172 kronor. För fortbildningskurser i trädgårdsskötsel skulle sålunda krävas i årsanslag för organisationskostnader 4,530 kronor, för resebidrag 1,380 kronor och för traktamentsersättning 10,872 kronor, alltså sammanlagt 16,782 kronor eller i runt tal 16.800 kronor, och den behövliga anslagsökningen för år 1919 skulle uppgå till i runt tal 1 700 kronor.

I enlighet härmed skulle alltså behövas dels till förstärkande av anslaget till

ifrågavarande kurser under år 1919 på tilläggsstat för nämnda år ett belopp av 1,700 kronor, dels för sådana kurser under år 1920 ett anslag av 16,800 kronor. [195.]

Departement-
schefen

Även jag anser, att särskilda fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel böra anordnas under år 1920 i minst samma omfattning som under föregående år. Icke heller i fråga om dessa kurser har jag funnit skäl till anmärkning mot folkskolöverstyrelsens förslag till anslagshöjning för år 1920 och tilläggsanslag för år 1919. Jag återkommer till det senare i annat sammanhang.

d. *Särskilda kurser i simning och livräddning.* Till särskilda kurser i simning och livräddning för lärare vid folkskolor och småskolor har 1917 års riksdag, med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, på extra stat för år 1918 anvisat ett reservationsanslag å 1,200 kronor att utgå enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva. Till förstärkande av detta anslag har 1918 års riksdag på tilläggsstat för år 1918 såsom särskilt reservationsanslag anvisat ett belopp av 800 kronor.

I anledning av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning har 1918 års riksdag till särskilda kurser i simning och livräddning för lärare vid folkskolor och småskolor på extra stat för år 1919 beviljat ett reservationsanslag å 2,000 kronor att utgå enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

Genom beslut den 15 februari och den 20 juni 1918 har föreskrivits, bland annat, att folkskolöverstyrelsen skulle äga att på vissa villkor besluta om fördelningen av de utav riksdagen för år 1918 beviljade anslagen till kurser av ifrågavarande slag.

I anledning härav beslöt överstyrelsen, enligt vad överstyrelsen meddelat, efter prövning av föreliggande ansökning om understöd till dylika kurser att för år 1918 på av Kungl. Maj:t angivna villkor anvisa åt styrelsen för Svenska livräddningssällskapet 2,000 kronor.

Enligt vad överstyrelsen meddelat, har styrelsen för nämnda sällskap nu hemställt om ett bidrag av statsmedel å 6,600 kronor i och för anordnande under år 1919 av två fortbildningskurser i simning och livräddning för folkskollärare och manliga seminarieelever samt en dylik kurs för folkskollärarinnor och kvinnliga seminarieelever med inalles ett minimiantal av 36 deltagare. Angående denna hemställan yttrar folkskolöverstyrelsen i sin ovannämnda skrivelse den 31 augusti 1918:

Till en kurs av här ifrågavarande slag har 1918 års riksdag på extra stat för år 1919 beviljat ett anslag å 2.000 kronor. Det ytterligare anslag av 4,600 kronor, som

[195.] skulle erfordras för anordnandet av de nu av styrelsen föreslagna tre kurserna, skulle tydligen utgå på tilläggsstat för år 1919. Enär det dock icke torde kunna förväntas, att riksdagen skulle befinnas villig att för tillgodoseende av nya ändamål på tilläggsstat upptaga en så betydande höjning av det förut beviljade anslaget, finner sig överstyrelsen icke kunna förorda denna styrelsens hemställan.

Beträffande särskilda kurser i simning och livräddning under år 1920 samt tilläggsanslag till dylika kurser under år 1919 yttrar folkskolöverstyrelsen vidare i sin merberörda skrivelse den 31 augusti 1918:

Redan år 1916 uttalade överstyrelsen önskvärdheten av att flera kurser av detta slag bleve anordnade och särskilt att sådana kurser för lärarinnor även komme till stånd. Styrelsen för Svenska livräddningssällskapet har förklarat sig vilja årligen anordna tre kurser i simning och livräddning, varav två för manliga och en för kvinnliga deltagare. Av de två nya kurser, varmed styrelsen sålunda skulle utvidga sin hittillsvarande verksamhet, finner överstyrelsen den för kvinnliga deltagare vara den av behovet mest påkallade. Med länsyn därtill att antalet lärare, som anmält sig till de förutvarande kurserna, varit vida större än det, som kunnat beredas tillträde, skulle det visserligen vara synnerligen önskvärt, att ännu en kurs för manliga deltagare kunde anordnas under år 1920, men på grund av den betydande höjning av det nu utgående anslaget, som en så stark utvidgning av dessa kurser skulle medföra, finner överstyrelsen sig nu böra framlägga förslag endast om två kurser under år 1920, därav en för manliga och en för kvinnliga deltagare. I enlighet med den uppfattning, som av riksdagen förut blivit biträdd, anser överstyrelsen, att kurserna skola stå öppna endast för folkskollärare och folkskollärarinnor, ej seminarieelever.

Vad överstyrelsen i det föregående anført beträffande kostnaderna för övriga fortbildningskurser för folkskolans lärare synes även gälla i fråga om här berörda kurser. En ökning av anslaget till dessa kurser för år 1920 torde sålunda vara erforderlig.

Angående fördelningen av kostnaderna för samt den erforderliga höjningen av anslagen till här ifrågavarande kurser torde samma grunder kunna tillämpas, som i det föregående blivit följda beträffande övriga fortbildningskurser. Av det anslag å 2,000 kronor, som av 1918 års riksdag beviljats för ändamålet, skulle sålunda 400 kronor kunna anses vara avsedda för organisationskostnader och 1,600 kronor för rese- och traktamentsersättning till deltagarna, av vilket senare belopp 160 kronor skulle utgå såsom resebidrag och 1,440 kronor såsom traktamentsersättning. Av dessa belopp skulle det för organisationskostnader behöva ökas med hälften eller 200 kronor och det för resebidrag med en sjundedel eller 23 kronor. För en kurs i simning och livräddning skulle sålunda krävas i årsanslag för organisationskostnader 600 kronor, för resebidrag 183 kronor och för traktamentsersättning 1,440 kronor, alltså sammanlagt 2,223 kronor eller i runt tal 2,250 kronor. Tilläggsanslag för år 1919 skulle i enlighet härmed behövas med i runt tal 250 kronor.

Överstyrelsen anser på grund härav följande anslag erforderliga, nämligen dels till förstärkande av anslaget till kurs i simning och livräddning under år 1919 på tilläggsstat för nämnda år ett belopp av 250 kronor, dels för två sådana kurser under år 1920 ett anslag av 4,500 kronor.

Departementschefen.

Särskilda kurser i simning och livräddning synas mig böra anordnas även under år 1920. Dylika kurser hava hittills varit anordnade endast

för folkskollärare. Folkskolöverstyrelsens förslag, att de nu skulle utsträckas även till folkskollärarinnor, anser jag mig böra biträda. Mot vad överstyrelsen yttrat angående den erforderliga anslagshöjningen för år 1920 och tilläggsanslag för år 1919 har jag icke funnit skäl till erinran. Vad angår berörda tilläggsanslag skall jag återkomma härtill i annat sammanhang.

På grund av vad nu anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att på *extra stat* för år 1920 till fortbildningskurser för lärare vid egentliga folkskolor och småskolor bevilja följande reservationsanslag, nämligen:

- till fortbildningskurser i allmänhet 60,000 kronor,
- till särskilda fortbildningskurser i gymnastik 40,000 kronor,
- till särskilda fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel 16,800 kronor, samt
- till särskilda kurser i simning och livräddning 4,500 kronor,
- eller sammanlagt 121,300 kronor;
- samtliga anslagsposterna att utgå enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

Ökade anslag.

44. Resestipendier åt lärare vid folkskoleseminarier. Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt rektorer samt övriga lärare och lärarinnor vid folkskoleseminarierna under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, anvisat på extra stat för år 1915 ett belopp av 2,000 kronor.

[196.]

Resestipendier åt lärare vid folkskoleseminarier.

På grund av Kungl. Maj:ts med hänsyn till rådande särskilda förhållanden gjorda framställningar har riksdagen åren 1915, 1916, 1917 och 1918 medgivit, att det för år 1915 anvisade beloppet finge under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under åren respektive 1916, 1917, 1918 och 1919.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har folkskolöverstyrelsen anhållit om förslag till riksdagen angående anslag för år 1920 till resestipendier åt lärare vid folkskoleseminarier.

Genom kungörelse den 31 december 1917 föreskrev Kungl. Maj:t, att med åtgärder för utdelning för år 1918 av, bland andra, resestipen-

Departementschefen.

dier åt lärare vid folkskoleseminarier, högre folkskolor, folkskolor och småskolor skulle tills vidare anstå. Sedan de förhållanden, som föranlett nyssnämnda föreskrift, numera torde få anses hava upphört, finnes all anledning för att det av riksdagen år 1914 beviljade anslaget toges i anspråk för därmed avsett ändamål under år 1919.

Då det är önskvärt, att berörda lärare i det följande beredas tillfälle att genom studieresor vinna ökad erfarenhet och till gagn för deras arbete inhämta kännedom om förhållandena å andra orter inom området för deras verksamhet, hemställer jag nu, under återopande tillika av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till resestipendier åt rektorer samt övriga lärare och lärarinnor vid folkskoleseminarierna under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, anvisa på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 2,000 kronor.

[197.]

Resestipendier åt lärare vid högre folkskolor.

45. **Resestipendier åt lärare vid högre folkskolor.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt lärarpersonalen vid högre folkskolor under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, beviljat på *extra stat* för år 1915 ett anslag av 1,200 kronor.

På grund av Kungl. Maj:ts med hänsyn till rådande särskilda förhållanden gjorda framställningar har riksdagen åren 1915, 1916, 1917 och 1918 medgivit, att det för år 1915 anvisade beloppet finge under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under åren respektive 1916, 1917, 1918 och 1919.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1918 hemställt om förslag till riksdagen angående anslag för år 1920 till resestipendier åt lärare vid högre folkskolor.

Under hänvisning till vad jag under nästföregående punkt anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till resestipendier åt lärarpersonalen vid högre folkskolor under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, anvisa på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 1,200 kronor.

46. **Resestipendier åt lärare vid folkskolor.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt folkskollärare och folkskollärarinnor enligt de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, beviljat på extra stat för år 1915 ett anslag av 8,000 kronor. [198.]

Resestipendier åt lärare vid folkskolor.

Med bifall till Kungl. Maj:ts med hänsyn till rådande särskilda förhållanden gjorda framställningar har riksdagen åren 1915, 1916, 1917 och 1918 medgivit, att det för år 1915 anvisade beloppet finge enligt de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under åren respektive 1916, 1917, 1918 och 1919.

Folkskolöverstyrelsen har nu i skrivelse den 31 augusti 1918 hemställt om beredande av anslag för ovanberörda ändamål även för år 1920.

Med hänvisning till vad jag anfört under punkten 196 hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till resestipendier åt folkskollärare och folkskollärarinnor enligt de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, anvisa på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 8,000 kronor.

47. **Resestipendier åt lärare vid småskolor m. fl.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt lärare och lärarinnor vid småskoleseminarier samt mindre folkskolor och småskolor ävensom biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolor enligt de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, anvisat på extra stat för år 1915 ett anslag av 3,000 kronor. [199.]

Resestipendier åt lärare vid småskolor m. fl.

På grund av Kungl. Maj:ts med hänsyn till rådande särskilda förhållanden gjorda framställningar har riksdagen åren 1915, 1916, 1917 och 1918 medgivit, att det för år 1915 anvisade beloppet finge enligt de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, användas för enahanda ändamål under åren respektive 1916, 1917, 1918 och 1919.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har nu folkskolöverstyrelsen anhållit om beredande av medel för samma ändamål även för år 1920.

Under hänvisning till vad jag anfört under punkten 196 hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till resestipendier åt lärare och lärarinnor vid småskoleseminarier samt mindre folkskolor och småskolor ävensom biträdande lärare och lärarinnor vid

folkskolor enligt de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, anvisa på *extra stat* för år 1920 ett reservationsanslag av 3,000 kronor.

Folkskolinspektionen.

[200.]

Avlöning m. m. åt folkskolinspektörer; omreglering av inspektionsområdena m. m.

48. **Avlöning m. m. åt folkskolinspektörer; omreglering av inspektionsområdena m. m.** I anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har 1914 års senare riksdag, bland annat,

dels beslutat, att till folkskolinspektör skulle från och med år 1915 utgå lön i tre lönegrader å 1) 2,700 kronor, 2) 3,050 kronor, 3) 3,400 kronor jämte tjänstgöringspenningar å respektive 1,300 kronor, 1,450 kronor och 1,600 kronor och därjämte till folkskolinspektör, vars inspektionsområde innefattade Stockholms stad, därest han vore där bosatt, samt till folkskolinspektör, vars inspektionsområde huvudsakligen vore förlagt till Jämtlands, Västerbottens eller Norrbottens län och som vore där bosatt, ortstillägg å 500 kronor,

samt att till folkskolinspektör skulle utgå ersättning för expenser med 300 kronor;

dels medgivit, att folkskolinspektörsbefattning finge av Kungl. Maj:t tillsättas medelst konstitutorial eller genom förordnande för viss tid, dock att i sistnämnda fall den del av avlöningen, som motsvarade lönen, skulle minskas med 100 kronor;

dels godkänt vissa villkor och bestämmelser för åtnjutande av ifrågavarande avlöningsförmåner;

dels ock för anställande i 34 inspektionsområden av folkskolinspektörer med nyssberörda avlöningsförmåner och ersättning för expenser samt för beredande av ersättning till vikarie för sjuk sådan inspektör, beräknad efter högst 3,000 kronor för år, med uteslutande ur riksstaten av det däri å ordinarie stat uppförda anslaget till arvoden åt folkskolinspektörer å 60,900 kronor, å samma stat uppfört ett förslagsanslag med titel: Till avlöning m. m. åt folkskolinspektörer, å 157,000 kronor.

Med skrivelse den 31 augusti 1917 överlämnade folkskolöverstyrelsen en av styrelsen för statens folkskolinspektörers förbund till Kungl. Maj:t ställd framställning angående ny löne- och pensionsreglering för statens folkskolinspektörer samt höjning av de till folkskolinspektör utgående expensmedlen. Detta ärende remitterades till löneregleringskommittén, och har sagda kommitté den 30 oktober 1918 avgivit utlåtande i detsamma.

Vidare har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 9 oktober 1918 avgivit förslag dels till ny lönerreglering för nämnda inspektörer, dels till omreglering av de nuvarande inspektionsområdena och i sammanhang därmed ökning i folkskolinspektörernas antal.

Båda nu nämnda frågor har jag tagit under överbäggande och finner goda skäl tala för en framställning till 1919 års riksdag i berörda avseenden. Den ifrågasatta lönerregleringen och omregleringen av inspektionsområdena skulle enligt gjorda beräkningar kräva en höjning av det nuvarande anslaget till avlöning m. m. åt folkskolinspektörer med omkring 245,000 kronor.

Då ärendet emellertid tarvar ytterligare beredning, hemställer jag nu, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att, i avbidan på proposition angående lönerreglering för folkskolinspektörer samt omreglering av inspektionsområdena, beräkna för ändamålet en ökning av det på *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till avlöning m. m. åt folkskolinspektörer å 157,000 kronor med 245,000 kronor.

Ökat anslag.

49. Resekostnadsersättning åt folkskolinspektörer. I 1919 års riksstat är till reskostnadsersättning åt folkskolinspektörer upptaget ett förslagsanslag av 149,000 kronor. Under nästföregående punkt omförmålde jag min avsikt att framlägga förslag angående omreglering av inspektionsområdena och i sammanhang därmed ökning av folkskolinspektörernas antal. Då jag emellertid icke nu är beredd att avgiva sagda förslag, och då storleken av det för reskostnadsersättning åt folkskolinspektörer avsedda anslaget uppenbarligen är beroende av inspektörernas antal, kan jag icke heller nu avgiva slutgiltigt förslag rörande de i denna punkt avsedda anslag. Gjorda beräkningar hava givit till resultat, att för ändamålet skulle erfordras en ökning av det nuvarande anslaget med omkring 151,000 kronor.

[201.]

Resekostnads
ersättning åt
folkskolin-
spektörer.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att, i avbidan på proposition angående reskostnadsersättning åt folkskolinspektörer, beräkna för ändamålet en ökning av det på *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till reskostnadsersättning åt folkskolinspektörer å 149,000 kronor med 151,000 kronor.

Ökat anslag.

*Folkskolor.***[202.]**Statsbidrag
till avlöning
åt lärare vid
folkskolor.

50. Statsbidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. Det ordinarie förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor är i 1918 års riksstat uppfört med ett belopp av 17,440,000 kronor. Sedan Kungl. Maj:t i nådig proposition till 1918 års riksdag framlagt förslag till lönereglering för, utom andra lärarkårer, även lärarpersonalen vid rikets folk- och småskolor och i samband därmed föreslagit nya grunder för utgående av statsbidrag till samma personals avlöning, har riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag beslutat att för år 1919 höja nämnda anslag med 22,695,000 kronor till 40,135,000 kronor.

Med anledning härav utfärdade Kungl. Maj:t den 16 september 1918 kungörelse (nr 760) angående avlöning åt lärare vid folk- och småskolor samt statsbidrag till sådan avlöning.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har nu folkskolöverstyrelsen hemställt, att det under rubriken »lönetillskott till lärare vid folkskolor och småskolor» i riksstaten upptagna anslaget måtte för år 1920 beräknas till 40,850,000 kronor. Till stöd för denna framställning lämnar överstyrelsen följande kostnadsberäkning:

Vid beräkning av det behövliga anslaget för berörda ändamål under år 1920 har folkskolöverstyrelsen tagit till utgångspunkt den i förenämnda proposition förebragta kostnadsberäkning, grundad på uppgifter i Sveriges officiella statistik samt från folkskollärarnas pensionsinrättning ävensom på vissa av lärarlönenämnden införskaffade uppgifter, gällande år 1912. Några senare uppgifter hava nämligen icke stått till överstyrelsens förfogande.

I följande kostnadsberäkning sammanfattas ordinarie och extra ordinarie lärare samt lärare på vakanta ordinarie tjänster i folkskolorna under benämningen folkskolekåren och biträdande lärare i folkskolor samt lärare i mindre folkskolor och småskolor under benämningen småskolekåren.

Med förenämnda utgångspunkt och med den av Kungl. Maj:t beräknade årliga medelökningen av antalet lärare erhållas följande siffror i fråga om

antalet beräknade lärartjänster år 1920:

Folkskolekåren:

Manliga ordinarie år 1919	6 459,	årlig ökning 100,	således år 1920...	6 559
Kvinnliga » » »	3 990,	» » 111,	» » » ...	4 101
Manliga extra ordinarie år 1919...	205,	» » 4,	» » » ...	209
Kvinnliga » » » ...	344,	» » 9,	» » » ...	353
Småskolekåren: år 1919	12,716,	» » 223,	» » » ...	12,939

För år 1919 hava av de 6.459 manliga ordinarie folkskollärartjänsterna 6,124 beräknats vara besatta och 335 vakanta och av de 3.990 kvinnliga ordinarie folkskollärartjänsterna 3,835 besatta och 155 vakanta. Under förutsättning av samma proportion mellan antalet besatta och vakanta tjänster år 1920 blir med ovan beräknade antal fördelningen följande:

[202.]

Ordinarie folkskollärartjänster år 1920:

Mänliga: besatta	6,219	vakanta 340	summa 6,559
Kvinnliga: »	3,942	» 159	» 4,101

De absoluta tal i fråga om antalet besatta ordinarie folkskollärartjänster ävensom antalet småskollärare, som, enligt lärarlönenämndens för år 1912 inhämtade uppgifter, angävo fördelningen på olika lönegrader under nämnda år, giva nedan upptagna procentuella siffror. Därest ovan beräknade antal besatta ordinarie folkskollärartjänster samt det beräknade antalet småskollärare för år 1920 fördelades på lönegrader enligt samma proportion som för år 1912, uppkommer följande gruppering:

Manliga folkskollärare:	1:a lönegraden, 25,77 procent, antal	1,603
»	2:a » 15,44 » »	960
»	3:e » 12,58 » »	782
»	4:e » 46,21 » »	2,874
	Summa 100	Summa 6,219
Kvinnliga folkskollärare:	1:a » 35,40 » antal	1,395
»	2:a » 19,23 » »	758
»	3:e » 14,15 » »	558
»	4:e » 31,22 » »	1,231
	Summa 100	Summa 3,942
Småskollärare:	1:a » 35,44 » antal	4,585
»	2:a » 18,99 » »	2,457
»	3:e » 14,11 » »	1,826
»	4:e » 31,46 » »	4,071
	Summa 100	Summa 12,939

Vid kostnadsberäkningen rörande extra ordinarie och vikarierande lärare finner överstyrelsen det riktigast att — enligt förfarande, som i motsvarande fall följts vid kostnadsberäkningen beträffande år 1919 — sammanslå det beräknade antalet av 209 manliga och 353 kvinnliga extra ordinarie folkskollärbefattningar med likaledes beräknade 340 manliga och 159 kvinnliga vakanta ordinarie folkskollärartjänster. Därigenom bliver sammanlagda antalet lärarbefattningar av de båda nämnda kategorierna, för vilka extra ordinarie lärares lön synes böra beräknas:

Manliga 549, kvinnliga 512.

Med sålunda beräknat lärarantal för år 1920 och med lönetillskott av statsmedel, enligt vid löneregleringens genomförande fastställda grunder, erhållas kostnaderna för nämnda år genom följande beräkning:

Folkskolekåren.

Ordinarie lärare.

Manliga:	0,9 × 6,219 × 1,900 =	10,634 490
»	6,219 × 200 =	1,243,800
»	960 × 300 =	288 000
»	782 × 600 =	469,200
»	2,874 × 900 =	2 586,600
		15,222,090 kronor

[202.]

Kvinnliga: 0,9 ×	3.942 × 1,900 =	6,740 820	
»	758 × 200 =	151.600	
»	558 × 400 =	223,200	
»	1,231 × 600 =	738.600	7,854,220 kronor

Extra ordinarie och vikarierande lärare.

Manliga: 0,9 ×	549 × 1.500 =	741,150	
»	549 × 200 =	109,800	850.950 ,
Kvinnliga: 0,9 ×	512 × 1,500 =	691.200	691,200 ,

Småskolekåren.

0,9 × 12.939 × 1,200 =	13,974,120	
2.457 × 150 =	368,550	
1.826 × 300 =	547.800	
4,071 × 450 =	1,831.950	16.722.420 ,

Summa 41,340,880 kronor

För år 1919 beräknades motsvarande kostnader uppgå till 40.574.670 kronor, vadan den av överstyrelsen för år 1920 beräknade kostnaden överstiger nämnda belopp med 766,210 kronor.

I sin framställning den 31 augusti 1917 angående anslagsbehov för folkundervisningen under budgetåret 1919 m. m. erinrade överstyrelsen därom, att antalet lärare i högsta lönegraden vid folkskolor och småskolor för närvarande vore opropor-tionerligt stort, beroende därpå, att en mängd äldre lärare önskat kvarstå i tjänst, till dess ny pensionsreglering trätt i kraft. I och med löne- och pensionsregleringens genomförande skulle tvivelsutan ett stort antal äldre lärare komma att omedelbart avgå, varigenom en ej obetydlig förskjutning i förhållandet mellan antalet befatt-ningshavare i högsta och lägsta lönegraderna komme att äga rum, ett förhållande, som vore ägnat att under de första åren efter en ny lönereglerings genomförande nedbringa kostnaderna. Med hänsyn till vad överstyrelsen sålunda anført under-kastades i framställningen till 1918 års riksdag ovan nämnda beräknade kostnads-summa någon jämkning och hemställdes, att förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor skulle upptagas till ett belopp av 40,135.000 kronor eller med 439.670 kronor lägre belopp än som framgått av de gjorda beräkningarna, vilken hemställan, såsom förut nämnts, blev av riksdagen bifallen.

Det är givetvis omöjligt att med någon större noggrannhet på förhand angiva kostnaderna för det efter den nya löneregleringen erforderliga statsbidraget till av-löning åt lärare vid folk- och småskolor, innan man vunnit erfarenhet om huru de nya grunderna för bidragets utgående komma att verka. Sådan erfarenhet kan uppen-barligen erhållas först efter utgången av år 1919 och kan således icke läggas till grund för beräkningarna förrän tidigast i fråga om det anslag, som skall utgå under år 1922. En särskild svårighet vid beräkningarnas utförande ligger tydligen däri, att man beträffande proportionen mellan antalet lärare i de olika lönegraderna icke bar att tillgå nyare uppgifter än för år 1912. Vad nu angår den här ovan berörda för-skjutningen i förhållandet mellan befattningshavare i högsta och lägsta lönegraderna, vilken föranlett beräkning av en minskning i anslagsbehovet för år 1919, måste man ju räkna med att denna förskjutning, om den, såsom överstyrelsen har all anledning

att antaga, verkligen kommer att inträffa, också skall komma att fortfara en tid framåt, innan en fullständig utjämning kan förväntas. Att närmare bestämma tidpunkten för en sådan utjämning låter sig tydligen icke göra. Men för att icke nu ifrågasvara synpunkt må öva allt för stort inflytande på den ju i varje fall blott approximativa beräkningen, finner sig överstyrelsen böra utgå från att denna utjämning skall inträda efter fem år eller efter den tid, som erfordras för uppflyttning i högre lönegrad. Tager man till utgångspunkt den av Kungl. Maj:t för år 1919 beräknade minskningen, skulle man alltså komma till en minskning för år 1920 av i runt tal 352,000 kronor.

Även en annan omständighet, som måste inverka i samma riktning på den här ovan angivna slutsumman av 41,340,880 kronor, synes emellertid böra tagas i betraktande. I beräkningarna hava samtliga lärare tillhörande småskolekåren upptagits såsom berättigade till en begynnelselön av 1,200 kronor jämte tre ålderstilllägg å 150 kronor. Nu är dock att märka, att lärare, vilka äro anställda på viss tid eller såsom vikarier, skola hava en kontant avlöning av blott 1,000 kronor utan några ålderstilllägg. Att redan nu någorlunda bestämt angiva, huru stort antal dessa lärare komma att utgöra, torde näppeligen låta sig göra. Utgår man från den beräknade proportionen inom folkskolekåren, skulle antalet komma att uppgå till 1,223. Det måste emellertid beaktas, att inom småskolekåren ännu icke genomförts en så sträng skillnad mellan ordinarie och extra ordinarie som inom folkskolekåren, vartill kommer, att ett jämförelsevis mindre antal befattningar vid småskolorna stå vakanta, enär lärarbristen icke där i så stor utsträckning gör sig gällande. Vidare bör tagas i betraktande, att den minskning i det beräknade anslaget, som sålunda skulle behöva göras, i någon mån motverkas av den omständigheten, att riksdagen beslutat en löneökning av 200 kronor för manliga medlemmar av småskolekåren.

Med hänsyn till den osäkerhet, som än så länge måste vidlåda här ifrågasarande beräkningar, finner överstyrelsen det lämpligast att uppskatta de båda faktorer, som enligt vad ovan anförts böra föranleda en minskning i det belopp, vartill de i det föregående angivna beräkningarna leda, till omkring 500,000 kronor. Överstyrelsen anser sig därför böra föreslå, att här ifrågasarande anslag i 1920 års riksstat beräknas till 40,850,000 kronor, vilket innebär en höjning utöver anslaget för år 1919 av 715,000 kronor.

I sammanhang härmed yttrar folkskolöverstyrelsen sig även om det ordinarie förslagsanslaget till avlöningsbidrag till sjukvikarier för lärare vid folk- och småskolor. Överstyrelsen hemställer, att detta anslag måtte för år 1920 beräknas till 493,000 kronor och anför som skäl härför:

I 1918 års riksstat är det ordinarie förslagsanslaget till avlöningsbidrag till sjukvikarier för lärare vid folk- och småskolor uppfört med ett belopp av 282,000 kronor. Med bifall till Kungl. Maj:ts i förenämnda proposition framlagda förslag i fråga om grunder för utgående av statsbidrag till avlöning åt sjukvikarier för lärare vid folk- och småskolor har riksdagen beslutat att för år 1919 höja berörda anslag från nyss angivna belopp med 201,000 kronor eller till 483,000 kronor.

Med avseende å lärares avlöning under tjänstledighet på grund av sjukdom innebär den beslutade löneordningen, att läraren skall vid sådan tjänstledighet avstå ett belopp, motsvarande $\frac{1}{3}$ av den för honom lagstadgade kontanta begynnelseavlöningen. Då detta belopp utgör för manlig folkskollärare 700 kronor, för kvinnlig folkskollärare 633 kronor 33 öre och för småskollärare 400 kronor årligen, och då staten skall till

[202.]

sjukvikarie bidraga med det belopp, som, utöver vad den tjänstledige läraren av sin avlöning avstått, erfordras till arvode åt vikarien, utgår statens bidrag för manlig vikarierande folkskollärare med 1,000 kronor, för kvinnlig vikarierande folkskollärare med 866 kronor 67 öre och för vikarierande småskollärare med 600 kronor. Härvid har icke tagits hänsyn till de jämförelsevis fåtaliga grupperna av extra ordinarie lärare samt vakansvikarier. I förhållande till nu utgående statsbidrag till sjukvikarie, 533 kronor 33 öre i fråga om folkskollärare och 300 kronor beträffande småskollärare (examinerad vikarie), innebära de ändrade grunderna alltså en höjning för nämnda tre kategorier av vikarier av respektive 87,5, 62,5 och 100 procent.

År 1912 utbetalades av staten 223,983 kronor till sjukvikarier, därav, enligt av lärarlönenämnden verkställda beräkningar, till manliga sjukvikarier i folkskolor 81,978 kronor eller 36,6 procent, till kvinnliga sådana vikarier 51,068 kronor eller 22,8 procent och till sjukvikarier för småskollärare 90,937 kronor eller 40,6 procent.

Under antagande, att vikarien varit av samma kön som den för sjukdom tjänstledige läraren, skulle, därest ovan angivna nya grunder tillämpats för år 1912, det erforderliga anslaget för nämnda år hava utgjort:

till manliga sjukvikarier i folkskolor	1,875	×	81,978	=	153.708 kronor
» kvinnliga » » »	1,625	×	51,068	=	82 985 »
» sjukvikarier för småskollärare	2	×	90,937	=	181.874 »
Summa 418,567 kronor.					

I överensstämmelse härmed beräknades å framställningen till 1918 års riksdag det behövliga anslaget till sjukvikarier för år 1919, under förutsättning av löneregleringens genomförande och med ett beräknat sammanlagt antal av 6,664 manliga och 4,334 kvinnliga folkskollärare samt 12,716 småskollärare, till följande belopp: till manliga sjukvikarier i folkskolor 178,763 kronor, till kvinnliga sådana vikarier 100,407 kronor, till sjukvikarier för småskollärare 204,267 kronor eller tillsammans 483,437 kronor.

Såsom överstyrelsen redan anfört i fråga om förslagsanslaget till lönetillskott för lärare vid folkskolor och småskolor, kan antalet lärare (antalet besatta och vakanta lärartjänster samt antalet extra ordinarie lärare vid folkskolor ävensom antalet lärare vid småskolor) för år 1920 beräknas utgå:

Folkskollärare, manliga	6.768
» kvinnliga	4 454
Småskollärare	12,939

Då även för år 1920 anslaget till sjukvikarier torde böra ökas i samma proportion, som det beräknade lärarantalet undergår ökning, bliva de behövliga beloppen för samma år följande:

till manliga sjukvikarier i folkskolor	181.553 kronor
» kvinnliga » » »	103.187 »
» sjukvikarier för småskollärare	207.849 »
Summa 492,589 kronor.	

Det för ändamålet erforderliga beloppet skulle sålunda uppgå till i runt tal 493,000 kronor

Överstyrelsen finner alltså förevarande anslag böra för år 1920 höjas från dess i 1919 års rikstat upptagna belopp 483,000 kronor med 10,000 kronor till 493,000 kronor.

[202.]

Överstyrelsen anser sig vidare böra förorda en sammanslagning av de båda här ifrågavarande anslagen och föreslår, att de måtte i riksstaten upptagas under den gemensamma rubriken: »Statsbidrag till avlöning åt lärare vid folk- och småskolor.» Härom anför överstyrelsen följande:

I sitt förslag till författning angående statsbidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor och småskolor har lärarlönenämnden sammanfört statsbidraget till sjukvikarier med statsbidraget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. I anslutning härtill hade Kungl. Maj:t i förenämnda proposition till 1918 års riksdag, i vad densamma avsåg lönereglering för lärare vid folkskolor och småskolor, upprättat förslag till nya grunder för statsbidrags utgående. Närmast av historiska skäl ävensom i syfte att bibehålla en viss överskådlighet över anslagsposterna under åttonde huvudtiteln ansågs dock, enligt vad det propositionen vidfogade utdraget av statsrådsprotokollet ger vid handen, under förefintligen förhållanden någon ändring av hittillsvarande anslagsgrupperingar icke böra företagas.

Överstyrelsen finner visserligen de sålunda anförda skälen för bibehållande av två skilda anslag fortfarande vara förtjänta av beaktande, men då, såsom ock skett i av överstyrelsen den 15 augusti 1918 avgivet förslag till ny författning angående avlöning åt lärare vid folk- och småskolor och angående statsbidrag till sådan avlöning, bestämmelserna angående statsbidrag till sjukvikarier torde komma att ingå i samma författning som föreskrifterna i övrigt angående statsbidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor, synes det överstyrelsen vara lämpligast, att de båda anslagen för framtiden sammanföras under en gemensam rubrik, helst som enligt de nya grunderna för statsbidrags utgående understöd av statsmedel i vissa fall kunna komma att utgå även till avlöande av andra vikarier för tjänstlediga lärare än sjukvikarier.

Departementsschefen.

Mot de av överstyrelsen gjorda kostnadsberäkningarna har jag ingen-
ting att invända.

Överstyrelsens förslag att under den gemensamma rubriken »Statsbidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor och småskolor» sammanföra de båda här ifrågavarande anslagen synes mig nu hava fog för sig, sedan Kungl. Maj:t funnit sig böra, med hänsyn till den form riksdagen givit åt sitt beslut angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid rikets folkskolor och småskolor, i en författning sammanföra bestämmelserna angående statsbidrag till sjukvikarier och bestämmelserna rörande statsbidrag i övrigt till avlöning åt lärare vid egentliga folkskolor och småskolor. Jag anser mig sålunda böra biträda sagda förslag, dock med en mindre jämkning i fråga om anslagsrubrikens avfattning.

Då, såsom av det föregående framgår, det nu under rubriken »lönetillskott till lärare vid folkskolor och småskolor» i riksstaten upptagna anslaget nu 40,135,000 kronor, enligt överstyrelsens mening bör för år 1920

beräknas till 40,850,000 kronor eller således till ett med 715,000 kronor förhöjt belopp och anslaget under rubriken »avlöningsbidrag till sjukvikarier för lärare vid folk- och småskolor», nu 483,000 kronor, efter en höjning med 10,000 kronor till 493,000 kronor, skulle alltså det gemensamma anslaget uppgå till 41,343,000 kronor.

Enligt den nuvarande lydelsen av folkskolestadgans § 1 innefattar begreppet folkskola såväl småskola som egentlig folkskola. Med hänsyn härtill torde det ifrågavarande anslaget lämpligen kunna uppföras under den kortare rubriken: »Statsbidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor».

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tack-
tes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att, med uteslutande ur riksstaten av de under
åttonde huvudtiteln uppförda ordinarie förslagsanslagen:
»lönetillskott till lärare vid folkskolor och småskolor»
40,135,000 kronor samt »avlöningsbidrag till sjukvikarier
för lärare vid folk- och småskolor» 483,000 kronor, i
riksstaten under samma huvudtitel uppföra ett ordinarie
förslagsanslag »Statsbidrag till avlöning åt lärare vid
folkskolor» å 41,343,000 kronor.

51. Befrämjande av folkundervisningen bland
de i rikets nordligaste trakter bosatta
finnar, *oförändrat ordinarie förslags-*
anslag

kronor 300,000: —

[203.]

Lappmarks
ecklesiastik-
verk, folk-
bildnings-
ändamål.

52. **Lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål.** På
Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beslöt 1913 års riksdag i sam-
manhang med omorganisation av lappskoleväsendet att uppdelat förslagsan-
slaget till lappmarks ecklesiastikverk, som då utgick med 100,000 kronor,
i två anslag, ett för kyrkliga ändamål och ett för folkbildningsändamål.
Av det gemensamma anslaget, som samtidigt höjdes med 20,000 kronor,
uppfördes 80,000 kronor såsom förslagsanslag under titel »lappmarks eck-
lesiastikverk, folkbildningsändamål».

Beträffande det förslag angående omorganisation av lappskoleväsendet,
som låg till grund för nyssnämnda beslut, anförde riksdagen i sin skrivelse
den 30 maj 1913 angående regleringen av utgifterna under riksstatens
åttonde huvudtitel (nr 8, punkt 191) bland annat:

Ovanberörda omorganisationsförslag går huvudsakligen ut på att genom bortta-
gande av de nuvarande lappfolkskolorna samt meddelande i stället av undervisning, dels
i lapphemmen av lärare, som följa lapparne under deras vandringar och dela deras
levnadssätt (s. k. vandrande nomadskola), dels ock i en kort fortsättningskurs i så

kallad fast nomadskola motarbete de olägenheter i avseende å lappungdönens lust och rörmåga att efter slutad skolgång återgå till nomadlivet, som det nuvarande mångåriga vistandet i lappfolkskolorna visat sig medföra. Denna plan har icke givit riksdagen anledning till erinran. Riksdagen har emellertid härvid velat uttryckligen framhålla, såsom jämväl av departementschefen betonas, att den nya organisationen endast bör betraktas såsom ett försök och sålunda icke såsom en under alla omständigheter slutgiltig lösning av frågan om det lämpligaste sättet för undervisningens ordnande bland den nomadiserande lappbefolkningen.

Kungörelse i ämnet utfärdades den 12 september 1913 (nr 287).

Emellertid visade det sig vara förenat med vissa svårigheter att få den nya organisationen i gång. Sedan Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens län i skrivelse den 1 april 1915 hos Kungl. Maj:t gjort anmälan rörande dessa svårigheter, bemyndigades chefen för ecklesiastikdepartementet genom beslut av Kungl. Maj:t den 19 april 1915 att tillkalla högst tre sakkunniga för att inom departementet biträda vid utredning av frågan om förändrade bestämmelser rörande nomadskolor för lappbarn, varefter nämnda departementschef den 26 april 1915 tillkallade för ändamålet förutvarande statsrådet, f. d. justitierådet friherre Erik Teodor Marks von Würtemberg, dåvarande ledamoten av riksdagens andra kammare, förutvarande statsrådet Fridtjuv Berg och ledamoten av riksdagens första kammare, biskopen Olof Bergqvist. Den 18 juni 1915 avgåvo de sakkunniga utlåtande i ärendet.

Sedan vederbörande myndigheter däröver blivit hörda, utfärdade Kungl. Maj:t den 23 september 1916 kungörelse (nr 463) angående ändrad lydelse av vissa delar av reglementet för lappmarks ecklesiastikverk den 31 januari 1896. Av denna kungörelse torde här böra anföras följande delar:

Stadganden angående folkundervisningen.

1) Olika slag av skolor, skolålder.

§ 15.

1. Vid undervisning av den lapska folkstammens barn iakttages, att barn av flyttlapparna skola undervisas i för dem särskilt avsedda skolor och att barn av bofasta lappar undervisas tillsammans med den övriga bofasta befolkningens barn.

Barn av lappar, som övergått från nomadlivet till bofast levnadssätt, må dock efter beprövande av den nomadskolinspektör, varom här nedan förmäles, kunna intagas i för flyttlapparnas barn avsedda skolor.

Med flyttlapp förstås i detta reglemente lapp, som själv eller genom medlemmar av sitt bushåll idkar skötsel av fjällrenar eller som biträder i sådan skötsel.

2. De för flyttlapparnas barn inrättade skolorna äro dels vandrande, dels fasta. De vandrande skolorna, som benämnas *vandrande nomadskolor*, åtfölja lapparna på deras flyttningar. De fasta skolorna, som benämnas *fasta nomadskolor*, böra, där ej särskilda förhållanden påkalla avvikelser, vara i verksamhet under flyttlapparnas vintervistelse i skogslandet samt förläggas en var å viss plats, så belägen att lapparnas barn under nämnda tid lämpligen kunna dit samlas för att erhålla undervisning.

[203.]

3. Den ålder, under vilken barn av flyttlappar kan åläggas att gå i skola, omfattar sju kalenderår, börjande med det, då barnet fyller åtta, och slutande med det, då barnet fyller fjorton år.

2) *Nomadskolinsektör.*

§ 16.

De i detta reglemente omförmälda skolorna stå under tillsyn av en nomadskolinsektör, som tillsättes av Kungl. Maj:t medelst förordnande tills vidare eller för viss tid.

3) *Vandrande nomadskolor.*

§ 17.

1. Vandrande nomadskolor inrättas till det antal, som, efter det vederbörande domkapitel inhämtat yttrande av nomadskolinsektören, på domkapitlets förslag bestämmes av Kungl. Maj:t.

4. Där förhållandena nödvändiggöra inackordering vid vandrande nomadskola av vissa flyttlappars barn, skall genom lärarens försorg enligt närmare föreskrifter av nomadskolinsektören inackordering verkställas för lappmarks ecklesiastikverks räkning, och må, där sådant är förenligt med föräldrarnas ekonomiska villkor, inackorderingskostnaden efter anmälan av domkapitlet genom Kungl. Maj:ts befallningshavandes försorg återkrävas hos föräldrarna med ett belopp av intill 50 öre för barn och dag.

6. Lokal för undervisningen skall vid varje lappviste tillhandahållas av barnens föräldrar eller målsmän; dock att, där skolkåta eller annan särskild undervisningslokal anses behöfelig, skäligt bidrag till dess anskaffande må kunna på framställning av nomadskolinsektören efter domkapitlets beprövande utgå från lappmarks ecklesiastikverk. Ved och lyse för vandrande nomadskola hava barnens föräldrar att tillhandahålla.

4) *Vandrande nomadlärare.*

§ 18.

Vandrande nomadlärare antages av vederbörande domkapitel efter förslag av nomadskolinsektören.

§ 19.

För att kunna antagas till vandrande nomadlärare fordras:

a) att äga den lämplighet för lärarkallet, som omförmäles i folkskolestadgan § 18 punkt a);

b) att hava genomgått något under offentlig kontroll stående småskoleseminarium eller ock för utbildning av vandrande nomadlärare anordnad kurs; dock att, där person med dylik kompetens icke finnes att tillgå, såsom vandrande nomadlärare må kunna för viss tid anställas person, som av domkapitlet efter nomadskolinsektörens hörande prövas innehava för befattningen erforderliga insikter och undervisningsförmåga.

§ 22.

1. Vandrande nomadlärare, som genomgått vederbörligt seminarium eller sådan utbildningskurs, varom i §§ 25—31 förmäles, skall i årlig lön uppbära 800 kronor med tre ålderstillägg, vart och ett å 75 kronor, att utgå efter respektive 5, 10 och 15 års

oförvitlig tjänstgöring; skolorna därvid iakttagas, att lärare må tillgodoräkna sig föregående oförvitlig tjänstgöring i små- eller folkskola samt att ålderstillägg ej får tillräddas förrän vid början av kalenderåret näst efter det, varunder den tjänstaldern blivit uppnådd.

2. Vandrane nomadlärare, som icke erhållit den i punkt 1 angivna utbildningen, skall uppbära en årlig lön av 700 kronor.

3. För de kostnader, vandrane nomadlärare får vidkännas för sina flyttningar, skall han åtnjuta ersättning enligt räkning, dock med tillhoppa högst 75 kronor för år.

§ 23.

1. Vandrane nomadlärarens lön utgår av lappmarks ecklesiastikverk och skall kvartalsvis under var av mars, juni, september och december månader tillställas läraren.

2. Avlöning, som från lappmarks ecklesiastikverk skall utgå till vikarie, utbetalas å enahanda tider eller, där vikariatet omfattar kortare tid än ett kvartal, när tjänstgöringstiden upphör.

5) Kurser för utbildning av vandrane nomadlärare.

§ 25.

1. I den mån nödigt antal vandrane nomadlärare icke kan erhållas från det för utbildande av småskollärare och lärarinnor i lappmarken av staten inrättade seminariet eller annat under offentlig kontroll stående småskoleseminarium, skola tillfälliga kurser för utbildande av dylika lärare anordnas inom Luleå stift å platser, som bestämmas av domkapitlet i Luleå efter nomadskolinspektörens hörande. Då åtgärder i sådant syfte behöva vidtagas, göres domkapitlet därom i god tid anmälan hos Kungl. Maj:t med förslag å för ändamålet erforderliga kostnader.

2. Utbildningskurs skall omfatta sammanlagt minst tretton månader, fördelade på tre år med en grundläggande kurs under första året och en fortsättningskurs under vart och ett av två följande år. Elev, som vill deltaga i fortsättningskurs, skall dessförinnan hava tjänstgjort någon tid såsom vandrane nomadlärare. Utbildningskurs skall ledas av därtill kompetent lärare, som på nomadskolinspektörens förslag förordnas av domkapitlet i Luleå.

§ 29.

1. Såsom bidrag till elevernas underhåll vid utbildningskurs skall till varje elev, som därav enligt vederbörande domkapitels beprövande är i behov, från lappmarks ecklesiastikverk utgå understöd av 45 kronor för läsmånad.

2. Elev, som åtnjuter sådant understöd, skall vara skyldig att efter fullständigt genomgången kurs tjänstgöra som vandrane nomadlärare under minst tre år.

§ 30.

Föreståndare för utbildningskurs skall från lappmarks ecklesiastikverk uppbära ett arvode av 250 kronor för läsmånad. År han folkskollärare, äge han för tjänstårsberäkning tillgodoräkna sig sin tjänstgöring vid utbildningskursen.

[203.]

§ 31.

Nomadskolinspektören skall på lappmarks ecklesiastikverks bekostnad anskaffa tjänliga lokaler för utbildningskursen jämte nödiga inventarier och undervisningsmaterieell samt ombesörja lokalernas uppvärmning, belysning och renhållning.

6) *Fasta nomadskolor.*

§ 32.

Fasta nomadskolor, som i § 15 punkt 2 avses, skola inom Luleå stift vara nio och inom Härnösands stift två samt förläggas till platser, som bestämmas av Kungl. Maj:t på förslag av vederbörande domkapitel. Skulle någon av dessa platser sedan komma att med hänsyn till lapparnas flyttningsvägar och uppehållsorter eller på grund av andra förhållanden befinnas mindre lämplig att vara förläggningssort för fast nomadskola, äger vederbörande domkapitel att efter samråd med nomadskolinspektören förordna om skolans förläggande till annan plats, så framt detta kan ske utan särskild kostnad för lappmarks ecklesiastikverk, men göre i annat fall framställning därom hos Kungl. Maj:t.

§ 37.

Under den tid, barnen bevista fast nomadskola, eller, enligt vad i § 33 sägs, eljest undervisas av därvarande lärare, skola de, såvitt ske kan, bo och förplägas i kåtor, som för ändamålet skola vara uppförda på lappmarks ecklesiastikverks bekostnad enligt närmare bestämmelser av domkapitlet. Hushåll i sådan kåta, som här avses, skall på föranstaltande av nomadskolinspektören anordnas antingen medelst anställande av lämplig hushållerska, som mot visst arvode ombesörjer hushållet för lappmarks ecklesiastikverks räkning, eller så att kåta upplåtes till lämplig person, hos vilken barnen för ecklesiastikverkets räkning inackorderas.

Kostnad för barns underhåll eller inackordering i kåtahushåll må, där sådant är förenligt med föräldrarnas ekonomiska villkor, efter anmälan av domkapitlet genom Kungl. Maj:ts befallningshavandes försorg återkrävas hos föräldrarna med ett belopp av intill 50 öre för barn och dag.

§ 38.

1. Tjänliga undervisningslokaler för de fasta nomadskolorna tillhandahållas på ecklesiastikverkets bekostnad i förhyrda lägenheter eller, där förhållandena sådant påkalla, i egna lärohus.

2. Vederbörande domkapitel har att gå i författning om förhyrande av nödiga undervisningslokaler och att, då särskilt skolhus måste uppföras eller mera omfattande reparation av ecklesiastikverket tillhörigt lärohus erfordras, därom göra framställning hos Kungl. Maj:t.

§ 39.

För varje fast nomadskola skall nomadskolinspektören utse en tillsyningsman, som har att besörja löpande praktiska och ekonomiska angelägenheter, såsom frågor om skollokalens uppvärmning, belysning och renhållning, samt biträda i ärenden rörande kåtahushållet och vid tillsynen över däri intagna barn ävensom meddela erforderliga upplysningar i ärenden, som röra skolan eller därmed stå i samband. Sådant tillsyningsman

må, efter överenskommelse med inspektören, åtnjuta ett arvode av högst 50 kronor för år räknat. Till bestridande av löpande utgifter må tillsyningsman erhålla nödigt förskott. Efter varje läsårs slut har han att till Kungl. Maj:ts befallningshavande inkomma med kvitterade räkningar å hithörande utgifter, varefter, i den mån dessa ej täckas av bekomna förskott, ersättning skall tillhandahållas honom. Samtliga i denna paragraf avsedda utgifter skola bestridas av lappmarks ecklesiastikverk.

7) *Bofasta nomadlärare.*

§ 40.

Bofast nomadlärare antages av vederbörande domkapitel efter förslag av nomadskolinspektören.

§ 41.

För att kunna anställas som lärare vid fast nomadskola fordras att hava avlagt examen vid något av statens folk- eller småskoleseminarier, äga den lämplighet för lärarkallet, som omförmåles i folkskolestadgan § 18 punkt a), samt i övrigt besitta de egenskaper, som erfordras hos lärare i sådan skola; ankommande det på vederbörande domkapitel att pröva, i vilket fall insikt i lapska eller finska språket eller i bådadera är erforderlig.

§ 43.

1. Bofast nomadlärare skall uppbära en årlig lön av 800 kronor med tre åldersstillägg, vart och ett å 100 kronor, att utgå efter respektive 5, 10 och 15 års oförvitlig tjänstgöring; dock att ålderstillägg ej får tillträdas förrän vid början av kalenderåret näst efter det, varunder den stadgade tjänståldern blivit uppnådd. Härförutom åtnjute läraren bostad och vedbrand i likhet med småskollärare eller ersättning därför med 100 kronor för år. Till bofast nomadlärare, vilken tjänstgör jämväl som vandrande nomadlärare, utgår för sådan tjänstgöring en särskild ersättning av 6 kronor för varje läsvecka.

2. Är vid fast nomadskola lärare anställd, som utexaminerats från folkskoleseminarium, skola hans löneförmåner utgå efter de grunder, som äro bestämda för folkskollärares avlöning i allmänhet.

3. För åtnjutande av ålderstillägg äger bofast nomadlärare att tillgodoräkna sig, om han avlagt endast småskollärexamen, föregående oförvitlig tjänstgöring i småskola eller folkskola samt, om han avlagt folkskollärexamen, dylik tjänstgöring såsom ordinarie lärare vid folkskola.

8) *Allmänna föreskrifter.*

§ 48.

1. Inventarier och undervisningsmaterieell för såväl vandrande som fast nomadskola bekostas av lappmarks ecklesiastikverk, och bör vid behov av nya inventarier eller ny materieell nomadskolinspektören därom göra anmälan hos domkapitlet.

2. Forsling av undervisningsmaterieell och tältduk mellan stationerna för vandrande nomadskola ombesörjes av läraren och bekostas av lappmarks ecklesiastikverk.

[203.]

§ 49.

1. De enligt detta reglemente för undervisningsväsendet bland flyttlapparna erforderliga årliga anslagen uppföras i staten för lappmarks ecklesiastikverk, varvid sådana anslag, vilkas storlek icke kan på förhand noggrant fastställas, upptagas med belopp, som av Kungl. Maj:t bestämmas efter av vederbörande domkapitel förebragt utredning.

2. Kungl. Maj:ts befallningshavande har att ombesörja de utbetalningar, som enligt detta reglemente skola utgå från anslaget till lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål.

§ 50.

1. Biskop och domkapitel hava att över nomadskolväsendet öva tillsyn, därvid i tillämpliga delar skall lända till efterrättelse vad som i folkskolestadgan med tillhörande författningar är föreskrivet beträffande tillsyn över de allmänna folkskolorna.

2. Folkskolöverstyrelsen äger jämväl att över samma undervisningsväsen öva in-seende, och gäller i detta hänseende i tillämpliga delar vad som är stadgat om överstyrelsens in-seende över folkskoleväsendet i allmänhet.

3. Angående nomadskolinspektörens åligganden stadgas närmare i den instruktion, som av Kungl. Maj:t för honom utfärdas.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 14 november 1916 förordnades folkskolinspektören i Norrlands östra inspektionsområde Karl Vitalis Karnell att vara nomadskolinspektör från och med den 1 januari 1917 till utgången av år 1918 i Västerbottens och Jämtlands län samt under år 1918 jämväl i Norrbottens län, med rätt för Karnell att, mot avstående av samtliga honom såsom folkskolinspektör tillkommande avlöningsförmåner, för berörda uppdrag åtnjuta ett årligt arvode av 6,000 kronor samt därutöver ersättning för expenser med 300 kronor årligen jämte resekostnads- och traktementsersättning för tjänsteförrättningar enligt fjärde klassen i gällande resereglemente. Den 6 december 1918 erhöll Karnell förnyat förordnande såsom nomadskolinspektör för år 1919.

Den 20 januari 1917 anvisade Kungl. Maj:t, på hemställen av domkapitlet i Luleå, från ifrågavarande förslagsanslag ett belopp av 9,078 kronor till en grundläggande kurs och den 31 maj 1918 ett belopp av 5,000 kronor till en fortsättningskurs för vandrande nomadlärare.

Tillfällig löneförbättring upptogs i 1918 års stat för lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål, till nomadskolinspektören med 600 kronor, till personalen vid seminariet i Murjek med tillhopa 4,050 kronor och till nomadlärare samt lärare vid lappfolkskolor enligt bestämmelserna i kungörelsen den 22 september 1917 (nr 665) angående tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkskolor och småskolor.

Genom beslut av 1918 års lagtima riksdag höjdes ovannämnda förslagsanslag till lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål, med 20,000 kronor till 100,000 kronor.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 26 november 1918 gjort framställning om ytterligare höjande av anslaget, nämligen med 105,000 kronor eller från 100,000 kronor till 205,000 kronor. Denna sin framställning grundar överstyrelsen huvudsakligen på det förslag till stat för år 1919 för lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål, som överstyrelsen upprättat efter förslag av domkapitlen i Härnösand och Luleå och efter hörande av länsstyrelserna i Östersund, Umeå och Luleå. Angående detta statförslag yttrar överstyrelsen:

Då enligt detta förslag staten för lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål, för år 1919 skulle komma att väsentligt överstiga staten för år 1918, anser sig överstyrelsen böra i korthet redogöra för orsakerna härtill.

Sedan på grund av beslut av 1918 års lagtima riksdag lönerreglering genomförts för lärarna vid samtliga folk- och småskolor, har det synts nödvändigt, att även lärarna vid nomadskolorna och lappfolkskolorna finge sina avlöningsförhållanden reglerade. När det så gällt att i staten angiva bestämda lönebelopp, hava såväl domkapitlen och nomadskolinspektören, mot vilkas förslag länsstyrelserna i huvudsak icke haft något att erinra, som ock överstyrelsen utgått ifrån att det såsom hittills måste anses riktigt och nödvändigt, att dessa lärare tillerkännas i någon mån bättre löneförmåner än de för folk- och småskollärare i allmänhet fastställda.

För nomadlärare har därför föreslagits en grundlön, som liksom hittills med 300 kronor överstiger den för småskollärare stadgade, vadan alltså kvinnlig nomadlärare skulle erhålla en grundlön av 1,500 kronor och manlig nomadlärare en grundlön av 1,700 kronor. Då ålderstilläggen hittills varit något större för bofast än för vandrande nomadlärare, föreslår överstyrelsen, att för bofast nomadlärare varje ålderstillägg skall utgöra 200 kronor mot 150 kronor för vandrande nomadlärare. Då nomadlärares lön hittills utgått med endast 800 kronor jämte ålderstillägg å respektive 75 och 100 kronor, vartill för 1918 tillkommit tillfällig löneförbättring å 250 kronor för varje lärare, måste utgiftsökningen redan av denna anledning bliva ganska betydande.

För lärarna vid de tre lappfolkskolorna, vilka lärare utom lönen åtnjuta förmånen av antingen löneboställe eller ersättning härför, föreslås, att de fortfarande skola åtnjuta samma löner som övriga folkskolans lärare, vilket i sin mån till följd av lönerregleringen för folkskolans lärare bidrager att göra utgiftssumman större.

Beträffande lärarna vid Murjeks seminarium har överstyrelsen föreslagit avsevärt större löneförbättringar än de för år 1918 utgående. Utan att en blivande lönerreglering därigenom skulle föregripas, skulle dock, om överstyrelsens förslag bifalles, de ekonomiska förhållandena för seminariets lärare bliva väsentligt förbättrade; föreståndaren skulle sålunda i lönehänseende bliva i det närmaste jämställd med adjunkt vid allmänt läroverk och seminariets övriga lärare i det närmaste jämställda med lärarna vid folkskoleseminariernas övningsskolor.

Slutligen har den rådande dyrtiden varit en orsak till att ett stort antal av de övriga utgiftsposterna måst höjas. För anskaffande av skol- och hushållskåtor och för dessas inredning hava sålunda förhöjda belopp måst föreslås, likaså kräver barnens underhåll eller inackordering i kåtahushåll väsentligt större anslag, än under innevarande år, och hava ävenledes en del smärre anslag, såsom för uppvärmning, belysning m. m., på grund av dyrtiden visat sig otillräckliga.

[203.]

Medan den av Kungl. Maj:t för år 1918 fastställda staten slutar på en summa av 181,225 kronor, har därför som en följd av ovan angivna omständigheter slutsumman i det statförslag överstyrelsen uppgjort för år 1919 stigit till 238,768 kronor 50 öre.

Beträffande förberörda stat för år 1920 yttrar överstyrelsen:

Vid beräkandet av staten för år 1920 torde man, sedan lärarnas löner, om det framlagda förslaget härutinnan vinner bifall, antingen definitivt reglerats eller, vad lönerna för seminariets i Murjek lärare beträffar, fastställts till belopp, som föga torde komma att understiga dem, som en blivande lönereglering kan komma att fastslå, och under förutsättning, att penningvärdet icke kommer att ytterligare sjunka, kunna utgå ifrån att anslagsbehovet skall i stort sett bli detsamma för år 1920 som för år 1919.

Härvidlag är dock att märka, att en del av de i 1919 års statförslag upptagna posterna avse engångsutgifter, vilka således icke behöva åter upptagas i 1920 års stat. Överstyrelsen syftar härvid på de belopp, som upptagits för anskaffande av vissa blanketter åt nomadskolinspektören, för kurser avseende utbildning av nomadlärare samt framför allt på de för anskaffande av skol- och hushållskåtor och inredningen av dessa föreslagna beloppen. Tillsammans skulle dessa engångsutgifter uppgå till 35.525 kronor.

Men å andra sidan torde även en mindre utgiftsökning visa sig erforderlig. Om nämligen den av överstyrelsen för folkskolinspektörerna föreslagna löneregleringen kommer till stånd, torde även nomadskolinspektörens avlöning samt åt honom utgående ersättning för expenser och resekostnader böra höjas, och skulle detta enligt överstyrelsens beräkning medföra en merutgift av omkring 1,000 kronor.

Utgifterna för år 1920 kunna således antagas komma att understiga 1919 års utgifter med omkring 33,600 kronor. Minskas den för år 1919 beräknade utgiftssumman 238,768 kronor 50 öre med detta belopp, återstår såsom för år 1920 för ändamålet behövt ett belopp å omkring 205,000 kronor.

Med avseende å de för de senare åren fastställda staterna för lappmarks ecklesiastikverk är att märka, att i desamma upptagits åtskilliga utgiftsposter, vilka i anledning av omständigheter, som vid staternas uppgörande ej kunnat förutses, icke kommit till användning. Så visade den av Kungl. Maj:t genom beslut den 29 maj 1917 fastställda staten för år 1917 en slutsumma av 123,038 kronor, under det att enligt det offentliggjorda utdraget ur rikshuvudboken innefattande budgetredovisning för år 1917 de verkliga utgifter, som belastade ifrågavarande anslag, under samma år utgjorde 89 584 kronor 70 öre. Det kan visserligen tänkas, att enahanda förhållande jämväl i framtiden kommer att göra sig gällande i fråga om vissa utgiftsposter, som beräknas böra utgå av ifrågavarande anslag. Men det synes överstyrelsen riktigast, att anslag för berörda ändamål äskas till sådant belopp, att anslaget kan täcka samtliga de utgifter, som kunna väntas ifrågakomma.

Slutligen uttalar överstyrelsen såsom sin mening, att de nuvarande bestämmelserna rörande nomadskolväsendet böra underkastas en revision men att tiden härför ännu icke är inne.

Överstyrelsen kan slutligen icke underlåta att som sin uppfattning beträffande det föreliggande anslagsbehovet framhålla, att det i förhållande till antalet av de lärjungar, vilkas undervisning genom detta anslag skall bekostas, och den relativt korta tid, dessa lärjungar erhålla undervisning, är anmärkningsvärt högt.

Att en revision av de för nomadskolväsendet nu gällande bestämmelser av detta liksom också av andra skäl är nödvändig, synes överstyrelsen uppenbart. Detta skolväsendets nuvarande anordning har också från början haft karaktären av ett försök, och meningen har varit att, sedan erfarenhet vunnits om dess ändamålsenlighet, frågan om nomadskolväsendets lämpligaste organisation åter skulle upptagas till övervägande. Som emellertid allt för kort tid förflutit, sedan för detta skolväsendet normerande bestämmelser senast utfärdades — detta skedde genom kungörelse den 23 september 1916 — och det således ännu är för tidigt att bilda sig ett bestämt omdöme om i vad mån de nuvarande bestämmelserna äro ändamålsenliga, anser överstyrelsen, att tiden för en genomgripande revision av nomadskolväsendet ännu icke är inne.

Såsom jag i det föregående erinrat, framhöll 1913 års riksdag, att den då beslutade organisationen av nomadskolväsendet borde betraktas endast såsom ett försök och icke såsom en under alla omständigheter slutgiltig lösning av frågan. Att igångsätta detta försök visade sig emellertid kräva längre tid än som från början beräknades. Den nya organisationen kunde sålunda icke i sin helhet genomföras förr än med början av år 1917 i Västerbottens och Jämtlands län och med början av år 1918 i Norrbottens län. I likhet med överstyrelsen anser jag därför, att det ännu är för tidigt att bilda sig ett bestämt omdöme om densamma. Det påbörjade försöket bör sålunda enligt min mening fortgå ännu någon tid framåt.

Departement-
chefen.

Vad folkskolöverstyrelsen nu föreslagit anser jag böra vinna beaktande. Överstyrelsens förslag rörande nomadlärarnas avlöning är endast en direkt tillämpning på dessa lärare av riksdagens beslut år 1918 angående löne-reglering för lärarpersonalen vid rikets småskolor. För lärarna vid statens småskoleseminarier i Murjek och Haparanda är tydligen en särskild löne-reglering behöfvig. Utredningen av vissa andra frågor, som med en sådan löne-reglering stå i det närmaste samband, hinner emellertid icke att i så god tid avslutas, att förslag om dylik löne-reglering kan föreläggas 1919 års riksdag. Under tiden måste ifrågavarande lärarpersonal i stället tillgodoses genom tillfällig löneförbättring, och vad överstyrelsen härutinnan föreslagit beträffande seminariet i Murjek synes mig icke vara av beskaffenhet att på något sätt föregripa nyssnämnda löne-reglering. Att driftkostnaderna för nomadskolväsendet nu måste beräknas till högre belopp än förut är endast en följd av dyrtiden, och däremot torde icke vara något att invända. De sammanlagda utgifterna under anslaget har överstyrelsen beräknat för år 1919 till 238,768 kronor 50 öre. Till frågan om fastställande av stat för lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål, för år 1919 har jag för avsikt att återkomma inom den närmaste tiden.

För år 1920 skulle utgifterna, enligt överstyrelsens mening, komma att i stort sett bliva desamma, under förutsättning att penningvärdet icke kommer att ytterligare sjunka. Vissa i 1919 års statförslag upptagna en-

gångsposter, som överstyrelsen beräknat till cirka 35,525 kronor, skulle emellertid komma att försvinna. Följaktligen skulle det för år 1920 behövlige anslagsbeloppet kunna i avrundat tal bestämmas till 205,000 kronor. Denna överstyrelsens mening biträder jag.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att höja det på *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål, från dess nuvarande belopp, 100,000 kronor, med 105,000 kronor till 205,000 kronor.

[204.]

Upphjälpande av folkskoleväsendet inom lappmarksförsamlingar med icke finsktalande befolkning i Västerbottens och Norrbottens län samt inom Över-Kalix församling i Norrbottens län.

53. **Upphjälpande av folkskoleväsendet inom lappmarksförsamlingar med icke finsktalande befolkning i Västerbottens och Norrbottens län samt inom Över-Kalix församling i Norrbottens län.** Det torde vara allmänt känt, att skolväsendet i lappmarksförsamlingarna inom våra båda nordligaste län på grund av där rådande, säregna förhållanden i stort sett icke kunnat hålla jämna steg med folkskolans utveckling inom större delen av vårt land i övrigt utan är behäftat med anmärkningsvärda brister, ja, i vissa avseenden befinner sig i ett synnerligen efterblivet skick. Ifrågavarande missförhållanden hava sedan länge varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet och i olika hänseenden föranlett ingripanden från deras sida. Så bestrider staten av gammalt hela kostnaden för undervisningen åt de nomadiserande lapparnas barn, och är för detta ändamål för närvarande under riksstatens åttonde huvudtitel uppfört ett förslagsanslag å 100,000 kronor under titeln: Lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål. Vidare har från och med år 1875 utgått ett särskilt förslagsanslag för befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar, vilket anslag för år 1919 är i riksstaten uppfört med 300,000 kronor. Jämväl till upphjälpande av skolväsendet för den bofasta befolkningens barn i de svensktalande lappmarksförsamlingarna har staten under ett flertal år i någon mån bidragit, i det att allt sedan år 1902 riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag årligen beviljat anslag för möjliggörande av inackordering vid skola av avlägset boende, skolpliktiga barn i berörda delar av lappmarken. Anslaget, som första året utgjorde 5,000 kronor och avsåg Vilhelmina och Risbäcks församlingar, har sedermera efter hand vuxit. För år 1919 är för ändamålet på extra stat under nämnda huvudtitel uppfört ett förslagsanslag, högst 35,000 kronor. De församlingar, som äga komma i åtnjutande av bidrag från detta anslag äro, förutom de två nyssnämnda, även Stensele, Tärna, Sorsele, Arjeplog, Malå, Fredrika och Jockmock.

Ett fortgående på den sålunda inslagna vägen ifrågasattes av domkapitlet i Luleå i skrivelse till Kungl. Maj:t den 26 september 1912, däri domkapitlet hemställde om föranstaltande av utredning, huruvida och i vilken mån statsmakternas bistånd ytterligare kunde för framtiden påkallas för ett mera nöjaktigt ordnande av folkskoleväsendet i lappmarksförsamlingar med icke finsktalande befolkning. Med anledning härav uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 1 november 1912 åt domkapitlet att enligt plan, som sedermera blivit fastställd, verkställa den begärda utredningen. Efter föranstaltande av dylik utredning inkom domkapitlet den 19 maj 1915 till Kungl. Maj:t med framställning om beredande av anslag dels på en gång av 180,000 kronor och dels för år av 135,000 kronor att i huvudsaklig överensstämmelse med av domkapitlet i framställningen avgivna förslag och villkor utgå till upphjälpande av skolväsendet i de svensktalande lappmarksförsamlingarna inom Luleå stift, nämligen Lycksele, Åsele, Fredrika, Örträsk, Dorotea, Risbäcks, Vilhelmina, Stensele, Tärna, Sorsele, Malå, Arvidsjaur, Arjeplogs och Jocknocks församlingar samt Över-Kalix församling inom samma stift. Över domkapitlets sist omförmälda framställning hava infordrade underdåniga utlåtanden avgivits den 5 oktober 1915 av länsstyrelsen i Umeå, den 16 november 1915 av länsstyrelsen i Luleå, den 30 november 1916 av folkskolöverstyrelsen och den 1 november 1917 av statskontoret.

Folkskolöverstyrelsen, som i det stora hela biträder domkapitlets förslag i fråga om de särskilda ändamål, för vilka statsunderstöd av domkapitlet äskats, låter sitt utlåtande utnynna i en hemställan om anvisande av dels ett engångsanslag å 300,000 kronor såsom bidrag till skolhemsbyggnader och dessas inredning ävensom till anskaffande av skolhus och dessas förseende med inventarier och undervisningsmateriell, vilket anslag skulle fördelas på tre år att utgå med 100,000 kronor varje år, dels ock följande årsanslag, nämligen a) för inackordering av fattiga, skolpliktiga barn i skolhem eller i enskilda hem i närheten av skola ett ordinarie anslag av 50,000 kronor, b) såsom bidrag till avlöande av föreståndarinnor för skolhem och arbetsstugor inom ifrågavarande församlingar efter samma grunder som småskollärare ett ordinarie förslagsanslag av 7,500 kronor samt c) för bestridande av vissa, för närvarande från förslagsanslaget till lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål, utgående bidrag till Skytteanska skolan i Tärna samt för beredande i övrigt av undervisning åt bofasta lappars barn ett ordinarie förslagsanslag av 8,900 kronor. Härutöver hemställer överstyrelsen, att till inom ifrågavarande församlingar anställda lärare måtte få från förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor utgå särskilda lönetillägg enligt av överstyrelsen närmare angivna grunder. Ett beviljande av dylika lönetillägg skulle enligt

- [204.] överstyrelsens beräkningar, grundade på 1915 års statistiska uppgifter, kräva en ökning av sistnämnda förslagsanslag med sammanlagt 42,200 kronor.

Någon framställning i förevarande fråga kunde icke avlåtas till 1918 års riksdag, enär på grund av ärendets omfattande beskaffenhet detsamma då ännu icke hunnit slutberedas. Numera har emellertid ärendet erhållit den förberedande behandling, att jag ser mig i stånd att framdeles, sedan ärendet undergått ytterligare någon handläggning inom ecklesiastikdepartementet, för Kungl. Maj:t framlägga förslag om proposition i ämnet till innevarande års riksdag. De av folkskolöverstyrelsen gjorda beräkningarna kunna likväl numera, två år efter det överstyrelsen avgav sitt utlåtande, på grund av de senare årens allmänna prisstegring och den omreglering av folk- och småskollärarpersonalens löner, som av 1918 års lagtima riksdag beslutats, uppenbarligen icke längre läggas till grund för en uppskattning av anslagsbehovet för ifrågavarande ändamål. Också har överstyrelsen, med beaktande av detta förhållande, i en den 26 november 1918 dagtecknad skrivelse hemställt om en höjning med åtminstone 50 procent av de särskilda anslagsbelopp, överstyrelsen i sitt förenämnda utlåtande föreslagit. Med en dylik höjning skulle det äskade engångsanslaget för skolhemsbyggnader och dessas inredning ävensom till anskaffande av skolhus och dessas förseende med inventarier och undervisningsmateriell komma att uppgå till 450,000 kronor, därav 150,000 kronor skulle beviljas på extra stat för år 1920, samt för övriga härförut angivna ändamål krävas följande årsanslag, nämligen för inackordering 75,000 kronor, för skolhems- och arbetsstuguföreståndarinnors avlönande 11,000 kronor samt för Skytteanska skolan i Tärna och för undervisning åt bofasta lappars barn 13,000 kronor. Någon ökad kostnad för de av överstyrelsen föreslagna särskilda lönetilläggen till lärarpersonalen har överstyrelsen icke beräknat.

Statskontoret har endast på två punkter ställt sig avvisande gentemot överstyrelsens först berörda framställning, nämligen dels vad angår anslag till anskaffande av skolhus och dessas förseende med inventarier och undervisningsmateriell, för vilket ändamål överstyrelsen ursprungligen beräknat ett belopp av 120,000 kronor, och dels ifråga om bidrag till beredande av undervisning åt barn av bofasta lappar, i vilket avseende överstyrelsen uppskattat det erforderliga beloppet till 4,250 kronor.

Av skäl, för vilka jag torde få framdeles redogöra, finner jag mig böra för närvarande ansluta mig till statskontorets mening i dessa delar, men anser i likhet med statskontoret att anslag för övriga, av folkskolöverstyrelsen förordade ändamål böra äskas hos riksdagen. Då överstyrelsens

beräkning av kostnaden för de särskilda lönstilläggen hänför sig till förhållandena år 1915, har statskontoret med hänsyn till sedermera inträdd ökning av lärarantalet räknat med en utgift för samma ändamål av 45,000 kronor att uppföras såsom ett särskilt förslagsanslag under åttonde huvudtiteln. Sistnämnda belopp anser jag på grund av den stegring av lärarnas antal, som torde hava ägt rum sedan statskontoret avgav sitt yttrande, böra höjas till 47,000 kronor. I enlighet med vad nu sagts och med iakttagande av den av överstyrelsen i förenämnda skrivelse den 26 november 1918 föreslagna höjning av anslagsbeloppen, vilken höjning icke torde tarva närmare motivering, skulle för nu ifrågakörande ändamål behövas dels ett engångsanslag för skolhemsbyggnader och deras utrustning av 270,000 kronor, dels ock följande årsanslag, nämligen för inackordering 75,000 kronor, för lönstillägg åt lärarpersonalen vid folk- och småskolor 47,000 kronor, för avlönande av föreståndarinnor för skolhem och arbetsstugor 11,000 kronor samt för Skytteanska skolan i Tärna 7,000 kronor eller för år tillhopa 140,000 kronor.

Såsom jag förut antytt, är jag emellertid ej för närvarande beredd att framlägga slutgiltigt förslag i förevarande ämne. Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att, i avvidan på proposition angående upphjälpande av folkskoleväsendet inom lappmarksförsamlingar med icke finsktalande befolkning i Västerbottens och Norrbottens län samt inom Över-Kalix församling i Norrbottens län, beräkna för ändamålet dels på *ordinarie stat* för år 1920 ett belopp av 140,000 kronor, *dels ock på extra stat* för samma år ett belopp av 90,000 kronor.

Nya anslag

54. Upphjälpande av skolväsendet inom Hotagens och Frostvikens församlingar. För beredande av möjlighet till skolgång för fattiga, på längre avstånd från skola boende skolpliktiga barn inom Hotagens och Frostvikens församlingar i Jämtlands län har riksdagen, som för liknande ändamål beträffande förstnämnda församling för vart och ett av åren 1910—1916 beviljat ett extra anslag av 1,000 kronor, på extra stat för vart och ett av åren 1917—1919 anvisat ett belopp av 3,000 kronor att användas enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

Genom beslut den 22 juli 1918 anbefalldes folkskolöverstyrelsen att efter vederbörandes hörande till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till bestämmelser rörande användande av det för år 1919 anvisade anslaget.

Jag anser mig böra erinra därom, att vid bearbetningen inom eckle-

[205.]

Upphjälpande
av skol-
väsendet inom
Hotagens och
Frostvikens
församlingar

[205.] siastikdepartementets statistiska avdelning av vissa primäruppgifter för år 1914 rörande folkundervisningen i de fyra nordligaste länen hade ansetts framgå, att vid den tid, uppgifterna avsågo, inom ett flertal församlingar ett stort antal skolpliktiga barn till följd av fattigdom, lång skolväg och dylikt icke erhållit någon undervisning, varjämte beträffande ett betydande antal barn uppgifter om åtnjuten undervisning saknades; och hade det befunnits antagligt, att även till sistnämnda grupp hörde åtskilliga barn, som icke kommit i åtnjutande av undervisning. Med anledning härav anmodade dåvarande departementschefen genom skrivelse den 4 maj 1916 folkskolöverstyrelsen att taga under omprövning, huruvida inackorderingsbidrag av det slag, som redan beviljats vissa församlingar i de nordligaste länen, borde beredas även andra församlingar i Norrland och till äventyrs jämväl i närgränsande delar av Svealand, samt att i sammanhang med de framställningar, som vore avsedda att föreläggas 1917 års riksdag, till ecklesiastikdepartementet inkomma med det yttrande och förslag i ämnet, vartill omständigheterna kunde föranleda.

Sådant yttrande och förslag har folkskolöverstyrelsen avgivit den 6 november 1917, men ärendet kräver ytterligare beredning, och denna synes icke kunna avslutas så tidigt, att frågan kan föreläggas 1919 års riksdag.

Nu hava Hotagens och Frostvikens församlingar gjort framställningar om anslag för ifrågavarande ändamål även för år 1920.

Hotagens församling har åskat ett från 1,000 till 2,000 kronor förhöjt anslag eller, om detta icke kunde beviljas, ett anslag av 1,000 kronor och till stöd härför anført:

I flera år har Hotagens skoldistriktet erhållit ett anslag av 1,000 kronor för inackordering av fattiga skolpliktiga barn. Att nu för år 1920 begäres ett högre anslag, nämligen 2,000 kronor, föranledes dels av dyrtiden, dels därav att årligen ett större antal barn inom skoldistriktet äro i stort behov av anslaget än som kan komma i åtnjutande därav. Årligen inkomma flera ansökningar om understöd för skolgång åt fattiga skolpliktiga barn, som bo långt från skola och som äro i stort behov av understöd, men endast ett fåtal, 3 å 4, kunna beviljas sådant, varvid dessutom, såsom sistlidet läsår, kommunen måst bidraga med medel för bestridande av kostnaden för helinackorderingen även för de barn, som kommit i åtnjutande av anslaget.

Hotagens kommun har jämförelsevis stor skuld och är mycket skattebetungad, varföre den är föga i stånd att själv deltaga i underhållet av nämnda barns skolgång.

Frostvikens församling har beräknat, att kostnaderna för beredande av möjlighet till skolgång för fattiga barn inom församlingen skulle för år 1920 uppgå till minst 2,000 kronor, och med anledning härav anhållit om ett anslag av 1,000 kronor.

Över dessa framställningar hava infordrade utlåtanden avgivits av domkapitlet i Härnösand, som hört vederbörande folkskolinspektör, länsstyrelsen i Östersund och folkskolöverstyrelsen. Samtliga hava tillstyrkt, att Hotagens församling måtte för angivna ändamål erhålla ett belopp av 2,000 kronor och Frostvikens församling ett belopp av 1,000 kronor.

Departement-
chefen.

För beredande av möjlighet till skolgång för fattiga, på längre avstånd från skola boende skolpliktiga barn har Hotagens församling för vart och ett av åren 1910—1918 erhållit ett anslag av 1,000 kronor. Församlingen har nu hemställt, att detta anslag måtte för år 1920 höjas till 2,000 kronor. De skäl, som församlingen anfört för berörda höjning, äro dels dyrtiden, dels ökat antal av sådana barn, för vilka anslaget är avsett, dels ock högre skatter inom kommunen. Att anslaget kan behöva höjas på grund av dyrtiden är förklarligt. Beträffande det ökade antalet barn av här ifrågavarande slag har församlingen icke lämnat någon utredning, och vad angår skatterna inom kommunen har församlingen icke uppvisat, att de äro större nu än förut. Det belopp, som bör beviljas församlingen i förevarande avseende, torde därför kunna stanna vid 1,500 kronor.

Den av Frostvikens församling gjorda ansöknings syns mig böra bifallas.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att till beredande av möjlighet till skolgång för fattiga, på längre avstånd från skola boende skolpliktiga barn inom Hotagens och Frostvikens församlingar bevilja på *extra stat* för år 1920 ett förslagsanslag, högst 2,500 kronor, att användas enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela.

Minuskat
anslag.

55. Anordnande av slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola. I anledning av Kungl. Maj:ts härom gjorda framställning anvisade 1877 års riksdag på ordinarie stat ett anslag av 15,000 kronor att användas till understöd med 75 kronor till varje skola åt sådana församlingar, som på lämpligt sätt beredde i skolåldern varande barn undervisning i slöjd. Av riksdagens skrivelse i ämnet framgick, att riksdagen avsett endast slöjd för gossar.

[206.]

Anordnande
av slöjd i
folkskola,
mindre folk-
skola eller
särskild slöjd-
skola.

Vidare medgav 1894 års riksdag, i enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda förslag, att skoldistrikt, som genom intyg av vederbörande folkskolinspektör visat sig hava på ändamålsenligt sätt i folkskola eller särskild slöjdskola anordnat undervisning i slöjd för gossar, utan att undervisningen i folkskolans läsämnen därigenom eftersattes, finge av stats-

[206.] medel för varje skola, vari antalet slöjdande gossar, uppginge till minst 10, erhålla ett årligt understöd av 75 kronor, därest undervisningen uti ifrågavarande ämne påginge minst fyra timmar i veckan under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden, samt att skoldistrikt, om i en dylik skola antalet av dem, som deltog i slöjdundervisningen, vore så stort, att de för denna undervisning vore delade i två eller flera avdelningar, finge på här ovan angivna villkor för varje sådan avdelning, vari antalet uppginge till minst 15, erhålla likaledes ett årligt understöd av 75 kronor; och skulle förenämnda understöd utgå från förslagsanslaget till bidrag till avlönande av lärare i slöjd vid folkskolorna.

På förslag av Kungl. Maj:t beslöt 1896 års riksdag,

att skoldistrikt, som genom intyg av vederbörande folkskolinspektör visat sig hava på ändamålsenligt sätt i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola anordnat undervisning i kvinnlig slöjd, bestående i stickning, stoppning, lappning, linne- och klädsömnad, samt, där omständigheterna sådant medgäve, i spånad och vävning samt flättningsarbeten, utan att undervisningen i folkskolans läroämnen därigenom eftersattes, finge av statsmedel för varje skola, vari antalet slöjdande flickor uppginge till minst tio, erhålla ett årligt understöd av 30 kronor, därest undervisningen uti ifrågavarande ämne påginge minst 4 timmar i veckan under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden, samt att skoldistrikt, om i en dylik skola antalet av dem, som deltog i slöjdundervisningen, vore så stort, att de för denna undervisning vore delade i två eller flera avdelningar, finge på här förut angivna villkor för varje sådan avdelning, vari antalet slöjdande uppginge till minst tjugufem, erhålla likaledes ett årligt understöd av 30 kronor,

varjämte riksdagen för detta ändamål beviljade på ordinarie stat från och med år 1897 ett årligt förslagsanslag av 90,000 kronor.

Genom beslut av 1900 års riksdag godkände riksdagen vissa av Kungl. Maj:t föreslagna nya grunder för utdelande av statsbidrag till främjande av undervisningen i slöjd, dock att skoldistrikts rätt till statsunderstöd för slöjdundervisning för gossar icke borde inskränkas till undervisning i träslöjd och metallslöjd, varjämte riksdagen medgav, att Kungl. Maj:t finge, när i särskilda fall omständigheterna därtill föranledde, meddela understöd av statmedel för ifrågavarande ändamål, utan hinder därav att någon avvikelse från nämnda grunder ägt rum. Dessutom höjde riksdagen det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget för bidrag till avlönande av lärare i slöjd vid folkskolorna från 110,000 kronor till 240,000 kronor, eller med 130,000 kronor. Enligt nyssnämnda grunder höjdes statsbidraget till varje skola eller slöjd-

avdelning, i vilken meddelades undervisning i slöjd för gossar, från 75 kronor till 80 kronor och till varje skola eller slöjdavdelning, i vilken meddelades undervisning i slöjd för flickor, från 30 till 40 kronor.

Slutligen godkände 1906 års riksdag följande av Kungl. Maj:t föreslagna ändrade grunder för utdelande av statsbidrag till främjande av undervisningen i slöjd, med rätt för Kungl. Maj:t att, när i särskilda fall omständigheterna därtill föranledde, meddela understöd av statsmedel för ifrågavarande ändamål, utan hinder därav att någon avvikelse från nämnda grunder ägt rum:

1) Skoldistrikt, som i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola anordnat undervisning i slöjd, må för varje sådan skola, i vilken under ett kalenderår minst tio gossar eller tio flickor varit för deltagande i slöjdundervisningen vid varje lästermins början inskrivna och, så länge de under året tillhört skolan, i allmänhet deltagit uti denna undervisning, av statsmedel erhålla till lärarens eller lärarinnans avlöning ett bidrag för samma år, när fråga är om slöjd för gossar, efter 60 öre för slöjdtimme med högst 81 kronor och, när fråga är om slöjd för flickor, efter 30 öre för slöjdtimme med högst 40 kronor 50 öre, dock under villkor:

att slöjden för gossar bestått i träslöjd eller annan lämplig slöjdart och att slöjden för flickor bestått i stickning, linnesömnad, stoppning och lappning samt, där omständigheterna så medgivit, klädsömnad, spånad, vävning och flättningsarbeten,

att, enligt intyg av vederbörande folkskolinspektör eller i Stockholm av stadens konsistorium, slöjdundervisningen varit anordnad på ändamålsenligt sätt, utan att undervisningen i folkskolans övriga läroämnen därigenom eftersatts,

att samma undervisning under året pågått minst etthundra timmar, fördelade på minst tjugusex veckor med två till sex timmar i veckan och högst fyra timmar om dagen, samt

att tiden för slöjdundervisningen sammanfallit med arbetstiden i den skola, till vilken de slöjdande hört, eller ock till en del med denna och till återstående delen, dock ej mer än en fjärdedel, med arbetstiden i småskola eller fortsättningsskola inom distriktet.

2) Om i dylik folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola antalet av de i slöjdundervisningen deltagande varit så stort, att de för denna undervisning fördelats på två eller flera avdelningar, må skoldistriktet för varje slöjdavdelning, i vilken antalet slöjdande uppgått till minst femton, erhålla understöd av statsmedel enligt samma beräkningsgrund och på samma villkor, som i punkt 1) säges.

3) Statsbidrag enligt föregående bestämmelser må utgå, även om antalet slöjdande gossar eller flickor i en folkskola eller mindre folkskola icke uppgått till tio, såvida samtliga i folkskolan eller i folkskolavdelningen inskrivna gossar eller flickor, så länge de under året tillhört skolan och skäligen prövats kunna deltaga i slöjdundervisningen, däri deltagit, eller om i skola, där slöjdundervisningen meddelats i särskilda slöjdavdelningar, någon eller några sådana haft ett mindre antal elever än femton, i vilken senare händelse statsbidrag må utgå för så många avdelningar, som skulle hava uppkommit, om de slöjdande uppdelats i avdelningar enligt punkt 2, dock icke för flera än som vid skolan i verkligheten förefunnits.

4) Har slöjdundervisning anordnats å allenast en av de stationer, mellan vilka flyttande skola flyttar, eller i endast en avdelning av sådan fast skola, vilkens sär-

[206.]

skilda avdelningar undervisas olika tider, eller har i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola eller i slöjddavdelning av dylik skola slöjdundervisning begynt under en så framskriden del av ett kalenderår, att den av denna anledning ej kunnat under samma år meddelas så lång tid, som föreskrives i punkt 1), äger skoldistriktet, därest de i samma punkt stadgade villkoren i övrigt uppfyllts, erhålla statsbidrag, beräknat så som omförmäles i punkt 1), såvida undervisningen pågått minst femtio timmar, fördelade på minst tretton veckor.

5) För utbekommande av statsbidrag enligt föregående stadganden böra hinder ej möta därav,

att slöjdundervisningen till följd av rådande smittsam sjukdom måst för någon tid inställas, eller

att under året antalet slöjddavdelningar genom sammanslagning minskats, i vilket fall statsbidrag må utgå till de bibehållna avdelningarna i enlighet med de i punkt 1) stadgade grunderna samt till de indragna för det antal timmar undervisningen i dem pågått, eller

att vid flyttande skola de i punkterna 1) och 2) omförmälda antalen slöjdande gossar eller flickor varit fördelade på de olika stationerna, eller

att vid höstterminens början antalet slöjdande barn i skola nedgått under tio eller i slöjddavdelning under femton, i vilket fall, därest icke på grund av bestämmelserna i punkt 3) statsbidrag må åtnjutas även för höstterminen, sådant bidrag må utgå för det antal timmar, slöjdundervisningen under vårterminen fortgått i enlighet med givna föreskrifter.

Dessutom beslöt riksdagen dels att med ändring av den å riksstatens åttonde huvudtitel upptagna anslagstiteln »Bidrag till avlönande av lärare i slöjd vid folkskolorna» till »För anordnande av manlig slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola» höja samma förslagsanslag, då 240,000 kronor, med 105,000 kronor eller till 345,000 kronor, dels ock att höja det under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget med titel »För anordnande av kvinnlig slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola», då uppgående till 90,000 kronor, med 115,000 kronor eller till 205,000 kronor.

I överensstämmelse med riksdagens beslut utfärdades kungörelse i ämnet den 16 juni 1906 (nr 49, sid. 7).

Båda de sistnämnda anslagen hava sedermera blivit ytterligare höjda. I 1918 års riksstat äro de uppförda med respektive 500,000 och 370,000 kronor.

Genom beslut av 1918 års lagtima riksdag reglerades löne- och pensionsförhållandena för vissa lärare och lärarinnor vid rikets egentliga folkskolor. I denna reglering äro emellertid lärare i slöjd icke inbegripna. Icke heller hava sistnämnda lärare blivit delaktiga av den tillfälliga löneförbättring, som riksdagen för åren 1916—1918 tillerkänt vissa lärare vid egentliga folkskolor och småskolor.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1918 hemställt om förslag till riksdagen angående bidrag för undervisning i slöjd vid folkskolor samt avlönings- och pensionsbestämmelser för lärarpersonalen i nämnda ämne.

Innan jag närmare inlåter mig på överstyrelsens framställning, skall jag i korthet redogöra för frågans föregående behandling.

I sitt den 31 oktober 1914 angivna betänkande, band I, sid. 261, har lärarlönenämnden yttrat sig om den ställning, övningslärarna intaga inom folkskolan, och därvid förklarat sig icke kunna framlägga förslag om en fastare anställning och en verklig lönereglering för dessa lärare. Efter att hava erinrat därom, att vid åtskilliga folkskolor särskilda lärare äro anställda i övningsämnen, såsom i teckning, i sång, i gymnastik, i slöjd för gossar, i slöjd för flickor och i huslig ekonomi anför nämnden:

Lärarlöne-
nämnden

Somliga av dessa lärare hava full tjänstgöring, andra äro anställda som timlärare. Dessa lärares avlöning är icke reglerad genom några av staten utfärdade bestämmelser. I underdånig framställning har nu svenska skolkökslärarinnornas förening anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes i sammanhang med förestående omarbetning av nådiga stadgan angående folkundervisningen i riket i nu gällande bestämmelser vidtaga sådana ändringar, att lärarinnor i huslig ekonomi med full tjänstgöring må i fråga om anställning, avlöning och pensionsförhållanden bliva likställda med ordinarie lärarinnor i övrigt. Vidare har Stockholms slöjdlärarinneförening hemställt, att löner, pensioner och bidrag vid sjukdomsfall för lärarinna i kvinnlig slöjd måtte bliva jämnställda med vad som kan bliva bestämt för lärarinna i huslig ekonomi.

Nämnden har tagit dessa framställningar under övervägande och därvid tillika undersökt, huru över huvud taget övningslärarna vid folkskolorna skulle kunna genom laga stadganden tillförsäkras den fastare ställning och de avlöningsförmåner, som må tillkomma folkskollärare i allmänhet. Det har därvid allt klarare framträtt, att frågan om övningslärarinstitutionen vid folkskolorna är en pedagogisk fråga, som icke torde böra lösas som ett moment i den allmänna löneregleringsfrågan. Mot en anordning sådan som den ifrågasatta torde också inom folkskolan i allmänhet förefinnas någon obenägenhet, grundad på den uppfattningen, att facklärarsystemet över huvud taget är mindre lämpligt på folkskolans område och åtminstone icke bör genom några inkom för ändamålet avsedda åtgärder där beredas ökad terräng. Om bärkraften av detta argument har nämnden som helhet icke någon bestämd mening. För nämnden står det emellertid klart, att om berörda lärares anställnings- och avlöningsförhållanden skola regleras, detta icke kan ske, med mindre bestämmelser träffas angående deras utbildning och kompetens. Nämnden har genom sin statistiska undersökning funnit, att ifrågavarande lärares utbildning är synnerligen växlande och, beträffande vissa grupper, i många fall helt visst ganska bristfällig. Att i nu berörda hänseende verkställa ytterligare utredning och avgiva förslag, som mer eller mindre djupt ingripa i skolans organisation, därtill saknar nämnden nödiga förutsättningar. Nämnden tror för övrigt, att förhållandena på ifrågavarande område ännu icke vunnit den stadga, att ett fastställande av vissa bestämda kompetensfordringar skulle medföra

[206.]

större gagn än olägenhet. Härtill kommer, att antalet övningslärare med full tjänstgöring är jämförelsevis litet, samt att sådana lärare icke förekomma annorstädes än i några få större samhällen. Att nu genom en allmän rikslagstiftning angående övningslärarnas kompetens-, anställnings- och avlöningsförhållanden regelbinda övningslärarinstitutionen torde icke vara lämpligt. Emellertid fordrar billigheten, att där övningslärare med full tjänstgöring blivit mera stadigvarande anställda, de ock skola beredas en någorlunda tryggad ekonomisk existens. Att draga försorg härom tillkommer i första hand de samhällen, där sådan lärare anställts. För att underlätta samhällenas strävan härutinnan har nämnden i samband med sitt förslag till reglemente för folkskollärarnas pensionsinrättning upptagit vissa bestämmelser, som utan att nu intvinga övningslärarnas anställnings- och avlöningsförhållanden i vissa bestämda former, i allt fall komma att på dessa förhållanden verka reglerande i syfte att bereda övningslärarna en mera tryggad ställning.

I sitt betänkande av den 8 november 1915, del I, sid. 60, tillkännagiver nämnden, att den frångått sin nyssnämnda ståndpunkt beträffande lärarinnor i huslig ekonomi men vidhåller den i fråga om övriga övningslärare, således även rörande lärare i slöjd. Härom yttrar nämnden:

Den ståndpunkt, nämnden sålunda intagit till frågan om reglering av lönerna för övningslärare vid folkskolorna, har nämnden ansett sig böra frångå, såvitt frågan gäller lärarinnor i huslig ekonomi, för vilka nämnden i denna dag avgivet betänkande angående statsbidrag till undervisning i huslig ekonomi vid folkskolor föreslagit eu reglering av lönerna. Skälen härtill äro i detta betänkande angivna. Nu har inom nämnden framhållits, att då nämnden föreslagit reglering av lönerna för lärarinnor i huslig ekonomi, nämnden i följd härav jämväl måste föreslå reglering av lönerna för lärare i övriga övningsämnen, således även för lärare i slöjd.

Enligt nämndens mening är en dylik slutsats oberättigad. Frågan, huruvida undervisningen i teckning m. m. och slöjd bör handhavas av folkskolans ämneslärare eller av särskilda facklärare, är en öppen fråga, på vilken diskussionen i ämnet icke givit något övertygande svar. I varje fall är det icke nämndens sak att utreda den frågan. Säkert är, att undervisningen i teckning, musik, gymnastik och slöjd i de flesta skolorna handhaves och *måste* handhavas av ämneslärarna. Vad åter angår undervisningen i huslig ekonomi, bestrides den, nämnden vederligt, i intet fall av ämneslärarinnor utan uteslutande av facklärarinnor, ett förhållande, som, såsom nämnden i berörda betänkande angående statsbidrag till undervisning i huslig ekonomi framhållit, kan antagas komma att bli konstant. Vilken åsikt man än må bysa angående frågan om lämpligheten av facklärarsystemet vid folkskolorna, ett är visst, nämligen att undervisningen i huslig ekonomi måste ombesörjas av facklärarinnor.

På grund av vad sålunda anförts anser nämnden, att avlöningen för lärarinnor i huslig ekonomi kan regleras, utan att lönerna för lärarpersonalen i övriga övningsämnen av den anledningen för närvarande behöva regleras.

Lärlönenämnden yttrar sig därefter om statsbidraget för undervisningen i slöjd och föreslår, att sagda bidrag skall, i olikhet med vad hittills varit fallet, utgå med lika belopp för undervisning i manlig och kvinnlig slöjd. I sådant avseende anför nämnden bland annat:

Enligt nu gällande bestämmelser utgår statsbidraget till undervisning i slöjd för gossar med dubbelt så stort belopp som statsbidraget till undervisning i slöjd för flickor. Detta bidrag skall utgå till avlöningen för undervisningen. Till denna avlöning lämna kommunerna i allmänhet endast ringa tillskott. Sålunda kan statsbidraget till undervisningen i slöjd sägas vara normerande för avlöningen till undervisaren i ämnet. Undervisningen i slöjd för flickor meddelas uteslutande av kvinnliga lärare. Undervisningen i slöjd för gossar meddelas såväl av manliga som av kvinnliga lärare, de senare i allmänhet folkskollärarinnor eller facklärarinnor, i enstaka fall småskollärarinnor.

När alltså en folkskollärarinna meddelar undervisning i slöjd för gossar, lämnar staten ett dubbelt så stort bidrag, som när samma lärarinna meddelar undervisning i slöjd för flickor. I förra fallet erhåller lärarinna i allmänhet samma avlöning som hennes manliga kamrat, i senare fallet endast omkring hälften.

Då statsbidraget, på sätt som nämnts, oavkortat utgår till den undervisandes avlöning, kan skillnaden i statsbidraget till undervisningen i slöjd för gossar och till undervisningen i slöjd för flickor icke hava till ändamål att utjämna den skillnad, som må förefinnas i avseende å omkostnaderna för själva anordnandet av undervisningen, d. v. s. för lokal och inköp av verktyg och materiell. Det kan för övrigt ifrågasättas, huruvida numera, då för undervisningen i slöjd för flickor erfordras bl. a. symaskiner, anordnandet av undervisningen i slöjd för gossar är förenat med större kostnader än anordnandet av undervisningen i slöjd för flickor.

Den frågan inställer sig då, huruvida den nu fastställda differensen i avseende å statsbidraget till undervisningen i manlig slöjd och till undervisningen i kvinnlig slöjd kan motiveras därmed, att undervisningen i slöjd för gossar skulle vara i något avseende mera krävande och fördenskull påkalla högre gottgörelse än undervisningen i slöjd för flickor. I sådant avseende torde böra framhållas, att den utbildning, som erfordras för meddelande av undervisning i det förra ämnet, icke kan anses mera omfattande än den utbildning, som erfordras för meddelande av undervisning i det senare ämnet, samt att över huvud taget den förra undervisningen icke kan anses vara av mera kvalificerad natur än den senare. Och att betalningen för undervisningen skulle vara beroende på lärjungarnas kön, är en grundsats, som eljest icke vunnit insteg inom folkundervisningen. I varje fall skulle en differens i statsbidraget, betingad av denna omständighet icke sammanfalla med den differens, som i avseende å detta bidrag nu är fastställd, därest, såsom folkundervisningskommittén i sitt den 1 augusti 1914 avgivna betänkande angående folkskolan föreslagit, kvinnlig slöjd kommer att ingå i kursplanen även för manliga lärjungar.

Såvitt nämnden kan se, finnes i de ifrågavarande ämnenas och den i dem meddelade undervisningens egen natur ingen giltig grund för en åtskillnad i avseende å statsbidraget till denna undervisning. Då emellertid statsbidraget enligt nämndens mening fortfarande som hittills bör oavkortat utgå till den undervisandes avlöning och även framgent torde komma att angiva den undre gränsen för denna avlönings storlek, kunde man tänka sig en skillnad i statsbidraget, beroende på den undervisandes kön. Nämnden har ju i allmänhet föreslagit lägre löner för kvinnliga än för manliga lärare.

Att av sist berörda omständighet draga den slutsatsen, att statsbidraget till undervisning i slöjd skulle utgå med lägre belopp, därest undervisningen i ämnet meddelades av kvinnlig lärare, än om den meddelades av manlig lärare, vore emellertid oriktigt. Ett närmare studium av de avlöningsgrundsatser, nämnden utvecklat i

[206.]

sitt den 31 oktober 1914 avgivna betänkande giver nämligen vid handen, att de olika lönestater, nämnden föreslagit för manliga och för kvinnliga lärare, resultera i ungefärligen samma effektiva avlöning, vilket innebär, att den manliga och den kvinnliga lärarens arbete enligt nämndens mening skulle betalas efter samma måttstock eller taxa. Att enligt nämndens förslag lönestaterna för kvinnliga lärare äro lägre än lönestaterna för manliga lärare, beror således icke därpå att den kvinnliga lärarens arbete skulle betalas lägre än den manliga lärarens, utan huvudsakligen på den beräknade totalavlönings fördelning på de olika tjänste- och pensionsåren. Då undervisningen i slöjd är ett extra arbete, som somliga lärare utföra, andra icke, och som gottgöres per undervisningstimme, kan någon lönefördelning av nyss nämnda art här icke ifrågakomma. Under sådana förhållanden blir konsekvensen av den ståndpunkt, nämnden intagit i fråga om manliga och kvinnliga lärares avlöning, att kvinnor, vilka undervisa i slöjd, skola åtnjuta gottgörelse efter samma måttstock som män, vilka undervisa i detta ämne.

Det kunde slutligen tänkas, att småskollärarinnor, som hava en lägre utbildning, för sin undervisning i slöjd erhöles ett lägre statsbidrag och en lägre gottgörelse än folkskollärarinnor. Självmant inställer sig då den frågan, huru speciallärarinnor, som varken avlagt folkskolläraryxamen eller småskolläraryxamen, skulle gottgöras för sin undervisning i slöjd. Undervisningen i slöjd är ju till sitt innehåll och till lärjungestadiet densamma, vare sig den meddelas av det ena eller det andra slaget lärarinnor. Frågan är, om lärarinnan är kompetent att meddela denna undervisning. Och sådant skall ju vitsordas av vederbörande folkskolinspektör. Där denna förutsättning är för handen, bör statsbidraget till undervisningen utgå med samma belopp, oberoende av lärarinnans kvalifikationer i övriga avseenden.

På grund av vad sålunda anförts anser nämnden, att statsbidraget till undervisning i slöjd för gossar och slöjd för flickor bör till sitt belopp utgå efter samma grund.

Med hänsyn till det förut påpekade sammanhanget mellan statsbidraget och lärarens avlöning, anser nämnden, att statsbidraget bör icke oväsentligt höjas. Enligt nämndens mening kan statsbidraget icke sättas lägre, än att lärarens minimiavlöning kommer att någorlunda motsvara den kontanta avlöningen för extra ordinarie folkskollärare eller folkskollärarinna. På grund härav föreslår nämnden, att statsbidraget bestämmes till en krona för slöjdtimme.

Ledamoten av nämnden K. H. Segerborg har med instämmande av J. F. Nyström uttalat den meningen, att nämnden bort föreslå, »att varje i folkskolans tjänst anställd manlig eller kvinnlig övningslärare med full tjänstgöring, d. v. s. med en tjänstgöring till den omfattning, som åligger folkskollärare, måtte tillförsäkras samma trygga ställning i avlöningshänseende som den sistnämnda, och att icke minst de övningslärare må komma i åtnjutande av dylika löneförmåner, vilkas undervisning omfattar de för folkskolan obligatoriska övningsämnena».

Myndig-
heterna m. fl.

Över lärarlönenämndens betänkande i berörda del hava avgivits underdåniga utlåtanden av domkapitlen, länsstyrelserna, folkskolinspektörerna m. fl. myndigheter och korporationer, och har i de avgivna yttrandena

uppmärksamhet ägnats icke blott åt förslaget angående förhöjt statsbidrag för undervisningen i slöjd utan även åt de frågor av mera principiell innebörd, som avse dels statsbidragens till manlig och till kvinnlig slöjd inbördes storlek, dels huruvida avlöningsförhållandena böra ordnas för övriga övningslärare vid folkskolan på enahanda sätt som för lärarinnorna i hushållsgöromål. Jag skall här lämna en sammanfattning av innehållet i de sålunda avgivna utlåtandena. [206.]

Det av nämnden framlagda förslaget har i dess samtliga punkter blivit tillstyrkt av domkapitlen i Uppsala, Linköping, Skara, Strängnäs, Växjö och Karlstad, länsstyrelserna i Uppsala, Karlskrona, Kristianstad, Falun och Gävle, landstingen i Karlskrona, Kristianstad, Halmstad och Gävle, hushållningssällskapen i Blekinge, Kristianstads, Hallands och Kopparbergs län, stadsfullmäktige i Göteborg och Gävle, folkskolestyrelserna (i en del fall med instämmande av vederbörande lokala folkskolinspektör) i ett 30-tal städer samt ett 20-tal statens folkskolinspektörer.

I avseende på nämndens förslag, att lönereglering borde genomföras endast för lärarinnorna i hushållsgöromål, hava följande myndigheter och korporationer uttalat en avvikande mening. Sålunda har K. H. Segerborgs och J. F. Nyströms reservation vunnit anslutning av domkapitlen i Göteborg och Visby, överståthållarämbetet i Stockholm, länsstyrelsen i Göteborg, stadsfullmäktige i Stockholm, fyra statens folkskolinspektörer samt sju folkskolestyrelser i städer. Några folkskolinspektörer och skolstyrelser hava ansett, att lönereglering bör genomföras icke blott för skolkökslärarinnorna utan även för slöjdlärapersonalen: yrkandet dock i ett fall inskränkt att avse endast slöjdlärlärarinnorna.

Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening, som satts i tillfälle att avgiva yttrande över nämndens betänkande och före sådant yttrandes avgivande hört föreningens kretsar, har liksom föreningen givit sin anslutning till nämndens förslag i dess helhet, men har beträffande förevarande punkt framhållit, att den övningslärargrupp, som med avseende på sin ställning kunde med skolkökslärarinnorna närmast jämföras, vore slöjdlärapersonalen. Även till slöjdundervisningen utginge särskilt statsbidrag till särskilt stadgadt minimiarvode för undervisningen i ämnet, och förhållandena hade så utvecklats, att ett icke ringa antal slöjdlärare och slöjdlärlärinnor med full tjänstgöring verkade i folkskolans tjänst. Centralstyrelsen ville därför uttala det önskemålet, att närmare bestämmelser angående löne- och pensionsreglering även för slöjdlärapersonalen och angående dessa lärares rättsliga ställning måtte snarast möjligt komma till stånd.

Beträffande frågan om huruvida statsbidrag och minimiavlöning böra

[206.] utgå med samma belopp för såväl kvinnlig som manlig slöjd hava myndigheterna i regel instämt i nämndens förslag om likställighet i sådant avseende.

Dock hava domkapitlet i Västerås, överståthållarämbetet i Stockholm, länsstyrelsen i Vänersborg, fem statens folkskolinspektörer samt tre folkskolestyrelser i städer förordat högre statsbidrag och avlöning för lärare i manlig slöjd på i huvudsak följande grunder: igångsättandet av trä- och metallslöjd fordrar mera arbete och omtanke, än när det gäller kvinnlig slöjd, anskaffandet av materiell är förenat med större besvär, underhållet av verktygen medför ett icke ringa arbete utanför undervisningstiden, lärarnas vaksamhet över eleverna får vara i avsevärd grad skärpt, med ett ord, undervisningen i manlig slöjd är betydligt mera krävande än undervisningen i kvinnlig slöjd. Därjämte uttala några av nämnda inspektörer som sin mening, att utbildningen för undervisning i gosslöjd är betydligt mera komplicerad och omfattande än utbildningen för flickslöjdlärarinnorna.

Många av de myndigheter, som yttrat sig i ärendet, hava på det livligaste tillstyrkt ett snart genomförande av den avlöningsförhöjning för slöjdläraryrkespersonalen, som nämndens förslag innebär, under uttalande av den meningen, att därigenom icke blott nämnda personal skulle erhålla en högst nödvändig löneförbättring utan jämväl undervisningen i ämnet bleve främjad till gagn för ungdomens praktiska uppfostran.

Inkomna
framställ-
ningar.

I ärendet hava inkommit två framställningar, nämligen dels en från Sveriges slöjdläraryrkesförening, dagtecknad den 20 mars 1917, dels en från Slöjdläraryrkes riksförbund, dagtecknad den 12 juni 1918.

Nämnda slöjdläraryrkesförening har genom sin styrelse framställt en del önskemål, som röra slöjdundervisningens ställning såsom läroämne i folkskolan, lärarinneutbildningen och en sakkunnig inspektion i ämnet, samt hemställer bland annat, att i samband med förestående reglering av lärarpersonalens vid de olika skolorna avlönings- och pensionsförmåner jämväl lärarinnorna i kvinnlig slöjd måtte i nämnda hänseende tillförsäkras en tryggad ställning av enahanda art, som kan varda föreskriven med avseende å lärarinnor i huslig ekonomi.

Slöjdläraryrkes riksförbund, som utgör en sammanslutning av manliga facklärare i slöjd vid folkundervisningsanstalterna, anhåller, att för nästkommande riksdag måtte framläggas proposition om löne- och pensionsreglering för facklärare i slöjd med full tjänstgöring samt bestämmelser angående dessa lärares rättsliga ställning.

Jag övergår nu till folkskolöverstyrelsens framställning i ämnet. [206.]
Överstyrelsen har i sagda framställning uttalat sig under följande nio punkter. Folkskol-
överstyrelsen.

1. Behovet av löneförbättring.
2. Delaktighet i löneregleringen.
3. Manliga och kvinnliga slöjdlärare i avlöningshänseende.
4. Lärarinnor i hushållsgöromål och i slöjd i avlöningshänseende.
5. Avlöning.
6. Statsbidrag.
7. Pensionering.
8. Kostnadsberäkning.
9. Anslagets ställning i riksstaten.

Jag skall här återgiva överstyrelsens uttalande under var och en av dessa punkter.

1. *Behovet av löneförbättring.*

Vad angår undervisningen i slöjd finnes därom intet annat stadgat, än vad som innehålles i kungörelsen den 16 juni 1906 angående statsbidrag för nämnda undervisning, nämligen att skoldistrikt, som i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola anordnat undervisning i slöjd, må under närmare angivna förutsättningar och villkor av statsmedel erhålla till lärarens eller lärarinnans avlöning ett bidrag för år, när fråga är om slöjd för gossar, efter 60 öre för slöjdtimme med högst 81 kronor, och när fråga är om slöjd för flickor efter 30 öre för slöjdtimme med högst 40 kronor 50 öre.

De belopp, som från statens sida garanteras såsom minimiavlöning, utgöra sålunda allenast för undervisningen i manlig slöjd 60 öre i timmen eller 81 kronor för slöjddavdelning och för undervisningen i kvinnlig slöjd 30 öre i timmen eller 40 kronor 50 öre för slöjddavdelning. Under tiden 1877—1900 utgick statsbidraget till manlig slöjd med 75 kronor för år och slöjddavdelning, vadan slöjdarvodet i stort sett stått på samma låga nivå under 40 års tid. I övrigt är ingenting bestämt, huru slöjdlärarna skola avlönas, utan är detta helt och hållet överlätet åt kommunerna, vilka icke äro skyldiga att bidraga till dessa lärares avlöning. Därav har ock blivit följden, att statens bidrag kommit att i stor utsträckning bliva normerande för slöjdläraryvodet, vilket i de flesta fall icke utgår med större belopp än statsbidraget. Detta gäller i synnerhet de många folkskollärare samt folkskollärarinnor och småskollärarinnor, vilka jämte sin egentliga tjänst även handhava slöjdundervisningen i folkskolan. Antalet sådana slöjdlärare var år 1916 — det senaste år för vilket officiella uppgifter föreligga — följande: i manlig slöjd undervisade 3,969 folkskollärare och 175 folkskollärarinnor, och i kvinnlig slöjd undervisade 3,117 folkskollärarinnor och 3,761 småskollärarinnor. Missproportionen mellan betalningen för slöjdundervisningen och för skolarbetet i övrigt blir särskilt framträdande efter den lönereglering, som nu genomförts för folk- och småskolans lärarkårer.

Slöjdundervisningen vid de läroanstalter, varom nu är fråga, skötes emellertid icke endast av folkskolans egna lärare utan jämväl av särskilda facklärare. Vad dessa

[206.]

särskilt anställda övningslärare beträffar, omfattade denna grupp under år 1916 i det hela 1,333 lärarkrafter, av vilka 419 lärare och 19 lärarinnor undervisade i manlig slöjd och 895 lärarinnor undervisade i kvinnlig slöjd. Enligt från ecklesiastikdepartementets statistiska avdelning meddelade uppgifter hade under år 1917 73 lärare i manlig slöjd och 228 lärarinnor i kvinnlig slöjd en tjänstgöring uppgående till minst 26 timmar i veckan. Det gäller sålunda här ett ingalunda obetydligt antal lärare, som ha sin huvudsakliga utkomst av slöjdundervisningen i folkskolan.

Vid sådant förhållande framgår tydligare, hur otillräckliga de löner äro, som bestämmas av det för undervisningen utgående statsbidraget. Det med 81 kronor utgående statsbidraget för manlig slöjd och med 40 kronor 50 öre utgående statsbidraget för kvinnlig slöjd motsvarar en slöjdavdelning med fyra timmars undervisning i veckan under åtta månader. Även om man skulle tänka sig en tjänstgöring på en hand motsvarande sju sådana slöjdlag eller 28 timmar i veckan, blir den av staten garanterade minimilönen icke större än 567 kronor för en lärare i manlig slöjd och 283 kronor 50 öre för en lärare i kvinnlig slöjd. I åtskilliga fall torde man kunna räkna med, särskilt gäller detta de större samhällena, att kommunerna betala något större arvode för slöjdundervisningen, men uppenbart är, att statsbidraget icke står i rätt proportion till vad läraren i slöjd lämpligen bör ha betalt för sitt arbete och är en allt för liten hjälp åt skoldistriktet för att uppmuntra till ett allmännare införande i skolorna av slöjdundervisning.

2. *Delaktighet i löneregleringen.*

Då överstyrelsen nu går att avgiva förslag i det föreliggande ärendet, får den till en början något beröra frågan om omfattningen av den ifrågasatta löne- och pensionsregleringen för de vid folkskolan anställda lärarna i särskilda övningsämnen.

Lärlönenämnden har för sin del kommit till det resultatet, att frågan om en sådan reglering syntes vara mogen endast beträffande lärarinnepersonalen i hushållsgöromål, medan reservanterna inom nämnden yrkat, att sådan lönereglering borde komma samtliga vid folkskolor anställda särskilda facklärare till del, och att icke minst de övningslärare må komma i åtnjutande av dylika förmåner, vilkas undervisning omfattar de för folkskolan obligatoriska övningsämnena». Med sistnämnda lärare åsyftas tydligen de, som undervisa uteslutande i teckning, i sång och i gymnastik.

För sin del får emellertid överstyrelsen ansluta sig till den av nämnden intagna ståndpunkten beträffande dessa sistnämnda lärargrupper. Utan att i detta sammanhang närmare ingå på rent pedagogiska synpunkter i avseende på övningslärarfrågan i folkskolan vill överstyrelsen blott uttala som sin uppfattning, att i samma mån som folkskolväsendet utvecklas, kommer med sannolikhet behovet av särskilt utbildade lärarkrafter för övningsämnena att göra sig allt starkare gällande, vadan man sålunda inom en icke avlägsen framtid torde ha att räkna med ett betydande antal facklärare i ämnena teckning, sång och gymnastik även inom folkskolväsendet. För närvarande är emellertid icke detta förhållandet, utan utgöra de ett jämförelsevis ringa fåtal, anställda så gott som uteslutande i huvudstaden och ett par andra av våra större städer. När det emellertid gäller att medelst en allmän rikslagstiftning reglera lönerna för en lärarkår, synes man böra i första rummet taga hänsyn till de faktiska förhållandena i avseende på det förefintliga behovet av en dylik lagstiftning. Överstyrelsen måste då finna, såsom den redan förut framhållit, att ett sådant behov före-

finnes, utom beträffande lärarinnorna i hushållsgöromål, även i avseende på lärarpersonalen i slöjd, vilken personal uppgår till ett antal av över 2 200 personer, av vilka icke mindre än omkring 350 hava tjänstgöring till en omfattning, som berättigar till delaktighet i småskollärares m. fl. alderdomsunderstödsanstalt, nämligen minst 20 timmar i veckan.

Vad beträffar övriga särskilda övningslärare vid folkskolan, nämligen lärare i teckning, i sång och i gymnastik, får överstyrelsen erinra därom, att lärarlönenämnden föreslagit en förbättring i deras ställning så tillvida, att åt samtliga sådana lärare med full tjänstgöring måtte beredas möjlighet till delaktighet i folkskollärarnas pensionsinrättning. Överstyrelsen, som redan i sitt underdåniga utlatande den 30 april 1915 över lärarlönenämndens betänkande I tillstyrkt detta förslag, vill uttala önskvärdheten av att åtgärder i sådant syfte snarast måtte komma till stånd.

3. *Manliga och kvinnliga slöjdlärare i avlöningshänseende.*

Då överstyrelsen sålunda för sin del finner, att de framställningar från Sveriges slöjdlärarinneförening och Slöjdlärarnas riksförbund angående lönereglering för slöjdlärarpersonalen, vilka till överstyrelsen remitterats, bör vinna beaktande, blir nästa fråga, vilka avlöningsbelopp lämpligen böra vid en sådan lönereglering fastställas såsom minimum. Medan slöjdlärarinneförbundets petition i sådant avseende går ut på att ifrågavarande lärarinnor måtte bli likställda med lärarinnor i hushållsgöromål, ha de manliga slöjdlärarna genom riksförbundet icke framställt något särskilt yrkande i avseende på löneförbättringens omfattning.

Vad att börja med beträffar förhållandet mellan manliga och kvinnliga slöjdlärare i avlöningshänseende, så innebär ju lärarlönenämndens förslag, vartill flertalet myndigheter anslutit sig, att undervisningen i manlig och i kvinnlig slöjd skulle av staten understödjas lika, och då nämnden icke föreslagit någon lönereglering för slöjdlärarpersonalen, har den tänkt sig det av statsbidraget normerade arvodet såsom minsta avlöning, lika för manlig och kvinnlig lärare. Såsom av lärarlönenämndens uppgifter framgår, utgöres slöjdlärarpersonalen vid folkskolorna av tvenne kategorier, dels folk- och småskolans egna lärare, vilka jämte sin fulla tjänstgöring i skolan bestrida undervisning i slöjd å tid, som i regeln ligger utanför den för den övriga undervisningen fastställda tiden, dels särskilda facklärare. Vad de förra beträffar, som utgöra det stora flertalet och som med hänsyn till den ringa omfattningen av deras tjänstgöring såsom slöjdlärare alltid komma att i denna egenskap avlönas såsom timlärare, finner icke heller överstyrelsen skäl att frånträda den av lärarlönenämnden förordade likheten i avlöning och statsbidrag beträffande manlig och kvinnlig slöjd. Annorlunda ställer det sig i fråga om de särskilda facklärarna i slöjd, vilka i regeln äro helt hänvisade till denna lärarverksamhet för sitt livsuppehälle, och för vilka den föreslagna avlöningen med grundlön och ålderstillägg närmast är avsedd. Det bör märkas, att vid den lönereglering, som av statsmakterna senast fastställts för lärarkårerna vid statens och kommunernas skolor, de manliga lärarna genomgående erhållit högre avlöning än de kvinnliga, ett förhållande som motiverats med mannens större behov såsom familjeförsörjare. Denna »behovsprincip» har blivit så allmänt tillämpad, att även manliga småskollärare, som tidigare avlönats lika med kvinnliga lärare, nu erhållit högre avlöning än småskollärarna. I konsekvens härmed synes

[206.] det överstyrelsen, att en något högre löneskala bör bestämmas för manlig slöjdlärare med fast anställning och full tjänstgöring än för kvinnlig sådan lärare.

Den invändningen kan möjligen göras, att utbildningsförhållandena för de manliga slöjdlärarna ännu icke äro på ett tillfredsställande sätt ordnade. Att så är fallet torde emellertid ligga i sakens natur. Det har givetvis icke kunnat ligga i vare sig det allmännas intresse att skaffa anstalter för lärarutbildning eller i de enskilda lärarnas att skaffa sig en kostsam utbildning, så länge det icke blivit sört för möjlighet för dessa lärare att genom sitt arbete kunna erhålla nödortftig bärgning och tillbörlig trygghet för ålderdomen. En löne- och pensionsreglering för slöjdlärarna är helt säkert den bästa förutsättningen för att utbildningsförhållandena också skola bliva på behörigt sätt ordnade.

4. *Lärarinnor i hushållsgöromål och i slöjd i avlöningshänseende.*

I fråga om avlöningen för de kvinnliga slöjdlärarna har den meningen från något håll uttalats, att med hänsyn till att deras utbildning icke skulle kräva så lång tid som skolkökslärarinnornas, det kunde ifrågasättas, huruvida icke avlöningen för de förra borde sättas något lägre än för de senare.

Överstyrelsen finner emellertid för sin del, att så icke bör ske. Då det nu gäller att första gången efter mera bestämda grunder ordna avlöningsförhållandena för vissa närsläktade grupper av övningslärare på folkundervisningens område, synes det redan av praktiska skäl vara en fördel, om detta också kan ske efter så enhetliga grunder som möjligt utan allt för mycken differentiering i olika avlöningsgrupper. Denna synpunkt bör dock naturligen icke få tillmätas någon avgörande betydelse. Men därtill kommer en annan omständighet, som synes överstyrelsen värd det största beaktande. Det förhåller sig nämligen så, att vid de läroanstalter, där lönerna förut blivit reglerade jämväl för övning-lärare, ha lärarinnorna i hushållsgöromål och i kvinnlig slöjd genomgående blivit sammanförda i en grupp med samma löneskala. Så vid högre lärarinneseminariet, vid statens folkskoleseminarier och deras övningsskolor, vid högre folkskolor och vid kommunala mellanskolor. Vid samtliga dessa läroanstalter avlönas emellertid manlig slöjdlärare högre än kvinnlig. Vid högre flickskolor och övriga privatläroverk har enligt nu gällande bestämmelser undervisningen i kvinnligt handarbete betalats lägre än undervisningen i hushållsgöromål, men i sitt den 31 maj 1918 avgivna betänkande rörande privatläroverken har lärarlönenämnden föreslagit samma avlöningsgrunder för undervisningen i nämnda båda praktiska ämnen. Då sålunda inom kort denna princip synes komma att tillämpas vid samtliga allmänna och enskilda skolor, finner överstyrelsen icke skäl att föreslå någon annan ordning för folkskolans vidkommande.

5. *Avlöning.*

▲ Avlönings-
belopp.

I anslutning till vad ovan blivit anført och i enlighet med vad överstyrelsen föreslagit i fråga om lärarinna i hushållsgöromål skulle sålunda av skoldistrikt fast anställd kvinnlig lärare i slöjd med full tjänstgöring åtnjuta en grundlön av minst 1,600 kronor med tre ålderstillägg å vartdera 200 kronor, och på viss tid antagen eller vikarierande lärarinna med full tjänstgöring skulle åtnjuta arvode efter minst

1,500 kronor för år. Manlig slöjdlärare synes böra åtnjuta 200 kronor utöver nämnda belopp, vilket blir samma förhöjning som tillerkänts manlig småskollärare utöver kvinnlig lärares lön. Manlig slöjdlärare med fast anställning och full tjänstgöring skulle sålunda erhålla en grundlön av minst 1,800 kronor med tre ålderstillägg å 200 kronor och på viss tid antagen eller vikarierande manlig lärare med full tjänstgöring i arvode åtnjuta minst 1,700 kronor. För samtliga nu nämnda lärare skola tillkomma fri bostad och bränsle eller motsvarande ersättning efter ortens pris.

I likhet med vad i sådant avseende kommer att gälla för småskollärarkåren anser överstyrelsen, att skillnad i avseende på de lagstadgade naturaförmånerna ej böra göras mellan manlig och kvinnlig slöjdlärare. Vad beträffar omfattningen av ifrågavarande förmåner får överstyrelsen förorda, att fast anställd slöjdlärare med full tjänstgöring erhåller vad i sådant avseende är bestämt för ordinarie folkskollärarinna, och att annan slöjdlärare med full tjänstgöring och kontant avlöning som ovannär sagt erhåller sagda förmåner i enlighet med vad som är stadgat för vikarierande folkskollärarinna.

Den sålunda bestämda lönen är avsedd för en tid av 8 månader om året. För överskjutande undervisningstid skulle ersättning utgå för månad beräknad efter $\frac{1}{8}$ av minimilönen.

Med fast anställning skall, i enlighet med vad härom blivit sagt i fråga om lärarinna i hushållsgöromål, förstås anställning tills vidare med rätt till minst fyra månaders ömsesidig uppsägning eller ordinarie anställning, då sådan kan erhållas.

Med full tjänstgöring bör förstås tjänstgöring till det omfång, som åligger ordinarie folkskollärare, vilket i allmänhet kan anses motsvara minst 28 timmar i veckan.

Det ligger i sakens natur, att det avlöningssätt, som nu förordats, kan komma i tillämpning endast i jämförelsevis få fall, nämligen i de större skoldistrikt, där undervisningen i slöjd kan sysselsätta lärare med full tjänstgöring. Vid det stora flertalet mindre skoldistrikt i riket, där slöjdundervisning förekommer vid folkskolorna och omfattar endast några få timmar i veckan, torde avlöningen hädanefter liksom hittills skett lämpligen beräknas för undervisningstimme. Timarvudet för denna undervisning, som i regel bestrides av lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor utöver den undervisningstid, för vilken den ordinarie lärarlönen blivit bestämd, synes böra sättas lika med den avlöning, som blivit bestämd för icke fast anställd kvinnlig slöjdlärare med full tjänstgöring. Då detta arvode blivit föreslaget till 1,500 kronor, och den årliga tjänstgöringen kan beräknas till i runt tal 1,900 timmar, skulle timlärararvudet bliva 1 krona 50 öre. Överstyrelsen vill ock föreslå detta belopp såsom arvode för undervisningstimme åt såväl manlig som kvinnlig timlärare i slöjd.

I fråga om slöjdlärarpersonalens uppflyttning i högre lönegrad bör i tillämpliga delar gälla, vad i sådant avseende är stadgat i fråga om folkskollärare. Uppflyttning
i högre löne-
grad.

Vad särskilt beträffar tjänstårsberäkningen för uppflyttning i högre lönegrad får överstyrelsen hänvisa till vad som föreslagits i avseende på lärarinna i hushållsgöromål, som med sin anställning i folkskola även förenar undervisning i fortsättningskola, högre folkskola eller kommunal mellanskola inom samma skoldistrikt. Det synes överstyrelsen önskvärt, att bestämmelser komme till stånd, som medgäve, att en vid folkskola anställd lärare eller lärarinna i slöjd finge för erhållande av full tjänstgöring och därmed följande delaktighet i löne- och pensionsregleringen medräkna även tjänstgöring i slöjd, fullgjord vid inom distriktet befintlig fortsättningsskola, högre folkskola eller kommunal mellanskola.

[206.]

Avlöning
under tjänst-
ledighet.

Även för slöjdlärarypersonalen bör så ordnas, att lärare vid sjukdomsfall äger att uppbära en del av sin avlöning, och torde avdrag i sådant hänseende böra ske efter samma grunder, som äro stadgade i fråga om folkskollärare. Då sådan lärare är tjänstledig på grund av styrkt sjukdom, äger han uppbära så stor del av sin lön, som återstår, sedan han till vikariens avlönande avstått ett belopp, motsvarande en tredjedel av den stadgade grundlönen. Slöjdlärare skulle sålunda med de ovan beräknade lönerna vid sjukdomsfall avstå: fast anställd manlig lärare 600 kronor, fast anställd kvinnlig lärare 533 kronor 33 öre, manlig lärare anställd på viss tid eller som vakansvikarie, 566 kronor 67 öre och kvinnlig lärare anställd på viss tid eller som vakansvikarie 500 kronor.

För slöjdlärare, som åtnjuta tjänstledighet av annan anledning än sjukdom, torde frågan om avlöningen böra prövas och bestämmas i enlighet med de grunder, som i sådant avseende äro stadgade för folkskollärare.

6. Statsbidrag.

Statsbidragets
storlek.

För närvarande utgår statsbidraget till slöjdundervisningen i form av bidrag till lärarens eller lärarinnans avlöning, beräknat för undervisningstimme och med maximibelopp bestämt med hänsyn till antal slöjdavdelningar. Varje slöjdavdelning skall i regeln utgöras av minst 10 eller, då lärjungarna äro uppdelade i parallellavdelningar, minst 15 lärjungar. Detta beräkningssätt synes i huvudsak kunna bibehållas, dock med den modifikation, att då lärare med full tjänstgöring åtnjuta avlöning för år, statsbidraget bör utgå i förhållande till avlöningen.

Överstyrelsen föreslår, att själva grundanslaget sättes till nio tiondelar av den föreslagna minsta avlöningen, det vill säga nio tiondelar av 1,500 kronor, eller 1,350 kronor, samt att skillnaden mellan den lägsta och de högre avlöningar, som skulle tillkomma dels fast anställda lärare med full tjänstgöring, dels manliga lärare, utgår med särskilda tillägg av statsmedel, ävensom att staten bestrider samtliga ålders-tillägg. Statsbidraget skulle sålunda utgå till kvinnlig lärares grundlön med 1 450 kronor, till manlig lärares grundlön med 1,650 kronor och till manlig vakansvikaries avlöning med 1,550 kronor. Även till avlöningen av timlärare synes staten böra bidra med nio tiondelar eller 1 krona 35 öre för undervisningstimme.

Då lärare är tjänstledig och vikarie är förordnad ävensom då lärare uppnått den för erhållande av hel pension stadgade levnadsålder, bör fråga om statsbidrag till sådan lärares ävensom till vikariens avlöning prövas och sådant statsbidrag utgå i den ordning, som är stadgad i fråga om folkskollärare.

Såsom ovan sagts utgår enligt nu gällande bestämmelser statsbidraget till slöjdundervisningen med ett visst maximibelopp för slöjdavdelning, beräknat till ett visst antal lärjungar, varigenom vunnits mera enhetliga grunder i fråga om statsanslagets fördelning mellan de olika skoldistrikten. För att statsbidrag skall utgå erfordras, att undervisningen pågått minst 100 timmar under året. Maximibeloppet för slöjdavdelning är så beräknat, att det utgör summan av statsbidraget för 135 undervisningstimmar för kalenderår. Beräknas slöjdundervisningen till 4 timmar i veckan under 34 veckor, erhålles ett antal av 136 timmar. Med den föreslagna timavlöningen av 1 krona 50 öre kommer arvodel för en slöjdavdelning att uppgå till högst 204 kronor för år, och med ett statsbidrag av 1 krona 35 öre i timmen blir då statsbidraget för sådan avdelning högst 183 kronor 60 öre.

Då distriktet icke bör erhålla större statsbidrag i det fall att undervisningen bestrides av lärare med partiell tjänstgöring, än då lärare med full tjänstgöring är anställd, synes böra stadgas, att statsbidrag till timlärare i intet fall får överstiga ett belopp av 1,350 kronor för undervisning, som kan belöpa på en lärarbefattning under den för skolan bestämda årliga undervisningstiden.

Såsom överstyrelsen redan förut framhållit, är det av behov påkallat, att en reglering av slöjdlärarypersonalens avlöningsförhållanden även kommer att medföra en reglering av ifrågavarande lärares kompetensförhållanden. Redan finnas flera av staten understödda utbildningsanstalter för lärarinnor i kvinnlig slöjd, vilkas genomgående medföra lönetursrätt för slöjdlärarynnorna vid sådana statens och enskilda läroanstalter, där sagda lärarinnor äga åtnjuta ålderstillägg. Det är ock angeläget, att en tidsenlig utbildningsanstalt för manliga slöjdlärare snarast kommer till stånd. Överstyrelsen finner sig även böra förorda, att för framtiden inga andra personer erhålla anställning såsom lärare i slöjd vid folkskola, särskilt då fråga är om fast anställning och full tjänstgöring, än sådana, som genomgått en av Kungl. Maj:t för ändamålet godkänd utbildningsanstalt eller ock, sedan de på annat sätt förvärvat sig utbildning för sitt kall, av skolöverstyrelsen på därom gjord ansökan erhållit motsvarande behörighet. För att statsbidrag skall utgå till timlärares, till vikarierande eller på viss tid anställd lärares avlöning, bör folkskolinspektören vitsorda lärares duglighet.

Villkor för
statsbidrags
utgående.

Bland villkoren för statsbidrag till slöjdundervisningen är i gällande författning stadgat, bland annat, att slöjden för gossar skall bestå i träslöjd eller annan lämplig slöjdart, och att slöjden för flickor skall bestå i stickning, linnesömnad, stoppning och lappning samt, där omständigheterna medgiva, klädsömnad, spånad, vävning och flättningsarbeten. Lärarlönenämnden yttrar härom, att då normalplanen för folk- och småskolor även omfattar undervisningsplan för ämnet slöjd, torde nu berörda villkor för erhållande av statsbidrag böra avfattas ungefärligen så, att vid undervisningens anordnande undervisningsplanen för rikets folkskolor skall tjäna till huvudsaklig ledning. Överstyrelsen finner för sin del en bestämmelse av sistnämnda innebörd lämplig.

Ett annat villkor för statsbidrags utgående till slöjdundervisningen är att statens vederbörande folkskolinspektör skall vitsorda, att nämnda undervisning varit anordnad på ändamålsenligt sätt, utan att undervisningen i folkskolans övriga läroämnen däri-genom eftersatts. I allmänhet är så anordnat, att den slöjdundervisning, till vilken särskilt statsbidrag utgår, förlägges utom skolans ordinarie lästid. Dock förekommer slöjdundervisning — särskilt i skolor med mera utsträckt lärotid och därvid i första rummet i fråga om den kvinnliga slöjden — även inom nämnda lästid, vilket icke i och för sig ansetts utgöra hinder för särskilt statsbidrags utgående även för dessa slöjdtimmar. I författningen angående slöjd vid högre folkskolor är angående tiden för slöjdundervisningen stadgat, att den slöjdundervisning, för vilken statsbidrag utgår, skall till högst ett visst antal timmar pågå utöver den för den övriga undervisningen på vederbörligt sätt fastställda tiden, dock att av sistnämnda tid ytterligare högst ett lika antal timmar må kunna användas till undervisning i slöjd. Med bortseende i detta sammanhang från sakens rent pedagogiska sida, beträffande vilken erforderliga anvisningar torde komma att givas i undervisningsplanen, anser överstyrelsen, att frågan om tiden för slöjdundervisningen i folkskolan med hänsyn till statsbidrags utgående till densamma måste mera bestämt än hittills skett klariäggas.

Det synes då att börja med visserligen vara uppenbart, att om vid större skolor

[206.] slöjdundervisningens omfattning medgiver anställande av särskilda facklärare i ämnet med full tjänstgöring, vilka erhålla den avlöning och det statsbidrag därtill, som av överstyrelsen i det föregående förordats, bör sådan lärare kunna användas att fylla det förefintliga undervisningsbehovet i slöjd, vare sig undervisningen i ämnet är förlagd utom eller inom den för den övriga undervisningen i skolan på vederbörligt sätt fastställda tiden. Men å andra sidan bör givetvis hänsyn tagas till författningens andemening angående slöjdundervisningens anordnande på sådant sätt, att undervisningen i skolans övriga ämnen ej eftersättes. Därför synes det överstyrelsen, att för de fall, då vissa förhållanden nödvändiggöra slöjdens förläggande inom den för undervisningen i allmänhet bestämda tiden, sådan inskränkning bör göras, att statsbidrag må utgå endast till högst fyra timmars undervisning i slöjd i veckan för varje slöjdvadning inom sagda undervisningstid, dock under förutsättning att denna uppgår till minst trettio undervisningstimmar i veckan. Ett annat villkor för en sådan anordning bör vara, att någon minskning för den skull icke sker i den vederbörande folkskollärare, till vars avdelning de slöjdande lärjungarna höra, åliggande tjänstgöringsskyldigheten. Den tjänstgöring, som för sådan lärare kan ifrågakomma under den tid lärjungarna äro sysselsatta med slöjd, bör ordnas efter av vederbörande statens folkskolinspektör godkända grunder. Förutsättningen för statsbidrags utgående på nämnda sätt bör emellertid, såsom ovan sagts, vara, att slöjdundervisningen bestrides av särskild facklärare med full tjänstgöring.

Annorlunda ställer sig, enligt överstyrelsens mening, saken i det fall, att undervisningen bestrides av timlärare, vilken såsom avdelningslärare eljest är anställd i någon till den allmänna folkundervisningen hörande skola, och till vilkens avlöning statsbidrag i sådan ordning utgår. Enär statsunderstödet skall utgå såsom bidrag till slöjdlärararvodet, bör det ju falla av sig självt, att särskilt arvode för undervisning i övningsämne icke bör utgå till lärare i folkskola under den tid, då han är skyldig att tjänstgöra för den lön, han i sådan egenskap uppbär. Det bör därför stadgas, att bidrag till sådant slöjdlärararvode, som nu åsyftas, må, i likhet med vad som är stadgat i fråga om högre folkskolor, utgå endast för undervisningstid, som varit förlagd utom den för den övriga undervisningen på vederbörligt sätt fastställda lärotiden.

I övrigt torde de villkor och grunder, som äro stadgade i kungörelsen den 16 juni 1906 angående statsbidrag till undervisning i slöjd böra fortfarande i huvudsak vara gällande.

I samband med fastställande av de grunder, enligt vilka statsunderstöd till slöjdundervisningen skulle utgå, gav riksdagen (skrivelse nr 144 vid 1906 års riksdag) Kungl. Majt rätt att, när i särskilda fall omständigheterna därtill föranleda, meddela understöd av statsmedel för ifrågavarande ändamål utan hinder därav, att någon avvikelse från nämnda grunder ägt rum. Överstyrelsen anser, att ett dylikt medgivande bör givas även i samband med fastställande av de grunder och villkor i fråga om slöjdundervisningens understödjande, som nu ifrågasätts.

7. Pensionering.

Angående slöjdlärarpersonalens pensionering är för närvarande stadgat, att lärare eller lärarinna i slöjd vid till den allmänna folkundervisningen hörande skolor, må, därest nämnda lärares tjänstgöring omfattar minst 20 timmar i veckan, kunna vinna inträde i och pensioneras från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt.

Lärarlönenämnden har föreslagit, att skoldistriktet skola kunna jämväl för dessa lärare vinna delaktighet i folkskollärarnas pensionsinrättning.

Enligt överstyrelsens mening bör lärare och lärarinna i slöjd, som erhållit fast anställning och minst de avlöningsförmåner, som ovan angivits, tillika varda delaktig i folkskollärarnas pensionsinrättning med ett delaktighetsbelopp lika med den kontanta minimilönen i högsta lönegraden och i övrigt efter de grunder, som äro eller varda stadgade i reglementet för nämnda pensionsinrättning. Givetvis bör en övergångsbestämmelse komma till stånd, som tillförsäkrar de slöjdlärare, vilka enligt nuvarande bestämmelser äro delaktiga i ålderdomsunderstödsanstalten men ej bliva delaktiga i folkskollärarnas pensionsinrättning, att fortfarande varda bibehållna vid pensionsrätt i den förstnämnda anstalten.

Av den föreslagna avlöningen bör i fråga om lärare och lärarinna, som är delaktig i folkskollärarnas pensionsinrättning, kunna avdragas ett belopp, motsvarande de sådan delägare åliggande pensionsavgifterna till denna inrättning. Sedan skoldistriktet blivit befriade från avgifter till pensionsinrättningen i fråga om folkskollärartjänster, bör sådan befrielse äga rum även beträffande slöjdlärartjänster.

8. *Kostnadsberäkning.*

Slutligen får överstyrelsen framlägga förslag rörande de kostnader, som nu föreslagna ändrade grunder för statsunderstöds utgående till undervisning i slöjd jämte löneförbättring för lärare och lärarinnor i samma ämne skulle medföra för statsverket.

För närvarande äro under riksstatens åttonde huvudtitel å ordinarie stat för år 1919 uppförda följande förslagsanslag: till anordnande av manlig slöjd 500,000 kronor och till anordnande av kvinnlig slöjd 370,000 kronor eller tillsammans 870,000 kronor. Då överstyrelsens förslag innebär en ökning i statsbidraget för manlig slöjd från 60 öre och för kvinnlig slöjd från 30 öre till 1 krona 35 öre för samtliga undervisningstimmar, skulle denna ökning medföra en förhöjning i anslaget till manlig slöjd med 625,000 kronor och för kvinnlig slöjd med 1,295,000 kronor eller tillsammans 1,920,000 kronor, sålunda en ökning i det hela från 870,000 kronor till 2,799,000 kronor.

Härtill komma tilläggen för de undervisningstimmar, för vilka en högre avlöning skulle utgå. Såsom ovan anförts voro under år 1917 vid folkskolorna anställda 73 manliga och 228 kvinnliga slöjdlärare med en tjänstgöring av minst 26 timmar i veckan. Man torde få räkna med, att sedan löneförbättringen genomförts, högst nämnda antal lärare finnes år 1920 med en tjänstgöring av minst 28 veckotimmar. Med beräkning av 1,000 timmar för år och lärarkraft och ett tilläggsbidrag för timme av 10 öre för kvinnliga lärare och 30 öre för manliga lärare, belöper sig hela tillägget till i runt tal 45,000 kronor.

Slutligen tillkomma ålderstilläggen. Fördelas ovvannämnda antal lärarkrafter efter lönegrader i samma proportion som ålderstilläggen åt ordinarie folkskollärarinnor, skulle 181 föras till första, 36 till andra, 27 till tredje och 57 till fjärde lönegraden, och man borde sålunda räkna med 36 ålderstillägg å 200 kronor, 27 ålderstillägg å 400 kronor och 57 ålderstillägg å 600 kronor, eller i avrundat tal tillsammans 52,000 kronor.

[206.]

Såsom bidrag till avlönande av sjukvikarier torde böra beräknas 3,000 kronor.

Hela anslaget till undervisning i slöjd skulle sålunda belöpa sig till 3,760,000 kronor, och ökningen i anslaget uppgå till ett belopp av 2,890,000 kronor.

9. *Anslagets ställning i rikstaten.*

Hittills har anslaget till slöjdundervisningen i folkskolor m. m. varit i riksstaten uppdelat i tvenne anslag, nämligen ett för anordnande av manlig slöjd och ett för anordnande av kvinnlig slöjd. Denna uppdelning torde endast vara grundad däri, att de olika anslagen ursprungligen tillkommit på olika tider. Emellertid hava de bestämmelser, som avse statsbidrags utgående till dels manlig och dels kvinnlig slöjd blivit sammanförda i en gemensam författning. Några sakliga skäl till slöjdanslagets fördelning under olika anslagsrubriker synes icke förefinnas. Då hela statsanslaget till slöjdundervisningen även hädanefter, om än under något olika former, är avsett såsom bidrag till lärarpersonalens avlöning, synes icke heller påkallat, att de delar av anslaget, som äro avsedda för t. ex. ålderstillägg eller bidrag till sjukvikariers avlöning, föras såsom olika anslagsposter. Överstyrelsen får därför hemställa, att bidragen till slöjdundervisningen vid folkskolor hädanefter i riksstaten uppföras såsom ett gemensamt anslag.

Departementsschefen.

Folkskolöverstyrelsens i det föregående återgivna förslag avser dels åstadkommande av en löne- och pensionsreglering för vissa facklärare och facklärarinnor, som meddela undervisning i slöjd vid folkskola eller särskild slöjdskola samt höjning av timarvodet för övriga lärare och lärarinnor i slöjd vid nämnda skolor, dels ock i sammanhang därmed ändrade grunder för utgåendet av statsbidrag för berörda undervisning.

Behovet av
löneförbättring.

Vad överstyrelsen anført rörande behovet av löneförbättring för nämnda lärare och lärarinnor torde icke kunna jävas. Några andra föreskrifter angående avlöningen för undervisning i slöjd än den, att statsbidraget för sagda undervisning skall utgå till lärarens eller lärarinnans avlöning, finnas nämligen icke. I de flesta fall utgår därför avlöningen icke med större belopp än statsbidraget. För en slöjdavdelning med 4 timmars undervisning i veckan under 8 månader utgår detta med högst 81 kronor för manlig och 40 kronor 50 öre för kvinnlig slöjd, vilket motsvarar 20 kronor 25 öre, respektive 10 kronor 12,5 öre för veckotimme. Denna jämförelse torde vara tillräcklig för att ådagalägga, huru otillräcklig den nuvarande avlöningen för slöjdundervisningen är. Enligt min mening är det därför oundgängligt, att sagda avlöning snarast möjligt höjes.

Ifrågasatt
avlönings-
system.

För sådana facklärare och facklärarinnor, vilka av skoldistriktet erhållit en mera fast anställning och vilka hava en tjänstgöring till samma

[206.]

utsträckning, som åligger ordinarie folkskollärare, har folkskolöverstyrelsen föreslagit en fullständig lönereglering med en viss grundlön jämte ålders-tillägg samt pension. Detta förslag kan jag icke biträda. I likhet med lärarlönenämnden, som icke ansett sig kunna föreslå en dylik lönereglering, håller jag nämligen före, att frågan om övningslärarinstitutionen vid folkskolorna är en pedagogisk fråga, som icke bör lösas såsom ett moment i den allmänna löneregleringsfrågan. Må vara, att man inom vissa städer, huvudsakligen några av de större, för ett eller annat ämne samt för vissa stadier inom folkskolan redan anställt särskilda facklärare, så äro dock meningarna ännu mycket delade i fråga om lämpligheten av att i någon större utsträckning tillämpa facklärarsystemet.

Härtill kommer, att antalet facklärare i slöjd, vilka hava full tjänstgöring till samma omfattning som ordinarie folkskollärare, ännu är jämförelsevis litet, och de skoldistrikt, det här gäller, äro ganska få. Vid slutet av vårterminen 1916 funnos enligt den officiella statistiken 6,560 manliga slöjdavdelningar och 10,954 kvinnliga. För de förra voro anställda 4,582 och för de senare 7,773 lärare, sammanlagt 12,355. Huru många av dessa hade full tjänstgöring i nyssnämnda betydelse framgår icke av statistiken, men enligt av ecklesiastikdepartementets statistiska avdelning lämnade uppgifter hade 73 lärare i manlig slöjd och 228 lärarinnor i kvinnlig slöjd under år 1917 en tjänstgöring av minst 26 timmar i veckan. Detta antal utgör endast 2,4 procent av hela antalet lärare år 1916. Besinner man så, att av dessa facklärare de allra flesta voro anställda i några få städer, synes så mycket mindre skäl förefinnas att för dem åstadkomma en särskild lönereglering, som skulle gälla för hela riket. Därmed är ingalunda sagt, att de icke böra beredas en i ekonomiskt avseende fast och tryggad ställning, men i likhet med lärarlönenämnden anser jag, att det bör vara vederbörande skoldistrikts skyldighet att sörja för en sådan, detta så mycket mera, som det här gäller ekonomiskt relativt väl situerade samhällen.

Om jag sålunda icke kan ansluta mig till folkskolöverstyrelsens förslag att bereda nu nämnda facklärare i slöjd en särställning i avlöningshänseende, synes det mig däremot, såsom jag redan i det föregående antytt, nödvändigt, att staten garanterar samtliga lärare i slöjd ett högre arvode för undervisningen i ämnet än det nuvarande.

Förslag an-
gående löne-
förbättring.

Såsom lärarlönenämnden riktigt anmärker, har statsbidraget, vilket hittills utgått med dubbelt så stort belopp för manlig som för kvinnlig

Manlig och
kvinnlig
slöjd.

- [206.] slöjd, i allmänhet varit normerande för arvodet för slöjdundervisningen. Med hänsyn härtill har nämnden föreslagit, att statsbidraget hädanefter icke skulle bliva beroende av de slöjdande lärjungarnas kön utan utgå efter samma grunder för manlig och kvinnlig slöjd, och häruti hava såväl de flesta av de hörda myndigheterna som folkskolöverstyrelsen instämt. Av skäl, som lärarlönenämnden anfört, kan även jag ansluta mig till detta förslag. Bifall härtill skulle medföra, att någon skillnad icke heller skulle komma att göras i arvodet för de båda slagen av slöjdundervisning.

Manlig och
kvinnlig
lärare.

Vidare har lärarlönenämnden såsom sin mening uttalat, att kvinnliga lärare i slöjd borde för undervisningen i detta ämne åtnjuta gottgörelse efter samma måttstock som manliga. Folkskolöverstyrelsen har intagit samma ståndpunkt beträffande det stora flertalet av lärare, nämligen dem, vilka tjänstgöra såsom timlärare i ämnet. Däremot har överstyrelsen i fråga om de facklärare i slöjd, för vilka överstyrelsen ifrågasatt en särskild lönereglering, föreslagit högre avlöningsbelopp för manlig än för kvinnlig lärare. Såsom förut nämnts, har jag icke ansett mig kunna hemställa om en särskild lönereglering för vissa facklärare. Frågan gäller således nu samtliga lärare i slöjd. Då jag redan uttalat mig för att arvodet för undervisningen i manlig och kvinnlig slöjd må utgå med samma belopp, och då den förra undervisningen meddelas till den ojämförligt största delen av manliga lärare och den senare undervisningen uteslutande av kvinnliga lärare, kan jag uppenbarligen icke ifrågasätta annat, än att arvodet skulle bliva lika även för manlig och kvinnlig lärare.

Arvodes-
belopp.

Vad angår beloppet för det ifrågavarande arvodet har lärarlönenämnden ansett, att det borde bestämmas sålunda, att lärarens minimiavlöning komme att någorlunda motsvara den kontanta avlöningen för extra ordinarie folkskollärare eller folkskollärarynna. Genom 1918 års riksdags beslut har sagda avlöning blivit bestämd till 1,700 kronor för extra ordinarie folkskollärare och 1,500 kronor för extra ordinarie folkskollärarynna, allt för läsår räknat. Då ett läsår kan beräknas innefatta ungefär 1,000 undervisningstimmar, motsvara nämnda avlöningsbelopp ett arvode av respektive 1 krona 70 öre och 1 krona 50 öre för undervisningstimme. Folkskolöverstyrelsen har föreslagit, att arvodet för slöjdundervisningen skulle sättas till minst sistnämnda belopp. Även om jag måste anse ett sådant arvode fullt motiverat, tvingas jag dock av hänsyn till förslaget betydande ekonomiska räckvidd att av statsfinansiella skäl stanna vid ett

minimiarvode av 1 krona för undervisningstimme. För en slöjdavdelning med en undervisningstid av 4 timmar i veckan under 34 veckor skulle då arvodet komma att uppgå till 136 kronor, och en slöjdlärare som tjänstgjorde i 7 slöjdavdelningar under sammanlagt 28 timmar i veckan skulle erhålla en minimiavlöning för år av 952 kronor. [206.]

Likaväl som vederbörande skoldistrikt tillskjuter en viss del av den kontanta minimiavlöningen åt inom distriktet anställda folkskollärare och folkskollärarinnor, torde det befinnas skäligt, att skoldistriktet i någon mån bidrager till minimiavlöningen åt lärare och lärarinnor i slöjd, och synes distriktets bidrag lämpligen böra utgöra en tiondel av nyssberörda minimiarvode. I så fall skulle statens bidrag komma att utgå med nio tiondelar av samma arvode eller 90 öre för undervisningstimme. Liksom förut torde ett maximum för statsbidraget för varje slöjdavdelning böra bestämmas. Beräknas undervisningstiden för en slöjdavdelning till 136 timmar under läsåret, d. v. s. 4 timmar i veckan under 34 veckor, skulle detta maximum lämpligen kunna sättas till 122 kronor 40 öre. Då slöjdundervisning inom vissa skoldistrikt är anordnad redan inom småskolan, bör givetvis statsbidrag utgå även för dylik slöjdundervisning. Likaledes torde statsbidrag böra utgå även i sådana fall, då ifrågavarande slöjdundervisning är förlagd till särskild slöjdskola. Statsbidrag.

Såsom villkor för utbekommande av statsbidrag bör tydligen bestämmas, att arvodet åt läraren skall hava utgått med minst 1 krona för undervisningstimme.

I fråga om övriga villkor har folkskolöverstyrelsen föreslagit, att statens vederbörande folkskolinspektör skulle hava vitsordat lärarens duglighet. För min del finner jag en sådan bestämmelse vara välbetänkt och nödig. Vidare anser överstyrelsen i likhet med lärarlönenämnden, att numera, sedan normalplanen för folk- och småskolor innefattar även undervisningsplan för ämnet slöjd, undervisning i vissa bestämda slöjdarter icke längre borde upptagas såsom villkor för statsbidrag, utan borde i stället bestämmas, att undervisningen i slöjd skall vara anordnad i huvudsaklig överensstämmelse med undervisningsplanen för rikets folkskolor. Även i detta avseende delar jag överstyrelsens mening. Ytterligare har folkskolöverstyrelsen ifrågasatt särskilda bestämmelser utöver de nu gällande angående förläggning av tiden för undervisning i slöjd i förhållande till undervisningstiden för folkskolans övriga läroämnen. För närvarande är stadgat, att slöjdundervisningen skall hava varit på ändamålsenligt sätt anordnad, utan att undervisningen i folkskolans övriga

[206.] ämnen därigenom eftersatts. Sistnämnda bestämmelse har tolkats så, att tiden för slöjdundervisningen måste vara förlagd utanför tiden för den i skolans reglemente bestämda tiden för undervisningen i skolans obligatoriska läroämnena, för att statsbidrag skulle erhållas. Folkskolöverstyrelsen föreslår nu, att i sådant fall, då facklärare med full tjänstgöring vore anställd för undervisningen i slöjd, statsbidrag skulle erhållas, även om högst 4 timmar i veckan för varje slöjdavdelning vore förlagd inom tiden för de obligatoriska läroämnena, under förutsättning att sistnämnda tid uppginge till minst 30 timmar i veckan samt någon minskning i tjänstgöringstiden för den lärare, som eljest skolat bestrida de slöjdande lärjungarnas undervisning, icke ägde rum. En sådan bestämmelse synes mig snarast vara ägnad att bringa oklarhet i den allmänna föreställningen om slöjdundervisningstidens förläggning. Vad överstyrelsen med sagda bestämmelse vill vinna, torde lätteligen kunna uppnås vid upprättande av skolans reglemente. Detta överstyrelsens förslag kan jag därför icke biträda. Jag anser tvärtom, att den förutnämnda, nu gällande bestämmelsen bör erhålla en ändrad formulering, av vilken tydligt framgår, att tiden för slöjdundervisningen bör vara förlagd utanför den i vederbörlig ordning bestämda tiden för skolans obligatoriska läroämnena, såsom överstyrelsen också själv föreslagit för sådant fall, då undervisningen bestrides av timlärare.

Slutligen håller överstyrelsen före, att det borde ankomma på Kungl. Maj:t att med avseende på lärjungarnas fördelning i slöjdavdelningar samt slöjdundervisningens anordning i övrigt med hänsyn till lärotider och dessas anpassning efter olika förhållanden meddela närmare föreskrifter i huvudsaklig anslutning till vad i sådant avseende är stadgat i förenämnda kungörelse den 16 juni 1906. Häremot har jag intet att invända.

Pensionering.

Beträffande slöjdlärares pensionering gäller för närvarande, att facklärare under vissa villkor kunna vinna inträde i småskollärares m. fl. åldersunderstödsanstalt. Frågan om denna anstalts omorganisation är för närvarande under utredning, och hoppas jag, att sagda utredning skall bliva slutförd i så god tid, att förslag i detta ärende skall kunna föreläggas innevarande års riksdag. I detta sammanhang skall jag återkomma till spörsmålet om pension även åt lärare i slöjd.

Anslag.

I riksstaten är för närvarande uppfört ett anslag för anordnande av undervisning i manlig slöjd och ett annat för anordnande av undervisning

i kvinnlig slöjd. Folkskolöverstyrelsen har ansett, att dessa anslag lämpligen kunde sammanföras till ett. Då bestämmelserna rörande de båda slagen av slöjd redan återfinnas i samma författning och jag nu föreslagit, att statsbidraget skulle utgå med samma belopp för manlig och kvinnlig slöjd, kan jag ansluta mig till överstyrelsens förslag i nämnda avseende. Anslaget synes lämpligen kunna uppföras i riksstaten under rubriken: »Anordnande av slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola».

Enligt den officiella statistiken funnos vårterminen 1916 sammanlagt 17,514 slöjdvadsläsningsavdelningar. Man borde kunna beräkna, att antalet sådana avdelningar år 1920 ökats till 17,600. Under förutsättning av bifall till vad jag i det föregående föreslagit rörande statsbidrag till avlönande av lärare i slöjd, skulle då för statsbidrag till dessa avdelningar erfordras ett belopp av 2,154,240 kronor. Detta belopp torde böra avrundas till 2,155,000 kronor, vilken summa således utvisar det anslag, som för ändamålet skulle vara erforderligt. Såsom förut nämnts, äro anslagen för undervisning i manlig slöjd och i kvinnlig slöjd i 1918 års riksstat upptagna med sammanlagt 870,000 kronor. En ökning med 1,285,000 kronor skulle således vara behövlig.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels godkänna följande ändrade grunder för utgående av statsbidrag för undervisning i slöjd.

A) Skoldistrikt, som i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola anordnat undervisning i slöjd, må för varje sådan skola, i vilken under ett kalenderår minst 10 gossar eller 10 flickor varit för deltagande i slöjdundervisningen vid varje lästermins början inskrivna och, så länge de under året tillhört skolan, i allmänhet deltagit i denna undervisning, av statsmedel erhålla till lärarens eller lärarinnans avlöning ett bidrag för samma år, beräknat efter 90 öre för slöjdtimme, med högst 122 kronor 40 öre, dock under villkor:

1) att undervisningen varit förlagd utanför den för undervisningen i de för folkskolan obligatoriska ämnena på vederbörligt sätt fastställda tiden,

2) att undervisningen varit anordnad i huvudsaklig överensstämmelse med normalundervisningsplanen för rikets folkskolor,